[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible]

गूजरात विद्यापीठ ग्रंथालय

[गुजराती कॉपीराइट विभाग]

अनुक्रमांक २२३८८ किमत २.००

ग्रंथनाम [illegible]

वर्गांक ८९६४:९

૭૮૬

મસનવી મવલાના રૂમ

જીલ્દ પહેલી ભાગ પહેલો.

ગુજરાતી પદ્ય અને ટીકા લખનાર:—

મુન્શી અમીરમીયાં હમ્દુમીયાં ફારૂકી.

ગોળ લીંબડા અહમદાબાદ

ફારસી અને ઉર્દૂ પદ્યને ગુજરાતીમાં લખી પ્રગટ કરનાર

નિઝામુદ્દીન એ. કુરેશી.

પાંચપટી—અહમદાબાદ.

પ્રથમ આવૃત્તિ — પ્રત ૧૦૦૦

સને ૧૩૫૯ હિજરી — સને ૧૯૪૦ ઈસ્વી

(પ્રગટ કર્તાએ સર્વહક્ક સ્વાધિન રાખ્યા છે તેથી આ પુસ્તક કે તેનો કોઈપણ ભાગ વગર રજાએ છપાવવાની મનાઈ છે.)

આ પુસ્તક પાંચપટી અહમદાબાદમાં આવેલા **ધી દીન ઈલેકટ્રીક પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ**માં નિઝામુદ્દીન એ. કુરેશીએ છાપ્યું છે.

કીંમત બે રૂપીઆ.

૨૨૩૮૯

અર્પણ પત્રિકા.

હું
આ પુસ્તક
મારા અઝીઝ ઈલ્મ
દોસ્ત સ્નેહી અને ઈસ્લામી
સાહિત્ય પ્રત્યે ભારે ઉત્સાહ ધરાવનાર
જનાબ શેઠ હાજી ઉમર એહમદ મેચીસવાલા
સાહબને તેમના મારા તરફના ખાસ
ઈખ્લાસ અને પ્રેમની યાદમાં
અર્પણ કરતાં
અતી આનંદ
પામું
છું.

નિઝામુદ્દીન કુરેશી

બે બોલ.

હઝરત મવલાના જલાલુદ્દીન રૂમી રહે. ની મસનવી શરીફ માટે એટલુંજ કહેવું પુરતું છે કે ઈસ્લામી સાહિત્યમાં આનો દરજ્જો ઘણોજ બુલંદ છે. સુફીવાદમાં આજસુધી આવું પુસ્તક જગતે જોયું નથી. એક બુઝુર્ગે તો અહીં સુધી કહી દીધું કે મસનવી શરીફ ફારસી ભાષાનું કુરઆન છે અને વાંચનારને પણ ખરેખર એમજ સાબિત થાય છે.

મસનવીના ભાવાર્થને સમજવું અને સમજીને તેનો ગુજરાતી પદ્યમાં તરજુમો કે ટીકા લખવી એક કઠણ કામ છે પણ મારા મુરબ્બી મિત્ર જનાબ મુન્શી અમીરમીયાં હમ્દુમીયાં ફારૂકી સાહેબે આ કઠણ કામને આસાન બનાવી દીધું. મસનવી શરીફના પહેલા દફતરનો પદ્યમાં તરજુમો કરી નાંખ્યો અને કેટલાક ભાગની ટીકા પણ લખી નાંખી.

આ ગુજરાતી પદ્ય પ્રથમ મારા અઠવાડિક 'દીન' પત્રમાં કેટલાક સમય સુધી છપાતું રહ્યું. અને જ્યારે મેં 'નિઝામ' માસિક ચાલુ કર્યું ત્યારે તેમાં ફારસી ઉર્દુ બયતો સાથે તેને તેમાં સ્થાન આપ્યું જે વાંચકોને ભારે પસંદ પડયું પણ ઘણાં ભાઈઓને પાછલા અંકો ન મળી શકયા ત્યારે તેમણે આને પુસ્તક આકારે બહાર પાડવાની માંગણી કરી અને મેં પણ આ અમુલ્ય વાંચન પુસ્તક રૂપે જળવાઈ રહે એ હેતુને લક્ષમાં રાખી પહેલો ભાગ પ્રગટ કરી દીધો. જો મસનવી શરીફની પહેલી જીલ્દના આ પહેલા ભાગને ઉતેજન મળ્યું તો ટુંક વખતમાંજ એનો બીજો ભાગ પ્રગટ કરવાની આશા રાખું છું.

મનુષ્ય માત્ર ભુલને પાત્ર છે અને મારા અલ્પ જ્ઞાનના કારણે અનેક ભુલો રહી જવા પામી છે તો તે દરગુજર કરવાની હું વાંચક વર્ગને વિનંતી કરૂં છું.

નિઝામુદ્દીન કુરેશી

સાંકળીયું.

હ. મવલાના રૂમ (રહે.) નું જીવન ચરિત્ર

જગતમાં ફક્ર અને તસવ્વુફમાં પ્રખ્યાત થએલા અને મસનવીના કર્તા જેઓ મવલાના રૂમ (રેહ.) ના નામથી પ્રખ્યાત છે તેમનું મુળ નામ મોહંમદ, અને જલાલુદ્દીન ઉપનામ હતું તેઓ હઝરત અબુબક્ર સિદ્દીક (રહે) ના વંશમાં હતા.

હુસેન બલ્ખી જેઓ મવલાનાના દાદા હતા તેઓ એવા પ્રખ્યાત સુફી હતા કે સુલતાન મોહંમદ ખારિઝમ શાહે પોતાની દીકરીનાં લગ્ન એમની સાથે કર્યા હતાં ને તેથી સુલતાન, મવલાનાનો વડવો થતો હતો.

મવલાનાના પિતા બહાઉદ્દીનના નામથી પ્રખ્યાત હતા, તેઓ મહા વિદવાન અને મુફતી હતા.

તેમને બયતુલ્લ માલમાંથી દૈનિક રકમ મળતી હતી. તે પર ગુજારો ચાલતો હતો. તે ખારિઝમ બાદશાહનો સમય હતો ને ઈમામ ફખરૂદ્દીન રાજી પણ એ સમયમાંજ હતા. બાદશાહ બંનેને સમાન દ્રષ્ટિથી જોતો હતો. ઈમામ ફખરૂદ્દીન રાજી અને શેખ બહાઉદ્દીનની માન્યતાઓ જુદી જુદી હોવાથી ઇમામ સાહેબ શેખ સાહેબથી કંઇક નારાજ રહેતા હતા. એક દીવસ શેખ સાહેબની વઅઝમાં ઘણાં લોકોનો જમાવ જોઇ બાદશાહે ઇમામ સાહેબને કહ્યું કે—

"અજબ ભીડ છે!" ઇમામ સાહેબે કહયું કે "જો હમણાંથી એનો બંદોબસ્ત નહિં થાય તો, વખતના વહેવા સાથે મુશ્કેલી પડશે" તે ઉપરથી બાદશાહે ખજાનાની કુંચીઓ શેખ સાહેબને મોકલાવીને કહેવડાવ્યું, કે "બાદશાહીમાં ફકત આ કુંચીઓ હવે મારી પાસે રહી છે તે પણ આપને સોંપી દઉં છું" તે પરથી શેખ સાહેબે કહેરાવ્યું કે "જુમાને દિવસે વાઅઝ કરીને અહીંથી ચાલ્યો જઇશ" તે પ્રમાણે તેઓ જવા લાગ્યા એટલે તેઓની સાથે ખાસ ૩૦૦ બુઝુર્ગો પણ તૈયાર થયા. બાદશાહ હવે ઘણો પસ્તાવો ને આજીજી કરવા લાગ્યો પણ એમણે માન્યુ નહિ ને ચાલ્યા ગયા ને નેશાપુર પોહોંચ્યા. ત્યાં ખાજા ફરીદદ્દીન અત્તાર (રહે૦) ની સાથે મુલાકાત થઇ. આ વખતે મવલાનાની ઉમર ૬ વરસની હતી. ફરીદુદ્દીન અત્તાર સાહેબે પોતાનું રચેલું પુસ્તક અસરાર નામું એમને આપ્યું ને મવલાનાને જાળવવાને તેમની તરફથી ગફલત ન કરવા સુચના આપી. ને કહયું કે આ બાળક જગતમાં એક ધુમ મચાવી મુકશે.

અઢાર વર્ષની ઉમરે મવલાનાની શાદી થઇ ને હિજરી ૬૨૩ માં એમના મોટા દીકરા સુલતાન વલદનો જન્મ થયો. સુલતાન અલાઉદ્દીન કૈકુબાદના આમંત્રણથી મવલાનાં લારંદા છોડી કુનીઆ ગયા. બાદશાહને ખબર થઇ એટલે પોતાના અમીર ઉમરાવો સાથે સામે લેવા ગયો, તે શહેરના કોટની પાસે આવ્યા એટલે બાદશાહ ઘોડા પરથી ઉતરી પડયો ને એક ભવ્ય મકાનમાં ઉતારો આપ્યો. હિજરી ૬૨૮ માં મવલાનાના પિતા વફાત પામ્યા.

એવી રીતે મવલાના હિ. સ૦ ૬૦૪ માં બલ્ખમાં જન્મ્યા અને પ્રાથમિક કેળવણી પોતાનાં પિતા પાસેથી સંપાદન કરી. શેખ સાહેબના મુરીદોમાં સૈયદ બુર્હાનુદ્દીન મોહકિક્ક એક મહાન વિદ્વાન હતા. તેમની સેવામાં મવલાનાને તે પછી મુકયા. તેમણે મવલાનાના શિક્ષક ને રક્ષક તરીકે કામ કર્યું. પિતાની વફાત પછી વધારે વિદ્યા શીખવા માટે ૨૫ વરસની ઉમરે એશિઆઇ તુર્કસ્તાનમાં ગયા અને અલેપ્પો (હલબ) માં જઇ ત્યાંના હલાવીઆ મદ્રસાના બોર્ડિંગમાં મુકામ કર્યો.

એ મદ્રસા વિના અલેપ્પોના બીજા મદ્રસાઓમાં પણ મવલાનાએ કેળવણી લીધી અને ફિકાહ, હદીસ, તફસીર, વગેરેમાં પારંગત થયા પછી ૭ વરસ સુધી દમિશ્કમાં કેળવણી લીધી. એ વખતે એમની ઉમર ૪૦ વરસની હતી. મસનવી ઉપરથી જણાય છે કે એમણે અશાઇરાની વિદ્યામાં સંપુર્ણતા મેળવી હતી. પેગમ્બરોના કિસ્સાઓ જેવી રીતે સામાન્ય લોકોમાં પ્રચલિત હતા તેવાજ તેમણે પણ વર્ણવ્યા છે. મોઅતઝિલા સંપ્રદાય સામે એમને કંટાળો હતો.

સૈયદ બુર્હાનુદ્દીન પોતાના આ લાયક શિષ્યને મળવા લારંદામાં આવ્યા ને ૯ વરસ સુધી તરીકત ને સલુકની કેળવણી આપી. એમ કહેવાય છે કે એ વખતે મવલાના એમના મુરીદ પણ થયા.

શમ્સ તબ્રીજના પિતાનું નામ અલાઉદ્દીન હતું. શમ્સ તબ્રીજ સાહેબે તબ્રીજમાં કેળવણી લીધી પછી બાબા કમાલુદ્દીન જનદીના મુરીદ થયા. પણ પોતે પીરી મુરીદી કરતા ન હતા. વ્યાપારીને વેશે મુસાફરી કરતા હતા. ને જ્યાં જતા ત્યાં ધર્મશાળામાં મુકામ કરી કોટડીનું બારણું બંધ કરી મુરાકબા (એકાંત ભકિત) માં લાગી જતા, કદીક કદીક નાડાં ગુંથીને તેના વેચાણથી જે ઉપજે તે ઉપર આજીવિકા ચલાવતા, એક વખત દુઆ માંગી કે યા ખુદા કોઇ એવો માશુક મને મળે કે જે મારી સોબતમાં રહી શકે એટલે આપને ઇશારો થયો કે એશિઆઇ તુર્કસ્તાનમાં જાઓ. આજ્ઞાનુસાર પોતે કુનીઆ ગયા. રાત પડી ગઇ હતી તેથી ચોખાવાળાની સરામાં મુકામ કર્યો. મવલાનાને ખબર થઇ એટલે તેમની મુલાકાત માટે નોકળ્યા માર્ગમાં ભાવિક લોકો પગે પડતા હતા. હઝરત શમ્સ તબ્રીજે ઓળખી લીધા કે જેને હું ખોળતો હતો તેજ આ છે. પછી બંને બુઝુર્ગોની સારી રીતે મુલાકાત થઇ આ બનાવ હિજરી ૬૪૨ માં બન્યો, છ મહીના સુધી બન્ને બુઝુર્ગો સલાહુદ્દીન જરકુબ સોના ચાંદીના વરક બનાવનાર પનાગરના મકાનમાં રહયાં. એ મુદતમાં ખાવું પીવું ત્યજી દીધું. સલાહુદ્દીન વિના બીજો કોઇ એ મકાનમાં જઇ શકતો ન હતો. આ પરિચયથી મવલાનાની હાલતમાં ફેરફાર થયો, પહેલાં ગાયન સાંભળતા ન હતા હવે ગાયન વિના ચેન પડતું ન હતું. હવે મવલાનાએ શીખવા શીખવવાનું છોડી દીધું ને શમ્સની સોબતમાં લીન રહેવા લાગ્યા. તેથી લોકોમાં ખળભળાટ થઇ ગયો અને લોકો કહેવા લાગ્યા કે એક ગાંડાએ મૌલાના પર એવું જાદુ કર્યું છે કે કોઇ કામના રહેવા દીધા નથી. હઝરત શમ્સે ધાર્યું કે જો અહીં વધારે રહીશ તો નાહક ગડબડ થશે તેથી તેઓ ત્યાંથી દમિશ્ક જતા રહયા. આથી મવલાનાને બહુ શોક થયો ને એકાંત વાસી થઇ ગયા. કોઇની સાથે પણ સમાગમ રાખતા ન હતા કેટલાક સમય પછી શમ્સે મવલાનાને કાગળ લખ્યો તેથી મવલાનાને

પાછી સંભારણા થઇ, ને એવી એવી હૃદય દ્રાવક કવિતાઓ લખી કે જે લોકો શમ્સના વિરોધીઓ હતા તેમણે પણ આવીને મવલાનાની ક્ષમા માગી લીધી ને પછી એવું નક્કી થયું કે કેટલાક માણસોએ જઇને શમ્સને તેડી લાવવા સુલતાન વલદ (મવલાનાના મોટા દીકરા) એ કાફલો લઇને જાય. મવલાનાએ શમ્સને નામે એક કાગળ લખીને આપ્યો. તે લઇને શમ્સની સેવામાં હાજર થયા ને તેમને લઇને મવલાનાની પાસે ચાલ્યા. સૌ માણસો સવારીઓ પર હતા, પણ સુલતાન વલદ અદબના કારણે દમિશ્કથી કુનીઆ સુધી શમ્સની રકાબ ઝાલીને ચાલતા આવ્યા. મવલાનાને ખબર પડી તો બધા મુરીદો અને સેવકોને લઇને સામે લેવા આવ્યા ને થોડા સમય સુધી બન્ને સારી રીતે રહયા.

વળી ફરી પણ ગડબડ થઇ, તેથી શમ્સ તબ્રીજ કુનીઆથી એકાએક અલોપ થઇ ગયા ને ઘણી ખોળ કરી પણ પત્તો લાગ્યો નહિ

મસનવીમાં જણ્યું છે કે શમ્સ જ્યારે પહેલી વખત દમીશ્ક જતા રહયા ત્યારે મવલાના પોતે દમિશ્ક જઇ તેમને કુનીઆમાં બોલાવી લાવ્યા હતા.

હિજરી ૬૪૪ ૬૪૫ માં શમ્સ તબ્રીજ અલોપ થયા. કેટલાક કહે છે કે મવલાનાના દીકરા અલાઉદ્દીન મોહંમદે તેમને શહીદ કરી નાખ્યા.

શમ્સના વિયોગથી ઘણા સમય સુધી મવલાના શોકાતુર રહયા. એક દિવસ ગભરાએલી હાલતમાં ઘેરથી નીકળ્યા રસ્તામાં સલાહુદ્દીન જરકુબની દુકાન હતી. તે ચાંદીને ટીપીને વરક બનાવતા હતા હથોડાના નિયમિત ટંકારથી મવલાના ઉપર ગાયનની અસર થઇ ને ત્યાંજ હાલ ચઢયો. સલાહુદ્દીન હથોડાના ટંકાર બંધ કર્યો નહિ, ને ઘણીક ચાંદી ટીપીને ખરાબ કરી નાખી છેવટે સલાહુદ્દીન બહાર આવ્યા ને મવલાના તેમને બાઝી પડયા ને બપોરથી અસર સુધી આ દોહરો બોલતા રહયા.

યકે ગંજે પદીદ આમદ, અઝીં દુકાને જરકુબી.
ઝહે સુરત, ઝહે મઅની, ઝહે ખુબી, ઝહે ખુબી.

શેખે પોતેની દુકાન લુંટાવી દીધી, ને મવલાનાની સાથે ચાલી નીકળ્યા. તેઓ બન્ને એકજ ઉસ્તાદના શાગિર્દ હોવાથી અને મવલાનાના પિતાના શિષ્યના શિષ્ય હોવાથી મવલાનાને એમની સંગતથી સંતોષ થયો અને ૯ વરસ સુધી સારી મિત્રાચારી રહી. મોલાનાએ એ મિત્રાચારી દ્રઢ કરનારા ઉદ્દેશથી સલાહુદ્દીનની દીકરી સાથે પોતાના દીકરા સુલતાન વલદનાં લગ્ન કર્યાં. સલાહુદ્દીન હિ. ૬૬૪ માં ગુજરી ગય. મવલાનાની મસનવીમાં એમને એવી રીતે સંબોધ્યા છે જેવી રીતે એક મુરીદ પોતાના પીરને સંબોધે છે લોકોને આ વાત પણ પસંદ ન પડી ને ગડબડ મચાવી પણ છેવટે કાંઇ વળ્યું નહિં.

સલાહુદ્દીનની વફાત પછી પોતાના ખાસ ભાવિકોમાં એક હિસામુદ્દીન ચલપીની સોબત સ્વીકારી, અને જીવન પર્યંત એમની સાથે સંબંધ જારી રાખ્યો.

મસનવીમાં મવલાના એમનું વર્ણન પણ એક મુરીદ પોતાના પીરનું વર્ણન કરે તેવી રીતે માન પુર્વક કરે છે. હિસામુદ્દીન પણ મવલાનાની એટલી અદબ કરતા હતા કે ૧૦ વરસની તેમની સોબત દરમ્યાન કદી પણ મવલાનાના વજુ ખાનામાં વજુ કર્યું નહિ. ગમે તેવી ટાઢ કે તાપ હોય પણ પોતાના ઘેર જઇને વજુ કરી આવતા હતા.

કેટલાક દિવસ પછી મવલાનાની તબીઅત બગડી. પ્રખ્યાત હકીમોના ઇલાજ કર્યા પણ ફાયદો થયો નહિ. શહેરના લોકોને ખબર પડી એટલે ટોળેટોળાં જોવા માટે આવવા લાગ્યા. તેમાં મોટા મોટા બુઝુર્ગ પણ હતા, એક માણસે પુછયું કે આપની પાછળ ગાદીએ કોણ બેસશે ?

જોકે પોતાના દીકરા સુલતાન વલદ બધી રીતે લાયક હતા છતાં પોતે હિસામુદ્દીન ચલપીનું નામ દીધું. લોકોએ વારંવાર એમના દીકરા માટે પુછયું પણ કાંઇ જવાબ આપ્યો નહિ. છેવટે ચોથી વખત પુછવાથી જવાબ આપ્યો કે તે પહેલવાન છે તેને વસીયતની જરૂર નથી.

મવલાનાને માથે ૫૦ દીનારનું દેવું હતું તે લેણદારે માફ કર્યું. હિસામુદ્દીન ચલપીને પુછયું કે આપના જનાજાની નમાઝ કોણ પઢાવે? ત્યારે આપે મવલાના સદરૂદ્દીનનું નામ દીધું. એવી રીતે વસીઅતો કરીને હિ. ૬૭૧ ના જમાદીઉલ આખિરની ૫ મી તારીખ ને રવીવારને દિવસે આ જહાને ફાનીનો ત્યાગ કર્યો.

રાત્રે કફન દફનની તઇયારી કરીને સવારે જનાજો ઉપાડયો. નાના મોટા ગરીબ અમીર, વિદ્વાન ને અભણ સૌ શામિલ હતા અને ચીસો પાડીને રડતા હતા. હજારો માણસોએ પોતાના લુગડાં ફાડી નાંખ્યા. ખ્રિસ્તીઓ અને યહુદીઓ પણ જનાજાની આગળ ઇંજીલ ને તવરેત પઢતા હતા અને રડતા રડતા સાથે ચાલતા હતા. શાહ પોતે પણ જનાજાની સાથે હતો તેણે એ લોકોને પુછયું કે તમારે ને મવલાનાને શો સંબંધ હતો? તેમણે કહયું કે એ તમારો મોહંમદ [સ. અ] હતો તો અમારો ઇસા (અ. સ) ને મુસા (અ. સ.) હતો જે પેટીમાં જનાજો મુકવામાં આવ્યો હતો તેને રસ્તામાં કેટલી વખત બદલવી પડી, ને તેના પાટીઆં છુટાં પાડી પ્રસાદનો પેઠે વહેંચી આપવામાં આવ્યા. સંધ્યા કાળે જનાજો કબ્રસ્તાનમાં પહોંચ્યો શેખ સદરૂદ્દીન નમાજ પઢાવવા ઉભા થયા પણ ચીસ પાડીને બેશુધ્ધ થઇ ગયા તેથી કાજી સિરાજુદ્દીને નમાજ પઢાવી ૪૦ દિવસ સુધી લોકો કબરની જીયારત માટે આવતા રહયા.

મવલાનાને બે દીકરા હતા, અલાઉદ્દીન મોહંમદ ને સુલતાન વલદ. અલાઉદ્દીન મોહંમદ એટલા માટે પ્રખ્યાત છે કે તેણે હઝરત શમ્સ તબ્રેજને શહીદ કર્યા હતા. સુલતાન વલદ એક સપુત પુત્ર હતા. બાપની ખ્યાતિની આગળ જો કે તેમની ખ્યાતિ થઇ નહિ, પણ પુરે પુરા વિદ્વાન હતા. મવલાનાની વસીઅત પ્રમાણે અને આ નેક પુત્રના આગ્રહથી હિસામુદ્દીન ચલપી ગાદીએ બેઠા ને હિ. ૬૮૪ માં વફાત પામ્યા. તેથી સર્વની સંમતિથી સુલતાન વલદ ગાદીએ બેઠા. એમણે એક મસનવી લખી છે. જે પોતાના પિતાનું જાણે જીવન ચરિત્ર છે. એ હી. ૭૧૨ માં ૯૦ વરસની ઉમરે ગુજરી ગયા એમને ૪ દીકરા હતા.

ઇબ્ને બતુતાએ પોતાના સફર નામામાં લખ્યું છે કે મવલાનાના અનુયાયીઓ જલાલીઆ કહેવાય છે પણ આજે લઘુ એશિઆ, શામ, મિસર ને ઇસ્તંબોલમાં એ સંપ્રદાયના લોકોને મવલવીઆ કહે છે.

એ લોકો ઉનની ટોપી પહેરે છે જેમાં સાંધો કે જોડ હોતો નથી. મશાઇખો એ ટોપી પર અમામો પણ બાંધે છે એ લોકો જિક્ર કરતી વખતે કુંડાળું વળીને બેસે છે. તેમાંથી એક માણસ ઉભો થયો ને એક હાથ છાતી ઉપર મુકી બીજો લાંબો કરી નૃત્ય કરે છે, ને પોતાની જગાએથી ખસતો નથી, પણ ત્યાંજ ચકકર ફરે છે, ગાનની વખતે વાંસળી કે દફ વગાડે છે.

જ્યારે આ સંપ્રદાયમાં કોઇ માણસ દાખલ થવાનું ઇચ્છે છે તો તેને ૪૦ દિવસ સુધી પશુરક્ષા કરવી પડે છે, ૪૦ દિવસ ફકીરોને દ્વારે પુંજો કાઢવો પડે છે ૪૦ દિવસ પાણી ભરવું પડે છે, ૪૦ દિવસ પાથરણાં પાથરવાં પડે છે, ૪૦ દિવસ બળતણ લાવવું પડે છે, ૪૦ દિવસ રાંધવાનું કામ કરવું પડે છે, ૪૦ દિવસ બજારથી વસ્તુઓ ખરીદી લાવવી પડે છે, ૪૦ દિવસ ફકીરોની મંડળીની સેવા ચાકરી કરવી પડે છે. ને ૪૦ દિવસ દારોગા પણું કરવું પડે છે. જ્યારે આ મુદ્દત વીતી જાય ત્યારે તેને સ્નાન કરાવે છે ને બધી અગ્રાહ્ય વસ્તુઓથી તોબા કરાવે છે, ને પછી પોતાના ટોળામાં દાખલ કરે છે, પછી ખાનકાહની તરફથી નામો આપવામાં આવે છે ને ઇસ્મે જલાલી શીખવવામાં આવે છે.

મવલાનાને કેદી કોઇએ રાત્રે સુવાના લુગડાં પહેરીને સુતેલા જોયા નથી. પાથરણું કે ઓશીકું રાખતા ન હતા. જ્યારે ઉંઘ આવે ત્યારે બેઠા બેઠા ઉંઘી જતા હતા. નમાજનો વખત થતો એટલે તરત કિબ્લાની તરફ મોં ફેરવી દેતા હતા. ચહેરાનો રંગ બદલાઇ જતો હતો ને ખરી લીનતાથી નમાજ પઢતા હતા પોતાના પિતાની સાથે એક હજ કરી આવ્યા હતા. બીજી વખત હજ કરી હોય એમ જણાતું નથી.

અમીર ઉમરાવો ને બાદશાહોની તરફથી રોકડ આવતી તો રાખતા ન હતા. સલાહુદ્દીન જરકુબ કે હિસાફુદ્દીન ચલપીને મોકલી આપતા હતા. કદીક પોતાના દીકરાઓના આગ્રહથી ઘરમાં તંગી હોય તો રાખી લેતા હતા મોંમાં હમેશા હરડે રાખતા હતા ઘરમાં કાંઇ પણ ન હોય તો બહુ રાજી થતા હતા, ને કહેતા હતા કે આજે આપણા ઘરમાં દરવેશીની ગંધ આવે છે. જબરા ખેરાત કરનારા હતા. પહેરલાં લુગડાં પણ આપી દેતા હતા. તેટલા માટે કુરતો આગળથી ખુલ્લો રાખતા હતા કે ઉતારતાં વાર લાગે નહિ. ભરણ પોષણ માટે અવકાફમાંથી માસિક ૧૫ દીનાર મળતા હતા ને તેના બદલામાં ફતવા લખવાનું કામ કરતા હતા. કે મફતનો પગાર કહેવાય નહિ.

મવલાનાએ ફીહે માફીહે દીવાન અને મસનવી એ ત્રણ પુસ્તકો રચ્યાં છે. પહેલાં પુસ્તકમાં એમણે જે કાગળો મુઇનુદ્દીન પરવાનાને લખ્યા હતા તે છે એ પુસ્તક હવે મળતું નથી. એમાં ત્રણ હજાર લીટીઓ હતી.

દીવાનમાં પચાસ હજાર દોહરા છે અને તે શમ્સ તબ્રીજના દીવાનના નામથી પ્રખ્યાત છે. પણ એ મોટી ભુલ છે. એ દીવાન મવલાનાએ શમ્સ તબ્રીજના નામથી લખ્યું છે ને તેની ઘણીક સાબીતીઓ છે.

મસનવીએ મવલાનાનું નામ જગતમાં અમર કર્યું છે. અને એમની બીજી કૃતિને પ્રખ્યાત થવા દીધી નથી. એમાં લગભગ છવીસ હઝાર દોહરા છે.

એમ માનવામાં આવે છે કે મવલાનાએ મસનવીનું છઠ્ઠું પુસ્તક મંદવાડના કારણથી અપુર્ણ રહેવા દીધું અને ફરમાવ્યું હતું કે એ કામ કોઇ બીજો માણસ કરશે. પણ એ માન્યતા ખોટી છે સત્ય હકીકત એ છે કે મવલાનાએ તંદુરસ્ત થયા પછી મસનવીનું કામ જારી કર્યું ને છઠ્ઠું પુસ્તક પુરૂં કરી સાતમા પુસ્તકનો આરંભ આ રીતે કર્યો છે.

અય ઝીયાઉલ હક હિસામુદદીં સદ્દ હવલતત પાયંદા ઉમ્રત બર મજીદ

ફારસી કવિતાનો આરંભ બાદશાહોની સ્તુતિ ને તેમને રાજી કરવાના ઉદદેશથી થયો છે. ને તેથી પ્રથમ કસીદા લખવાનો રિવાજ પડયો. કેમકે અરબીમાં ઘણા સમયથી કસીદાનો દસ્તુર પડી ગયો હતો તેથી ગઝલ પણ કસીદાની સાથેજ શરૂ થઇ. તે પછી સુલતાન મેહમુદ ગઝનવી વીગેરે બાદશાહોને વિચાર થયો કે અમારા બાપ દાદાઓના વર્ણન કવિતામાં થાય તો સારૂં કે લોકોને મોઢે રહી જાય, તે ઉપરથી મસનવીનો પાયો નંખાયો અને એમાં ફીરદોસીએ પ્રખ્યાતિ મેળવી પણ એ મસનવીમાં ફકત વર્ણન રૂપ કવિતા હતી. તસવ્વુફનું નામ પણ ન હતું પ્રથમ અબુલ સઇદ અબુલ ખેરે ચોપાઇમાં તસવ્વુફનું વર્ણન કર્યું અને ફારસી કવીતાઓમાં મસ્તીનો પ્રવેશ કર્યો પછી હકીમ સનાઇએ હકીકા નામે પુસ્તક રચ્યું જે તસવ્વુફનું પહેલું પુસ્તક છે. પછી ખાજા ફરીદુદ્દીન અત્તાર સાહેબે ઘણીક મસનવીઓ તસવ્વુફના વિષય પર લખી જેમાં 'મન્તકુત્તયર' પ્રખ્યાતિ પામી. પાછળ લખ્યા પ્રમાણે મવલાના જ્યારે પોતાના પિતાની સાથે અત્તાર સાહેબને મળ્યા ત્યારે અત્તાર સાહેબે પોતાનું પુસ્તક અસરાર નામું મવલાનાના પિતાને ભેટ આપી ભલામણ કરી હતી કે આપ આ બાળકને જાળવજો એ જગતમાં ઉથલ પાથલ કરી નાખશે.

હિસામુદ્દીન ચલપીએ એક દિવસ મવલાનાને કહ્યું કે મન્તકુત્તયર જેવી એક મસનવી આપ

લખો. મવલાનાએ ફરમાવ્યું કે મને પણ રાત્રે એજ વિચાર આવ્યો હતો. અને તેજ વખતે

'બિશ્નવ અઝ નય ચું હિકાયત મી કુનદ'

વગેરે કેટલીક કવિતા રચી. ઈરાનમાં શાહનામું, ગુલિસ્તાં, મસનવી, ને દીવાને હાફિઝે ખ્યાતિ મેળવી છે. પણ એ ચારેમાં સૌથી વધારે ખ્યાતિ મસનવીએ મેળવી છે. તેનો પુરાવો એટલા ઉપર થી મળશે કે એના ઉપર જેટલી ટીકા, ભાષ્ય ને ખુલાસા લખાયા છે તેટલા કોઈ પુસ્તક પર લખાયા નથી.

સુફીઓની ભાષામાં આરિફ (બ્રહ્મજ્ઞાની) ને વાંસળીની ઉપમા આપવામાં આવે છે, ને તેથી મવલાનાએ પોતાની મસનવીનો આરંભ વાંસળી બોલે છે એમ કહીને કર્યો છે.

મસનવીમાં જે ખાસ વિશેષતા છે તે બધી આ ઠેકાણે લખવાની જરૂર જણાતી નથી. પ્રસંગોપાત જ્યારે જરૂર જણાશે ત્યાં એનું વર્ણન કરવામાં આવશે.

મસનવી મવલાના રૂમ (રહે૦)

(ફારસી, ઉરદુ અને ગુજરાતી)

—:— ઉપોદ્ઘાત —:—

(૧)

બિશ્નવઅઝ નય ચું હિકાયત મી કુનદ, વઝ જુદાઇહા શિકાયત મી કુનદ.
સુનતો કયા કહતી હે બાતેં બંસરી, બસ શિકાયત કર રહી હે હિજ્ર કી.
સાંભળો તો કહે છે શું આ વાંસળી, તે જુદાઇની કરે ફર્યાદ શી.?

(૨)

કઝ નયસ્તાં તા મરા બુબરીદા અન્દ, અઝ નફીરમ મર્દો ઝન નાલીદા અન્દ.
જબસે કાટા હય નયસ્તાંસે મુઝે, મર્દો ઝન રોતે હેં મેરે શોરસે.
જ્યારથી જંગલથી કાપી છે મને, મારા રૂદનથી દરેક માણસ રડે.

(૩)

સીના ખ્વાહમ શુરહા શુરહા અઝ ફિરાક, તા બ ગોયમ શરહે દર્દે ઈશ્તિયાક.
પારા પારા કરદે સીના જબ ફિરાક, તબ કહીં હો શરહ દર્દે ઇશ્તિયાક.
કટકા છાતીના વિયોગે મુજ કર્યા, કે કહું હું દર્દની વીતક સદા.

(૪)

હર કસે કુ દુર માંદ અઝ અસલે ખીશ, બાઝ જુયદ રોઝગારે વસ્લે ખીશ.
જો રહા હો અસ્લસે જો અપની દુર, અપના અહદે વસ્લ ઢુંઢેગા ઝુરૂર.
જે રહ્યો છે દુર નિજના મુળથી, શોધે છે સંયોગ નિત્યે તે મથી.

(૫)

મન બહર જમીઅતે નાલાં શુદમ, જુફતે ખુશ હાલાં વ બદ હાલાં શુદમ.
મેં હરેક મજલિસમેં ફરીયાદી હુઇ, ગમઝદોં ઓર ખુશ દિલોંકે મુંહ લગી.
હું દરેક મંડળીમાં જઇ રડતી રહી, સારા નરસાને સદા મળતી રહી,

(૬)

હર કસે અઝ ઝન્ને ખુદ શુદ યારેમન, વઝ દુરૂને મન નજુસ્ત અસરારે મન.
સબને યારી મુઝસે કી હસ્બે ગુમાં, પર ન ઢુંઢે મુઝમેં અસરારે નિહાં.
મિત્ર મારો જો કે હર કોઈ થયો, મર્મ મારો કોએ શોધ્યો નવ ખરો.

(૭)

સિર્રે મન અઝ નાલએ મન દૂર નીસ્ત, લેક ચશ્મો ગોશરા આં નુર નીસ્ત,
દુર નાલેસે નહીં રાઝે નિહાં, નુર ચશ્મો ગોશમેં લેકિન કહાં.
ભેદ મારો ક્યારે મુજ રૂદનથી દુર, કાનને ચક્ષુ કયથી પણ એ નુર.

(૮)

તન ઝ જાનો જાં ઝે તન મસ્તુર નીસ્ત, લેક કસરા દીદેજાં દસ્તુર નીસ્ત.
જાંસે તન ઓર તનસે જાં કબ હૈ નિહાં, પર નહીં કરતા. કોઇ દીદારે જાં.
ગુપ્ત તનથી જીવ, જીવથી તન નથી, જીવના દર્શન ન પામ્યું કો કદી.

(૯)

આતિશસ્ત ઈ બાંગે નાયો નીસ્ત બાદ, હરકે ઈ આતિશ ન દારદ નીસ્ત બાદ.
આગ હૈ આવાઝે નય કબ હૈ હવા, આગ યે જીસમેં ન હો વો ફના.
આગ મોરલી નાદ છે નવ તે હવા, આગ આ જેના ન હો, થાઓ ફના.

(૧૦)

આતિશે ઇશ્કસ્ત કન્દર નય ફતાદ, જોશિશે ઇશ્કસ્ત કન્દર મય ફતાદ.
ઇશ્કહી કી આગ હય જો નયમેં હૈ, ઇશ્કહીકા જોશ હય જો મયમેં હૈ.
ઇશ્કની છે આગ મોરલીમાં નકી, ઇશ્કનો ઉભરો છે સુરા મહીં.

(૧૧)

નય હરીફે હરકે અઝ યારે બરીદ, પરદહાયશ પરદહાએ મા દરીદ.
નય હરીફ ઉસકી જો દિલબરસે છુટા, ઉસકે પરદોં કે દિયે પરદે ઉઠા.
યાર જે બેયાર છે તેની છે નં, મારા પરદા ફાડયા તેના પરદાયે.

(૧૨)

હમચુ નય ઝેહરે વ તિર્યાકે કે દીદ, હમચુ નયસાઝો મુસ્તાકે કે દીદ.
કિસમેં હય ઝેહર ઓર અમ્રત મિસ્લે નય, નય અજબ દમસાઝ ઓર મુસ્તાક હય,
વાંસળીને દીઠા વિષ ને ઔષધિ, મિત્ર ને આસક્ત સૌ માટે નકી.

(૧૩)

નય હદીસે રાહ પુરખું મી કુનદ, કિસ્સાહાએ ઇશ્કે મજનું મી કુનદ.
નયસે હય ઇઝહારે રાહે ખું ચકાં, ઇશ્કે મજનું કા યે કરતી હય બયાં.
વાત દુર્ઘટ માર્ગની તે તો કરે, ઇશ્ક મજનુનો કહે છે તે ખરે.

(૧૪)

દે દહાં દારેમ ગોયા હમચુ નય, યક દહાં પિન્હાસ્ત દર લબ હાએ વય.
હૈં હમારે પાસ દો મુંહ મિસ્લે નય, એક મુંહ ઇસ્કે લબોંમેં જઝબ હય.
વાંસળી સમ મુખ બે અમ પાસ છે, એકનો એના અધરમાં વાસ છે.

(૧૫)

એક દહાં નાલાં શુદા સુએ શુમા, હાયે હુએ દર ફિગન્દા દર સમા.
એક મુંહ નાલાં હે સબકે રૂબરૂ, આસમાનોં પર હે શોરે હાઓ હુ.
એક મુખ લોકો તરફ કરતું રૂદન, વ્યોમ પણ ગુંજી રહે સુણતાં કથન.

(૧૬)

એક દ નદ હરકે ઉરા મનઝરસ્ત, કીં ફુગાંને ઇ સરે હમઝાં સરસ્ત.
જાનતે હેં વો જો હેં એહલે નઝર, ઇસ ફુગાંમેંભી વોહી હય એક અસર.
જાણતા એ જાણકારો બા ખબર, પામતા રૂદન મહીં એની અસર.

(૧૭)

દમદમા ઇ નાયે અઝ દમહાએ ઓસ્ત, હાઓ હુએ રૂહ અઝ હય હયે ઓસ્ત.
હે ઉસીકા શોર નયમેંભી નિહાં, રૂહકી ફરિયાદ હય જીસ્કો ફુગાં.
વીણાના રણકારમાં એ સાદ છે, આત્મના આક્રંદની ફરિયાદ છે.

(૧૮)

મેહરમે ઇ હોશ જુઝ બેહોશ નીસ્ત, મરઝબાં રા મુસ્તરી ચું ગોશ નીસ્ત.
હે ખબર ઇસ હોશકી બેહોશકો, મુસ્તરી કાનોંસે બેહતર કોન હો ?
જાણકાર આ ભાનના બેભાન છે, જીભનો ગ્રાહક ખરો તો કાન છે.

(૧૯)

ગર ન બુદે નાલએ નયરા અસર, નય જહાં રા પુર ન કરદે અઝ શકર.
ગર ન હોતા નાલએ નયમેં અસર, નયસે કબ દુનિયાકો મિલ સકતી શકર.
હોત વીણા સાદમાં જો નવ અસર, વીણા દેતી જગને શી રીતે શકર.

(૨૦)

દર ગમે મા રોઝહા બેગાહ શુદ, રોઝહા બા સોઝહા હમરાહ શુદ.
હો ગયે ગમમેં હમારે દિન તબાહ, સોઝસે મિલ મિલ ગએ રોઝે સિયાહ.
શોકમાં વેળા કવેળા થઇ ગઇ, જીવતર દુ:ખમાં ગયું જાણો નકી.

(૨૧)

રોઝહા ગર રફત ગો રવ બાક નીસ્ત, તુ બિમાં અયે આંકે ચું તુ પાક નીસ્ત.
દિન ગયે જાને દે ઇસકા ગમ નહીં, તુ ઠેહેર હય પાક તુઝસા ભી કહીં.
ગઇ ઉમર જાવા દો કાંઈ ડર નથી, રહેજે તું ! તુજથી કોઇ ઉત્તમ નહીં.

(૨૨)

હરકે જુઝ માહીઝે આબશ સયર શુદ, હરકે બે રોઝીસ્ત રોઝશ દેર શુદ.
જો નથા માહી હુવા વો સેરે આબ, જો રહા બે બેહરા ઉમ્ર ઉસકી ખરાબ.
મત્સય વિણ જે છે તે પાણીથી ધરાય, જે છે બે રોજી તે ફોકટ જાણ હાય.

(૨૩)

દર નયાબદ હાલે પુખ્તા હેચ ખામ, પસ સખુન કોતાહ બાયદ વસ્સલામ.
હાલે પુખ્તા કાર કયા સમઝેગા ખામ, મુખતસર યે દાસ્તાં કર વસ્સલામ.
જો ન પામે કેઇ કાચા પુખ્ત હાલ, વાત ટુંકી કર હવે હે મારા લાલ.

(૨૪)

બાદા દર જોશિશ ગદાએ જોશે માસ્ત, ચર્ખ દર ગરદિશ અસીરે હોશે માસ્ત.
જોશે બાદા મે હમારા જોશ હય. ચર્ખકી ગરદિશ અસીરે હોશ હય.
કેફના ઉભરા મહીં અમ જોશ છે, વ્યોમનું ચકકર અસીરે હોશ છે.

(૨૫)

બાદા અઝ મા મસ્ત શુદ ને મા અઝુ,
મસ્ત હય મય હમસે ઉસ્સે હમ નહિ,
મસ્ત અમથી છે મદીરા અમ નહિ,

કાલેબઝ મા હસ્ત શુદ ને મા અઝુ.
જીસ્મ યે હે હમસે ઇસ્સે હમ નહિં.
તન છે આ અમથી ને તનથી અમ નહિં.

(૨૬)

બર સમાએ વાસ્ત હરતન ચીર વીસ્ત
હર કોઇ કાદર સમાઅત પર હે કબ
શું બધાને સાદ એ સંભળાય છે

તાઅમએ હર મુર્ગકે અંજીર નીસ્ત
ખાતે હંય અંજીરહી કયા મુર્ગ સબ?
સર્વ પંખીઓ શું અંજીર ખાય છે

(૨૭)

બંદ બુગસલ બાશ આઝાદ અયે પીસર
તોડ બંદ આઝાદ હોગા અયે પીસર
કયદથી નીકળ કે તુ આઝાદ છે.

ચંદબાશી બંદે સીમો બંદે ઝર
કબ તલક આખીર અસીરે સીમો ઝર
ચાંદી સોનામાં ફસાયો કેમ રે?

(૨૮)

ગર બરેઝી બહેર રા દર કુઝઇ
બંદ અગર દરયાબી કુઝેમેં કીયા
તું જો એક દરયાને કુઝામાં ભરે

ચંદ ગુંજદ કીસમતે યક રોઝઇ
એક દિનમે ખત્મ સબ હો જાયગા
એક દિનથી તું વધુ લઇ નવ શકે.

(૨૯)

કુઝએ ચશ્મે હરીસાં પુર ન શુદ
હીર્સમંદ આંખોકે કુઝે કબ ભરે
લોભીયાની આંખ શારીતે ભરાય

તા સદફ કાને ન શુદ પુર દુર નશુદ
જબ સદફ કાને હુઇ મોતી મીલે
મોતી થાયે શીપ સંતોષી જો થાય

(૩૦)

હર કે રા જામા ઝે ઇશ્કે ચાક શુદ
ઇશ્કસે દામન હુવાહે જીસકા ચાક
જેનો જામો ઇશ્કથી બસ પાક છે.

ઊઝે હીર્સો અયબ કુલ્લી પાક શુદ
બસ વોહી સો અયબસે બીલ્કુલ હે પાક
પાક છે એ લોભ આદિથી ખરે

(૩૧)

શાદ બાશ અય ઇશ્ક ખુશ સવદ એમા
શાદ હો અય ઇશ્ક અય સવદા નસીબ
ખુશ રહો હે ઇશ્ક શુભ સોદો છે તું

અય તબીબે જુમ્લા ઇલ્લત હાયેમા
અંય હમારી કુલ બલાઓં કે તબીબ
તું જે મારા કુલ મરજનો વઇદ છું

(૩૨)

અય દવાએ નખ્વતો નામુસે મા
હે દવાએ નખ્વતો નામુસ તું
તુંજ મારા ગર્વની સાચી દવા

અય તુ અફલાતુને જાલીનુસે મા
અય કે અફલાતુનો જાલીનુસ તું
તુંજ અફલાતુન જાલીનુસ હા

(૩૩)

જીસ્મે પાક અઝ ઇશ્ક બર અફલાક શુદ
ઇશ્કસે ગરદુંપે જીસ્મે ખાક હે
માટીનું તન ઇશ્કથી આકાશ પર

કોહ દર રકસ આમદો ચાલાક શુદ
રકસમે હે કોહ ઓર ચાલાક હે
પહોંચ્યું ને નાચ્યું ગીરી ચાલાકતર

(૩૪)

ઇશ્ક જાને તુર આમદ આશકા
ઇશ્ક જાને તુર હે અય મુબતેલા
થઇ ગયો જવ તુરનો જીવ ઇશ્ક આ

તુર મસ્તે ખરરે મુસા સાયકા
તુરે સીના મસ્તે મુસા ગીર પડા
મસ્ત પર્વત ખરરા મુસા સાયેકા

(૩૫)

સીર્રે પીન્હા નસ્ત અંદર ઝેરો બંમ
ઝેરો બમમેં રાઝ ઉસ્કા હે નિહાં
ભેદ છે ગુપ્ત સત્યનો બમ ઝેરમાં

ફાશ અગર ગોયમ જહાં બરહમ ઝનમ
ફાશ અગર કરદું તો બરહમ હો જહાં
સાફ કહીએ તો જગત માટે બલા

(૩૬)

બા લબે દમ સાઝે ખુદ ગર જુફતમે
મંય અગર મીલતા લબે દમ સાઝસે
તેના હોઠે હોઠ જો હું હોત તો

હમચું નય મન ગુફતની હા ગુફતને
મીસ્લે નય નગમે સુનાતા રાઝકે
વાંસળી પેઠે મરમ હુ કહેત તો

(૩૭)

હરકે ઉ અઝ હમ ઝબાંને શુદ જુદા
હમ ઝબાંસે જો હુવા અપને જુદા
જે થયો સ્વભાષાવાળાથી જુદો

બે નવા શુદ ગરચે દારદ સદ નવા
સદ નવા હોકરભી વો હય બે નવા
લાખ વાચા હોય પણ મુંગો ગણો

(૩૮)

ચુંકે ગુલ રફતો ગુલીસ્તાં દર ગુઝસ્ત
જબકે ગુલ રૂખસત હુવે ગુલઝારભી
ફુલ નવ હોયે બાગીચો નવ રહયો

નશનવીં ઝીં પસ ઝે બુલબુલ સરગુઝશ્ત
બાંગે બુલબુલ અબ ન જાયેગી સુની
બુલબુલો ત્યાં બોલે શી રીતે કહો

(૩૯)

ચુંકે ગુલ રફતો ગુલીસ્તાં શુદ ખરાબ
ગુલ હુવે રૂખસ્ત હુવા ગુલશન ખરાબ
ફુલ જાતાં થઇ ગઇ વાડી ખરાબ

બુએ ગુલરા અઝકે જોયમ અઝ ગુલાબ
બુએ ગુલકા કુચ્છ પતા દેગા ગુલાબ
એ સુગંધીનો પતો દેશે ગુલાબ

(૪૦)

જુમલા માશુકસ્તો આશક પરદઇ
સબ હે માશુક ઓર આશક પરદા હે
છે સકળ માશુક આશીક પરદો છે

ઝીંદા માશુકસ્તો આશક મુરદઇ
ઝીંદા હે માશુક આશક મુરદા હે
જીવે છે માશુક આશક મુરદો છે.

(૪૧)

ચું નબાશદ ઇશ્કરા પરવાએ ઉ
ઇશ્ક કો ઉસ્કી ન જબ પરવા રહી
ઇશ્કની ઇચ્છા ન જેને કંઇ રહી

ઉ ચો મુર્ગે માન્દ બે પરવાએ ઉ
મુર્ગે બે પર રહે ગયા બદ કીસ્મતી
પાંખ વિણુ પક્ષી કહો તેને નકી

(૪૨)

પરરો બાલે મા કમન્દે ઇશ્કે ઓસ્ત
બાલો પર હંય ઇશ્કકી ઉસ્કે કમન્દ
કેશ ને પર પ્રેમની એક જાળ છે

મુ કશાનશ મીકશદ તાકુએ દોસ્ત
ખીંચતી હે ઉસ્કી જાનીબ બે ગુઝંદ
ખેંચીને તેની તરફ લઇ જાય છે.

(૪૩)

મનચે ગોયમ હોશ દારમ પેશો પસ
કીસ તરહ હો પેશો પસકા હોશ બસ
પેશો પસનું મુજને શી રીતે હો ભાન

ચું નબાશદ નુરે યારમ પેશો પસ
ગર ન હો વો નુરે તાબાં પેશો પસ
હોત સાથી યારના જો નુર જાણુ

(૪૪)

નુરે ઉ દર યુમનો યુસરો તેહતો ફોક
નીચે ઉપર દાયેં બાએં ઉસકા નુર
નીચે ઉપર ડાબે જમણે તેનું નુર

બરસરો બરગરદનમ માનન્દે તોક
ગર્દનો સરમે હે તોક અય ઝી શઊર
મુજમાં છે સંપુર્ણ પાતવ બસ જરૂર

(૪૫)

ઇશ્ક ખ્વાહદ કીં સખુન બેરૂન બુવદ
આઇનત ગમ્માઝ નબુવદ ચું બુવદ
ચાહતા હૈ ઇશ્કસે રૂસ્વા કરે
હો ન ગમ્માઝ આઇના તો કયા કરે
ઇશ્ક ચાહે છે કે પ્રકટ થાએ ભેદ
પણ નથી દર્પણની ઇચ્છાએ છે ખેદ

(૪૬)

આઇનત દાની ચરા ગમ્માઝ નીસ્ત
ઝાંકે ઝંગાર અઝ રૂખશ મુમ્તાઝ નીસ્ત
ક્યું નહિ ગમ્માઝ આઇના તેરા ?
ઉસ્કે મુહ પર ઝંગ હે લીપટા હુવા
કેમ દર્પણ ગુપ્ત તુજ કહેતું નથી ?
કાટમા તન તેનું ખરડાવા થકી

(૪૭)

આઇના કઝ ઝંગો આલાયશ જુદાસ્ત
પુર શુઆએ નુરે ખુરશીદે ખુદાસ્ત
હો કુદુરતસે જબ આઇના જુદા
ઉસ્મે ચમકે નુરે ખુરશીદે ખુદા
કાટથી આઇનો જ્યારે સાફ થાય
તવ ખુદાના નુરનો સુરજ જણાય

(૪૮)

રવતુ ઝંગાર અઝ રૂખે ઉ પાક કુન
બાદ અઝાં આં નુર રા ઇદરાક કુન
ઝંગો આલાયશસે ઉસ્કો પાકકર
ઓર ફીર ઉસ નુરકા ઇદરાક કર
તનથી તેના કાટને તુ દુર કર
તે પછી તે નુર પર તું કર નઝર

(૪૯)

ઈં હકીકત રા શનવ અઝ ગોશે દીલ
તા બિરૂં આઇ બકુલ્લી ઝાબો ગીલ
ગોશે દીલસે સુન હકીકત બાર મહેલ
તા કે આબો ગિલસે તું આ યે નીકલ
દીલના કાનોથી હકીકત આ સુણો
જેથી પાણી માટીથી જુદા પડો

(૫૦)

ફહેમ અગર દારીદ જાંરા રહે દહીદ
બાદ અઝાં અઝ શવક પા દર રહે નહીદ
હો સમજ કુછભી તો જાંકો રાહદો
શોકસે ઇસ રેહમે ફીર પાઉં રખો
જો સમજ છે જીવને રસ્તો બતાવ
હોંસથી તેમાં કદમ આગળ ચલાવ

ઉપોદઘાત.

ઇશ્કની ભાષામાં બ્રહ્મજ્ઞાની (આરિફ) ને વાંસળીની ઉપમા આપવામાં આવે છે. મવલાના સર્વેને ઉદ્દેશીને કહે છે કે જરા સાંભળો તો ખરા કે વાંસળી શું કહે છે ? તે કહે છે કે મારૂં મુળ વતન છે જંગલ, તેમાંથી મને કાપીને છુટી પાડી તેથી તેના વિયોગમાં હું રડું છું. તો હે સાંભળનારા જનો! ઘણી શરમની વાત છે કે વાંસળી તો પોતાના વતનના વિયોગમાં રડે અને બીજાને પણ રડાવે તો માણસ કે જે બધી સૃષ્ટિયોમાં ચઢિયાતો છે, તે આમ ચુપ રહે અને પોતાની અસલની તરફ ધ્યાન ન આપે એ કેવું શોચનીય છે ? જે માણસ પોતાની જન્મ ભુમિથી વિખુટો પડે છે તેને હમેશ એજ ધ્યાન રહે છે કે ક્યારે હું મારા વતનમાં જઇશ ? હું દરેક મંડળીમાં જઇને રડી અને ત્યાં દરેક માણસ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે મારે મિત્ર થયો; પણ કોઇએ મારા અંતઃકરણની વાત જાણી નહી. જો તેમની ઇચ્છા મારા અંતઃકરણની છુપી વાત જાણવાની હોય, તો હું કહું છું, કે મારી આ રાગણી એજ મારો ગુપ્ત ભેદ છે કેમકે આ મારી રાગણી એ ઇશ્ક છે, ને ઇશ્ક છે તે ભેદ છે. પણ તને તેવા કાન અને તેવી આંખો મળી નથી; જેથી તું

એ સાંભળી ને જોઇ શકે. જો કે શરીર અને જીવ એક બીજાથી ભિન્ન નથી, પણ તે છતાં કોઈ માણસ જીવને જોઇ શકતો નથી. વાંસળીનો જે અવાજ છે તે એક આગ છે, જેનાથી માણસો દૂર નાસે છે, કોઇ હવા નથી કે માણસો રાજી થાય. પણ એ આગ એવી છે કે જેમાં એ ન હોય તે શુન્યની બરાબર છે. એવા માણસનો નાશ થાય તો સારૂં, વાંસળીની સ્થિતિ પોતાના મિત્રથી જુદા પડેલા માણસ જેવી છે. અને તેથી વાંસળીના જુદા જુદા પરદાઓમાંથી જે રાગણીઓ પેદા થાય છે, તેણે અમારા પરદા ફાડી નાંખ્યા છે. વાંસળીની રાગણીમાં વિષ અને અમૃત બંને ભરેલાં છે કારણ કે જ્યારે માણસ મરતીની હાલતમાં હોય છે, ત્યારે વાંસળીનો નાદ તેને માટે વિષની બરાબર છે, તેના કાળજાના કડકે કડકા કરી નાખે છે; અને જ્યારે તે ખુદાના પ્રકાશથી રોશન થાય છે ત્યારે એજ નાદ તેને માટે અમૃત બને છે. જગતમાં રૂદન કોઇને ગમતું નથી, પણ વાંસળીનું આ રૂદન એવું છે કે તેને સર્વ કોઇ ચાહે છે, ને સાંભળે છે. દુનીયામાં માણસો ત્રણ પ્રકારના છે. એક માછલી જેવા કે જે આખો દરિયો પી જાય તોય ધરાય નહીં. પાણીની બહાર નીકળે કે મરણ પામે તે આશિક લોકો છે. બીજા મત્સ્ય નહીં એવા, જેઓ થોડાક પાણીથી જીવી શકે છે એ ભકત લોકો છે. ત્રીજા તે લોકો કે જેમને આ દરિયાથી કાંઇ પણ મળ્યું નથી તે કાફિરો છે. પહેલો પ્રકાર પુત્ર બંજો કાચો છે, તું ચાંદી સોનાના લોભમાં ફસાયલો છે, તેમાંથી નીકળ, તું તારી તકદીરથી વધારે શી રીતે મેળવી શકશે? માનોકે તેં તારા કુજામાં આખો દરીયો ભરી લીધો, પણ તેમાં તારા કુજા જેટલુંજ સમાશે, તેથી વધારે નહિ. માટે લોભીની આંખ કદી ધરાતી નથી, જ્યાં સુધી કાળુ માછલીની છીપ ધરાય નહિ ત્યાં સુધી તેમાં મોતી થાય પણ નહિ. એક ઇશ્કજ એવી વસ્તુ છે કે જે બધી વસ્તુઓને બાળી મુકે છે. અને તેથી મોક્ષ આપનાર તેજ છે, એ હોય તો પછી લોભ રહી શકતોજ નથી, તો જ્યારે ઇશ્કમાં એવી ખુબી જોઇ કે તે મોક્ષ આપનાર અને દુનીઆની બધી બુરાઇઓને બાળી નાખનાર છે, તો મૌલાના ઇશ્ક માટે દુઆ કરે છે, કે ખુદા તને ખુશ રાખે. તું અમારે માટે સારો સોદો છે. આપણું શરીર માટીનું બનેલું છે ને તે એવી વસ્તુ છે કે તેને તમે ગમે તેટલા બળથી ઉપર ફેંકશો તો એ તે નીચેજ આવશે. પણ એ માટીનું શરીર જ્યારે તેમાં ઇશ્કે પ્રવેશ કર્યો ત્યારે આકાશ ઉપર પહોચ્યું. કેમકે હઝરત ઈસા (અ. સ.) ચોથા આસ્માન ઉપર છે, વળી એજ ઇશ્કે જ્યારે તુર પહાડમાં પ્રવેશ કર્યો તો તે પણ નાચવા લાગ્યો, અમારી સ્થિતી વાંસળીના જેવી છે, તેને પણ બે મોં છે ને અમને પણ બે મોં છે, વાંસળીનું એક મોં વગાડનારના હોઠમાં હોય છે ને બીજું બહાર હોય છે, અમારૂં એક મોં પણ તે વાંસળીના માલેકની તરફ છે, ને બીજું જગતની તરફ છે, જો મારો મિત્રથી વિયોગ ન થયો હોત, તો હું વાંસળીની પેઠે મારો બધો મર્મ કહેત. પણ યારથી વિયોગ થયો તેથી હવે હું ગમે તેવો સુવકતા હોઉં તો પણ જાણે મુંગેજ છું, શરીરનું નામ ઇશ્ક છે, ને રૂહની જીંદગી બાકી છે, જેને ઇશ્કની ઇચ્છા નથી તે જાણે આંખો વિનાનું પક્ષી છે, જો મિત્રનો પ્રકાશ મારો સાથી ન હોય તો હું આગળ પાછળનું ધ્યાન શી રીતે રાખું? એ ભેદ મને માલમ પડવો જોઇએ, પણ મારા આત્માનું દર્પણ સ્વચ્છ નથી. માટે લાયક છે કે એ દર્પણનો કાટ દુર કરી દે જ્યારે તારી આરસી સ્વચ્છ થશે તો ખુદાના સુર્યનો પ્રકાશ તેના ઉપર પડશે, માટે અંતઃકરણના કાનથી મસનવીની હકીકત સાંભળો તો આ પાણી ને માટીથી છુટી જાઓ. જો તમારામાં બુધ્ધિ હોય તો તમારા જીવને રસ્તો દેખાડો અને સલુકના રસ્તામાં કદમ મુકો અને પાણી ને માટીથી બનેલું આપણું આ શરીર એ પાણી માટીથી છુટી જાય ને મિત્ર સત્યે મળી જાય.

હીકાયત એક બાદશાહનું દાસી ઉપર આશિક થવું, તેને ખરીદ કર્યા પછી દાસીનું માંદા પડવું, અને હકીમો પાસે તેનો ઉપાય કરાવવો

(૧)

(૫૧)

બિશનવેદ અય દોસ્તાં ઈ દાસ્તાં
હાં સુનો અય દોસ્તો યે દાસ્તાં
સાંભળો હે દોસ્તો આ દાસ્તાન

ખુદ હકીકત નકદ હાલે મારત આં
ખુદ હમારા હાલ હય ઇસમેં અયાં
જે હકીકત ખાસ છે તેનું બયાન

(૫૨)

નકદ હાલે ખેશ રા અર પયબરેમ
અપની હાલત પર કરેં હમ ગોર અગર
આપણી જો સત્ય વાતો જાણીએ

હમ ઝે દુનિયા હમ ઝે ઉકબા બર ખુરેમ
પાયેં દુનિયા ઓર ઉકબાસે સમર
દીનને દુનિયાના મેવા પામીએ

(૫૩)

બુદ શાહે દર ઝમાને પેશ અઝીં
થા બહોત પહેલે કહીં એક બાદશાહ
પહેલાં સુલતાં થઇ ગયો છે ખાસ એક

મુલ્કે દુનિયા બુ દશો હમ મુલ્કે દીં
સાહિબે અકલીમે દુનિયા દીં પનાહ
દીન દુનિયામાં ખરો લાયક ને નેક

(૫૪)

ઇતતિફાકન શાહ રોઝે શુદ સવાર
ઇતતિફાકન એક દિન હો કર સવાર
એક દીવસ બાદશાહ થઇને સવાર

બા ખ્વાસે ખીશ અઝ બેહરે શિકાર
સાથ યારોં કે ગયા કરને શિકાર
મિત્રોની સાથે ગયો રમવા શિકાર

(૫૫)

બેહરે સયદે મી શુદ ઊ બરે કોહો દસ્ત
કોહો સેહરા છાનતા થા બેહેરે સેદ
ખોળતો જંગલમાં તે હુતો શિકાર

ના ગહાં દર દામે ઇશ્ક ઉ સેદ ગશ્ત
હો ગયા ખુદ ઇશ્કકે ફંદે મેં કેદ
પણ થયો તે ઇશ્કને હાથે શિકાર

(૫૬)

યક કનીઝક દીદ શેહ દર શાહ રાહ
એક કનીઝક રાહમેં આઇ નઝર
એક દાસી માર્ગમાં નજરે પડી

શુદ ગુલામે આં કનીઝક જાને શાહ
મિટ ગયા સુલતાન ઉસકે હુસ્ન પર
દાસ, દાસીનો થયો તે રાજવી

(૫૭)

મુર્ગે જાનશ દર કફસ ચું મી તપીદ
થા કફસમેં મુર્ગેજાં બેતાબે દીદ
પ્રાણપક્ષી તનમાં ગભરાયું જદા

દાદ માલો આં કનીઝક રા ખરીદ
દેકર ઉસને માલ લી લોંડી ખરીદ
પૈસા ખર્ચી દાસીને લીધી તદા

(૫૮)

ચું ખરીદ ઉરા વ બર ખુરદાર શુદ
જબ ખરીદા ઓર હુવા યુ બા મુરાદ
જ્યારે વેચાતી લઇ ફળ ચાખિયું

આં કનીઝક અઝ કઝા બીમાર શુદ
હો ગઇ બીમાર લોંડી ના મુરાદ
માંદી થઇ દાસી અને દુઃખ આવીયું

(૫૯)

આં યકે ખર દાસ્ત પાલાનશ નબુદ
જબ ગધા થા પાસ તો પાલા ન થા
ખર હતો, જ્યારે, નહોતું તવ પલાણ

યાફત પાલાં ગુર્ગ ખરરા દર રબુદ
જબ મીલા પાલા ગધા જાતા રહા
પામ્યો કાઠી, સિંહ ખરના લીધા પ્રાણ

[૬૦]

કુઝા બુદશ આબ મી નામદ બદસ્ત
કુઝા થા મીલતા ન થા પાની કહીં
લોટવો જ્યારે હતો પાણી નહિ

આબ રા ચું યાફ્ત ખુદ કુઝા શિકસ્ત
મિલ ગયા પાની તો અબ કુઝા નહીં
પાણી પામ્યો કુજો તવ ફુટયો નકી

(૬૧)

શેહ તબીબાં જમ્આ કર્દ અઝ ચપ વ રાસ્ત
પસ હકીમોંસે કિયા શેહને બયાં
સઘળા વૈદ્યોને કહી રાજાએ વાત

ગુફ્ત જાને હર દો દર દસ્તે શુમાસ્ત
હય તુમારે હાથ હમ દોનોં કી જાં
જીવ છે બંનેના તમ લોકોને હાથ

(૬૨)

જાને મન સેહલસ્ત જાને જાનમ ઓસ્ત
ક્યા હય મેરી જાન-જાને જાં હય વો
જીવ મારો સહેલ, મારો જીવ તે

દર્દ મન્દો ખસ્ત અમ દરમાનમ ઓસ્ત
દર્દ મન્દો ખસ્તા હું દરમાં હય વો
હું છું દરદી મારો તે ઉપચાર છે

(૬૩)

હર કે દરમાં કર્દ મર જાને મરા
જો કરે દરમાન મેરી જાનકા
જેણે મારા પ્રાણનું ઓસડ કર્યું

બુર્દ ગંજે દુરરો મરજાને મરા
લે ખઝાના ગવહરો મરજાનકા
હીરા મોતી આપી સુખ તેને કરૂં

(૬૪)

જુમ્લા ગુફ્તન્દશ કે જાં બાઝી કુનેમ
બોલે સબ કરતે હય હમ બાઝીયાં
બોલ્યા તે સો કોશિશો કરશું અમે

ફેહમ ગર દારેમ અમ્બાઝી કુનેમ
અકલસે કર લેંગે ચારા સાઝીયાં
પહેલાં સૌ સંમત થઇને જાણીએ

(૬૫)

હરયકે અઝ મા મસીહે આલમેસ્ત
હમ મેં હર એક હય મસીહા વકતકા
છે દરેક અમમાં મસીહાની મિસાલ

હર અમલરા દર કફે મા મરહમેસ્ત
હર મરઝકી જાનતે હંય હમ દવા
ઔષધો હરએકના છે બે મિસાલ

(૬૬)

ગર ખુદા ખ્વાહદ ન ગુફ્તન્દ અઝ નઝર
ગર ખુદા ચાહે ન ભુલેસે કહા
ઇન્શા અલ્લાહ પણ ન બોલ્યા ગર્વથી

પસ ખુદા બન્મુદ શાં ઇજ્ઝે બશર
પસ દિખાયા હકને ઇજઝ ઇન્સાનકા
આજીજી તેઓની હક જાહેર કરી

(૬૭)

તર્કે ઇસતિસના મુરાદમ કિસવતેસ્ત
તર્ક ઇસતિસના કિસાવત હય અખી
ઇન્શા અલ્લાહ દિલ થકી જે ના કહે

ને હમીં ગુફતન કે આરિઝ હાલતેસ્ત
મુંહસે કેહ દેના ન હૈ એક આરઝા
દિલની સખ્તી જાણવી તેના ખરે

[૬૮]

અય બસા ના વરદાહ ઇસતિસ્તા બ ગુફ્ત
અકસર ઇસતિસના ન ઝાહિરમેં કહે
ઇન્શા અલ્લાહ જે કહે છે નેક જાત

જાને ઉ બા જાને ઇસ તિસ્નાસ્ત જુફ્ત
વો ઓર ઇસ તિસ્ના બહમ વંય અસલમેં
હકની સાથે જીવ તેનો એક સાથ

(૬૯)

હરચે કરદન્દ અઝ ઈલાજો અઝ દવા — ગશ્ત રંજ અફ્ઝુંના હાજત ના રવા
અલ મરઝ જો જો દવા લોગોંને કી — બઢ ગયા રંજ આરઝુ સબ રેહ ગઇ
મુકિતઓ સર્વે કરી કરવા ઇલાજ — રોગ પણ વધતો ગયો બગડયો મિજાજ

(૭૦)

આં કનીઝક અઝ મરઝ ચું મુએ શુદ — ચશ્મે શાહ અઝ અશ્કે ખું ચું જુએ શુદ
હો ગઇ લોંડી મરઝસે જબ નિહાલ — શાહકી આંખેં હુઇં રો રો કે લાલ
ઓગળીને દાસી થઇ જાણે કે વાળ — શાહને દિલગીરી થઇ તેથી કમાલ

(૭૧)

ચું કઝા આયદ તબીબ અબલહ શવદ — આં દવા દર નફએ ખુદ ગુમરાહ શવદ
કરતી હય નાદાં તબીબોંકો કઝા — ઓર દિખાતી હય અસર ઉલટા દવા
મોત આવે વૈદ્ય પણ મુર્ખ બને — ને અસર બાકી દવામાં નવ રહે

[૭૨]

અઝ કઝા સર કંગબીં સફરા ફઝુદ — રૌગને બાદામ ખુશ્કી મી નુમુદ
શેહદ ઓર સિરકે સે ગરમી બઢ ગઇ — રૌગને બાદામ સે ખુશ્કી હુઇ
સિરકાથી તો પિત્તામા વૃદ્ધિ થઇ — તેલથી બાદામના ખુશ્કી થઇ

(૭૩)

અઝ હલીલા કબ્ઝ શુદ ઇતલાક રફ્ત — આબ આતિશ રા મદદ શુદ હમચું નફ્ત
જાયે મુશ્કિલ કબ્ઝ હડ સે હો ગયા — ઓર ભી દી આગ પાની ને બઢા
હરડેથી તો કબજીઅત પયદા થઇ — બળતરામાં વૃદ્ધિ થઇ પાણી થકી

(૭૪)

સુસ્તીએ દિલ શુદ ફઝુંનો ખ્વાબ કમ — સોઝિશે ચશ્મો દિલે પુર દરદો ગમ
હો ગયા દિલ સુસ્ત તર ઓર નીંદ કમ — સોઝિશ આંખોં મેં થી દિલમે દરદો ગમ
દિલની સુસ્તી તો વધી ને ઉંઘ કમ — બળતરા થઇ આંખમા ન દિલમાં ગમ

[૭૫]

શરબતો અદવીયઓ અરબાબે ઊ — અઝ તબીબાં રીખ્ત યકસર આબે રૂ
બે અસર શરબત હુવે નાકિસ દવા — ચારા ફરમાઉં કા મુંહ ફક હો ગયા
એવી રીતે દાસીની કરતાં દવા — ખોઇ બેઠા આબરૂ વૈદ્યો બધા

હિકાયત ૧

મવલના કહે છે કે એક વાત સાંભળો જો કે તે બીજાની વાત છે પણ વિચાર કરીને જોશો તો જણાશે કે જાણે આપ વીતીજ છે જે માણુસ પોતાની સ્થિતિની શોધ ખોળ કરે છે તે બન્ને લોકોમાં લાભ મેળવે છે.

એક દિવસે બાદશાહ મૃગયા રમવા ગયો; રસ્તામાં એક સ્વરૂપવાન દાસી જોઇ તેથી આશક થયો, ને તેને વેચાતી લીધી. પણ પછી તે દાસી માંદી પડી. જ્યારે સવારી હતી ત્યારે પલાણુ ન હતું, ને પલાણુ મળ્યું ત્યારે સવારીના જાનવરને મારી નાંખ્યું. કુજો હતો ત્યારે પાણી ન હતું ને પાણી મળ્યું ત્યારે કુજો તુટી ગયો, બાદશાહે હકીમોને બોલાવી બધી હકીકત કહી, ને કહ્યું કે

દવા કરી એને આરામ કરો. એ મારો જીવ છે. હકીમોએ કહયું કે અમો બરાબર કોશિશ કરીશું. અમારા માનો દરેક મસીહા (હઝરત ઇસા અ. સ.) મિસાલ છે. પણ તેઓ ગર્વમાં ઇન્શા અલ્લાહ કહેવાનું ભુલી ગયા; તેથી ખુદાએ તેમને નિરૂપાય કરી મનુષ્ય કેવું પ્રાણી છે તે જગતને દેખાડી આપ્યું. ઇન્શા અલ્લાહ જીભે ન કહેવાથી ભુલી ગયા છે એમ સમજવું નહિ. પણ પોતાની જાત ઉપરજ ભરોસો રાખી ખુદાની તરફ જરા પણ લક્ષ ન આપે એ કામ ખોટું છે. એમાં માણસના દિલની કાળાશ પ્રકટ થાય છે. કેટલાક માણસો જીભે ઇન્શા અલ્લાહ બોલતા નથી. પણ મનમાં સારી રીતે જાણે છે કે સર્વ શકિતમાન તો ખુદાજ છે. અમે તો કાંઇ નથી તેવા લોકોને ખુદાને વિશ્વાસ નથી એમ કહેવાય નહિ.

હકીમોના ઇલાજથી લાભ ન થતાં નુકસાન થવા લાગ્યું. દવાની અસર વિપરીત થઇ ગઇ ને લાભને બદલે નુકસાન થવા લાગ્યું.

દાસીના ઉપાયથી હકીમોનું લાચાર થવું, તેથી બાદશાહનું વલણ ખુદાની તરફ થવું અને સ્વપ્નામાં એક ગેબી પુરૂષનું જોવું અને તેના સહાયથી દાસીનું આરામ પામવું

(૭૬)

શેહ ચુ ઇજ્ઝે આં તબીબાં રા બદીદ, પા બિરેહના જાનિબે મસ્જીદ દવીદ.
શેહને જબ દેખા કે આજીઝ હેં તબીબ, ભાગા નંગે પાઉ મસ્જીદકો ગરીબ
શાહ લાચારી તબીબોની જોઇ, ખુલ્લે પગસે તે ગયો મસ્જીદ ભણી,

(૭૭)

રફત દર મસ્જીદ સુએ મેહરાબ શુદ, સિજ્દેગાહ અઝ અશ્કે શેહ પુરઆબ શુદ
દાખીલે મહેરાબે મસ્જીદ જબ હુવા, સિજદેગાહકો આંસુઓંસે ભર દીયા
તે રડયો મસ્જીદ અને મહેરાબમાં, આંસુના દરયામાં ડુબ્યો બાદશા

(૭૮)

સું બખેશ આમદ ઝે ગરકાબે ફના, ખુશ ઝબાં બુકશાદ દર મદહો સના
બેહવીયતકે બાદ આકર હોશમેં, કી ખુદાકી હમ્દ પુરે જોશમે
હોશમાં જ્યારે તે આવ્યો રાજવી, કરવા લાગ્યો બંદગી અલ્લાહની

(૭૯)

કય કમીના બખશીશસ્ત મુલ્કે જહાં, મન ચે ગોયમ ચું તુ મી દાની નિહાં.
અય કે હે અદના તેરી બખ્શીશ જહાં, કયા કહું તુ ખુદ હૈ સબકા રાઝદાં.
જગ પતિ લવલેશ હો તારી દયા, જાણું છું કે ગુપ્ત જાણે તું સદા

(૮૦)

હાલે માઓ ઇં તબીબાં સર બસર, પેશે લુત્ફે આમે તુ બાશદ હદર
મેરી હાલત ઓર તબીબોંકે ગિલે, હેચ હૈં તેરે કરમ કે સામને
તારી કૃપા આગળે બારે ખુદા, શી છે હાલત મારી ને વૈદ્યોની આ

(૮૧)

અય હમેશા હાજતે મારા પનાહ,
તું હમારી હાજતોંકી હૈ પનાહ,
તું હમેશા મારી હાલતની પનાહ,

બારે દીગર મા ગલત કરદેમ રાહ
મુઝસે ફિર ખોઇ ગઇ હૈ ઠીક રાહ
તે છતાં ખાઇને ઠોકર ભુલ્યો રાહ

[૮૨]

લેક ગુફ્તી ગરચે મી દાનમ સરત,
કામ હૈ તેરા કે ગો હું રાઝદાં,
બોલ્યો તું, જાણું છું જે કે સૌની વાત.

ઝુદ હમ પયદા કુનશ બર ઝાહિરત.
ચાહિયે ફિરભી બઝાહિર કુચ્છ બયાં.
પણ મનુષ્યે જીભે કહેવું સાક્ષાત.

(૮૩)

ચું બર આવરદ અઝ મીયાંને જાં ખરોશ,
શોર ઉટઠા જબ દિલે ખામોશ મેં,
જબ કરી ફરિયાદ આવી દિલ થકી,

અંદર આમદ બેહરે બખશાયશ બજોશ.
આ ગયા દરિયાએ રહેમત જોશમેં.
જોશમાં કૃપા કર આવ્યો તે ઘડી.

(૮૪)

દરમીયાંને ગિરયા ખ્વાબશ દર રબુદ,
રોતે રોતે આંખ ઉસકી લગ ગઇ,
રડતાં રડતાં ઉંઘ આવી શાહને,

દીદ દર ખ્વાબ ઉ કે પીરે રૂ નમુદ,
કી ઝિયારત એક મરદે પીરકી,
સ્વપ્નમાં એક મર્દ જોયો તેહણે,

(૮૫)

ગુફ્ત અય શેહ મુઝદા હાજાતત રવાસ્ત,
દેકે મુશદા શાહકો ઉસને કહા,
બોલ્યો, રાજી શાહ થા, પામ્યો મુરાદ,

ગર ગરીબે આયદત ફરદા ઝે મારત,
હમમેંસે આયેગા કલ એક બા ખુદા,
કલે આવે એક, મુજ સમ રાખ યાદ,

(૮૬)

ચું કે આયદ ઉ હકીમે હાઝિકસ્ત,
કલ જો આયેગા વો હૈ હાઝિક હકીમ,
તે ખરો છે વૈદ્ય ને પુરો અમીં,

સાદિકશ દાં કો અમીનો સાદિકસ્ત,
જાનના બેશક ઉસે સાદિક હકીમ,
સત્ય તેને જાણજે જુઠો નહીં,

(૮૭)

દર ઇલાજશ સેહરે મુતલક રા બબીં,
દેખ લેના સેહર ઉસકે સિદકકા,
કર દવા તેની ને હિકમત હકની દેખ,

દર મિઝાજશ કુદરતે હકરા બબીં.
કુદરતે હકકા વો હોગા આઇના.
ને ફરક તેની તબીયતમાં તું પેખ.

(૮૮)

ખુફ્તા બુદ આં ખ્વાબ દીદ આગાહ શુદ,
દેખતેથા ખ્વાબ ફવરન ચોંક ઉઠા,
નિંદમાં તો તે થયો જબ જાણકાર,

ગશ્તા મમલુકે કનીઝક શાહ શુદ,
કબ્હીથી મમલુકે કનીઝક શાહ થા
દાસ દાસીનો મટયો તે નામદાર

(૮૯)

ચું રસીદ આં વાઅદગાહો રોઝ શુદ,
સાઅતે વાઅદા જો આઈ દિન હુવા,
દિન થયો ને જ્યારે તે આવી ઘડી,

આફતાબ અઝ શરક અખતર સોઝ શુદ
શર્કસે ખુરશીદ નિકલા નુર ઝા
સુર્યથી દુનિયા પ્રકાશિત થઇ ગઇ

[૯૦]

બુદ અંદર મનઝરા શેહ મુનતઝિર,
બાદશાહકા થા નિહાયત ઇનતિઝાર,
શાહ ઝરૂખે બેસી તેની દેખે વાટ,

તા બ બીનદ આંચે બનમુદન્દ સિર
દેખીયે હોતા હૈ અબ કયા આશકાર
કે નજર આવે મરદ જાયે ઉચાટ

(૯૧)

દીદ શખ્સે કામિલે પુર માયઈ, આફતાબે દરમીયાને સાયઈ
ઉસને દેખા એક મરદે કામ્યાબ, સાયેમેં આતાહૈ મિસ્લે આફતાબ
એક પ્રકાશિત પુરૂષ આવ્યો નજર, અભ્રની છાયામાં સુરજ તેજતર

(૯૨)

મી રસીદ અઝ દુર માનિન્દે હિલાલ, નીસ્ત બુદો હસ્ત બર શક્લે ખ્યાલ
દુરસે આતા હે માનિન્દે હિલાલ. વો હે પયદાઓ નિહાં મિસ્લે ખયાલ
દુરથી આવે છે તે જાણે હિલાલ, કોઈ નથી ને છે તો છે જાણે ખયાલ

(૯૩)

નીસ્ત વશ બાશદ ખ્યાલ અંદર જહાં, તુ જહાને બર ખયાલે બીં રવાં
નીસ્ત બીં અકસર ખ્યાલાતે જહાં, ઇન ખયાલોંહીમેં હે દુનિયા રવાં
ખ્યાલ પર ફરતા જગતને દેખીલે, જે જગતમાં નાસ્તિની પેઠ તે

(૯૪)

બર ખ્યાલે સુલ્હે શાને જંગે શાં, બર ખ્યાલે નામે શાને નંગે શાં.
હે ખ્યાલોંહીપે સબકી સુલ્હો જંગ, હે ખ્યાલોંહીપે સબકા નામો નંગ.
તેમનું છે લડવું મરવું ખ્યાલ પર, આબરૂને નામ છે બસ ખ્યાલ પર.

(૯૫)

આં ખ્યાલાતે કે દામે અવલિયાસ્ત, અકસે મેહરૂયાને બુસ્તાને ખુદાસ્ત.
વો તખય્યુલ જો હે દામે અવલિયા અકસ હે હુસ્ને રિયાઝે ઝાતકા,
જે ખ્યાલોમાં ફંસાયે ઓલીયા, તે રવિ પ્રતિબંબ ખુદાના બાગના

(૯૬)

આં ખ્યાલે કે શેહ દર ખ્વાબ દીદ, દર રૂખે મેહમાં હમી આમદ પિદીદ,
શેહકો આયા ખ્વાબમેં જો થા ખ્યાલ, થા રૂખે મેહમાંમેં ઝાહિર હસ્બે હાલ.
સ્વપ્નમાં તે શાહે જે જોયો ખિયાલ, તે બધો મેહમાનમાં જોયો તે હાલ.

(૯૭)

નુરે હક ઝાહિર બુવદ અંદર વલી, નેકબીં બાશી અગર એહલે દિલી,
નુરે હક ઝાહિર હે લેકિન આંખસે, એહલે દિલહી દખ સકતે હેં ઉસે.
નુરે હકનુ ઓલીઆમાં દેખીલે, જો હૃદય છે શુધ્ધ તો દેખીશ ત.

(૯૮)

આં વલીયે હક ચો પયદા શુદ ઝે દુર, અઝ સરાપાયશ હમી મી રેખ્ત નુર.
દુરસે જબ મર્દે હક ઝાહિર હુવા, થા સરાપાસે અયાં નુરે ખુદા.
દુરથી જ્યારે વલી નજરે પડયો, નુર પગથી માથા સુધી તે હતો.

(૯૯)

શેહ બજાયે હાજીબાં દર પેશે રફત, પેશે આં મેહમાને ગયબે ખ્વેશ રફત.
મિસ્લે દરબાં શાને ખુદ આગે બઢા, ગયબકે મહેમાનકો લેને ગયા.
શાહ ગયો સામો છડી દારોની રીત, ને તે ગેબી મેહમાં પ્રત્યે રાખી પ્રીત.

(૧૦૦)

ઝયફે ગયબી રા ચુ ઇસ્તિકબાલ કર્દ, ચુ શકર ગોયા કે પેવસ્ત ઉબગર્દ.
કરકે ઇસતિકબાલ મરદે ગયબકા, ફુલ પર ગોયા શકરકી દી અદા
જ્યારે અતિથિના સ્વાગતમાં ગયો, ખાંડનો ને ફુલનો સંગમ થયો.

(૧૦૧)

હર દો બેહરે આશ્ના આમોખ્તા. હન્દો જાં બે દોખતન બરદોખતા.
દો સમન્દરથે કે બાહમ મિલ ગયે, દોનું વો આપસમેં પેવસ્ત હો ગએ.
તારા એક દર્યાના તે બંને મળ્યા, જાણે શાવેલા વસ્ત્ર સીવાઇ ગયાં.

(૧૦૨)

આં યકે ચું તિશ્નાદાં દીગર ચું આબ, આં યકે મખમુર વાં દીગર શરાબ.
એક પ્યાસા દુસરાથા મિસ્લે આબ, એક મખમુર ઔર એક જામે શરાબ.
એક તરસ્યો બીજો પાણીની મિસાલ, એક મસ્ત બીજો નિશો ઉતારે હાલ.

(૧૦૩)

ગુફ્ત માઅ્શુકમ તુ બુદસ્તી ન આં, લેક કાર અઝકાર ખેઝદ દર જહાં.
બોલા ઇસસે ઉસસે કુછ મતલબ નથા, હે મગર દુનિયામેં બાહમ વાસ્તા.
બોલ્યો મારો યાર છે તું, તે નહીં, કામથી એક કામ થાયે છે પછાં.

(૧૦૪)

અય મરા તુ મુસ્તુફા મન ચું ઉમર, અઝ બરાયે ખિદમતત બન્દમ કમર.
મુસ્તુફા તુ હે તો મેં મિસ્લે ઉમર, બાંધતા હું તેરી ખિદમતમેં કમર.
તું છે મારો મુસ્તુફા ને હું ઉમર, તારી સેવા માટે બાંધી છે કમર.

[૨]

જ્યારે બાદશાહે હકીમોને લાચાર થએલા જોયા ત્યારે ઉઘાડે પગે મસ્જીદમાં ગયો, ને તેની મેહરાબમા એટલો રડયો કે આંસુના દરીયામાં ડુબી ગયો. પછી જ્યારે હોશમાં આવ્યો ત્યારે ખુદાની બંદગી કરી કહેવા લાગ્યો, કે યા ખુદા તારી બખ્શિશો મારા ઉપર અપાર છે, તેં મને રાજ્ય આપ્યું છે. તું મારૂં ગુપ્ત જાણે છે. મારે કહેવાની કાંઇ જરૂર નથી. પણ તારો હુકમ છે કે હું માણસોની ગુપ્ત વાતો જાણું છું, છતાં માણસે પોતાની વિનતિ પોતાને મોઢે કરવી જોઇએ. તેથી હું મારી સ્થિતિ મારી જીભે તને જાહેર કરૂં છું. જો તારી જરા કૃપા થાય તો પછી આ હકીમો ને મારી હાલત બદલી જાય.

જ્યારે બાદશાહે આવા કાલાવાલા કર્યા, ત્યારે ખુદાની રહેમતનો દરીઓ જોશમાં આવ્યો ને બાદશાહને રડતાં રડતાં ઉંઘ આવી ગઇ. સ્વપ્નામાં તેને એક વૃધ્ધ માણસ નજરે પડયો ને તેણે કહ્યું કે કાલે સવારે જે માણસ તારી પાસે આવે, તેને અમે મોકલ્યો છે એમ જાણજે. તે પુરો અનુભવી ને અમાન છે. તે ઇલાજ કરશે ત્યારે તને જણાશે કે એ તે ઇલાજ છે કે નિર્ભેળિત જાદુ છે. ને તને ખાતરી થશે કે ખુદાના કુદરતથી પળવારમાં શું નું શું થઇ જાય છે.

બાદશાહ સ્વપ્નામાંથી જાગ્યો ને તે દાસીના મંદવાડના કારણથી જાણે તેનો ગુલામ હતો તે આ આનંદમય સ્વપ્નું જોઇ રાજી રાજી થઇ ગયો, ને જાણે ગુલામ મટીને બાદશાહ થઇ ગયો.

સવારે તે માણસની રાહ જોતો બાદશાહ જરૂખામાં બેઠો હતો, એટલે સામેથી એક દુબળા સરખા માણસને આવતો જોયો તે જાણે અંધારામાં સુર્ય સમાન ને બીજના ચંદ્રમા જેવો હતો, જેમ બીજનો ચંદ્રમા અળાયો જેવો ઝીણો હોવાથી કદીક દેખાય છે ને કદીક દેખાતો બંધ થાય છે. તેમ એ દુબળા શરીર વાળો મહાત્મા પણ દુરથી આવતો એવો દેખાતો હતો કે ઘડીકમાં દેખાય ને ઘડીકમાં અદ્રશ્ય થઇ જાય

એવીજ રીતે દુનિઆનાં બધાં દ્રશ્યો પણ ભ્રમણા રૂપ છે. કદીક દેખાય છે ને કદીક અદ્રશ્ય થઇ જાય છે. કદીક પ્રેમ થાય છે ને કદીક લડાઇ થાય છે. જગતનું કારખાનું નકાર રૂપજ છે. ને તે માયા રૂપ ને ભ્રમણા રૂપ છે. પણ જે વિચારો ઓલીઆની જાળના છે ને તેમાં તેઓ લીન છે,

તે ખુદાના બગીચામાના ચદ્ર મુખીની પ્રતિચ્છાયા જેવા છે ખુદાના જાત જાતના પ્રકાશ ઓલીયાઓના અંતઃકરણ રૂપી દર્પણમા દેખા દે છે, ને તે નિત્ય ને દ્રઢ છે.

બાદશાહે સ્વપ્નામાં જે વિચાર કર્યો હતા તેવાજ તે ગેબી પુરૂષમાં દેખાયા, કેમકે જો આપણુ અંતઃકરણ પ્રકાશિત હોય તો ખુદનું નુર સારી રીતે જોઇ શકાય છે. બાદશાહ પોતાના મહેમાનને માન આપવા માટે ચોબદારની પેઠે સામે ગયો. ને દર્શન કર્યા પછી તેની સાથે એવી રીતે મળી ગયો જેવી રીતે ગુલાબની સાથે ખાંડ મળીને ગુલકંદ થાય છે કે જે માંડપણની દવા છે. બંને અર્થના દરીઆ હતા ને તેથી બંને એક બીજાના ગુપ્તને તરી ગયા. બંને શીવ્યા વગરના એક જીવ થઇ ગયા. બંનેમાંથી એક તરસ્યો હતો ને એક દરીઆંના પાણીની પેઠે પ્રવાસી હતો. એક મસ્ત હતો ને બીજો કેફ ઉતારી નાખનાર દારૂ હતો. બાદશાહે કહ્યું કે તું મારા હકમાં હઝરત મુસ્તુફા (સ. અ.) છે. ને હું હઝરત ઉમર (ર. અ,) છું. હઝરત ઉમર (ર. અ.) ઇસ્લામમાં દાખલ થાય તે માટે હઝરત રસુલે ખુદા (સ. અ.) એ દુઆ માંગી હતી. એરીજ રીતે મારે માટે દુઆ કરવા તમે પધાર્યા છો.

વિવેકના વખાણ અને અવિવેકની નિંદા

---

(૧૦૫)

અઝ ખુદા જુયેમ તવફીકે અદબ
હકસે તવફીકે અદબકી હે દુઆ
ચાહું છું વિવેક હું અલ્લાહથી

બે અદબ મેહરૂમ માન્દ અઝ લુત્ફે રબ
બે અદબ મેહરૂમે લુત્ફે રબ રહા
હક કૃપા અવિવેકી ઉપર નથી

(૧૦૬)

બે અદબ તનહા ન ખુદરા દાસ્ત બદ
બે અદબ ખુદહી ન બંદ કિરદાર હે
બે અદબ પોતેજ કાંઇ બદતર નથી

બલકે આતિશ દર હમા આફાક ઝદ
બલકે દુનિયા ઉસસે આતિશ ઝાર હે
બલકે તેથી દુનિયા આફતમાં પડી

(૧૦૭)

માયદા અઝ આસ્માં દર મી રસીદ
ચર્ખસે હાતાથા નાઝિલ માયદા
આસ્માંથી મંનો સલ્વા રોજ રોજ

બે શિરાઓ બયઓ બે ગુફતો શનીદ
બે મશક્કત, બેં તરદદુદ બે દુઆ
આવ્યું વણુ માંગે વિના નાણાને એ જ

(૧૦૮)

દર મિયાને કવ્મે મુસા ચંદ કસ
કવમે મુસામેં જો થે કુછ બે અદબ
કવમમાં મુસાની અવિવેકી હતા

બે અદબ ગુફતન્દ કો સેરો અદસ
દાલ ઓર બેહસન લગે કરને તલબ
તે મસુરની દાળ લસણુ માંગતા

(૧૦૯)

મુનકતા શુદ ખ્વાનો નાં અઝ આસ્માં
આસ્માંસે ફિર ન ઉતરા ખ્વાનોનાં
મંનો સલ્વા બંધ જ્યારે થઇ ગયા

માન્દ રંજે ઝરઓ બીલો દાસ્માં
હો ગયા રંજે ઝિરાઅત બેકરાં
તો બધા ખેતીની ખટ પટમાં પડયા.

(૧૧૦)

બાઝ પ્રમા યું શકાયત કરદે હક
ફિર જો ઇસાને સિફારશ હકસેકી
ઇસાએ હકને સિફારશ જવ કરી

ખ્વાં ફિરસ્તાદો ગનીમત બર તબક
ખ્વાનકી નેઅમત દુબારા મીલ ગઇ
મન્નો સલ્વા આવવા લાગ્યા ફરી

(૧૧૧)

માયદા અઝ આસ્માં શુદ આયદા
ખ્વાન ફિર અહલાકસે નાઝિલ હુવા
આસ્માંથી કાં ન થાયે ફાયદા

ચું કે ગુફત અનઝિલ અલયના માયદા
જબ કહા હમ પર ઉતાર અય કિબારિયા
કે કહે અનઝિલ અલયના માયદા

(૧૧૨)

બાઝ ગુસ્તાખાં અદબ બુગઝાશ્તન્દ
બે અદબ ગુસ્તાખ માનિન્દે ગદા
તવ અદબમાં કરવા લાગ્યા તે કમી

ચું ગદાયાં ઝિલ્લાહા બરદાશ્તન્દ
ટુકડે રખને લગ ગયે ઇરકે બચા
રાખતા ભીખારી પેઠે જાળવી

[૧૧૩]

કર્દ ઇસા લાબ બ ઇશાંરા કે ઇં
બોલે ઈસા યે હે ફઝલે એઝદી
ત્યારે ઇસાએ કહ્યું, તે કામને

દાયમસ્તો કમ ન ગરદદ અઝ ઝમીં
યે ન કમ હોગા રહેગા દાયમી
જીવતર સુધી જમણ ઘટશે ન એ

(૧૧૪)

બદ ગુમાની કરદનો હિર્સ આવરી
હિર્સ કરના ઓર હોના બદ ગુમાન
ધારણા ખોટી અને લાલચનું કામ

કુફ્ર બાશદ નિઝદે ખ્વાને મેહતરી
કુફ્રે નેઅમત હૈ બ રબ્બે દો જહાન
છે ખુદાની પાસે કૃતઘ્ની તમામ

(૧૧૫)

ઝાં ગદા રોયાંને નાદીદા ઝે આઝ
થે નદીદે ઓર ભિકારી હિર્સ મન્દ
લોભ ને ભિક્ષા હતી તેમને પસન્દ

આં દરે રેહમત બર પ્રશાં શુદ ફરાઝ
ઉનપે દરવાઝા હુવા રેહમતકા બન્દ
દ્વાર કૃપાનું થયું તે માટે બંધ

[૧૧૬]

નાનો ખ્વાં અઝ આસમાં શુદ મુનકતા
બંદ ફિર ખ્વાને ઇલાહી હો ગયા
મંનો સલ્વા આવવાનુ બંધ થઇ

બાદ અઝાં ઝાં ખ્વાં શુદ કસ મુનકતા
ફિર ન પહોંચા ઉસસે ઉનકો ફાયદા
ભુખે મરવા લાગ્યા ખોરાકી ગઇ

(૧૧૭)

અબ્ર બર નાયદ પએ મન્એ ઝકાત
બે ઝકાતીસે નહીં ઉઠતી ઘટા
વરસે ના વરસાદ, ના આપે જકાત

વઝ ઝિના ઉફતદ વબા અંદર જહાત
ઓર ઝિનાસે ફેલ જાતી હે વબા
મરકી આવે જો વધે વ્યભિચાર જાત

(૧૧૮)

હર ચે બર તુ આયદ અઝ ઝુલમાતે ગમ
તુજપે યે તારીકીએ ગમ પય બ પય
શોક ને અંધકાર છાયે તુજ ઉપર

આં ઝે બેબાકી વ ગુસ્તાખીસ્ત હમ
તેરી ગુસ્તાખી વ બે બાકીસે હય
તારી બે અદબી સમજ રાખી ખબર

(૧૧૯)

હરકે બે અદ્ બ કુનદ અર રાહે દોસ્ત
રાહે હકમે જસ્સે બે અદબી હુઇ
યારના મારગમાં નિડરતા કર

રેહઝને મરદાં શુદો નામર્દ ઓસ્ત
રેહઝને દુનિયા હે ઔર નામર્દભી
મર્દના લુટારૂ તે નામર્દ છે

(૧૨૦)

અઝ અદબ પુરનુર ગશ્તસ્ત ઇં ફલક
હે અદબહી સે યે ગરદું તાબનાક
છે અદબથી દેખો પ્રકાશિત આકાશ

વઝ અદબ માઅસુમો પાક આમદ મલક
સબ ફરિશ્તે ઇસસે હેં માઅસુમો પાક
છે ફરિશ્તા સભ્યતાથી પાક ખાસ

(૧૨૧)

ખુદ ઝે ગુસ્તાખી કુસુફે આફતાબ
વજહે ગુસ્તાખી હે સુરજકા ગહન
છે ગ્રહણ સુરજનું બે અદબીનું ફળ

શુદ અઝાઝીલે ઝે જુરઅત રદ્દે બાબ
જુરઅતે શયતાં બની નોકે મહન
ને થયો શયતાં એ કારણથી વિફળ

(૧૨૨)

હરકે ગુસ્તાખી કુનદ અંદર તરીક
બે અદબ રાહે ખુદામેં જો હુવા
જે તરીકતમાં કરે અસભ્યતા

ગર્દદ અંદર વાદીએ હેરત ગરીક
વાદીએ હેરતકી તેહમેં જા પડા
રણમાં હેરતના ભટકતો રહે સદા

(૧૨૩)

હાલે શાહો મેહમાં બરગો તમામ
હાલે શાહો મેહમાં લિખ્ખો તમામ
શાહના મેહમની કહે હાલત તમામ

ઝાંકે પાયાને ન દારદ ઇં કલામ
ખત્મ યે તો હો નહીં સકતા કલામ
પુર્ણ જેથી થાય આ સુંદર કલામ

(૩)

મવલાના ફરમાવે છે, કે અમારી હમેશા ખુદાથી એ દુઆ છે કે તું વિવેક આપ કેમકે 'બે અદબ બે નસીબ, બા અદબ, બા નસીબ' અવિવેકી માણસ ખુદાની કૃપાથી બે નસીબ રહે છે. અરે તે એકલોજ બે નસીબ રહે તો ખેર, પણ તેના છાંટા બીજાને પણ ઉડે છે ને આખા જગતને બાળીને ભસ્મ કરી નાંખે છે.

હઝરત મુસા [અ.] ના ઉમ્મતીઓ માટે વગર માગે ને વગર કીમતે ખાસું તઈયાર જમણ આકાશમાંથી આવતું હતું. જેને મંનો સલ્વા કહેતા હતા. વ અન્ઝલના અલયકુમુલ મન્ના વસ્સલવા પણ તેમની ઉમ્મતના કેટલાક અવિવેકી માણસોએ શિકાયત કરી, કે અમને રોજને રોજ એકજ જમણ ભાવતું નથી, અમારે તો લસણ મસુર વગેરે પણ વારા ફરતી જોઇએ. કુરાન શરીફમા છે, કે તેમણે માંગણી કરી કે મન બકલિહા, વ કિસ્સાએહા, વ ફુમહા, વ અદસહા, વ બસલહા' આવી થોડાક લોકોની બેઅદબીના કારણથી આકાશમાંથી જે ભાણું આવતું હતું, તે બંધ થઇ ગયું અને ખેતી કરી પેટ ભરવું પડયું ને પાવડા દરાંતી વગેરેનો ઉપયોગ કરવો પડયો.

પછી હઝરત ઈસા (અ. સ.) નો સમય આવ્યો એટલે તેમના હવારીઓની વિનંતી પરથી ખુદાની દરગાહમાં અરજ કરી કે એ થાળ પાછો આવે, એવી કૃપા કર. તે પરથી એ થાળ ઉતરવા લાગ્યો, જેમાં રોટલી શેકેલું માંસ, માછલા, મધ, સિરકો, વાટેલું મીઠું ને મરચાં પણ આવતાં હતાં. એ બધી વસ્તુઓ વાદળના એક થાળમાં મુકી તે ઉપર વાદળનો બીજો થાળ ઢાંકી આવવા લાગ્યો, પણ એમની ઉમ્મતમાં પણ કેટલાક અવિવેકી હતા. તેમણે ભીખારીની પેઠે બીજા દીવસ માટે સંતાડી રાખવા માંડયું. હઝરતે ફરમાવ્યું કે ખુદાએ મારી વિનતી સાંભળી "રબ્બના અન્ઝિલ

'અલયના મઝદા" નાજીલ કર્યો છે, તે તેના ખજાનામાંથો હમેશા આપશે. આમ સંતાડી રાખવાન ટેવ ખોટી છે. ખુદાની બક્ષીશથી શંકાશિલ થવું ને લોભ કરવો એ કુફ્ર છે. આપણે એક સર દારની તરફથી પણ આવી રોજ આવતી બક્શિશ માટે શંકા રાખતા નથી, તો આતો હાકેમોને હાકેમ છે, માટે શંકા રાખવી એ ખોટું કામ છે, પણ તે લોકો સમજ્યા નહિ, તેથી એ થાળ આપવાનું કામ બંધ થઇ ગયું.

જુઓ કે શહેરમાં થોડાકજ માણસો જકાત આપે એવા ધનીક હોય છે; પણ તેમાંથ થોડાક જણ જકાત નથી આપતા, તો દેશમાં અનાવૃષ્ટિ થાય છે, ને દુકાળ પડે છે. એમ થોડ જણના અવકૃત્યથી આખું જગત પીડાય છે. તેમજ જગતમાં થોડાકજ માણસ વ્યભિચારી હો છે, પણ તેમના પાપના કારણથી જગતમાં મરકી ફેલાય છે, ને અસંખ્ય માણસોનો ઘાણ નીકળ જાય છે. માટે આપણાં ઉપર જે કાંઇ દુઃખ પડે તે આપણીજ નીકરતાને અને અવિવેકનું પરિણામ છે; માટે મિત્રો નકકી કરેલા સીધા રસ્તાથી જે આડે રસ્તે ચાલે છે, તેને વાટપાડુ સમજવે જોઇએ.

જુઓ કે સુર્ય ચંદ્ર કેવા નિયમિત રીતે ચાલે છે. તેઓ ખુદાના બાંધેલા કાયદાથી જરા પણ ચળતા નથી; ને અવિવેક કરતા નથી. ખુદાના હુકમ પ્રમાણે ફરિસ્તાઓ બરાબર વર્તે છે તેથીજ તેઓ નિર્દોષ અને પવિત્ર છે. આજ્ઞા ન માનવાથી સુર્ય જેવી પ્રકાશિત વસ્તુને પણ ગ્રહણ લાગે છે ને એજ કારણથી શેતાન ઉપર ફિટકાર થાય છે, કેમકે જ્યારે એને હુકમ થયો કે હઝરત આદમ અલે૦ ને સિજદો કર, ત્યારે તેણે આજ્ઞા માની નહિ. અવિવેકથી જવાબ આપ્યો કે "અના ખયરૂમ મિન્હો, ખલકતની મિન્નારે વ ખલકતહુ મિન તીન" હું એનાથી શ્રેષ્ઠ છું, મને તેં આગથી બનાવ્યો છે, અને તેને માટીમાંથી' એવું કહીને ખુદાનો હુકમ માન્યો નહિ. એવી રીતે ખુદાએ જે રસ્તો નકકી કરેલો છે, તેથી આડા ચાલનાર દુઃખી થાય છે, ને આશ્ચર્યના દરીઆમા ડુબેલો રહે છે. આ વર્ણન ઘણું લાંબુ છે, તેનો પાર આવે એમ નથી. માટે બાદશાહને તેના પરોણાની હકીકત પુરી કરવી જોઇએ.

ગેબી પુરૂષથી બાદશાહની મુલાકાત.

---

(૧૨૪)

શેહ ચું પીશે મેહમાને ખીશ રફત, શાહ બુદ ઉ લેક બસ દુરવેશ રફત.
બાદશાહ જબ અપને મેહમાંસે મિલા, ઇસ તરહ જયસે મિલે શેહસે ગદા.
જવ અતિથિની કને તે શાહ ગયો, શાહ, પણ ભીખારીની પેઠે નમ્યો.

(૧૨૫)

દસ્ત બુકશાદો કિનારાનશ બિરફત, હમચુ ઇશ્ક અંદર દિલો જાનશ બિરફત.
હાથ ચુમે ઓર ગલે ઉસસે મિલા, ઇશ્કકી માનિન્દ દી આંખોમેં જા.
હાથ છોડીને બગલમાં દાબિયા, ઇશ્ક સમ દિલમાં ને જીવમાં રાખિયા.

(૧૨૬)

દસ્તો પીશાનીશ બોસીદન ગિરફત, બઝ મકામો રાહ પુરસીદન ગિરફત.
હાથ ઓર પેશાનીકો બોસે દિયે, પુછા હાલે રાહ ફિર મેહમાનસે.
હાથ ને પેશાની તેની ચુમીને, હાલ રસ્તાનો બધો પુછયો પછે.

(૧૨૭)

પુર્સ પુરસાં મી કશીદશ તા બ સદ્ર, ગુફ્ત ગંજે યાફ્તમ અમ્મા બ સબ્ર.
લે ગયા વો સદ્ર ઉસકો ખીંચકે, ઓર કહા પાયા ખઝાના સબ્રસે.
દ્વાર પર વાતો કરીને લાવિયો, ને કહ્યું ધીરજથી દોલત પામિયો.

(૧૨૮)

સબ્ર તલ્ખ આમદ વલેકિન આકિબત, મેવએ શીરીં દેહદ પુર મન ફઅત.
સબ્ર કડવા થા મગર અંજામ કાર, મેવએ શીરીં હુવા હય આશકાર.
છે સબુરી કડવી, કિન્તુ છેવટે, મીઠાં ફળ આપે, નહિ તેથી મળે.

૧૨૯

ગુફ્ત અય નુરે હકો દફએ હરજ, માઅનીએ અસ્સબ્રો મિફ્તાહુલ ફરજ.
ફિર કહા અય નુરે હક મુશ્કિલકુશા, સબ્ર હય ફરહતકી કુંજી બરમલા.
શાહ બોલ્યો તેની આગળ તે સમે, સબ્ર મિફ્તાહુલ ફરજ છે સત્ય છે.

૧૩૦

અય લિકાએ તુ જવાબે હર સવાલ, મુશ્કિલ અઝતુ હલ શવદ બે કીલોકાલ.
હય તેરી સુરત સવાલોં કા જવાબ, મેરી મુશ્કિલ તુઝસે હલ હોગી શિતાબ.
શાહ બોલ્યો પુછું શું તુજને જનાબ, ચેહરો તારો સૌના પ્રશ્નોનો જવાબ.

૧૩૧

તરજુમાને હર્ચે મારા દર દિલસ્ત, દસ્તગીરે હર કે પાયશ દર ગિલસ્ત.
તુ હય મેરે રાઝે દિલકા તરજુમા, મુશ્કિલોં મેં દસ્તગીરે બે કસાં.
તુ કહે છે તેજ જે દિલમાં વસે, પગ ફસાયે તેને તારો કર ગ્રહે.

૧૩૨

મરહબા યા મુજતબા યા મુરતુઝા (ર.), ઇન તગબ જાઅલ કઝા ઝાકલ ફિઝા.
મરહબા અય બર ગુઝીદા મરહબા, તુ ન આતા આ ચુકીથી બસ કઝા.
મરહબા હે મુજતબા હે મુરતઝા, તુજ વિના મુજને કદુ જગની મજા.

૧૩૩

અન્તા મવલલ કવમે મલ-લા યશતહી, કદરવા કલ્લા લ ઇલ્લમ યનતહી.
જો કે તુઝસે રેહનુમા કો છોડ દે, બિલ-યકીં કેઅરે હલાકતમેં ગિરે.
કવમનો સરદાર તું છે બે ખતા, ભ્રષ્ટ તે તુજ સમ થવા ચાહે કદા.

૧૩૪

ચું ગુઝિશ્ત આં મજલિસો ખ્વાને કરમ, દસ્તે ઉ બિગિરિફતો બુર્દ અંદર હરમ
ખ.સા ઓર મજલિસ હુઇ બરખાસ્ત જબ લે ગયા ઉસકો મેહલમેં બે તઅબ
જ્યારે મજલિસ ઉઠીને સૌ કો ગયા, તવ જનાનામાં લઇ તેને ગયા

(૪)

જો કે એ બાદશાહ હતો છતાં મેહમાનની આગળ એક ભિખારીની પેઠે ઘણો આજેજી કરતો ગયો, ને કહેવા લાગ્યો. કે મેં ધીરજથી ખજાનો મેળવ્યો. હે હકના નુર, બેશક ધીરજ સખની

કુંચી છે. હે મહાત્મા તારો ચહેરો જોતાંજ આશા પુરી થઇ જાય છે. તને કહયા વિનાજ અમારી મુશ્કેલી દુર થઈ જાય છે. અમારા મનની ગુપ્ત વાત તું જાહેર કરી દે છે, ને શોકમાં ફસાએલાનો મદદગાર થઇ જાય છે.

હે વીણી કાઢેલા ને સર્વોત્તમ તમે ભલે પધાર્યા. તું ન આવ્યો હોત તો મારો કાળ આવી ચુકયો હતો, ને મારે માટે આકાશ જમીન ક થઇ જાત. તું કોમનો સરદાર છે. જે તારો સરદાર થવાની ઇચ્છા કરે તે બેશક ભ્રષ્ટ છે. છતાં જો તે પોતા ા વિચ ૨થી પ છે નહિ ફરે તો 'લ નસ્ફઅન બિન્નાસિયતા નાસિયતિન' તેના માથ.ના વાળ ઝાલીને ખેંચતાં ખેંચતાં તેને દોજખમાં લઇ જશે.

ગયબી વૈદ્યને બીમારની પાસે બાદશાહનું લઇ જવું.

૧૩૫

કિસ્સએ રંજુરો રન્જુંરી બખ્વાન્દ, બાઅદ અઝાં દર પીશે રંજુરશ નશાન્દ.
દાસ્તાં બીમારીઓ બીમારકી, કેહકે ફિર ઉસ્કો બિઠાયા પાસકી.
દુઃખીને દુઃખની કહીને વાર્તા, તેને તેની પાસે જઇ બેસાડીઆ.

૧૩૬

રંગે રૂઓ નબ્ઝો કારૂરા બ દીદ, હમ અલામાતશ હમ અસ્બાબશ શનીદ.
નબ્ઝો કારૂરાભી દેખા રંગભી, પુછે આસાર ઓર સુને સબ ઢંગભી.
નાડીને પેશાબનો જોઇને રંગ, ો ચિકિત્સા જોઈ પુછયો તેનો ઢંગ.

૧૩૭

ગુફત હર દારૂકે ઇશાં કરદે અન્દ, આં ઈમારત નીસ્ત વીરાં કરદે અન્દ.
બોલા જો કુછ દી ગઇ ઈસ્કો દવા, ઉસ્ને ઇસ્કો ઓરભી વીરાં કીયા.
બોલ્યો જેઆએ ઉપાય એનો કર્યો તેમણે આ ઘર બગાડયું જાણજો.

૧૩૮

બે ખબર બુદન્દ અઝ હાલે દરૂં, અસ તઇઝુલ્લાહ મિમ્મા યફતરૂં.
બે ખબરથે સબ મિઝાજે હાલસે, ઇફતરાસે હક અમાં હર એકકો દે.
દર્દ એનું ગુપ્તનું નવ જાણીયું, હું દગાથી એમના બચવા ચહું.

૧૩૯

દીદ રંજો કશ્ફ શુદ બર વે નિહુફત, લેક પિન્હાં કર્દોબા સુલતાં ન ગુફત.
દેખતેહી હાલ સારે ખુલ ગયે, લેક ઉસે પોશીદા રખ્ખા શાહસે.
જોઇ બીમારી છુપું જાહેર થયું, છાનું રાખી બાદશાહને નવ કહ્યું.

૧૪૦

રંજીશ અઝ સફરાએ અઝ સવદા નબુદ, બુએ હર હેઝમ પીદીદ આયદ ઝે દુદ.
થા ન યે સફરા વ સવદા મુ બ મુ, હર ધુવાં દેતા હે હર લકડીકી બુ.
પિત્ત વાયુની તે બીમારી નથી, આપથી પકવાન્ન બો જાણો નથી.

૧૪૧

દીદ અઝ ઝારીશ કો ઝારે દિલસ્ત, તન ખુશસ્તો ઉ ગિરફતારે દિલસ્ત.
રોનેસે સમઝાકે હે આઝારે દિલ, જીસ્મ અચ્છા હે યે હે બિમારે દિલ.
જાણ્યું રડવાથી કે છે બીમાર દિલ, તન નિરોગી છે મગર આજારી દિલ.

૧૪૨

આશ્કી પેદાસ્ત અઝ ઝારીએ દિલ, નીસ્ત બીમારી ચું બિમારીએ દિલ.
આશકી હે દિલકી ઝારીસે અયાં, દિલકી બીમારી સી બીમારી કહાં.
દિલના રડવાથી છે જાહેર આશિકી, દુઃખ નથી બીજું કોઇ જાણો દિલી.

૧૪૩

ઇલ્લતે આશિક ઝે ઇલ્લત હા જુદાસ્ત, ઇશ્ક ઉસ્તુરલાબ અસરારે ખુદાસ્ત.
આશિકોંકા રોગ હે સબસે જુદા, યે હે ઉસ્તરલાબે અસરારે ખુદા.
રંજ આશિકનું છે રંજોથી જુદું, ઇશ્ક છે ઘડિયાળ હકના મર્મનું.

૧૪૪

આશકી ગર ઝીં સરો ગરઝાં સરસ્ત, આકિબત મારા બદાં શેહ રેહબરસ્ત.
આશકી ઇસ તરફકી યા ઉસ તરફકી, રેહબરી કરતી હે કુએ શાહ કી.
હો મીજાજી કે હકીકી આશિકી, રાહ દેખાડે હકીકતની ખરી.

૧૪૫

હર ચે ગોયમ ઇશ્કરા શરહો બયાં, ચું બ ઇશ્ક આયમ ખિજલ બાશમ અઝાં.
ઇશ્કકી જો કુચ્છ કરૂં શરહો બયાં, ઇશ્કમેં આકર હું નાદિમ બે ગુમાં.
ઇશ્ક એ પરવા છે ચાહો તે કહો, જવ ફસો એમાં તો ઝંખવાણા થશો.

૧૪૬

ગરચે તફસીરે ઝબાં રોશન ગરસ્ત, લેક ઇશ્કે બે ઝબાં રોશન તરસ્ત.
રોશની દેતી હે તફસીરે બયાં, ફિરભી રોશન તરહે ઇશ્કે બે ઝબાં.
ઇશ્ક રોશન ગર જબાં છે જાણજો, જીભ વિણ પર ઇશ્ક તો જાહેર ખરો.

૧૪૭

ચું કલમ અંદર નવિસ્તન મી શતાફત, ચું બઇશ્ક આમદ કલમ બરખુદ શિગાફત.
ઓર તો જલદી કલમ લિખતા રહા, ઇશ્ક તક પહોંચાતો સીનાફટ ગયા.
જે કલમ લખવામાં હુતી દોડતી, વાત આવી ઇશ્કની થાકી ગઇ.

૧૪૮

ચું સખુન દર વસ્ફે ઈં હાલત રસીદ, હમ કલમ બિશકસ્તો હમ કાગઝ દરીદ.
બાત જબ પહોંચી યહાંતક બેશોકમ, ફટ ગયા કાગઝભી ઓર ટુટા કલમ.
વાત આ હાલત ની લખવા લાગી જો, તુટી લેખણ પત્ર પણ ફાટી ગયો.

૧૪૯

અકલ દર શરહશ ચુ ખર દરદિલ બખુફત, શરહે ઇશ્કો આશકી હમ ઇશ્ક ગુફત.
અકલ ઇસકી શરહેમેં દિલગીર હે, ઇશ્ક અપની આપહી તફસીર હે.
બુદ્ધિ ત્યાં કંચડના ખર પેઠે થઇ, ઇશ્કની હાલત ફકત ઇશ્કે કહી.

૧૫૦

આફતાબ આમદ દલીલે આફતાબ, ગર દલીલત બાયદ અઝ વે રૂ મતાબ.
આપ સુરજ હે દલીલે આફતાબ, મુંહ ન ફેર ઉસસે સનદ લે બે હિજાબ.
સુર્ય ઉગ્યો સાબિતી એ સૂર્યની, પરદા વિણ જુઓ એ બીજી સાબિતી.

૧૫૧

અઝ વે અર સાયા નશાને મી દેહદ, શમ્સ હર દમ નુરે જાને મી દેહદ.
ઉસસે ગર સાયેકા મિલ્તા હે નીશાં, શમ્સસે હાસિલ હે હરદમ નુરે જાં.
આવે છે પ્રકાશ એની સાબિતી, જીવ પણ પ્રકાશ પામે સુર્યથી.

૧૫૨

સાયા ખ્વાબ આરદ તુરા હમચુ સહર, ચું બર આયદ શ સ હેન શક્કલ કમર.
સાયા ખ્વાબ આવુર હે માનિન્દે સહર, શમ્સ જબ નિકલા હુવા ગાયબ કમર.
ઉંઘ લાવે છાયા વ્હાણાની મિસાલ, સુર્યથી ફાટે શશી આવે જો બહાર.

૧૫૩

ખુદ ગરીબે દર જહાં ચું શમ્સ નીસ્ત, શમ્સે જાં બાકીસ્ત કુરા અમ્સ નિસ્ત.
શમ્સ સા હે કોન દુનિયામે અજીબ, શમ્સે જાં એક હાલ પર હે અય હબીબ.
સુર્યની પેઠે ન કોઇને સફર, જીવ સુરજ બાકી બીજા બે તફર.

૧૫૪

શમ્સ દર ખારેજ અગરચે હસ્ત ફર્દ મિસ્લે ઉ હમ મી તવાં તસ્વીર કર્દ.
શમ્સ ઝાહિરમેં હે ગરચે બે મિસાલ પર તસવ્વુર તો નહી ઉસકા મુહાલ.
સુર્ય જાહેરમાં જુઓ તો એક છે ધારણામા જેથી ન આવી [illegible]

૧૫૫

લેક આં શમ્સે કે શુદ અસરાશ અસીર નબુવદશ દર ઝેહેનો દર ખારિજ નઝીર.
શમ્સ અયસા મસ્ત જીસ્સે આસ્માં ઝેહના ખારિજમેં નઝીર ઉસકી કહાં.
સુર્ય પણ તે એવો છે વ્હાલો મને જગમાં તેની જોડ ના મુજને દિસે.

૧૫૬

દર તસવ્વુર ઝાતે ઉરા ગંજ કુ તા દર આયદ દર તસવ્વુર મિસ્લે ઉ.
ઉસકી ગુંજાયશ તસવ્વુર મે કહાં, તા હે મિસ્લ ઉસકા તસવ્વુરમેં અયાં.
જાન તેની તુ ખજાના જાણીલે, ધ્યાનમા દ્રષ્ટાંત આવે બસ ખરે.

૧૫૭

શમ્સ તબરેઝી કે નુરે મુતલક અસ્ત, આફતાબસ્તો ઝે અનવારે હક અસ્ત.
શમ્સ તબરેઝી કે યકસર નુર હે, સુરજ એક અનવારસે મશહુર હે
શમ્સ તબરેઝી કે તદન નુર છે, છે ખુદાના નુરથી એક સુર્ય તે.

૧૫૮

ચું હદીસે રૂએ શમસુદ્દીં રસીદ, શમસે ચારમ આસ્માં સરદર કશીદ.
રૂએ શમસુદ્દીં તક આઇ જબ બાત. ચરખે ચારમ પર હુવા પુરશીદ માત.
શમ્સ તબ્રેઝીના કિસ્સા જબ કહયો, અસ્ત ચોથા આભમાં સુરજ થયો.

૧૫૯

વાજીબ આમદ ચું કે બુરદમ નમે ઉ, શરહે કરદન રમ્ઝે અઝ ઇન્આમે ઉ.
ઉસકા નામ આયાતો અબ લાઝિમ હુવા, શરહે કરના હાલ ઉસકે લુત્ફકા
નામ તેનું હમણા મેં લીધું અહીં, તેની બક્શિશનું કરૂં વર્ણન જરી.

૧૬૦

ઈં નફસ જાં દામનમ બરતાફતસ્ત, બુએ પયરાહાને યુસુફ યાફતસ્ત.
રૂહને ખીંચા હે દામન મુજ બ મુ, આ ગઇ પયરાહને યુસુફકી બુ
ચાળ મારી ઝાલી ત્યારે જાણી લે, ગંધ યુસુફની મળી કુરતાથી છે.

(૧૬૧)

કઝ બરાએ હક્કે સોહબત સાલહા,
બાઝ ગો રમઝે અઝાં ખુશ હાલહા.
હક્કે સોહબત મુદ્દતું કા કર અદા,
ફિર સુના ખુશ હાલીયોં કા માજરા.
તેમની વરસો સુધી સંગત રહી,
તે હકીકત રાજી થઈને મેં લખી.

(૧૬૨)

તા ઝમીનો આસ્માં ખન્દાં શવદ,
અકલો રૂહો દીદા સદ ચન્દાં શવદ.
તાકે ખન્દાં હોં ઝમીનો આસ્માં,
અકલો રૂહો દીદા હો જાયેં જવાં.
થાય આનંદ ધરતીથી વાદળ સુધી,
હર્ષ પામે આત્મા ચક્ષુ બુધ્ધિ.

(૧૬૩)

ગુફતમ અય દુર ઓફતાદા અઝ હબીબ,
હમ ચુ બીમારે કે દુરસ્ત અઝ તબીબ.
કેહ રહા હું મે યે મેહજુરો ઝબું,
ચારા ગર સે દુર એક બીમાર હું.
મેં કહ્યું હું મિત્રથી વિયોગી યાર,
વઇદ્ય વિણ છે તુ જગતમાં રોગદાર.

(૧૬૪)

લા તુકલ્લીફની ફઇન્ની ફિલ ફના,
કલ્લત અફહા મી ફલા ઉહસી સના.
દે ન તકલીફ અબ કે હું ગર્કે ફના,
ફેહેમ હય કમઝોર આજિઝ અઝ સના.
દે ન મુજને કષ્ટ પામું નાશ હું,
ઇદ્રિયોમાં કોઇ નથી પણ બળ રહયું.

(૧૬૫)

કુલ્લો શયઇન કાલહુ ગયરિલ મફીક,
ઇન તકલ્લફ અવ તસલ્લફ લા યલીક.
અકલકી બિલકુલ નહો જીસકી બજા,
ગર કરે તકલીફ કયા હાસલ ભલા.
બુધ્ધિ ઠેકણે ન હોયે જેહની
દુ:ખ ઝીલે તો કદર શું તેહની

(૧૬૬)

હર ચે ગોયદ મુવાફિક ચું ન બુદ,
ચું તકલ્લુફ નેક ના લાયક નુમુદ.
કેહના સુન્ના જબ મુવાફિક હી નહીં,
ફિર તો ગુંજાયશ તકલ્લુફકી નહીં.
વાત એ શુધ્ધિમાં તેઓએ કહી,
જો કરૂં વર્ણન તો તે લાયક નથી.

(૧૬૭)

મન ચે ગોયમ યક રગમ હુશિયાર નીસ્ત,
શરહે આં યારે કે આંરાં યાર નીસ્ત.
કયા કહું એક રગ નહીં હે હોશિયાર,
હાલ ઉસકા જીસકા કોઇ હય ન યાર.
શું કહું નસ મારી એક હુસ્યાર નહિં,
યાર અનુપમ વાર્તા બોલું હું શી ?

[૧૬૮)

ખુદ સના ગુફતન ઝેમન તર્કે સનાસ્ત,
કીં દલીલે હસ્તીઓ હસ્તી ખતાસ્ત.
હે મેરી મદહત ગરી તરકે સના,
યે હય હસ્તી ઓર હસ્તી હય ખતા.
હું કરૂં સ્તુતિ ને સ્તુતિ તજવી છે,
આસ્તિનો છે આ પુરાવો, પણ ન તે.

(૧૬૯)

શરહે ઈ હિજરાં વ ઇ ખુને જીગર,
ઇ ઝમાં બુગઝાર તા વકતે દિગર.
શરહે ફુરકત, કિસ્સએ ખુને જીગર,
મુલતવી કરદે, કહુંગા ફિર મગર.
દિલનું દુ:ખ વિયોગનું સઘળું બ્યાન,
તુ ફરી કહેજે હવે ચુપ રહે જબાન.

(૧૭૦)

કાલા અત હમની ફઈન્ની જામેઉન, ફઅ તજિલ ફલ વકતો સયફુન કાતેઉન.
રૂહને માંગી ગિઝા જલદી કરો, વકત હય શમશીર બુરરાં દોસ્તો.
જીવ બોલ્યો એતો મુજ ખોરાક છે, જલદી મારો મુજને તું ખોરાક દે.

(૧૭૧)

સુફી ઇબ્નુલ વકત બાશદ અય રફીક, નીસ્ત ફરદા ગુફતનઝ શર્તે તરીક.
સુફી ઇબ્નુલ વકત કેહલાતા હય સાફ, કલ પે રખના હય તરીકત કે ખિલાફ
જે સમો વર્તે તે સુફી જાણજો, કામ તેના હક પસંદ સઘળાં જુઓ.

(૧૭૨)

તુ મગર ખુદ મરદે સુફી નીસ્તી, નકદરા અઝ નિસયા ખીઝદ નીસ્તી
મરદે સુફી તું નહી પર અય નિગાર, નકદકી જાં કોન લેતા હય ઉધાર
મુલતવી તે કામ નવ રાખે કદા, જે ઉધાર આપે નકદ ખુએ ખરા.

(૧૭૩)

ગુફતમશ પોશીદા ખુસ્તર સિર્રેયાર, ખુદ તો દર ઝિમને હિકાયત ગોશદાર
કેહ દિયા પહેલેસે મેંને રાઝે યાર. ખુદ કર અબ ઝિમને હિકાયતમેં શુમાર
મિત્રના સૌ ભેદ મેં છાના કહયાં, કે હિકાયત પેટામા જાહેર થયા

(૧૭૪)

ખુશ્તર આં બાશદ કે સિર્રે દિલબરાં, ગુફત આયદ દર હદીસે દીગરાં
હું ચેહી બેહતર કે રાઝે દિલબરાં, દુસરોં કે તઝકિરે મેં હો બયાં
મિત્રોનું વર્ણન છે ઉત્તમ તેજ આણ, વાતોમાં બીજાની તેનાં હો વખાણ

(૧૭૫)

ગુફત મકશુફો બિરેહના બે ગુલુલ, બાઝ ગો રનજમ મદેહ અય બુલ ફુઝુલ
રૂહ બોલી કરફો ઉરિયાની કુબુલ, ફિર સુના સુઝકો ન દે રંજે ફુઝુલ
જીવ બોલ્યો વાત સૌ જાહેર કરો, પરદો રાખી નવ મને દુઃખી કરો

(૧૭૬)

પરદા બરદારો બિરેહના ગો કે મન, મી ન ગનજમ બા સનમ દર પયરહન
હાં ઉઠા પરદા મચલ કર કર બયાં, રેહકે સાથ ઇસકે સમાઉં અબ કહાં
ખોલી પરદાને તે બે પરદા કહો, કુરતા નો પરદો એ નવ ચાહું શુણો

(૧૭૭)

ગુફતમ અર ઉરિયાં શવદ ઉ દર અયાં, ને તુ માની ને કિનારત ને મીયાં
મેં યે કેહતાહું વો હે ઉરિયાં અગર, તુ હો બાકી ઓર ન આગોશી કમર
જ્યારે તે પરદાથી બાહેર થાય છે, ત્યારે તેના સ્વાદ તો સમજાય છે

૧૭૮

આરઝુ મી ખ્વાહ લેક અંદાઝા ખ્વાહ, બર ન તાબદ કોહ રા યક બર્ગે કાહ
આરઝુ કર લેકિન અંદાઝે કે સાથ, કોહ કયા પલટેગા એક પત્તેકે સાથ
પાત્ર થા ઇચ્છા કરે જો તેહની, કેમ ઉપાડે તણખલું તો ગિરિ

૧૭૯

આફતાબે હક વે હાં આલમ ફરોખ્ત
કે યે જીસ સુરજસે દુનિયાકો ઝિયા
જગમાં છે, સુરજ થકી પ્રકાશ આ

અન્દ કે ગર બીશ આયદ જુમ્લા સોખ્ત
એક ઝરા ભડકે તો દે સબ કુચ્છ જલા
પણ તે પાસ આવે તો દુનિયા ભષ્મ થાય

૧૮૦

તા ન ગરદદ ખુને દિલ જાને જહાં
ખુને દિલ જબતક નહો જાને જહાં
જગના જીવો નાશ ના થઈ જાય તે

લબ બદોઝો દીદા બર બંદ હાં ઝમા
હોંટ સીલે બંદ કર લે અંખડીયાં
માટે તારી જીભને તું રોકી દે

૧૮૧

બીશ અઝીં આશોબો ખું રેઝી મઝો
અબ બહોત આશોબો ખું રેઝી ન કર
એથી વિશેષ તો ખરાબી ના કરો

બીશ અઝીં અઝ શમ્સ તબ્રેઝી મગો
શરહે હાલે શમ્સે તબ્રેઝી ન કહે
શમ્સ તબ્રેઝીથી વિશેષ ના કહો

૧૮૨

ઇં ન દારદ આખિરઝ આગાઝ ગો,
યે રે ં પાયાં ફિરેસે કર બયાં
વર્ણવી આદ્યાંત એ સૌ વાતને

રવ તમામે આં હિકાયત બાઝ ગો
હાં સુનાદે ફિર વોહી સબ દાસ્તાં
કર હિકાયત પુરી જલદી મિત્ર એ

(૫)

આ હીકાયતની સમજુતી

જયારે તે મજલિસ ને વાતચીત પુરી થઇ, ત્યારે બાદશાહ મેહમાનને ઘરમાં લઇ ગયો જે કારણથી આ રોગ લાગુ પડયો હતો તે બધી હકીકત કહી, ને આજારીની પાસે બેસાડયો. જોબા તબીબે રોગ, ચહેરો, નાડી, પેશાબ વગેરે તપાસી રોગના કારણોની ચિકિત્સા કરી, કહયું આગલા વૈદ્યોએ એના દવા કરી છે તે શરીરને સુધારે એવી નહિ પણ નાશ કરે એવી હત તેઓને એના છુપી હકીકતની ખબર નથી. તેથી રોગ ઓળખી શકયા નથી તેમણે મોટી મો આપ વડાઈની વાતો કરી છે તેથી હું પનાહ માગું છું.

એ રોગ પિત્ત કે વાયુનો ન હતો પણ બીજોજ હતો તે હકીકત વૈદ્યે બાદશાહને કહી ના જેવી રીતે રસોડની સુગંધથી કયું પકવાન છે. તેની ખબર તેમજ દરેક વસ્તુનું ખાસ ઓળખા હોય છે. તેણે દાસીના નિસાસા નેં રૂદન પરથી જાણી લીધું કે આ રોગ દીલનો છે. શારિરિ વ્યાધિ નથી. શરીર તો નિરોગી છે. દિલની બીમારી જેવી બીજી બીમારી નથી. દિલના રડવા ઇશ્ક જાહેર થાય છે. આશિકોની બીમારી ને રૂદન બધી બીમારીઓથી ભિન્ન છે. બીજા રોગો પિત્ત ને વાયુની ખબર પડે છે પણ ઇશ્ક ખુદાના ગુપ્ત ભેદોને જાહેર કરે છે.

ગમે ઇશ્ક મિજાજી હોય કે હકીકી પણ છેવટે તે એકજ બિંદુએ જઇ મળે છે તે મિજા ઇશ્ક પણ હકીકી સુધી લઇ જાય છે. ઇશ્કનો ગમે તેટલો ખુલાસો કરીએ, પણ જયારે આપ એમાં ફસાઇએ છીએ, ત્યારે એને માટે આપણે જે કાંઇ કહ્યું હતું તેને માટે પાશ્ચાતાપ થાય જીભમાં એવી શકિત છે કે ગમ તેવી ગુંચવણવાળી વાત પણ સમજાવી શકે છે. પણ ઇશ્ક એ વસ્તુ છે કે જીભ નથી છતાં જીભ કરતાં વધારે વાચાળ છે. લેખણ પણ લખવામાં ઘણી સુરી પણ જયારે ઇશ્કની હકીકત લખવા માંડે છે, ત્યારે તે પણ ટુટી જાય છે, ને કાંઇ લખી શકતી નથ કલમ જયારે એ હકીકત લખવા તત્પર થઇ, તો તે ટુટી ગઇ અને કાગળ ફાટી ગયો. જ્ય

બુધ્ધિની હાલત તો ઇશ્કની આગળ એવી છે કે જાણે કાદવમાં ગરક થઇ ગએલો આંધળો ગધેડો કે ફાંફાં મારે પણ કાંઇ ચાલે નહિ.

તેથી જ્યારે જીભ, લેખણ, વાચા ને બુધ્ધિ ઈશ્કનું વર્ણન કરી શક્યો નહિ, તો ઇશ્કેજ ઇશ્કને આશિકીનું વર્ણન કર્યું.

ઇશ્ક તો એક અનુપમ વસ્તુ છે. પણ દાખલા તરીકે સુર્યને જુઓ કે આકાશ પર છે. ને એક સુર્ય ઇશ્ક છે, જે મોમિનના અંતઃકરણમાં સ્થાનવાસી છે. સુર્યથી છાંયડો દેખાય છે ને રાત પણ દેખાય છે. પ્રેમરૂપી સુર્ય એવો છે કે તેમા છાયા કે અંધારૂ નથી.

આ સુર્ય સામે જે છાંયડો છે તે ઉંઘ લાવનાર ને ગફલત પેદા કરનાર છે. કેમકે પ્રભાવને ઉંઘ બહુ આવે છે. સુર્ય જેવો કોઇ આશ્ચર્યકારક પદાર્થ જંગલમાં નથી. એથી પ્રકાશ પડે છે ને જગતને અસંખ્ય લાભ થાય છે. એ દરેક વસ્તુનો આત્મા છે છતાં હમેશાં એક સ્થિતિમાં રહેતો નથી. પણ ઇશ્કનો સુર્ય એવો છે કે તે સદા પ્રકાશિત રહે છે. અને ગઇ કાલ અને આવતી કાલ સૌ સમાન છે.

શમ્સ તબ્રીઝી તદ્દન અપરિમિત નુર છે જ્યારે શમ્સ તબ્રીઝીના રૂપનું વર્ણન કરવાના જોગ આવ્યો, તો કહું છું કે સુર્ય આકાશમાં પ્રકાશતો હતો તે પણ આપનું રૂપ જોઇને શરમાઇ ગયો. એવા એક મહાન પુરૂષનું વર્ણન કરવા હું તઇયાર થયો છું. જાણે યુસુફ અ. સ. પેરરણની સુગંધી આવી છે જેથી આંખો ઉઘડી ગઇ છે, ને દિલ ખુશ થઇ ગયું છે, અની .રએ સુખી સોહબત રહી છે માટે એમનું વર્ણન કરૂં કે બુધ્ધિ આંખો ને આત્મા પ્રકાશિત થાય

વઇદથી માંદો દુર પડે ને જેવો નિરૂપાય થાય તેવો હું પણ મિત્રથી દુર પડેલો છું માટે હે જીવ તું મને તકલીફ ન દે. કેમકે હું નાશ પામવાની તઇયારીમાં છું. ને મારી બુધ્ધિ ને ઇંદ્રિયો બહેર મારી ગઇ છે, શમ્સે જે વાતો કહી છે તે એ શુધ્ધિમાં કહી છે, હવે તેમાં મીઠું મરચું ભભરાવી ને હું કહું તો એ યોગ્ય નથી માટે હું એના વખાણ કરવાનું છોડી દઉં, એજ એનાં વખાણ કર્યા બરાબર છે, કેમકે વખાણ કરવાં એ અસ્તિત્વનો પુરાવો છે, ને હું તો તેમાં નાશ પામી ગયો છું તેથી હું કાંઇ કહી શકતો નથી.

જીવે ઉત્તર આપ્યો કે, હું એ વર્ણનનો ભુખ્યો છું, માટે જલદીથી મને મારો ખોરાક આપ. કેમકે કાળરૂપી તલવાર પોતાનું કામ કર્યે જાય છે, અને સુફી લોકો સમયને ઓળખે છે, તેથી પોતાનું કામ ખુદાને સ્વાધીન કરી દે છે, તે જાણે છે કે ઉધાર આપવામાં કેટલીક વખતે નાણું ડુબે પણ છે માટે તે પોતાનું કામ મુલ્તવી રાખતો નથી.

મેં કહ્યું કે યારનો ભેદ ગુપ્ત રાખવો જોઇએ ને મેં ઉપરની હિદાયતમાં તે ગુપ્ત રીતે વર્ણવ્યો છે કેમકે એથી એ ભેદ સૌ કોઇ જાણી શકશે નહિ. જીવે કહ્યું કે નહિ નહિ, એ પરદો ઉઠાવી લઇ બધું ખુલ્લં ખુલ્લં કહી દે કેમકે મારા માશુકની સાથે પહેરણનો પણ પરદો રાખી શકતો નથી, ત્યારે મેં કહયું કે એ ભેદ ખુલ્લી રીતે કહીશ તો તું પણ રહી શકીશ નહિ, માટે તને લાયક છે કે જે વસ્તુની ઇચ્છા કરે તેને લાયક પોતાને બનાવી દે તણખલાથી પર્વતનો ભાર ઉંચકી શકશે નહિ સુર્ય જ્યાં સુધી પોતાની કક્ષામાં ફરે છે, ત્યાં સુધી સુખદાયક છે પણ પોતાની જગાએથી ખસે તો આખું જગત બળી જાય તું જે ભેદ પુછે છે, તે કહેવાથી જગતના પ્રાણ જતા રહે ને આપત્તીમા સપડાઇ જાય. માટે હોઠ સીવી લે, ને આંખો બંધ કર, અને શમ્સ તબ્રીજની વધારે વાત ન પુછ.

શમ્સ તબ્રીઝ કોણ હતા ને મવલાના સાથે તેમને શો સબંધ હતો, તે પુસ્તકના બારંભમાં મવલાનાના જીવન ચરિત્રમાં લખવામાં આવ્યું છે.

લોંડીનો રોગ ઓળખવા માટે વૈદ્યે કરેલી એકાંતની માંગણી.

૧૮૩

ચું હકીમ અઝ ઇ સુખન આગાહ શુદ   વઝ દરૂં હમ દાસ્તાને શાહ શુદ
જબ તબીબ ઇસ બાતસે આગાહ હુવા   બાદશાહ સે ઇસ તરહ કેહને લગા
જવ હકીમ આ વાતનો જ્ઞાતા થયો   દિલથી તે સુલતાનનો ગ્રાહક થયો

૧૮૪

ગુફ્ત અય શેહ ખિલવતે કુન ખાનારા   દુર કુન હમ ખ્વેશો હમ બેગાના રા
મુઝકો હય દરકાર એક ખિલવત સુનો   અપના બેગાના જહાં કોઇ ન હો
બોલ્યો, રાજન ઘર તુ તારૂં ખાલી કર   તારા કે બીજા જે હોયે છોડે ઘર

૧૮૫

કસ ન દારદ ગોશ દર દેહલીઝ હા   તા બપુરસમ અઝ કનીઝક ચીઝ હા
કોઇ દાલાં પે ન રખ્ખે અપના કાન   મેં મરીઝા કી સુનુંગા દાસ્તાં
ઉંબરો પણ વેણુ મારૂં નવ શુણે   જઇને પુછું લોંડીને સૌ વાત તે

૧૮૬

ખાના ખાલી કર્દ શાહો શુદ બિરૂં   તા બ પુરસદ અઝ કનીઝક ઉ ફુસું
શાહને ઉસ ઘર કો ખાલી કર દિયા   તા કનીઝક કા ફુસું હો બરમલા
ઘર કર્યું ખાલી ને શાહ બાહર ગયો   તેથી લોંડીને તે પુછે માજરો

૧૮૭

ખાના ખાલી કર્દો યક દઇયાર ને   જુઝ તબીબો જુઝ હમાં બીમાર ને
અપને ફરઝન કર દીયા ખાલી વો ઘર   સિર્ફ એક બીમાર થા એક ચારાગર
ઘરમાં કોઇ અન્ય ના રહ્યું જદા   વૈદ્ય ને લોંડી ફક્ત બાકી રહ્યાં

૧૮૮

નર્મ નર્મક ગુફ્ત શહેરે તુ કુજાસ્ત   કે ઇલાજે એહલે હર શેહરે જુદાસ્ત
પુછા ઉસસે હય કહાં તેરા વતન   ક્યોં કે હય સબ કા જુદાગાના ચલન
પુછ્યું તારૂં ગામ ક્યાં છે તે કહે   ગામે ગામોના ઉપાયો ભિન્ન છે.

૧૮૯

વન્દરાં શહેરઝ કરાબત કીસતત   ખ્વેશીઓ પયવસ્તગી બા ચીસ્તત
કિસસે હય ઉસ શહેર મેં રિશ્તા તેરા   કિસકી હય તુ ખ્વેશ કિસકા આશ્ના
કોણ તારા શહેરમાં સંબંધી છે   કોણ સાથે તારૂં સગપણ છે કહે

૧૯૦

દસ્ત બર નબ્ઝશ નિહાદો યક બયક   બાઝમી પુરસીદ અઝ જોરે ફલક
હાથ રખકર નબ્ઝ પર વો એક એક   પુછતા થા ઇસ સે ઇરકા ઝિશ્તો નેક
હાથ મુકી નાડી ઉપર ને પ્રત્યેક   વાતો તેને પુછતો ખોટી કે નેક

૧૯૧

ચું કસેરા ખાર દર પાયશ ખલદ   પાયે ખુદરા બર સરે ઝાનુ નેહદ
જબ કિસી કે પાઉં મેં કાંટા ચુભે   પાઉં કો વો અપને ઝાનુ પર રખે
જ્યારે પગમાં કાંટો ભોંકાયે કોઇ   પગને રાખે જાંગ પર તે આદમી

૧૯૨

વઝ સરે સોઝન હમી જોયદ સરશ
ઢુંઢતા હે ફિર સુઇ સે ઉસકા સર
સોયથી કાંટાને શોધી કાઢશે

દર ન્યાબદ મી કુનદ બા લબ તરશ
જબ નહીં મિલતા તો લબ કરતા હે તર
ના જડે તો થુંક ઉપર ચોપડે

૧૯૩

ખાર દરપા શુદ ચુનીં દુસ્વાર યાબ
પાઉ મેં કાંટેસે જબ હોવે ખલિશ
પગના કાંટો તો મળી જાયે કદી

ખાર દર દિલ ચું બુવદ વા દેહ જવાબ
ફિર બતાવો ખારે દિલકી ક્યા સપિશ?
દિલનો કાંટો હાથ લાગે રીત શી ?

૧૯૪

ખારે દિલરા ગર બ દીદે હર ખસે
દેખ સકતા ખારે દિલ હર એક અગર
દિલનો કાંટો સૌને જો આવત નજર

કે ગમાં રા દસ્ત બુદે બર કસે
ગમ ન યું પડતે જહાં કી જાન પર
કષ્ટ દુનિયાન પડત આવું ન પર

૧૯૫

કસ બઝેરે દુમ્મે ખર ખારે નિહદ
ઓરે દુમ્મે ખર જો રખ્ખે કોઇ ખાર
પુછમાં ખરની જો કાંટો ભોંકીએ

ખર નદાનદ દફએ ઉ બરમી જહદ
તો ગધા ઉછલે સમઝ કર ના ગવાર
કુદે ખર પણ નાશ શી રીતે કરે?

૧૯૬

ખર ઝે બેહરે દફએ ખારએઝ સોઝો દર્દ
દર્દ જબ કરતે હેં ફિર ટીસું સે ઝખ્મ
દુર કરવા કાંટો ગર્ધવ કષ્ટથી

જુફતા મી અંદાઝ સદ જા ઝખ્મ કર્દ
હે લગાતા જીસ્મ પર લાતોં સે ઝખ્મ
લાતો ઉછાળી બને પોતે દુઃખી

૧૯૭

આં લકદ કે દફએ ખારે ઉ કુનદ
ખાર કો કબ લાતેં કર સકતી હેં દુર
નાશ કાંટો લાત શા રીતે કરે?

હાઝકે બાયદ કે બર મરકઝ તનદ
હાં કોઇ હાઝક જો પહોંચે તો ઝરૂર
હોય જો ઉસ્તાદ તેને ખેંચી લે

૧૯૮

બર જેહદ વાં ખાર મોહકમ તર કુનદ,
દોડ કર જલદી ઉખાડે ખારકો,
કુદવાથી કાંટો દઢ થાએ નકી,

આકિલે બાયદ કે ખારે બર કુનદ.
જો હે આકિલ વો નિકાલે ખારકો.
યોગ્ય છે કાંટાને ખેંચીલે કેઇ.

૧૯૯

આં હકીમે ખારે ચીં ઉસ્તાદ બુદ.
વો હકીમે ખારેમી ઉસ્તાદ થા,
કાંટો જોવામાં હકીમ ઉસ્તાદ હતો,

દસ્ત મી ઝદ જા બજા મી આઝમુદ.
દેખતા થા હાથ રખ કર જા બજા.
હાથ મુકીને દરેક સ્થળ પેખતો.

૨૦૦

ઝાં કનીઝક બર તરીકે દાસ્તાં,
દોસ્ત બનકર ઓર હોકર મહેરબાં,
વાતો વાતોમાં તે લોંડીને જરા,

બાઝમી પુરસીદ હાલે દાસ્તાં.
પુછતાથા ઇસસે દિલકો દાસ્તાં.
મિત્રોની પણ વાત તે પુછતો કદા.

૨૦૧

બા હકીમ ઉ રાઝહા મી ગુફત ફાશ,
ચારાગરસે કેહ રહીથી વો કનીઝ,
વાત તે કહેતી હતી રસ્તાની એ,

અઝ મકામો ખ્વાજમાનો શહેર તાશ.
હાલ શહેરો ખાદિમો ખ્વેશો અઝીઝ.
શહેરની મારગની ને માલિકની તે.

૨૦૨

સુએ કિસ્સા ગુફતનશ મી દાદ ગોશ,
સુન રહાથા સારા કિસ્સા વો તબીબ,
કાનથી તે વાતો સાંભળતો હતો,

સુએ નબ્ઝે જસ્તનશ મી દાશ્ત હોશ.
ઉંગલીયુંકો નબ્ઝકે રખકર કરીબ.
તે ગતિને નાડીની નિહાળતો.

૨૦૩

તાકે નબ્ઝ અઝ નામે કે ગરદદ જિહાં,
તાકે છુરકે નામપર હો નબ્ઝ તેઝ,
નાડી ધડકે નામ કોનું સાંભળી,

ઉ બુવદ મકસુદે જાનશ દર જહાં.
સમઝે વો મકસુદ જાને શોઅલા રેઝ.
તેના ઉપર ધ્યાન છે બસ હર ઘડી.

૨૦૪

દોસ્તાને શહેરે ખુદ રા બર શિમુર્દ,
દોસ્ત ગિનકર પહેલે અપને શહેરકે,
મિત્ર પોતાનાં ગણાવ્યા ગામ નામ,

બાદ અઝાં શેહરે દિગરરા નામ બુર્દ.
નામ ઉસને ઔર શેહરોં કે લીયે.
તે પછી બીજી જગાનાં કહ્યાં ગામ.

૨૦૫

ગુફત ચું બીરૂં શુદી અઝ શેહરે ખ્વેશ,
પુછા જબ નિકલી તુ અપને શહેરસે,
પુછ્યું જ્યારે ઘેરથી નીકળી છે તું,

દર કુદામી શહેર મી બુદી તુ બેશ.
કિસ જગા કટતે થે પેહલે દિન તેરે.
કોણ ગામોમાં રહી વિશેષ હું.

૨૦૬

નામે શેહરે ગુફતા ઝાં હમ દર ગુઝશ્ત,
નામ ઉસને શહેરકા તો લે લિયા,
નામ તે શહેરોનાં જ્યારે કહી રહી,

રંગે રૂઓ નબ્ઝે ઉ દીગર નિગશ્ત.
રંગે નબ્ઝો રૂખ મગર વેસા રહા.
બદલી નત્ર નાડીની રંગત ને ગાત.

૨૦૭

ખ્વાજગાંનો શેહર હારા યક બયક,
ઝિક્ર એહલે શહેર આયા યક બયક,
શહેરવાલાઓનો પુછયો તેણે હાલ,

બાઝ ગુફત અઝ જાવ અઝ નાનો નમક.
ફિર કહા કુચ્છ કિસ્સએ નામો નમક.
ખાધું પીધું તેના પણ પુછયા સવાલ.

૨૦૮

શહેર શહેરો ખાના ખાના કિસ્સા કર્દ,
શહેર શહેર ઔર કિસ્સા ઘર ઘરકા કહા,
ઘેર ઘેર ને ગામોની વાત સૌ,

ને રગશ જુંબીદો ને રૂખ ગશ્ત ઝર્દ.
નબ્ઝો રૂખકા પર વોહી આલમ રહા.
પુછતાં જાણ્યું નહીં તેણે કશું.

૨૦૯

નબ્ઝે ઉ બર હાલે ખુદ બુદ બે ગઝન્દ,
નબ્ઝ અપને હાલ પર થી ઉસ્તુવાર,
નાડી તેની જેવી ને તેવી રહી,

તા બ પુરસીદઝ સમરકન્દે ચુકન્દ.
આ ગયા નામે સમર કન્દ એક બાર.
ને સમરકન્દ સુધીની વાતો કહી

૨૧૦

આહે સર્દ બર કશીદ આં માહરૂ,
ઉસને ખેચી આહે સર્દ એક બારગી,
ત્યારે નિશ્વાસ નાંખી બોલી દર્દથી,

આબ અઝ ચશ્મશ રવાં શુદ હમ ચુ જુ.
જુએ અશ્ક આંખોંસે જારી હો ગઇ.
અશ્રુ ધારા વહેવા લાગી આંખથી.

૨૧૧

ગુફત બાઝરગાનમ આં જા આવરીદ,
બોલી જબ પહોંચા હમારા કાફલા,
બોલી સોદાગર મને ત્યાં લાવિયો,

ખ્વાજએ ઝર મર્દરાં શહેરમ ખરીદ.
મોલ એક ઝરગરને મુઝકો લે લિયા.
સોનીને ત્યાં મુજને વેચવા ચાલિયો.

૧૧૨

દર બરે ખુદ દાશ્ત શહ માહો ફરોખ,
ચું બગુફત ઈં કનિઝી ગમ બર ફરોખ.
છે મહીને રખ કે ફિર બેચા મુઝે,
ચે કહા ઓર રોઈ ફરતે રંજસે.
છ મહીના રાખીને વેચી મને,
બોલતા અગ્નિએ પકડયું જોર તે.

૨૧૩

નબ્ઝ જસ્તો રૂએ સુર્ખશ ઝર્દ શુદ,
કઝ સમરકન્દીએ ઝરગર ફર્દ શુદ.
નબ્ઝ ઉછલી લાલ મુહ પીલા હુવા,
યાદ ઝરગર ઓર સમરકંદ આગયા.
નાડી ધડકી રંગ પીળો થઈ ગયો,
જાણ્યો તેણે તેથી સોનીનો પતો.

૨૧૪

ચુંકે રંજુર આં હકીમ ઈં રાઝ યાફ્ત,
અસ્લે આં દર્દો બલારા બાઝ યાફ્ત.
ચારા ગરકો જબ હુવા માઅલુમ હાલ,
ખુલ ગયા અસ્લે હકીકત બાલબાલ.
જાણીતો જ્યારે હકીમ એથી થયો,
રોગની જડને ખરી પામી ગયો.

૨૧૫

ગુફ્ત કુએ ઉ કુદામસ્તો ગુઝર,
ઉ સરે પુલ ગુફ્તો કુએ ગાતફર.
પૂછા વો રહેતા હે કિસ જાનિબ કિધર,
બોલી પુલ પર દરમીયાને ગાતફર.
બોલ્યો ફળીઉં તે કયુ ને રસ્તો આહ,
બોલી ફળીઉં 'ગાતફર' સર પલ છે રાહ.

૨૧૬

ગુફ્ત આં કે આં હકીમે બા સવાબ,
આં કનીઝક રાકે રસ્તી અઝ અઝાબ.
અઝ રહે અલતાફ બોલા વો તબીબ,
છુટ ગઇ તુ રંજસે અય ખુશ નસીબ.
ત્યારે તે વિદ્વાન વૈદ્ય એમ બોલિયો,
બેડીથી કે રાજી થા, રોગજ ગયો.

૨૧૭

ગુફ્ત દાનિસ્તમ કે રંજત ચીસ્ત ઝુદ,
દર ખલાસત સેહરહા ખ્વાહમ નમુદ.
તેરી બીમારીકા ભેદ અબ ખુલ ગયા,
સેહરસે કરતા હું અબ દરમાં તેરા.
જાણી તારા રોગની મેં છે દવા,
જાદુની પેઠે કરૂં તુંજ ફાયદા.

૨૧૮

શાદ બાશો અય મનો ફારિગ કે મન,
આં કુનમ બા તુ કે બારાં બા ચમન.
ખુશ હો, મેં તુઝપર કરૂંગા એેશા કમ,
બાગ પર જો અબ્ર કરતા હે કરમ.
ખુશ રહો, નિડર રહો નિશ્ચિંત રહો,
તે કહું જે વૃષ્ટિથી ખેતરને હો.

૨૧૯

મન ગમે તુ મી ખુરમ તુ ગમ મખુર
બર તુ મન મુશફિક તરમ અઝ સદ પિદર.
મેં તેરા ગમ ખ્વાર હું તુ ગમ ન ખા,
બાપસે હું મહેરબાં તુઝપર સિવા.
છે મને તારી ફિકર તુ છોડ શોક,
બાપની પેઠે તું ગણુ નવ જાણુ લોક.

૨૨૦

હાં વ હાં ઈન રાઝ રા બા કસ મગો,
ગરચે શાહ અઝ તુ કુનદ બસ જુસ્તુજુ.
હાં મગર ઇસ ભેદકો રખના નિહાં,
બાદશા સે ભી ન કરના કુચ્છ બ્યાં.
જાણી મે આ ભેદ તારો કોઈને,
કહેતી નહી, રાજાએ જો પુછે તને.

૨૨૧

ચું કે અસરારત નિહાં દર દિલ શવદ, આં મુરાદત ઝુદતર હાસિલ શવદ.
ભેદ તેરે દિલમેં ગર પિન્હાં રહે, જલ્દ હાસિલ હોંગે સબ અરમાં તેરે.
ભેદ દિલમાં જો છુપાવી રાખે તું, ઇચ્છા જલ્દી પાર પડશે હું કહું.

૨૨૨

ગુફ્ત પયગમ્બર હરાંકો સિર નિહુફ્ત, ઝુદ ગરદદ બા મુરાદે ખ્વેશ જુફ્ત.
કોલે પયગમ્બર હૈ જો ખોલે ન રાઝ, વો તમન્નાઉં મેં હોગા સર ફરાઝ.
બોલ્યા પયગમ્બર છુપાવે ભેદ જે, પામે ઇચ્છિત ચીજ તે જગમાં ખરે.

૨૨૩

દાના ચું અંદર ઝમીં પિન્હાં શવદ, બાદ અઝાં સર સબ્ઝીએ બુસ્તાં શવદ.
જબ ઝમીં મેં દાના પિન્હાં હો ગયા, ફિર ચમન બનકર નુમાયાં હો ગયા.
ધરતીમાં જે બી રહે છુપાઇ ને, લીલું થઇને ઝાડનુ તે રૂપ લે.

૨૨૪

ઝરો નુકરા ગર નબુદન્દે નિહાં, પરવરિશ કે યાફ્તન્દે ઝેરે કાં.
સોને ઓર ચાંદી ન ગર હોતે નિહાં, પરવરિશ ફિર કાન મેં પાતે કહાં.
ચાંદી સેનું છાનાં નવ રહેતા અગર, તો ધરામાં રહેત કેવાં સર બસર.

૨૨૫

વઅદહાઓ લુત્ફહાયે આં હકીમ, કર્દ આં રંજુર રા અયમન ઝે બીમ.
ચારાગરને વાઅદે કુચ્છ અયસે કિયે, બચ ગઇ લોંડી મરઝ કે ખૌફ સે.
ભાવભો તે વઇધનાં જાણો જરૂર, લોંડીના દિલથી કરી સૌ બીક દૂર.

૨૨૬

વાઅદહા બાશદ હકીકી દિલ પિઝીર, વાઅદહા બાશદ મજાઝી તાસાગીર.
હૈં હકીકી વાઅદે દિલકી આબોતાબ, હૈં મજાઝી વાઅદે વજહે ઇઝતિરાબ.
સાચો છે જે વાયદો આપે ખુશી, વાયદા જુઠાથી થાયે દિલગીરી.

૨૨૭

વાઅદએ એહલે કરમ ગંજે રવાં, વાઅદએ ના એહલ શુદ રંજે રવાં.
વાઅદએ એહલે કરમ હૈ એક ગંજ, વાઅદએ ના એહલ જીતેજી કા રંજ.
મહાશ્યોનો વાયદો ખુએ છે રંજ, નીચનો વાયદો કરે દિલગીરી ગંજ.

૨૨૮

વાઅદેરા બાયદ વફા કરદન તમામ, વર ન ખ્વાહી કર્દ બાશી સર્દો ખામ.
વાઅદે કરને ચાહીયેં પુરે તમામ, જો ન આમિલ ઇસપે હો, હૈ મર્દે ખામ.
પુરો કરવો વાયદો, એ યોગ્ય છે, ના કરે પુરો તો જાણો નીચ તે.

(૬)

જ્યારે વઇધે જાણ્યું કે એને કોઇ શારીરિક વ્યાધિ નથી; ત્યારે તેણે બાદશાહને કહ્યું કે તમે બધા અહીંથી જતા રહો. પોતે લોંડીને એકાંતમાં લઇ ગયો. તે પછી બધી હકીકત પુછવા માંડી તેને કહ્યું કે તારો દેશ કયો છે, તે બતાવ, કેમકે દેશ દેશની આબો હવા પ્રમાણે ઉપચાર પણ જુદા જુદા હોય છે.

જ્યારે કોઇના પગમાં કાંટો ભોંકાય છે, તો તે પગને જાંઘ ઉપર મુકી સોય વડે કાંટો કાઢે છે. જો કાંટો ન જણાય તો થુંક ચોપડી શોધી કાઢે છે. પણ આ કાંટો તો પગનો ન હતો પણ દિલમાં ભોંકાયલો હતો. તે શોધી કાઢવા માટે વઇધની આ બધી યુકિતઓ હતી. ગધેડાની પુંછડીમાં કાંટો ભરાયો તો તેને કાઢવા લાતો ઉછાળે છે. પણ તેથી તો તે કાંટો દ્રઢ થાય છે. જો કોઇ ઉસ્તાદ માણસ તે કાંટો [કે ઝાંખરૂં] કાઢીશે તો ગધેડો બચે.

હકીમે લોંડીની નાડ હાથમાં લઇને તેની સાથે વાતો કરવા માંડી. ને તેને મિત્રોની હકીકત પુછવા માંડી તેના જોએલાં શહેરો નોકર ચાકર રાજા વગેરેની હકીકત પુછી, હકીમ આ બધી વાતો કાને સાંભળતો હતો. પણ તેની મુખ્ય મતલબ એ હતી કે કોનું નામ સાંભળીને તેની નાડ ધડકે છે, ને ચહેરાનો રંગ બદલાય છે તે જાણવું, તેણે પોતાના વતનનું નામ લીધું. એવીજ રીતે જ્યાં જ્યાં રહી હતી તે બધી હકીકત કહી; પણ નાડી ધડકી નહિ. એમ કરતાં કરતાં સમરકંદ આવી ત્યાં સુધીની હકીકત કહી. સમરકંદનું નામ આવતાંજ નિશાસા ભરી નહેરની પેઠે આંખોમાંથી આંસુ સારવા લાગી, અને કહ્યું કે ત્યાં મને એક સોદાગર લાવ્યો, ને સોનીઓના એક શેઠને ત્યાં મને વેચી તેણે છ મહીના મને રાખીને પછી વેચી નાખી આ બોલતાંજ તેના શોકનો અગ્નિ પ્રગટયો અને નાડી કુદવા લાગી, ચહેરાનો રંગ પીળો થઇ ગયો.

જ્યારે હકીમે આજારીનો ભેદ જાણી લીધો ત્યારે તેને તે મહેલ્લાનું નામ પુછયું. તેણે કહ્યું. કે તે ફળીઆનું નામ 'ગાતફર' છે અને રસ્તાનું નામ 'સરપલ' છે. ભેદ સાંભળી વઇધે કહ્યું, કે હવે તું રોગથી મુકત થઇ

વઇધે તેને ધીરજ આપી કહયું કે હવે હું જાદુની પેઠે તને જરા વારમાં આરામ કરી આપીશ તે જોજે. જેવી રીતે વરસાદથી બગીચાને લાભ થાય છે તેવી રીતે હું તને લાભ કરીશ. સો બાપ જેટલી કૃપા કરે તેટલી હું તારા પર કરીશ. પણ જો જે ખબરદાર બાદશાહ પણ પુછે તો તેને આ ભેદ કહીશ નહિ. તો તારી મનકામના જલદી સિદ્ધ થશે; કેમકે હઝરત રસુલે ખુદા (સ. અ.) એ ફરમાવ્યું છે કે 'જેણે પોતાનો ભેદ ગુપ્ત રાખ્યો તેણે પોતાની મુરાદ મેળવી.' બી માટીમાં ગુપ્ત રહે છે, તેથી મોટું વૃક્ષ થાય છે. ચાંદી સોનું ખાણમાં ગુપ્ત રહે છે તો ચાંદી સોનું કહેવાય છે. નહિ તો કાંકરાની પેઠે પડી રહેત

આ હકીકત સાંભળી દાસીને શાંતિ થઈ કેમકે સાચા વાયદા મન પસંદ હોય. પણ જુઠા વાયદાની તો વાયદો કરનારને પણ ખાતરી હોતી નથી, દાનવીરોનો વાયદો સાચો ને દુર્જનોના જુઠો હોય છે જુઠા વાયદા માટે રાહ જોતાં જોતાં પ્રાણ પણ જતા રહે છે.

વૈદ્યે લોંડીનો રોગ ઓળખ્યો ને તેથી બાદશાહને વાકેફ કર્યો.

૨૨૯

આં હકીમે મહેરબાં ચું રાઝ યાફ્તં, સુરતે રંજે કનીઝક બાઝ યાફ્ત.
ભેદ પાકર વો હકીમે મહેરબાં, ઉસ કનીઝકકા હુવા જબ રાઝદાં
તે હકીમે ભેદ જ્યારે જાણીયો, રોગથી લોંડીના તે વાકિફ થયો

૨૩૦

બાઅદ અઝાં બરખાસ્ત અઝમે શાહ કર્દ, શાહરા ઝાં શમ્માએ આગાહ કર્દ
ઉઠકે આયા રૂબરૂએ બાદશાહ, ઔર ઉસે કુચ્છ કુચ્છ બતાયા માજરા
તે પછી તે બાદશાહ પાસે ગયો, ભેદથી રાજાને સૌ વાકિફ કર્યો

૨૩૧

શાહ ગુફત અકનું ભિગો તદબીર ચીસ્ત,
ઉસસે પુછા અબ કરે તદબીર કયા,
બોલ્યો શાહ કે એની શી તદબીર છે ?

દર ચુની ગમ મુજીબે તાબીર ચીસ્ત
અયસે દુખમેં કીજીયે તાબીર કયા
દીલ એવા કામમાં લાયક ન છે.

૨૩૨

ગુફત તદબીર આં બુવદ કા મર્દ રા,
બોલા વે તદબીર હમ ઉસ મર્દ કો,
વૈદ્ય બોલ્યો એની એ તદબીર છે,

હાઝર આરેમ અઝ પયે ઈં દર્દ રા
હમ યહાં બુલવાયેં ફિર જો હો સો હો
લાવીએ સોનીને તો દુઃખજ ટળે

૨૩૩

કાસિદે બફિરસ્ત કબખારશ કુનદ,
હુકમ કાસિદ કો દિયા દેહદે ઉસે,
મોકલો કાસદ કરે તેને ખબર,

તાલિએ ઈં ફુઝલો ઇસારશ કુનદ
શેહકે લુત્ફો ફઝલ પર તકીયા કરે
લાભથી બખ્શિશના છોડે નિજનું ઘર

૩૩૪

મર્દે ઝરગરરા બખ્વાં ઝાં શહેર દુર,
મર્દે ઝરગર કો બુલાકર શહેર સે,
જલદી સોનીને બોલાવો ગામથી,

બાઝરો ખિલઅત બી દેહ ઉરા ગુરૂર.
ખિલઅતો ઇન્આમ શાહી ઉસકો દે.
આપીને બખ્શિશ નવાજો રાયજી.

૩૩૫

ચું બ બીનદ સીમો ઝર આં બે નવા,
દેખ કર વે સીમો ઝર વો બે નવા,
જોશે જ્યારે માલ દોલત બે હિસાબ,

બેહરે ઝર ગરદદ ઝે ખાનોમાં જુદા.
ઘરસે હો જાયેગા બેહરે ઝર જુદા.
છોડીને ઘર આવશે સોની શિતાબ.

૩૩૬

ઝર ખિરદરા વાલઓ શયદા કુનદ,
અકલ કો ઝર વાલઓ શયદા કરે.
જલદી સોનીને બોલાવો ગામથી,

ખાસા મુફલિસ રા કે ખુશ રૂસવા કુનદ.
ખાસ કર મુફલિસકો બસ રૂસ્વા કરે.
આપીને બખ્શિશ નવાજો રાયજી.

૩૩૭

ઝર અગરચે અકલ મીઆરદ વ લેક,
માંના ઝર સે અકલ બઢતી હે વલે,
જો કે ધનથી આવે છે બુધ્ધિ મગર,

મર્દે આકિલ બાયદ ઉરા નેક નેક.
મર્દ વો જો ઇસકે નુકસાં સે બચે.
બુદ્ધીશાળી હોય જો કોઇક નર.

(૭)

જ્યારે હકીમ દાસીના રોગથી જાણીતો થયો ત્યારે તેણે રાજાને જઇને બધી હકીકત કહી. બાદશાહે પુછ્યું કે એનો શો ઉપાય કરવો ? ત્યારે વૈદે કહયું કે કાસદો મોકલો ને સોનીને ધનની ને તમારી બખશીશોની લાલચ આપીને અહીં બોલાવો. તે આવશે ત્યારે તેને ચાંદી સોનુ આપી રાજી કરવો જોઇએ, કેમકે સોનુ એવી વસ્તુ છે કે તેમાં બુધ્ધી ફસાઇ જાય છે ખાસ કરીને નીર્ધન તો તેમાં ગરક થઇ જાય છે. ને જગતમાં ફજેત થાય છે એવી કઇ બુરાઇ છે કે ધનના લોભથી ગરીબ કરતો નથી. વળી દોલત એવી વસ્તુ છે કે તેથી જો માણસ ગ્નાની હોય તો તેની બુધ્ધીમાં વૃદ્ધી થાય છે. નહીં તો દોલત ફસાદની જડ છે.

———

બાદશાહે સમરકંદથી સોનીને બોલાવી લાવવા કાસિદો મોકલ્યા

[૮]

૨૩૮

ચુંકે સુલતાં અઝ હકીમ આંરા શનીદ, પન્દ ઉરા અઝ દિલો અઝ જાં ગુઝીદ
જબ સુની સુલતાંને તદબીરે હકીમ, કર ગયા તસ્લીમ ઉસ્કો વો સલીમ,
વૈદ્યથી આ વાત જ્યારે શાહે સુણી, સત્ય દિલથી તેને સ્વિકારી લીધી

૨૩૯

ગુફ્ત ફરમાને તુરા કરમાં કુનમ, હરચે ગોઇ આં ચુનાં કુન આં કુનમ
બોલા તેરા હુકમ હે હુકમે શાહી, તુ જો કુચ્છ ફરમાયગા હોગા વોહી
બોલ્યો તારી આજ્ઞાને માનું છું જે કહે તે કરવાને તૈયાર છું.

૨૪૦

પસ ફિરસ્તાદ આં તરફ યક દો રસુલ હાઝિકાંનો કાફિયાને બસ ઉદુલ
એક દો કાસિદ કિયે રાહી ઉધર, થે જો દાના ઓર લાયક ખુબતર
બુદ્ધિશાળી જે હતા કાસદ ખરા, એવા એક બેને તે ગામે મોકલ્યા

૨૪૧

તા સમર કન્દ આમદન્દ આં દો અમીર, પેશે આં ઝરગર ઝે શાહનશાહ બશીર
પાસ ઝરગર કે ગયે દોનો અમીર, ઓર દિયા ઉસ્કો પયામે દિલ પીઝીર
તે સમર કન્દ પહોંચિયા બંને જણા, સોનીને પેગામ રાજાના કહ્યા

૨૪૨

કયે લતીફ ઉસ્તાદે કામિલ મારેફત, ફાશ અંદર શહરહા અઝ તુ સિફત
તુ બડા ઉસ્તાદ કામિલ હે યહાં સબમેં હે મશહુર તેરી ખુબીયાં
તુ અજબ ઉસ્તાદ કારીગર ખરો, છે હુનર પ્રખ્યાત જગમાં તાહરો

૨૪૩

નક ફુલાં શેહ અઝ બરાએ ઝરગરી ઇખતિયારત કર્દ ઝીરા મહેતરી
કી ફુલાં સુલતાંને બંદા પરવરી, તુઝકો બુલવાયા હે બહરે ઝરગરી
એક શાહે જોવાને કારીગરી, તુંને બોલાવ્યો છે કરવા બહેતરી

૨૪૪

ઇનક ઇ ખિલઅત બ ગીરદ ઝરરો સીમ, ચું બેયાઇ ખાસ બાશીઓ નદીમ
લે યે ખિલઅત, યે ઝરો માલો મનાલ, શાહકી ખિદમતમેં જાકર હો નિહાલ
લે આ ખિલઅત ને લે આ દોલત ને માલ, ને અમારી સાથે તું જલદી થી ચાલ

૨૪૫

મર્દ માલો ખિલઅતે બિસ્યાર દીદ, ગરરા શુદ અઝ શહેરો ફરઝન્દાં બુરીદ
માલો ખિલઅત દેખકર એ ઇનતિહા, હો ગયા બચ્ચોંસે વો ઝરગર જુદા
દાહ ચરકી માલ દોલત જોઇને, ગવમાં આવીને છોડયું શહેર તે

૨૪૬

અંદર આમદ શાદમાં દર રાહ મર્દ, બે ખબર કાં શાહ કરદે જાંશ કર્દ
શાદ શાદ આયા વો ચલકર રાહરાહ, કયા ખબર થી જાન લેગા બાદશાહ
રાજી રાજી થઇને ત્યાંથી ચાલ્યો, એ ન જાણ્યું જીવ જાશે આપણો

૨૪૭

અસ્પ તાઝી બર નિશસ્તો શાદ તાખ્ત, ખું બહાએ ખેશરા ખિલઅત શનાખ્ત
અરબી ઘોડે પર વો બેઠાં ઓર ચલા, ખું બહાં કો સમઝા ખિલઅત બરમલા
બેસી ઘોડા પર ખુશીથી ચાલિયો, જીવ મારે પારિતોષક પામિયો

૨૪૮

અય શુદા અંદર સફર બાસદ રઝા, ખુદ બ પાયે ખેશ તા સુઅલ કઝા
કર રહાથા તય સફર બાસદ રઝા, અપનેહી પાઉંસે વો સુએ કઝા
જાણુનો તો હું કરૂં છું આ સફર, પણ ન સમજ્યો મોતના મોંમાં છે ઘર

૨૪૯

દરખ્યાલશ મુલ્કો ઇઝ્ઝો સરવરી, ગુફ્ત ઇઝરાઇલ રવ આરે બરી.
આ ખ્યાલો મેં ગુરૂરે સરવરી, બેલે ઇઝરાઇલ હાં ચલતો સહી.
માલ દોલત ધ્યાનમાં એના હતા, બોલ્યો જમ કે પામશે એ લાડવા.

૨૫૦

ચું રસીદ અઝ રાહ આં મરદે ગરીબ, અંદર આવુરદશ બે પેશે શેહ તબીબ.
રાસ્તા તય કર કે પહોચા જબ ગરીબ, શાહ કે આગે ઉસે લાયા તબીબ.
જવ સફરથી શહરમાં પહોચ્યો ગરીબ, શાહની પાસે લઇ ગયો તેને તબીબ.

૨૫૧

પેશે શાહનશાહ બુરદશ ખુશ બનાઝ, તા બસોઝદ બર સરે શમ્એ તરાઝ.
આયા પેશે શાહ વો બા ફખરો નાઝ, જાન દેને કો સરે શમ્એ તરાઝ.
શાહની પાસે લઇ ગયો રાજી કરી. બાળે તેને શમા પર જઇ ચારની.

૨૫૨

શાહ દીદ ઉરા વ બસ તાઅઝીમ કર્દ, મખઝને ઝરરા બદો તસ્લીમ કર્દ.
દેખકર સુલતાનને તાઅઝીમ કી, માલો દવલત બખશ કર તકરીમ કી.
શાહે જોઇ માન તેને આપીયું, ને ખજાનો સોંપીને તેને કહ્યું.

૨૫૩

પસ બે ફરમુદશ કે બર સાઝદ ઝે ઝર, અઝ સતારો તવકો ખલ ખાલો કમર.
ફીર કહા સોને સે કર તૈયાર જા, પટકા કંગન તોક પાઝેબ ઓર છડા
દાગીના આ જાતના તૈયાર કર, બાજુબંધ ને હાંસડી ને અન્ય તર.

૨૫૪

હમ ઝે અનવાએ અવાની બે અદદ, કાં ચુનાં દર બઝમે શાહનશાહ સઝદ
અયસે બરતન ખુબસુરત તુ બના, બઝમે શહનશાહકો જો દે સજા
વાસણો પણ એવાં તુ તઇયાર કર. બાદશાહને યોગ્ય હોયે જે મગર

૨૫૫

ઝર ગિરફત આં મર્દ શુદ મશ્ગુલેકાર, બે ખબર અઝ હાલતે ખું કારઝાર
લે કે સોના વો હુવા મશ્ગુલે કાર, કુચ્છ નથા માલુમ હાલે કારઝાર
કરવા લાગ્યો સોનું લઇ કારીગરી, મુર્ખ સોની ભેદ નવ સમજ્યો જરી

૨૫૬

પસ હકીમશ ગુફ્ત અય સુલ્તાને મેહ, આં કનીઝક રા બઈં ખ્વાજા બદેહ
બાદશાહસે ચારાગરને ફિર કહા, ઇસકો દેદો વો કનીઝે મેહલકા
તે પછી વૈદ્યે કહ્યું એમ શાહને, લોંડીને આપો હવે સોનારને

૨૫૭

તા કનીઝક દર વિસાલશ ખુશ શવદ, આબે ગસલશ દફએ ઇં આતિશ શવદ
વસ્લસે ઈસકે મસર્રત પાયગી આગ આબે વસ્લસે બુઝ જાયગી
થાય રાજી લોંડી તેના સંગથી, થાય અગ્નિ શાંત સંગવારિ થકી

૨૫૮

શેહ બદો બખશીદ આં મેહરૂએરા, જુફ્ત કર્દ આં હર દો સોહબત જુએરા
દી કનીઝ ઉસકો જો શેહને બરમલા, એક કી સોહબતમેં આયા દુસરા
લોંડીને સોનીને આપી જે ઘડી, મિત્ર બંને ખુશ થયા આનંદથી

૨૫૯

મુદ્દતે શશ માહ મીરાંદન્દ કામ, તા બ સેહત આમદ આં દુખ્તર તમામ
છે મહીને તક રહે વો શાદ કામ, સેહત ઉસ લોંડીને પાઇ લા કલામ
છ મહીના સુધી તે સાથે રહયા, લોંડી નીરોગી થઇ પામી દવા

૨૬૦

બાદ અઝાં અઝ બેહરે ઉ શરબત બ સાખ્ત તા બખુરદદ પેશે દુખ્તર મી ગુદાખ્ત
ચારાગરને ઉસકો એક શરબત દિયા, જીસકો ઝરગર પીતેહી ધુલને લગા
આપ્યો શરબત તે પછી તે સોનીને, લાગ્યો ઓગળવા પડીને માંદો તે

૨૬૧

ચું કે ઝિસ્તો ના ખુશી રૂખ ઝર્દ શુદ, અંદક અંદક દરદિલે ઉ સર્દ શુદ
દુખ કર ઉસકો ખરાબો ખુશ્કો ઝર્દ, રફતા રફતા દિલ હુવા લોંડીકા સર્દ
જયારે કદરૂપો થઇ પીળો પડયો, ઇશ્ક પણ લોંડીનો તવ મોળો પડયો

૨૬૨

ઇશ્ક હાએ કઝ પએ રંગે બુવદ, ઇશ્ક નબુવદ આકેબત નંગે બુવદ
ઇશ્ક જો માનુસ આબો રંગ હય, ઇશ્ક વો હરગિઝ નહી એક નંગ હય
ઇશ્ક જે સૌંદર્યના કારણથી થાય, રૂપ જાતાં અણગમો તેથી જણાય

૨૬૩

કાશકે આં નંગ બુદે યક સરી, તા ન રફતે બરવે આં બદ દાવરી,
કાશ યકસર નંગ હોતા બરમલા, તાકે ઝરગર પર ન આતી યે બલા
જાણતો પહેલાંથી પશ્ચાતાપ એ, જુલ્મ તેના પર ન થાત એવી રીતે

૨૬૪

ખું દવીદ અઝ ચશ્મ હમચુ જુએ ઉ, દુશ્મને જાને વે આમદ રૂએ ઉ
ખુંનકી નહેર આંખોંસે બહેને લગી, ઇસકી સુરત ઈસકી દુશમન હો ગઇ
રકતધારા આંખોથી જારી થઇ, રૂપ સોનીનું થયું તેને અરિ

૨૬૫

દુશ્મને તાઉસ આમદ પર્રે ઉ, અય બસા શેહરા બ કુશ્તા ફર્રે ઉ
દુશ્મને જાં મોરકે હેં પરરે પર, જાન લે શાહોંકી ઉનકી કરી ફર
મોરનું પીછું છે શતરૂ મોરનો, કત્લ શાહોને કરાવે વઇભવો

૨૬૬

ગુફત આં આહુ મનમ કઝ નાફે મન રીખ્ત આં સઇયાદ ખુને સાફે મન
બોલા ઝઅર મેં હરન થા મુશ્ક બુ, નાફસે સઇયાદને ખેંચા લહુ
બોલ્યું મૃગ કે પારધિએ મુજને મારી છે કસ્તુરી લેવા વાસ્તે

૨૬૭

અય મન આં રૂબાહે સેહરા કઝ કમીં   સર બુરીદન્દમ બરાએ પોસ્તીં
લોમડી થા મેં કે હીલેસે મરા,   પોસ્તીં બન્નેકો સર કાટા ગયા
લોંકડી હું છું જગતમાં લોક જે,   ચર્મને માટેજ મારે છે મને

૨૬૮

અય મન આં પીલે કે ઝખ્મે પીલબાં,   રેખ્ત ખુનમ અઝ બરાએ ઉસ્તુખાં
થા મેં હાથી પીલબાંને ખું મેરા,   હડડીયોં કે વાસ્તે સબ લે લિયા
હું છું હાથી લેવાને મુજ હાથી દાંત,   મારે છે લોકો મને તો સાક્ષાત

૨૬૯

આંકે કુશ્તસ્તમ પયે માદુને મન,   મી નદાનદ કે ન ખુસપદ ખુને મન,
ખું કિયા હય જીસને નાહક કે લિએ,   રંગ લાએગા નહીં માલુમ ઉસે,
માર્યો છે જેણે મને તે વાસ્તે,   ખુન મારૂં રહેશે નવ બદલો લિએ,

૨૭૦

બર મનસ્ત ઈમરોઝો ફરદા બરવયસ્ત,   ખુને ચું મન કસ ચુની ઝાયે કે અસ્ત,
આજ મેરા હય તો કલ ઉસકા ઝીયાં,   ખુન મેરા જાયગા કબ રયગાં
આજ મુજપર કાલ તે પર વીતશે,   ખુન મારૂં એળે તો કેમે જશે?

૨૭૧

ગરચે દીવાર અફગનદ સાયા દરાઝ,   બાઝ ગરદદ સુએ ઉ આં સાયા બાઝ
સાયા હો દીવારસે કિતનીહી દુર,   ફિર સુએ દીવાર આયેગા ઝુરૂર
ભીંત પડછાયો પ્રભાતે લાંબો થાય,   તે બપોરે ભીંતની નીચે સમાય

૨૭૨

ઈં જહાં કોહસ્ત ફેઅલે મા નિદા,   સુએ મા આયદ નિદાહારા સદા
કોહ હે દુનિયા અમલ અપને નિદા,   હર સદાકો હય હમીં તક લોટના
જગ છે પર્વત કામ અમારાં સાદ છે,   પડઘા તે પાછા પડે છે જાણી લે

૨૭૩

ઈં બ ગુફ્તો રફ્ત દરદમ ઝેરે ખાક,   આં કનીઝક શુદ ઝે દર્દો રંજ પાક
યે કહા ઓર હો ગયા ઝરઝર હલાક,   હો ગઈ લોંડી મલાલો ગમસે પાક
એમ કહીને સોની તો ગુજરી ગયો,   લોંડીનો પણ રોગ તો સારો થયો

૨૭૪

ઝાં કે ઇશ્કે મુર્દગાં પાયન્દા નીસ્ત,   ઝાંકે મુરદા સુએ મા આયંન્દા નીસ્ત
દેર પા ગમ મરનેવાલોંકા નહીં,   કયોં કે મુરદા વાપીસ આ સકતા નહીં
ઇશ્ક મડદાનો ન જાણે પાયદાર,   મડદું પાછું તો ન આવે અન્ય વાર

૨૭૫

ઇશ્ક ઝિન્દા દર રવાનો દર બસર,   હર દમે બાશદ ઝે ગુનચા તાઝા તર
ઇશ્ક ઝિન્દા રૂહો રવહાને નઝર,   હર ઘડી ગુન્ચેસેભી હે તાઝા તર
જીવતાનો ઇશ્ક સાચો જાણજો,   કે કળી પેઠે રહે તાજો જુઓ

૨૭૬

ઇશ્ક આં ઝિન્દા ગુઝી કો બાકીયસ્ત   વઝ શરાબે જાં ફિઝાયત સાકીયસ્ત
ઇશ્ક ઉસ્સે કર કે જીસ્સે હય બકા   જો પિલાતા હય શરાબે જાં ફિઝા
ઇશ્ક તે જીવતનો કર જે બાકી છે,   મદ્ય પાનાર આત્માનો સાકી છે

२७७

ईश्क आं बुगझीं के जुमला अम्बीया. याफतन्द अझ ईश्के उ कारी कया
ईश्क उस्से कर के जरसे अम्बीया, ईश्क करके हो गये कार आश्ना
ईश्क तेनो कर के सौ पयगम्बरो, पाम्या जेना इश्कथी उत्तम फळो

२७८

तु मगो मारा बदां शेह बारनीस्त, बा करीमां कारहा दुश्वार नीस्त
यें न केह किस्को वहां तक बार हय, कया करमवालोंका कुच्छ दुश्वार हय?
राह सुधी पहोंची नव शकीए अमे, ना कहो, मुश्किल करीमोने न ए

(८)

ए सांभळीने बादशाह बोल्यो के हुं तारा हुकमने फरमाननुं रूप आपुं छुं, पछी बादशाहे समरकंदनी तरफ हुशीआर कासदोने मोकल्या. तेओ सोनीने जइने मळ्या, ने तेनी कारीगरीना वखाण कर्यां ने कह्युं के बादशाहे तने बोलावी लाववा अमने मोकल्या छे. सोनी खीलअत ने इनामनी वस्तुओ, चांदी सोनुं वगेरे जोइ राजी थयो, ते बधाने देखाडवा लाग्यो. पण बादशाह मारो जीव लेवा माटे आ युकित करे छे तेनी ते अज्ञानीने खबर नथी. ते जाणे घोडा उपर बेसी तेने दोडावे छे अने पोताना खुनना दंडनी रकम छे. तेने खिलअत समजे छे जाणे पगे चालीने कागना मोंमां जाय छे. ने जाणे जम तेने कहे छे के दोलत बांधवा गोदडुं लइ जजे.

सोनी आव्यो एटले हकीम तेने बादशाहनी पासे लइ गयो. दासी के जे रंभाना जेवी अथवा तराज शहेरनी सुंदरी जेवी रूपाळी हती. तेना माथा उपरथी सोनीने दीवानी पेठे बाळीने उतारे. शाहे पण तेने मान अर्प्युं, ने सोनुं आपीने कह्युं, के आमांथी कंकण वगेरे दागीना तथा बादशाहने लायक वासणो बनावी आप. सोनी पोताना काममां लग्यो, पण पोतानुं शुं थवानुं छे तेथी अज्ञान हतो. पछी वइदना कहेवाथी सुलताने दासी पण सोनीने आपी दीधी. के जेथी एक बीजाना सहवासथी आनंदमां रहे. एवी रीते छ महीना सुधी साथे रह्यो, ने तेथी दासीनो बधो रोग जतो रह्यो.

दासीने आराम थवा पछी वइदे सोनीने एक एवी दवा खवराबी के तेथी रंग पीळो थवा लाग्यो, ने तेनुं रूप जतुं रह्युं. तेने आवो रोगी जोइने दासीनुं मन पण तेनी तरफथी खसी गयुं; ने ईश्क जतो रह्यो.

एवी रीते जे प्रेम फकत सौंदर्यना कारणथी थाय छे, ते ईश्क नथी पण हवस छे. तेथी ज्यारे सौंदर्य जतुं रहे छे त्यारे हवस पण मटी जाय छे. पण जे हकीकी ईश्क छे ते नित्य छे तेमां विकार थतो नथी. पण बादशाहने दासी साथे जे प्रेम हतो ते सौंदर्यना कारणथी न हतो केमके दासी पण मांदी पडी ने वाळ जेवी दुबळी थइ गइ हती, पण बादशाहने तेनी साथे जे प्रेम हतो ते कमी थयो न हतो जो बादशाहने अणगमो थयो होत तो सोनीनो जीव लेत नहीं सोनीनो जीव सोनीना रूपना कारणथी गयो जेवी रीते मोर पींछाना कारणथी, बादशाहो पोताना धन संपतिना कारणथी, कस्तुरी मृग कस्तुरीना कारणथी रानी बिलाडां तेना चर्मना कारणथ (पश्मीना) अने हाथी, हाथी दांतना कारणथी मार्यां जाय तेम ते केहतो हतो के जेणे मने निराही माटे मार्यो छे, तेने खबर नथी के मारुं लोही निरांते सुइ रहेशे नहि ते अवश्य पोतानुं रू प्रकाशशे. जे आजे मारे माटे छे ते काले एने माटे थशे. मुज निरपराधीनुं खुन मिथ्या जशे नांह जे प्रमाणे भींतनो पडछायो लांबो थाय छे तेथी भींते बहेकी जवुं न जोइए, केमके अ ए पडछायो भींतनी नीचे आवी जशे. तेवीज रीते पोतानां कृत्यो गमे तेटली दुर फेंको, पण

પાછાં પોતાનીજ પાંસે આવે છે. આ જગત પહાડ છે ને અમારાં કૃત્યો જનની છે માટે તેનો પડઘો અમારા બોલવા પ્રમાણેજ પડશે એવી એવી બોધદાયક વાતો કરીને સોની મરી ગયો ને દાસી નીરોગી થઇ ગઇ તેને સોનીની કોઇ પણ પરવા રહી નહિ તેમજ તેનો ઇશ્ક પણ રહ્યો નહિ.

મરી ગએલો પાછો આવતો નથી કે જોવાથી ઇશ્ક તાજો થાય તેથી મરી ગયો એટલે તેના ઉપરનો પ્રેમ પણ રહેતો નથી, અલબત જીવતો ઇશ્ક હમેશ આંખ ને જીવમાં કળીની પેઠે તાજો રહે છે. કળીનું મોં તે બંધ થાય છે પણ ઇશ્કથી કળીનું રૂપ રોજ રોજ વૃદ્ધિ પામે છે.

માટે માણસે જીવતાનો ઇશ્ક કરવો જોઇએ કે જે નિત્ય છે તે તને એવો શરાબ પીવરાવશે કે તેથી તું હમેશ કાયમ રહીશ. પણ માણસ જો કે હાલ જીવે છે પણ છેવટે તે મરણાધીન છે, તેથી તેનો ઇશ્ક પણ નિત્ય નથી માટે તું એનો ઇશ્ક કર જેથી બધા ઓલિયાઓ શકિતમાન થયા છે. હિંમત હારીને એમ નહી કહે કે એવા ઇશ્ક સુધી તો હું શી રીતે પહોંચીશ ? પણ જરા વિચાર તો કર કે તે કરીમ છે તેને કોઇ કામ અઘરૂં નથી. તેની જરાક કૃપાથી બધું કામ થઇ જાય છે.

સોનીને માર્યો તે ખુદાની પ્રેરણાથી માર્યો સ્વાર્થ માટે નહીં.

૨૭૯

કુશ્તને આં મર્દ બર દસ્તે હકીમ, ને પયે ઉમ્મીદ બુદો ને ઝ બીમ.
ચારાગર કા મારના ઉસ મર્દકો, થા ન મતલબકે લિયે લોગો સુનો.
તે હકીમે જો કે માર્યો સોનીને, બીક કે આશાના કારણથી ન તે.

૨૮૦

ઉ નકુશતશ અઝ બરાયે તબએ શાહ, તા નયામદ અમરો ઇલહામઝ ઇલહ.
વસ્તે શેહકે ન ઉસકો મારતા, ગર ન આ જાતા ઉસે હુકમે ખુદા.
તેણે કયારે માર્યો શાહને વાસ્તે, પ્રેરણા નવ જ્યાં સુધી થઇ તેહને.

૨૮૧

આં પીસરરા કુશ ખિઝર બબુરીદે હલ્ક, સિરે આં રા દર નયાબદ આમ ખલ્ક.
ખિઝરને કાટા જો લડકે કા ગલા, ભેદ ઉસકા સબકો કબ માઅલુમ થા.
ખિજરે કાપ્યું છોકરાનું જેવ ગળું, લોકો કેમ સમજે કે એ કેમજ થયું ?

૨૮૨

આં કે અઝ હક યાબદો વહીયો ખિતાબ, હરચે ફરમાયદ બુવદ અયને સવાબ.
હકસે જો હાસલ કરે વહીયો ખિતાબ, ઉસકા હરએક ફેઅલ હય અયને સવાબ.
જેણે પામી પ્રેરણા હકની હુકમ, જે કરે તે કામ જાણે તેને સમ.

૨૮૩

આંકે જાં બખ્શદ અગર બુકશદ રવાસ્ત, નાયબસ્તો દસ્તે ઉ દસ્તે ખુદાસ્ત.
માર ડાલે યા જીલાદે હય રવા, કયોંકે ઉસકા હાથ હય દસ્તે ખુદા.
ચાહે બખ્શે ચાહે મારે તે ખરૂં, કામ તેનું કામ છે અલ્લાહનું.

૨૮૪

હમ ચુ ઇસ્માઇલ પેશશ સર બિનેહ, શાદો ખનદા પેશે તેગશ જાં બિદેહ.
જિસ્સે ઇસ્માઇલ કરદે સર નિસાર, જાન ઉસકી તેગ પર હંસ હંસકે વાર.
માથું ઇસ્માઇલની પેઠે નમાવ, તે ખુશીથી તુ અસિ વારિ ચલાવ.

૨૮૫

તા બ માનદ જાનત ખંદાં તા અબદ, હમ ચુ જાને પાક એહમદ બા અહદ
તાકે તેરી જાન ખુશ હો દાયમા, જયસે હક સે જાને પાકે મુસ્તુફા.
કે રહે આ જીવન ખુશ તારો સદા, જેમ અહમદનો અહદથી જીવ આ.

૨૮૬

આશિકાં જામે ફરહ આંગેહ કશન્દ કે બ દસ્તે ખ્વેશ ખુબાં શાં કશન્દ
પીતે હંય ઉશ્શાક સાગિર અયશ કે કત્લ હો જબ દિલ રૂબા કે હાથસે
જામ આનંદનો પીએ આશિક તદા હાથે વ્હાલાના સહે જે આપદા

૨૮૭

શાહ આં ખું અઝ પયે શેહવત ન કર્દ તુ રિહા કુન બદગુમાનીઓ ન બર્દ
ખુન શેહને એહરે શેહવત કબ કિયા બદ ગુમાની છોડ અન્દેશા ઉઠા
શાહે કામાવેશમાં માર્યો નથી. શંકા આવા કામમાં કરવી નહીં

૨૮૮

તુ ગુમાં કરદી કે કર્દ આલુદગી દર સફા ગશ કે હલદ પાલુદગી
તુ ગુમાં કરતા હય થી આલુદગી છોડતી હય મેલ કબ પાલુદગી
કર ન શંકા કે ગુનો તેણે કર્યો મેલ નિર્મળમાં મળે કેમજ કહો ?

૨૮૯

ગુગઝર અઝ ઝન્ને ખતા અય બદ ગુમાં ઇન્ના બાઅઝઝ ઝન્ને ઇસ્મુન રા બખ્વાં
બદ ગુમાનીયો ખતાસે દર ગુઝર બદ ગુમાની હય ગુનાહ કુચ્છ ગેર કર
શંકા કરવી મિત્રો મારા છોડી દો કેટલીક શંકાઓ છે અપરાધ જો

૨૯૦

એહરે આનસ્ત ઇં રિયાઝત વીં જફા તા બર આરદ કોરા અઝ નુકરા જુદા
ઇસ લિયે હે સબ યે મેહનત ઓર જફા ખાકમે ચાંદીકો કર લેં તા જુદા
આ જફા કારણ વિના જાણો નહીં ચાંદો ભઠ્ઠીમાં જઇ થાયે ખરી

૨૯૧

એહરે આનસ્ત ઇમતિહાને નેકો બદ, તા બ જોશદ બરસર આરદ ઝરઝબદ
નેકો બદકા ઇમતિહાં હય ઇસ લિયે, મેલ ઉપર લાયે સોના જોશ સે
છે પરિક્ષા સારા નરસાનીજ આ. જેમ સોનાનો જણાયે સાદ આ

૨૯૨

ગર ન બુદે કારશ ઇલહામે ઇલાહ, ઉ સગે બુદે દર આઇન્દા ન શાહ
ગર ફુવા હોતા ન ઇલહામે ઇલાહ, વો સગે દીવાના કેહલાતા ન શાહ
જો રજાથી હકની તે પામ્યો ન મોત, કુતરૂં હડકાયુ કહીએ શાહ ન હોત

૨૯૩

પાક બુદ અઝ શેહવતો હિરસો હવા, નેક કર્દ ઉ બેક ને કે બદ નુમા
શેહવતે હિર્સો હવાસે પાક થા, ઉસ્ને નેકી કી થી લેકિન બદનુમા
લોભ લાલચ વિણ હતો તે તો પવિત્ર, કામ તો સારૂં કર્યું જાહેર વિચિત્ર

૨૯૪

ગર ખિઝર દર એહરે કસ્તીરા શિકસ્ત, સદ દુરૂસ્તી દર શિકસ્તે ખિઝર હસ્ત
તોડ ડાલી ખિઝરને દરિયામે નાવ, થે મગર ઇસ તોડનેમેં સો બનાવ.
ખિઝરે હોડીનો કર્યો દર્યામાં નાશ, તે દુરૂસ્તી જાળવી નવ વાંક ખાસ

૨૯૫

વેહમે મુસા બા હમા નુરો હુનર,
વેહમ મુસા જીસમેં થા નુરો કમાલ,
મુસા પયગમ્બર હતા ભુલ્યા મગર,

શુદ અઝાં મેહજુબ તુ બે પર મ પર
જબ રહા નાકિસ તો તેરી કયા મજાલ
ઉડ ના પાંખો વિના તુ બેહુનર

૨૯૬

આં ગુલે ઝર ખસ્ત તું ખુનશ મ ખ્વાં
ફુલ હય વોહ સુર્ખ ખુન ઉ કો ન જાન,
પુષ્પ છે સુંદર ન તેને રકત જાણ,

મસ્તે અકલસ્ત ઉ તુ મજનુનશ મદાં
વો હે મસ્તે અકલ ઉસે મજનું નજાન
બુધ્ધીનો છે મસ્ત ગાંડો તુ ન જાણ

૨૯૭

ગર બુદે ખુને મુસલમાં કામે ઉ,
ખુને મુસ્લિમ હી જો હોતા ઉસકા કામ,
હોત જો મોમીનનું ખું કરવાનું કામ,

કાફિરમ ગર બુર્દે મે મન નામે ઉ
હોતા મેં કાફિર જો લેતા ઉસકા નામ
થાત કાફિર લેત જો હું તેનું નામ,

૨૯૮

મી બ લરઝદ અર્શ અઝ મદહે શકી,
અર્શ હિલતા હય શકીકી મદહસે.
અર્શ કંપે ભુંડાને સારો કહે,

બદ ગુમાં ગરદદ ઝે મદહશ મુત્તકી
મુત્તકી હય બદ ગુમાં ઉસકે લિયે
સાધુ શોકે એથી શંકા શીલ બને

૨૯૯

શાહ બુદો શાહ બસ આગાહ બુદ,
શાહ થા ઔર શાહ ભી આગાહ થા,
શાહ હતો તે શાહ જાણીતો હતો,

ખાસ બુદો ખાસએ અલ્લાહ બુદ
ખાસ થા ઔર ખાસએ અલ્લાહ થા
ખાસ હતો ને ખાસ અલ્લાહનો હતો

૩૦૦

આં કસેરા કશ ચુનીં શાહે કશદ
જીસકો અપની સિમ્ત ખીંચેગા ખુદા
જેને માર્યો એવા સમજુ રાજને

સુએ તખ્તો બેહતરીં જાહે કશદ
સુએ તખ્તો જાહ ખીંચે બરમલા
ઉંચી પદવી તે બેલાશક પામશે

૩૦૧

નીમ જાં બસ્તાનદો સદ જાં દહદ
લે કે આધી જાન દે જાનેં હઝાર
જીવ અર્ધો લે તો તે સો જીવ દે

આંચે દર વેહમત ન્યાયદ આં દહદ
જો ન આએ વહેમ મેં દે વો વિકાર
સ્વપનામાં પણ તું ન ધારે આવે તે

૩૦૨

કેહરે ખાસે અઝ બરાએ લુત્ફે આમ
એકકા ખું બેહરે આરામે જહાં
કેર પણ જાણે દયા સામાન્ય પર

શરએ મીદારદ રવા બુગઝાર ગામ
શરએ મેં જાયઝ હય આગે ચલ મીયાં
યોગ્ય છે તે શરઅ ન વહમ કર

૩૦૩

ગર ન દીદે સુદે ઉ દર કહેરે ઉ
કેહર મેં કુચ્છ ફાયદા હેતા ન ગર
કેરમાં જો ફાયદો તેના ન હોત

કે શુદે આં લુત્ફે મુતલક કેહર જુ
લુત્ફે હક કયોં કેહેર કરતા સર બસર
તો દયાળુ કેર શી રીતે કરત

૩૦૪

તિફલ મી લરઝદ ઝ નેશે એહતિજામ
નાઘ કે નશ્તરસે બચ્ચા કાંપ ઉઠે
બાળ રૂએ છે હજામતથી સદા

માદરે મુશફિક દરા ગમ શાદમાન
શાદ કામ ઇસ ગમમેં લેકિન માં રહે
રાજી મા થાએ છે તેથી સર્વદા

૩૦૫

તુ, કયાસ અઝ ખ્વેશમી ગીરી વલેક — દુર દુર ઉફતાદએ બિનગર તુ નેક
ખુદ તુ કર લેતા હય જો ચાહે કયાસ- — દુર કયોં જાતા હય આ જા મેરે પાસ
તે તો તારા જેવો તને જાણીયે — ગોથા જો કેમ તું ભુલો પડયો

૩૦૬

પેશતર અમ્મા બ ગોયમ કિસ્સએ — બુ કે યાબી અઝ બ્યાનમ હિસ્સએ
પહેલે એક કિસ્સા સુનાઉં મેં તુઝે — શાયદ ઇસસે કુછ પતા તુઝકો ચલે
આવ એક કિસ્સો કહું તુને નવો — લાભ વર્ણનથી મળે તુને ખરો

[૯]

એ હકીમે સોનીને માર્યો તે કોઇ પ્રકારના લોભથી માર્યો ન હતો, કે દાસીને આરામ થશે તો મને ઇનામ મળશે. અથવા ધાસ્તીને લીધે માર્યો ન હતો કે દાસી ને આરામ નહિ થાય તો બાદશાહ મને નુકશાન કરશે. પણ ખુદાની પ્રેરણા થયા પછી એણે કામ કર્યું છે, જેવી રીતે ખિજરે (અ. મ.) એક છોકરાનો જીવ લીધો હતો તે ભેદ સામાન્ય લોકો શી રીતે સમજી શકે ? માટે ખુદાના હુકમથી જે માણસ કાંઇ કામ કરે છે તે યોગ્યજ હોય છે. એવી રીતે આ કામ ખુદાના હુકમથી થયું છે. ને ખુદાને તેમ કરવાનો હક છે. કારણ કે જે જીવન આપે તે જીવ લઇ પણ શકે; કેમકે જીવ એણેજ આપ્યો છે. અને ખુદાના તરફથી તેનો નાયબ જો એવી રીતે જીવ લે તો તેને તેમ કરવાની સત્તા છે.

માટે જ્યારે આપેલો જીવ, ખુદા પાછો લેવાની ઇચ્છા કરે તો આપણને લાયક છે કે હઝરત ઇસ્માઇલ (અ. સ.) ની પેઠે માથું નમાવી દઇએ. એથી આપણા જીવ સદા આનંદમાં રહેશે. જેવી રીતે અહમદ (સ. અ.) કે જે પવિત્ર જીવ છે તે અહદની સાથે રહે છે. અર્થાત ખુદાનું સામીપ્ય પામે છે. કેમકે ખુદા ફરમાવે છે કે 'શું તું જાણતો નથી કે જે એના ખરા આશિક છે તેમને જ્યારે તેમનો માશુક પોતાને હાથે મારે છે ત્યારેજ તેઓ ખુશીના જામ ભરી ભરીને પીએ છે ને રાજી થાય છે.

તેવીજ રીતે બાદશાહે પણ આ ખુન કરાવ્યું, તે મનકામના સીધ્ધ કરવા માટે કરાવ્યું નથી. તેણે તો, જે કર્યું તે ગયબી પુરૂષના કહેવાથી કર્યું કમકે તેનું અંતઃકરણ પવિત્ર હતું. માટે માણસે શંકાશીલ બનવું નહિ 'કેમકે કેટલીક શંકાએ પણ અપરાધમાં ગણાય છે.' તે કુરાનમાં વાંચીને યાદ રાખે કેમકે ગુપ્ત જાણનારા મહાત્માઓ પોતાની ભક્તિ વડે પોતાના ગુપ્તને ભઠ્ઠી બનાવી દે છે, ને જે એમાં પડે છે તે શુધ્ધ ચાંદી થઇને નીકળે છે. વળી શંકા તો મન સાથે સંબંધ રાખે છે, એ કાંઇ પ્રેરિત વસ્તુ નથી.

જો એ બાદશાહનું કૃત્ય પ્રેરણાથી ન હોત તો એ બાદશાહ શેનો ? એતો એક કુતરા જેવો ગણાત ને તેને ગેબી પુરૂષ વિષેનું આવું સાચું સ્વપ્નું શી રીતે આવત ? માટે બાદશાહનું આ કામ જો કે જાહેરાતમાં તો અયોગ્ય દેખાય છે, પણ ખરૂં જોતા સારૂં હતું. ખિજરે (અ. સ.) એક માણસની હોડી ભાંગી નાખી હતી તે દેખીતું તો ઠીક ન ગણાય, પણ ખરૂં પુછો તો એ એક હોડી ભાંગવી સો હોડીઓ દુરૂસ્ત કરવાં કરતા સારૂં હતું. એ બનાવમાં ખિજર (અ. સ.) તો નબી હતા ને હઝરત મુસા (અ. સ.) નબી ને રસુલ હતા. છતાં એ રહસ્યથી ખિજર (અ૦ સ૦) વાકેફ હતા, ને હઝરત મુસા (અ. સ.) ના વાકિફ હતા તો પછી તું સાધારણ માણસ થઇને વગર પાંખે કેમ ઉડે છે ? બાદશાહ તો એક નિર્મળ ફુલ જેવો હતો તેને તું ગાંડો કેમ ગણે છે ? જો તે બાદશાહ મુસલમાનોનો ખુની હોત, તો હું તેને નિરપરાધી શી રીતે કહેત !

અહો જો હું તેનું નામ પણ લેત તો કાફિર થઇ જાત શું હું જાણતો નથી કે દુષ્ટના વખાણથી અર્શ કંપે છે ? ને પરહેજગાર માણસ એવા કષ્ટનાં વખાણ કરીએ તો શંકાશીલ થાય છે.

માટે ખુદા જેને બોલાવે છે તેને ઉચ્ચ પદવી તરફજ બોલાવે છે તે તારો એક જીવ લેશે તો સો જીવ આપશે અને પોતાની પાસે બોલાવીને એવી બખ્શિશ આપશે જેનો તને વિચાર પણ આવ્યો નહિ હોય.

ખુદા કોઇના ઉપર કોપ કરે છે તો તેનું કલ્યાણ કરવા માટે કરે છે. કેમકે તે તો દયાનો ભંડાર છે. બાળક, હજામને જોઇને રડે છે પણ મા તેનો ફાયદો જાણે છે માટે બાળકના રડવાથી રાજી થાય છે, માણસને આપણે કષ્ટ આપીએ પણ ખુદા કોઇને કષ્ટ આપતો નથી તેના કેરમાં તો સેંકડો લાભો છુપાએલા છે, હું તને એક કિસ્સો કહું છું તે સાંભળ.

ગાંધીની હિકાયત અને તુતીએ તેલ ઢોળી નાંખ્યું તેનું વર્ણન

---

(૧૦)

૩૦૭

બુદ બકકાલે મગઉરા તુતીયે
પાસ એક બનિયેકે તુતી એક થા
એક સરાફવા પાસે એક તુતી હતી

ખુશ નવાઓ સબ્ઝો ગોયા તુતીયે
ખુશ કલામો સબ્ઝ રંગો ખુશ નવા
ખાસ સુભાષા ને લીલા રંગની

૩૦૮

બર દુકાં બુદે નિગેહબાને દુકાં
વો દુકાં પર થા નિગેહબાને દુકાં
તે હતી રખવાળ તે દુકાનની

નુકતા ગુફતે બા હમાં સોદાગરાં
ગાહકોંસે બાતેં કરતા બેગુમાં
ગ્રાહકોથી કરતી તે વાતો ઘણી

૩૦૯

*દર ખિતાબે આદમી નાતિક બુદે
આદમી કોબી વો લેતાથા પુકાર
માણસોની બોલી તેને યાદ હતી

દર નવાએ તુતીઆં હાઝિક બુદે
મિસ્લે તુતી રહેતાથા વો નગમા બાર
તુતીઓમાં તેની પ્રતિષ્ઠા હતી

૩૧૦

ખ્વાજા રોઝે સુએ ખાના રફતા બુદ
ઘર ગયા થા એક દિન સાહેબ દુકાં
વાણીયો એક દિન ગયો પોતાને ઘેર

બર દુકાં તુતી નિગેહબાની નમુદ
ઓર તુતીને હિફાઝત કી વહાં
તુતીને દુકાનની સોંપી ફિકર

૩૧૧

ગુરબએ બર જસ્ત નાગાહ અઝ દુકાં
નાગહાં ચુહે પે એક બિલ્લી ગિરી
કુદી ઉંદર જોઇને બિલ્લી તહાં

બેહરે મુશી તુતીયક અઝ બીમે જાં
ખોફસે તુતીકી જાંપર બન ગઇ
તુતી ડરવા લાગી ત્યારે બેજમાં

૩૧૨

જસ્ત અઝ સદરે દુકાં સુએ ગુરેખ
એક તરફ ભાગી વો અપની જગાહસે
નાસીને એક બાજુએ છુપી ગઇ

શીશાહાએ રોગને બાદામ રેખ્ત
રોગને બાદામકે શીશે ગીરે
ત્યાં પડી કુલ્લેલની એક હાંલ્લી

૩૧૩

અઝ સુએ ખાના બયામદ ખાજા અશ
ધરસે આયા લોટકર સાહિબ દુકાં
વાણીઓ પાછો ફર્યો જવ ઘર થકી

બર દુકાં બિનશિસ્ત ફારિગ શાદો ખુશ
બેઠા વો અપની દુકાંપર શાદમાં
બેઠો દુકાને તે આનંદીત થઇ

૩૧૪

દીદ પુર રોગન દુકાનો જામા ચર્બ
દેખા રોગનસે દુકાં બિલકુલ હે તર
તેલથી દુકાનને તરબોળ જોઇ

બર સરશ ઝદ ગશ્ત તુતી કલ ઝે ઝર્બ
કર દિયા તુતીકો ગંજા મારકર
તુતીને મારી અને ગંજી કરી

૩૧૫

રોઝ કે ચંદે સખુન કોતહ કર્દ
માર ખાકર હો ગયા તુતી ખમોશ
બોલવું તુતીએ જ્યારે કમ કર્યું

મર્દે બક્કાલ અઝ નદામત આહ કર્દ
જીસકી ચુપસે ગુમ હુવે બનીયેકે હોશ
ગાંધીએ ત્યારે કર્યું રૂદન શરૂ

૩૧૬

રીશ બરમીકંદો મી ગુફ્ત અય દરેગ
નોચતા થા ડાઢી ઓર કેહતાથા હાય
દાઢી પીખીને નિસાસા નાંખતો

કફ્તાબે નેઅમતમ શુદ ઝેરે મેઘ
છુપ ગયા નેઅમતકા વો ખુરશીદ વાય
બોલ્યો વાદળમાં શશી છુપાઇ ગયો

૩૧૭

દસ્તે મન બિશકસ્તા બુદે આ ઝમાં
ટુટ જાતા હાથ મેરા ઉસ ઘડી
હાથ ટુટ્યો હોત મારો તે ઘડી

ચું ઝદમ મન બર સરે આં ખુશ ઝબાં
મેંને જબ તુતી કે સર પર ચોટ દી
હું તમાચો તેને ન મારત કદી

૩૧૮

હદિયા હા મીદ'દ હર દુરવીશ રા,
નઝરેં દેતાથા વો હર દુરવીશકો,
દાન દરવેશોને લાગ્યો આપવા,

તા બયાબદ નુત્કે મુર્ગે ખીશરા
તા ખુલ દે તુતીએ દીલ રીઝકો
કે કરે આરંભ તુતી બોલવા

૩૧૯

બાઅદ સે રોઝો સે શબ હયરાનો ઝાર,
તીન દીન ઓર રાત સર ગરદાનો ઝાર,
ત્રણ દિવસ ત્રણ રાત તે દુઃખી થયો,

બર દુકાં બિન શિસ્ત બુદ નોમી દવાર
બેઠા વો અપની દુકાં પર બે કરાર
હાટ પર દિલગીર થઇ બેસી રહયો

૩૨૦

બા હઝારાં ગુસ્સઓ ગમ ગશ્ત જુફ્ત,
ગુસ્સઓ ગમ ખાકે કહતા થા કે અબ,
શોકમાં ડુબેલો શોકાતુર તે,

કયે અજબ ઇં મુર્ગ કય આયદ બગુફ્ત
કિસ તરહ બોલે યે તુતી હય અજબ
ક્યારે તુતી બોલે એવી ઇચ્છા છે

૩૨૧

મી નમુદ આં મુર્ગરાં હરગું શિગુફ્ત,
કરતા થા ઇસકો શિગુફ્તા ગો હઝાર,
રાજી કરતો તુતીને હર રીતથી,

વઝ તઅજ્જુબ લબ બદન્દાં મી ગિરફ્ત
દાબતાથા મુંહમેં ઉંગલી બાર બાર
હોઠ પોતાના કરડતો હર ઘડી

૩૨૨

દમ બદમ મી ગુફ્ત અઝ હર દર સખુન,
ઇસસે નોહ હર તરાહ કી કરતાથા બાત
હર ઘડી તુતીની આગળ બોલતો,

તાકે બાશદ કન્દર આયદ દર સખુન
ખામોશી સે શાયદ ઇસકો હો નજાત
બોલે કાંઇક તુતી એવું ઇચ્છતે

૩૨૩

બર ઉમીદે આંકે મુર્ગ આયદ બ ગુફ્ત,
અક્સે ઉરા બાસવર મીઝદ જુફ્ત
ઉસ તમન્નામેં કે વો બોલે કભી
પરકો તસવીરેં દિખાલાયા નઈ
બાલક વાતો કરવાની ઉમેદ પર,
લાવીને દેખાડતો રૂપો દિગર

૩૨૪

નાગહાને જુ લકદયે મી ગુઝસ્ત,
બા સરે બે મુ ચસાને તાસો તસ્ત
એક કલન્દર ફિર જો ગુઝરા રાહસે,
સરથા ગંજા ઓર મુશાબે તસ્તકે
આવ્યો એવામાં ફકીર ઉઘાડે સર,
ટાળ નેં મોવાળા નહિ માથા ઉપર

૩૨૫

તુતી અન્દર ગુફ્ત આમદ દર ઝમાં
બાંગ બર વે ઝદ બ ગુફ્તશ દર અયાં
ઉસ ઘડી તુતી યકાયક બોલ ઉઠા
યું પુકારકર ઉસકો વો કેહને લગા
બોલી તુતી જોઇ તે ભિક્ષુકને
કેહવા લાગી રેં કરીને એ રીતે

૩૨૬

કઝ ચે અય કલ વા કલાં આમેખ્તી
તું મગર અઝ શીશા રોગનં રેખ્તી
સુન તુ ગંજે તુ જો ગંજોંસે મિલા
તુનેભી કુપ્પા લુંટાયા તેલકા
કેમ તુ ગંજાઓમાં ગંજો મળ્યો
તેલનો શીશો શું તે પણ ફોડિયો,

૩૨૭

અઝ કયાસશ ખન્દા આમદ ખલ્કરા
કો ચુ ખુદ પિન્દાશ્ત સાહબ દલકરા
આઇ ઇન બાતોંસે લોગોંકો હંસી
કગસી કુછ ગંજેસે ઉસને બાત કી
ધારણાથી તેની સૌ વિસ્મિત થયા
જાણી નિજ સમ એણે ભિક્ષુકની દશા

૩૨૮

કારે પાકાં સ કયાસ અઝ ખુદ મગીર
ગર ચે માનદ દર નવિશ્તન શેર શીર
પાક લોગોંપર કયાસ અપના ન કર
શેર લિખનેમેં હે મિસ્લે શેર અગર
નેક ને નવ જાણતું પોતા સમો
શેરને શીર જોડણીમાં સમ છે જો

૩૨૯

જુમ્લા આલમ ઝીં સબબ ગુમરાહ શુદ,
કમ કસે ઝ અબ્દાલે હક આગાહ શુદ
લોગ સારે ઇસ લિયે ગુમરાહ હૈં
કમ હૈં જો અબ્દાલસે આગાહ હૈં
ભુલી દુનિયા એજ કારણથી પડી,
નેક માણસથી તે અંજાણી રહી

૩૩૦

હમસરી બા અંબીયા બરદાશ્ત તન્દ,
અવલિયારા હમચુ ખુદ પિન્દાશ્તન્દ
અંબીયાસે કર રહે હૈં હમસરી,
અવલિયા અપને સે સમઝે આદમી
કરવા નબીઓની બરાબરી તે ગયા,
અવલિયાને પોતા સમ ગણતા હતા

૩૩૧

ગુફ્ત ઇનક મા બશર ઇશાં બશર,
મા ઓ ઇશાં બસ્તએ ખ્વાબેમો ખુર
કેહ દિયા તુમભી બશર હમભી બશર,
એકસી રખતે હૈં દોનોં ખ્વાબો ખુર
માણસો એ છે અમે માણસો જીએ
ઉંઘ ને આહારની ખપ બંનેને

૩૩૨

ઈં ન દાનિસ્તન્દ ઇશાં અઝ અમા,
હસ્ત ફરકે દરમિયાં બે મુન્તહા
યે ન સમઝે આહ વો કોતાહ બીં
ફર્ક હય માનિન્દે અફલાકો ઝમીં
અંધને તો ગુપ્ત સુઝે શી રીતે?
ફેર જે બંનેમાં છે દેખાય શો?

૩૩૩

હર દો ગું ઝમ્બુર ખુરદન્દ અઝ મહલ — લેક શુદ ઝાં નેશ ઝાં દીગર અસલ
ભિડને ઔર મખ્ખીને રસ એકજા લિયા — એકસે નેશ ઔર શહેદ એકસે બના
મક્ષિકા ચુસે છે બંને એક ચીજ — ડંશ વસ્તુ એકની, મધ એકનીજ

૩૩૪

હર દો ગું આહુ ગયા ખુ દન્દ આબ — ઝીં યકે સુરગીં શુદો ઝાં મુશ્કનાબ
દો હરન પીને હંય પાની એક જા — એકસે મુશ્ક એકસે ગોબર બના
ઘાસ પાણી ખાય હરણાં બંને એક — લીડી એક થી કસ્તુરી બીજાથી દેખ

૩૩૫

હર દો ને ખુરદન્દ અઝયક આબ ખુર — આં યકે ખાલી વ આં પુર અઝ શકર
ગો બઢે થે બાંસ દોનો એક જા — એકમેં શકકર થી ખાલી દુસરા
બંને પાણી એક કુવાનું પીયે — વાંસ થાયે શેરડી પણ એથી છે

૩૩૬

સદ હઝારા ઇં ચુનીં અશબાહ બીં — ફરકે શાં હફતાદ સાલા રાહ બીં
અયસીહી લાખોં મિસાલેં હંય ગવાહ — જીન્મેં સત્તર સાલકા હૈ ફર્ક રાહ
છે અસંખ્ય એ વાતો જાણે દાખલા — માર્ગો બંનેના છે જુદા જુદા

૩૩૭

ઇં ખુરદ ગરદદ પલીદી ઝું જુદા — વાં ખુરદ ગરદદ હમા નુરે ખુદા
યે જો ખાયે તો હો પયદા ગંદગી — વો જો ખાયે તો બને નુરુલ્લહી
ખાય મળ ને મુત્ર એકના ખધ્ધથી — નુર અલ્લાહનું બને છે અન્યથી

૩૩૮

ઇં ખુરદ ઝાયદા હમા બુખલો હસદ — વાં ખુરદ ઝાયદ હમા નુરે અહદ
યે જો ખાયે તો બઢે બુખ્લો હસદ — વોહ જો ખાએ તો મિલે નુરે અહદ
ખાય આ કૃપણુ ને ઇર્ષાળુ બને — તેને ખાએ નુર અલ્લાહનું બને

૩૩૯

ઇં ઝમીને પાકો આં શોરસ્તો બદ — ઇં ફરિશ્તા પાકો આં દેવસ્તો દદ
યે ઝમીં હય પાક વો ખિત્તા હય બદ — યે ફરિશ્તા ઔર વોહ હય દેવો દદ
ધરતી આ છે પાક તે ખારી જમીં — આ ફરિશ્તા પાક તે રાક્ષસ નકી

૩૪૦

હર દો સુરત ગર બહમ માનદ રવાસ્ત — આબે તલખો આબે શીરીરા સફાસ્ત
સુરતેં દોનોં રહેં તો હય બજા — મીઠે ખારી દેનોં પાની હંય સફા
પાણી ખારૂં હોય કે મીઠું મગર — બંનેનો દેખાવ સરખો સર બસર

૩૪૧

જુઝ કે સાહબ ઝવક કે શનાસદ બયાબ — ઉશ નાસદ આબે ખુશ અઝ શોરા આબ
સાહબે ઝવક ઇસસે હય સિર્ફ આસ્તા — તલખો શીરીં આબકો હય જાનતા
જેની સ્વાદેન્દ્રિય સાબિત હોય છે — ખારા મીઠામાં કરે વિવેક તે

૩૪૨

જુઝકે સાહબ ઝવક કે શનાસદ તઉમ — શહેદરા ના ખુરદા હય દાનદ કે મોમ
જો હય એહલે ઝવક વો હય જાનતા — શહેદકો હય મોમસે હે પેહ છાનતા
જેની સ્વાદેંદ્રિય કાયમ હોય છે — મીણ મધને તે ખરેખર ઓળખે

૩૪૩

સેહરરા બા મોઅજીઝાં કરદા કયાસ
મોઅજીઝેકો સહેર પર કરકે કયાસ
મોજિઝાને આપે તે જાદુનું નામ

હર દોરા બર મક્ર ખિનહાદા ઇસાસ
મક્ર પર દોનોંકી રખદી હય અસાસ
જાદુગરને અંબીયા સમઝે સમાન

૩૪૪

સાહેરાં બા મુસા અઝ અસતીઝ હા
જબ લડે મુસાસે સાહિર બે નવા
જાદુગર મુસાથી લડવા આવીયા

બર ગિરફતા ચું અસાએ ઉ અસા
એક અસા ઉનકે અસા સા લે લિયા
લેષ્ટિકા મુસાની પેઠે લાવિયા

૩૪૫

ઝીં અસા તા આં અસા ફરકીસ્ત ઝરફ
ઇસ અસા ઔર ઉસ અસામેં ફર્ક હય
ફેર બંને લેષ્ટિકામાં છે ઘણો

ઝીં અમલ તા આં અમલ રાહે શગર્ફ
ઇસ અમલ ઔર ઉસ દિઝામે ફર્ક હય
ફેર એ બંને અમલમાં જાણજો

૩૪૬

લાઅનતુલ્લા ઇં અમલરા દર કફા
ઇસ અમલ પર લાઅનતેં અલ્લાહકી
'લાઅનતુલ્લાહ' આ અમલ પર સઉ કરે.

રહેમતુલ્લાહ આં અમલ રા દર વફા
ઉસ અમલપર રેહમતેં અલ્લાહકી
"રેહમતુલ્લાહ" તે અમલપર સૌ પડે

૩૪૭

કાફિરાં અંદર મરી બુઝીના તબઅ
ફિતરતે કુફફાર બંદરકી સી થી
વાંદરાની છે નકલ, સરખામણી

આફતે આમદ દરને સીના તબઅ
વો તબીઅત સીનેમેં આફત બની
કાફિરોની બુદ્ધિ છે લજ્જામણી

૩૪૮

હરચે મરદુમ મી કુનદ બુઝીના હમ
કરતે હંય બંદરજી નકલે આદમી
માણસોની પેઠે વાનર પણ કરે

આં કુનદ કઝ મર્દ બીનદ દમ બ દમ
દેખ લેતે હંય જો કરતે હંય વોહી
જેવું જુએ તેવું તે કરશે ખરે

૩૪૯

ઉ ગુમાં બુરદહ કે મન કરદમ ચુ ઉ
જાનતે હંય નકલ કરલી ખિલ યકીં
જાણે છે કરીએ છીએ નરની મિસાલ

ફર્ક રા કે બીનદ આં અસતીઝા જુ
ફર્ક વો મેહસુસ કર સકતે નહીં
ફેર શો છે તે ન જાણે તે કુચાલ

૩૫૦

ઇં કુનદ અઝ અમ્ર વાં બહેરે સતીઝ
હુકમસે કરતા હય એક, એક હિર્સસે
આજ્ઞાથી તે કરે, આ જંગથી

બર સરે અસતીઝા રૂયાં ખાક બીઝ
ખાક એહલે હિર્સ પર તુ ડાલ દે
ધુળ નાંખો જંગથી કરતા થકી

૩૫૧

આં મુનાફિક, બા મુવાફિક દર નમાઝ
હો મુવાફિકસે મુનાફિક હમ નમાઝ
જે ગુજારે છે મુનાફિકો નમાજ

અઝ પયે અસતીઝા આયદ નય નયાઝ
આયગા લડનેકો, ને બેહરે નિયાઝ
ને મુવાફિકથી લડે છે જાણ આજ

૩૫૨

બા મુનાફિક મોમિનાં દર બુરદે માત
સબમેં મોમિનસે મુનાફિકકો હય માત
લાભ મોમિનને મુનાફિકને તો બધ

દર નમાઝો રોઝઓ હજ્જો ઝકાત
હો નમાઝો રોઝા યા હજ્જો ઝકાત
હજ અને રોઝા નમાઝો ને ઝકાત

૩૫૩

બા મુનાફિક માત અંદર આખિરત
દુસરોંકી માત કા ઘર આખિરત
ને મુનાફિક આખિરતમાં હારશે

મોમિનાં રા બુર્દ બાશદ આકિબત
મોમિનોંકી બુર્દ કયા હય આકિબત
મોમિનોંને આકેબતમાં જીત છે

૩૫૪

લેક બાહમ મરગઝી વ રાઝી અન્દ
મરગઝી યેહ હય વો રાઝી હય વલે
બંને વચ્ચે પુર્વ પશ્ચિમ ફેર છે

ગરચે હરદો બર સરે યક બાઝિઅન્દ
એક ઇન દોનોંકે હંય ગો એકસે
જો કે બંને એક શેતરંજમાં રમે

૩૫૫

હર યકે બર વકફ નામે ખુદ રવદ
અપને અપને નામકો ચમકાઇંગે
ચાલે છે પોતાના નામો પર પ્રત્યેક

હરયકે સુએ મકામે ખુદ રવદ
દોનોં અપની અપની જાનિબ જાઇંગે
ચાલે છે નિજના મુકામો પર દરેક

૩૫૬

વર મુનાફિક તુન્દો પુર આતિશ શવદ
હો મુનાફિક કેહનેસે ના શાદમાન
ને મુનાફિક કહીએ તો તે તો ચિડાય

મોમિનશ ખ્વાનન્દ જાનશ ખુશ શવદ
જબ કહેં મોમિનતો ખુશહો ઉસકી જાન
તેને જો મોમિન કહે તો રાજી થાય

૩૫૭

નામે ઇં મબગુઝ ઝાફાતે વેયરત
ઇસકા નામ આફાતસે મબગુઝ હય
નામ દુષિત તેનું તો દુર્ગુણ થકી

નામે આં મેહબુબ અઝ ઝાતે વેયરત
ઉસકા નામ ઉસ ઝાતસે મેહબુબ હય
નામ પ્યારૂં તેનું તેની જાતથી

૩૫૮

લફઝે મોમિન જુઝ પયે તારીફે નીસ્ત
લફઝે મોમિનમેં હય એક તારીફ ખાસ
શબ્દ મોમિનમાં ફકત જાણો વડાઇ

મીમો વાવો મીમો નું તશરીફ નીસ્ત
મીમો વાવો મીમો નું તશરીફે ખાસ
અક્ષરોમાં છે ન મોમીનની વડાઇ

૩૫૯

હમચુ કઝદમ મી ખલદ દર અંદર
દિલમેં ચુભ જાતા હય બિચ્છુકી મિસાલ
કરડે વીંછી પેઠે ને દુઃખ દે તમામ

ગર મુનાફિક ખ્વાનીયશ ઇંનામે દું
હય મગર લફ્ઝે મુનાફિકકા યે હાલ
જો મુનાફિક કહીએતો તેને એ નામ

---

(૧)

એક સરઇયાની પાસે મીઠું બોલનાર લીલા રંગની તુતી હતી. તે દુકાનનું રક્ષણ કરત ને ગ્રાહકોની સાથે મીઠું બોલી રાજી કરતી હતી. તે માણસોની પેઠે વાચાળ હતી, ને તુતીઓમ તેની વાત સત્ય મનાતી હતી. એક દિવસ સરઇયો ઘેર ગયો હતો, ને તુતી દુકાન જાળવતી હતી તેવામાં ઉંદરને જોઇને એક બિલાડી કુદી, એટલે તુતી બીકના કારણથી ઉડીને સંતાવા ગઇ. તે

બદામના તેલનો શીશો ફુટી ગયો. જ્યારે નરઘેયો ઘેરથી આવ્યો તો તેણે જોયું કે તેલ ઢોળયું છે, બધી દુકાન ચીકણી થઇ ગઇ છે. એટલે તેણે ગુસ્સે થઇને તુતીના માથા પર એક તમાચો માર્યો તેથી તેના માથાના વાળ ઉખડી ગયા ને ટાળ પડી ગઇ.

આથી તુતીએ બોલવાનું બંધ કર્યું આથી વેપારીને ઘણી દિલગીરી થઇ જંખવાણો થઇ દાઢી પીંખીને કહેવા લાગ્યો કે બખ્શિશનો સુર્ય ઢંકાઇ ગયો. મારા હાથ કપાઇ ગયા હોત તો સારૂં થાત કે તુતીને મારત નહિં. પછી તે ફકીરોને દાન આપવા લાગ્યો. કે તેમની આશિષથી તુતી બોલતી થાય. તુતીની આગળ નાના પ્રકારની વાતો કરતો ને જાત જાતનાં ચિત્રો દેખાડતો; કે જેથી તે બોલે એવી રીતે દુકાન પર ત્રણ રાત્રિ દિવસ શોકાતુર બેસી રહયો. એવામાં એક ફકીર માથે ટાળ પડેલી તે તરફ આવ્યો. તેને જોઇ તુતી બોલી ઉઠી કે હે ગંજા તું શી રીતે ગંજો થયો ? શું તેં પણ તેલનો શીશો ફેડી નાખ્યો હતો ? આ વચન સાંભળીને બધા હસવા લાગ્યા કે તુતીએ પોતાના જેવો એને પણ સમજી લીધો.

માટે પવિત્ર માણસોને પોતાના જેવા ન સમજવા જોઇએ. ફારસી લિપિમાં શીર (દુધ) ને શેર (સિંહ) ની જોડણી એકજ છે. પણ બંનેના ગુણ જુદા છે આજ કારણથી જગત ભુલું પડયું છે, ઘણાજ ઓછા માણસો ખુદાના બન્દાઓને ઓળખે છે જો કે તેઓ પણ આપણામાંજ ભળી ગએલા છે. લોકોએ નબીઓના બરાબરીનો દાવો કર્યો ને ઓલીઆઓને પોતાની બરાબર ગણ્યા ને કહયું, કે એ પણ માણસ છે ને અમે પણ માણસ છીએ. આહાર નિદ્રામાં સમાન છીએ. કેમકે કુરઆનમાં પેગંબરો માટે કહયુ છે કે 'તમે પણ અમારી પેઠે માણસ છો ? વળી બીજે ઠેકાણે કહ્યું છે કે 'આ રસુલ કેવા કે ખાય છે પીએ છે ને બજારોમાં ફરે છે'.

એ આંધળાઓ બરાબરીનો દાવો કરે છે. પણ એમનામાં ને અમારામાં જે ફેર છે તે સુઝતો નથી. જુઓ કે માંખો બે જાતની છે. ને એકજ ઠેકાણથી તેમને પોષણ મળે છે, છતાં એકમાંથી મધ થાય છે ને બીજીમાંથી દંશ. મૃગ બે જાતના છે રૂપ રંગમાં સરખા ને એકજ ખેતરમાં ચરે છે, છતાં એક લીંડીઓ કરે છે ને એકમાંથી કસ્તુરી થાય છે.

જગતના બધાં મનુષ્યોનો સામાન્ય ખોરાક એકજ છે, છતાં સામાન્ય લોકોમાં મળમુત્ર થાય છે, ને પવિત્ર લોકોમાં ખુદાનો પ્રકાશ પેદા થાય છે. સામાન્ય માણસોમાં કૃપણતા ને ઇર્ષ્યા પેદા થાય છે, ત્યારે પવિત્ર લોકોમાં ખુદાનું નુર પેદા થાય છે. જેવી ધરતી હોય તેવું ફળ થાય છે 'પવિત્ર લોકો ફરિસ્તા જેવા પવિત્ર ને નિરપરાધી છે ને સામાન્ય લોકો રાક્ષસ ને હિંસક પશુઓ જેવા છે, જો કે રૂપ રંગે સમાન છે, પાણી ખારૂં હોય કે મીઠું બંને પારદર્શક છે. પણ પીવાથી ખબર પડે છે કે આ ખારૂં છે ને આ મીઠું છે. સ્વાદેંદ્રિય તીવ્ર હશે તોજ મધ ને મીણમાં ફેર છે તે જાણી શકશે.

એવીજ રીતે અવિવેકી લોકોએ જાદુ ને મોજિઝાને સમાન ગણ્યા. જયારે હઝરત મુસા (અ.સ.) એ ફિરઓનને યદે બેજા ને અસાનો મોજિઝો દેખાડયો, ત્યારે તે કહેવા લાગ્યા કે એતો જાદુ છે, પણ જયારે જાદુગરોએ જોયું કે હઝરત મુસા (અ. સ.) ની લાકડી તો મોટો સાપ બની જાય છે, ત્યારે તેમણે પણ લડાઇની વખતે લાઠીઓ ઝાલી ને જાદુના બળથી ચાલતી દેખાઇ; પણ પોતાની લાકડીને હઝરત મુસા (અ. સ.) ની લાઠીમાં ફેર છે તે સમજયા નહિ. તેમના એ કામ ઉપર ખુદાની લાનત છે, ને તે મોજિઝા પર ખુદાની રહેમત છે.

કાફિરોના જઠર લોભથી વાંદરાના જેવાં થઇ ગયાં છે, તેથી વાંદરાની પેઠે જલદી જલદી ખાય છે ને ગલોફાં ભરી લે છે, વળી તે માણસોની પેઠે નકલ કરે છે. તેથી જાણે છે કે અમે માણસની બરાબર છીએ, પણ માણસમાં ને તેમનામાં શો ફેર છે તે જાણતા નથી એવીજ રીતે પવિત્ર માણસો જે કામ કરે છે તે ખુદાની આજ્ઞાથી કરે છે ને કાફિરો લડવા માટે કરે છે તેવીજ

રીતે મુનાફિક માણસ મુસલમાનોની પેઠે નમાઝ પઢે છે, પણ તે ખુદાને માટે પઢતો નથી પણ લડવા માટે પઢે છે, તેમજ હજ, જકાત, રોજા બધામાં તેનો ઇરાદો લડવાનોજ હોય છે, આવી રીતે શત્રંજની એક તરફ મુનાફિક છે ને બીજી તરફ મુવાફિક છે મોમિનની આખરતમાં જીત છે, ને મુનાફિકની હાર છે, એક મરગજી ને બીજો રાજી છે. ઇમામ ફખરૂદ્દીન રાજી ઇલ્મે કલામના સ્થાપક] મુનાફિકનું ઠેકાણું દોજખ ને મોમિનનું ઠેકાણું જન્નત છે.

મોમિનને મોમિન કહો તો ખુશ થાય છે, જાણે કળી ખીલી ગઇ, મુનાફિક ને મુનાફિક કહો તો નારાજ થશે જાણે આગ પર બેસાડી દીધો મોમિનનું નામ તેની જાતથીજ વહાલું છે, ને મુનાફિકનું નામ તેને લાગેલી આફતોના કારણથી અણગમતું છે, જો મોમિનને મુનાફિક કહી પોકારો તો વીંછી કરડયા જેવી વેદના થશે.

૩૬૦

ગર ન ઈં નામ ઇશતિકાકે દોઝખસ્ત   પસ ચરા દર વે મઝાકે દોઝખસ્ત
પર નહિં મશ્તક જહન્નમસે યે નામ   કયોં મઝાકે દોઝખ ઉસમેં હય તમામ
જો મુનાફિક નામ દોઝખથી નથી   તો અસર એમાં છે કેમ દોઝખ તણી

૩૬૧

ઝશ્તીયે ઇ નામે બદ અઝ હર્ફનીસ્ત   તલખીએ આં આબે બેહરઝ ઝર્ફનીસ્ત
હર્ફસે ઇસ નામકી ઝશ્તી નહીં,   તલ્ખ પાની ઝર્ફસેભી હય કહીં
દુષ્ટતા નામોના અક્ષરમાં નથી,   પણી ખારૂં પાત્ર સંગતથી નહીં

૩૬૨

હર્ફે ઝર્ફ આમદ દરૂં માઅની ચુઆબ,   બેહરે માઅની ઇન્દહુ ઉમ્મુલ કિતાબ
હર્ફ હંય જું ઝર્ફ માઅની મિસ્લેઆબ   હય સમન્દરકી મિસલ ઉમ્મુલ કિતાબ
અક્ષરો છે પાત્ર અર્થ એનો છે આબ,   જાણે સાગર છે કલામુલ્લાહ કિતાબ

૩૬૩

બેહરે તલ્ખો બેહરે શીરીં હમ ઇનાં,   દરમીયાં શાં બરઝખુલ્લા યબગેયાં.
તલ્ખો શીરીં બહેર હંય દોનોં રવાં,   બીચમેં હય હદ્દે ફાસિલ એક અયાં.
મીઠી ખારી જાણવી નદીઓ સમાન,   બંને વચ્ચે જાણજો પરદો નિદાન

૩૬૪

વાંકે મં હરદો ઝે યક અસલે રવાં,   દર ગુઝર ઝીં હરદો નામઅનીયે આં
ચુકે યે દોનોં હંય અસલન ખુદ રવાં,   ઇનકે માઅની તક પહોંચ જા બે ગુમાં
એક મુળથી નીકળે બંને નદી   છોડી એ બંનેને દે, મળ ભાવથી

૩૬૫

ઝારે કલ્બો, ઝરરે નેકો દર અયાર,   બે મહક હરગિઝ ન દાની ઝેઅતિબાર
યે હય ખાલિસ યા હય સોના મેલદાર,   બે કસોટી કે ન હોગા એતિબાર
છે ખરૂં કે ખોટું સોનું જાણવા,   વિણ કસોટી જાણીએ શા પેર આ?

૩૬૬

હર કિરા દર જાં ખુદા બિન હદ મીહક.   હર યકીં રા બાઝ દાનદ ઉ ઝે શક
રૂહકી જીસકો કસોટી દે ખુદા,   શકકી જા ઉસમેં યકીં ભર જાયગા
સત્ય જેને હક તઆલાથી મળે.   તેને શંકા કાંઇ નવ બાકી રહે.

૩૬૭

આંચે ગુદ્રત તિસતદ્રતે કલબિંક મુરતુદ્રા, આં કસે દાનદ કે પુર બુ અઝ વદ્રા
પુછ દિલસે કેહ રહે હેંય મુસ્તુદ્રા, ઇસકો વો સમઝે જો હો એહલે વદ્રા
પુછ દ્રતવો બુદ્ધિથી બોલ્યા નબી, સમજે તેને બા વદ્રા માણુસ નકી

૩૬૮

દર દહાને ઝિન્દા ખાશાક અર જેહદ, આંગે આરામદ કે બીરૂનશ નેહદ
ઝિંદા કે મુહમેં જો તિનકા જા પડે, ગર ન થુકે ચેન કબ આયે ઉસે
જો તણખલું જીવનના મુખમાં પડે, ચેન ચુંકયા વિણુ તે પામે શી રીતે?

૩૬૯

દર હઝારાં લુક્મા યક ખાશાકે ખુર્દ ચું દર આમદ હિસ્સે ઝિન્દા પય બબુર્દ
સેંકડો લુકમોંમે તિનકા મુખતસર, પડતે હી ઝિન્દા કો હિસકો હો ખબર
એક તણુ જો સેંકડો કોળીયામાં જાય, જીવતું મેં તેને પરખી લે લદાય

૩૭૦

હિસ્સે દુનિયા નર્દબાને ઇં જહાં, હિસ્સે ઉકબા નર્દ બાને આસ્માં
હય જહાંકી નર્દબાં દુનિયકી હિસ, આસ્માં કી નર્દબાં ઉકબા કી હિસ
આ જગતની સીડી જગની લાગણી, નભની સીડી આખિરતની લાગણી

૩૭૧

સેહતે ઇંન હિસ બ જોયેદ અઝ તબીબ સેહતે આં હિસ બજોયેદ અઝ હબીબ
સેહત ઇસ હિસકી સમજતે હંય તબીબ જાનતા હય સેહત ઉસ હિસકી હબીબ
લાગણી આંનીને શોધે છે તબીબ, શુધ્ધતા તેની તલબ કરવી હબીબ

૩૭૨

સેહત ઇં હિસ ઝે માઅમુરીયે તન, સેહતે આં હિસ ઝે તખરીબે બદન
સેહત ઇસ હિસકી હય બસ તન પરવરી, સેહત ઉસ હિસકી હેય ખ્વારી જીસ્મકી
શુધ્ધતા આ લાગણીની છે અરોગ, શુદ્ધતા તેની ખરાબી તનનો જોગ

૩૭૩

શાહે જાં મર જીસ્મરા વીરાં કુનદ, બાદ વીરાનેશ આબાદાં કુનદ
જીસ્મકો કરતા હે વીરાં શાહે જાં, કરકે વીરાં ફિર બસાતા હય જહાં
જીવ રૂપી શાહ કરે વેરાન તન, તે પછી તેનું કરે છે તે જતન

૩૭૪

અય ખુનક જાને કે બેહરે ઇશ્કે હાલ, બુઝલ કર્દ ઉ ખાનુમાંનો મુલ્કે માલ
વો મુબારક હય જો બેહરે ઇશ્કે હાલ, સબ લુટા દેતા હય ઘર ઓર મુલ્કોમાલ
માલ દોલત નિજની તે ઉડાવી દે, ઇશ્કને માટે તે ઉત્તમ જીવ છે

૩૭૫

કર્દ વીરાં ખાના બેહરે ગંજે ઝર, વઝ હમાં ગનજશ કુનદ માઅમુર તર
ઘર કરે વીરાં બરાએ ગંજે ઝર, ફિર ઇસી મુહ સે કરે માઅમુર તર
પર ખજાના માટે તો ઉજડ કર્યું, તે ખજાનામાંથી પછી તેને ભર્યું

૩૭૬

આબરા બબુરીદો જુરા પાક કર્દ, બાઅદ અઝાં દર જુ રવાં કર્દ આબે ખર્દ
પાની ગંદા હોઝકા કાટા ગયા, ફિર ઉસે શફફાફ પાનીસે ભરા
નહેરને કરી સાફ પાણી રોકિયું, તે પછીથી વહેતું પાણી છોડિયું.

૩૭૭

પોસ્ત રા બિશગાફ પયકાંરા કશીદ,
ખાલ ચીરી ઔર લિયા પયકાં નિકાલ,
ચામડી ચીરીને ભલો કાઢિયો,

પોસ્ત તાઝા બાઆદ અઝાનશ બર દમીદ
આ ગઇ ફિર ઉસમે તાઝા ઔર ખાલ
આવી તાજી ત્વચ ત્યાં માનો તો।

૩૭૮

કિલ્આ વીરાં કર્દી અઝ કાફિર સતદ,
લેકે કાફિરસે ઉજાડા કિલ્એકો,
કાફિરોથી કિલ્લો લઇ ઉજડ કર્યો,

બાઆદ અઝાં બર સાખ્તશ સદ બુર્જો સદ
બુર્દ બનાકર ફિર સજાયા કિલ્એકો
ત્યાં કર્યો તે બાદ બીંતો બુરજો

૩૭૯

કારે બેચુરાં કે કેફીયત નહદ,
શરહે કયોંકર હો ખુદાકે કામકી
ગુપ્ત આવી વાત શી રીતે કહું

ઇંકે ગુફતમ હમ ઝુરૂરત મી દિહદ
યે જો કુછ મેંને કહા થા લાઝમી
આટલું ના છુટકે મે છે કહયું

૩૮૦

ગેહ ચુનીં બિનુમાયદો ગેહ ઝિદદે ઇં,
ગાહ યુ ઔર ગહ યું હય કારે દીં,
કોઇ કરે તેથી જુદું હમણાં પછી

જુઝ કે હયરાની ન બાશદ કારે દીં
હયરતેંહી હયરતે હંય બિલ યકીં
દીનના કામોમાં વિસ્મયતા ખરી

૩૮૧

નય ચુનીં હયરાં કે પુશ્તશ સુએ ઓસ્ત
ઇસસે બે પરવાઇ હયરાની નહીં,
એવો નવ બેશુદ્ધ વિમુખ જે તેથી થાય

બલ ચુનીં હયરાનો ગર્કો મસ્તે દોસ્ત
બલકે હોના મસ્ત ઔર ગરકે યકીં
એવો બેશુદ્ધ લીન તેમાં થઇ તે જાય

૩૮૨

આં યકેરા રૂએ ઉ શુદ સુએ દોસ્ત,
એક કા રૂખ દોસ્તકી જાનિબ હુવા,
એક નિજ મુખ યારના સામે ધરે.

વીં યકેરા રૂએ ઉ ખુદ રૂએ ઓસ્ત
દુસરેકા રૂખ બના રૂએ ખુદા
બીજાઓ તો પોતાને બસ તે ગણે

૩૮૩

રૂએ હર યક મી નિગર મી દાર પાસ;
સબકે મુંહ કો દેખ ઔર ફિર ગૌર કર,
મોં દરેકનું જોઇને તું કર ખિયાલ.

બુ કે ગરદી તુ ઝે ખિદમત બુ શનાસ
ખિદમતે હકકી મિલે ના કુછ ખબર
એવી સેવાથી થઇશ તું એહલે હાલ

૩૮૪

દીદને આલિમ ઇબાદત ઇં બુવદ,
દીદ એહલુલ્લાહ ઇબાદત હય બડી,
દાનાનાં દર્શન ઇબાદત જાણજો,

ફાહે અબવાબે સઆદત ઇં બુવદ
હો મયસ્સર તો સઆદત હય બડી
નેક બખ્તીની નીશાની માનજો

(૨૧)

મુનાફિકનું નામ દોજખના ઝાડની કુંપળ છે. તેથી તેમાં દોજખનાં ચિન્હો જણાય છે. મ, ન, ફ, ક, અસર કંઇ એવા નથી કે તેમના કારણથી એમાં ભુંડાશ હોય કેમકે અક્ષરો તો પાત્ર છે પણ તેનો અર્થ તે અર્થના પાણીનો દરિઓ. તો ઉમ્મુલ કિતાબ તે લવહે મહફુઝ છે.

દર આ બે છે. મીઠો એટલે ઇમાન અને ખારા એટલે કુફ્ર, એ બંને જગતના સાથે સાથે

વહે છે, તે બંનની વચ્ચે બોધ ને ગુમરાહીનો પરદો છે તેથી એ બંને મહાસાગરો એક બીજા પર વિજય મેળવી શકતા નથી. બંનેનું મુળ એકજ છે પણ તું આ બંનેને પાઠી દઇ કોઇના પણ બંધનમાં રહીશ નહિ પણ એ બંનેને મેળવનાર જે અર્થ છે તેની તરફ ચાલ. ખરા ખોટા સોનાની પરીક્ષા કસોટી વિના થઇ શકતી નથી તેજ પ્રમાણે માણસોના કામોની પણ પરિક્ષા થશે ખુદાએ દરેકના અંતઃકરણમાં એક કસોટી મુકેલી છે. અને તે બુધ્ધિ છે, જેને વિદવાનો ફરિશ્તો કહે છે, તેની ને ઇમાનની મદદથી માણુસ પોતાના કામોને ઓળખી શકે છે કે તે સારાં છે કે નઠારા. 'અસતફતા કલ્બક' હઝરતે ફરમાવ્યું છે કે તું તારા અંતઃકરણથી ફતવો પુછ. જ્યારે કોઇ કામ ગુંચવણીનું આવી પડે તો અંતઃકરણની સલાહ લેવીને તે કહે તે પ્રમાણે કરવું. ખુદાનો હુકમ પુરેપુરો માનવો એમ સમજુ માણસ માને છે. જીવતા માણુસના મોમાં કચરો પડે તો જ્યાં સુધી તે કઢી નાખે નહિ, ત્યાં સુધી ચેન પડતુ નથી, એવી રીતે સો કોળીઆમાં એક તણખલું જાય તો તેની ખબર ઇંદ્રિયોને પડે છે તો તેજ પ્રમાણે તારી જ્ઞાનેંદ્રિયોને પણ જાગૃત કર. જગતની લાગણી જગતની સીડી છે જેટલી એની ઉન્નતિ થશે તેટલીજ જગતમાં ઉન્નતી થશે. પરલોકની લાગણી જેટલી તીવ્ર થશે તેટલીજ આકાશની નીસરણી દ્રઢ થશે.

જગતની લાગણીમાં જો વિકાર થાય તો તેનું ઓસડ વૈદ્યો પાસેથી મેળવવું જોઈએ ને પરલોકની લાગણીમાં વિકાર થાય તો તેની દવા વહાલાઓથી મેળવવી જોઈએ. શરીર રૂષ્ટ પુષ્ટ, નીરોગી ને આનંદી થશે તો લાગણી પણ ઉત્તમ પ્રકારની ઉદભવશે; પણ શરીર નબળું ને ઉપવાસ ને તપથી ક્ષીણુ થએલું હશે તો પરલોકની લાગણી તીવ્રતર થઇ જશે.

શરીરનો રાજા જીવ છે તે પ્રથમ તો શરીરને વેરાન કરે છે તે પછી આબાદ કરે છે માટે જણે પોતાનું ઘરબાર, ધનદોલત ઇશ્કના મુકાબલામાં આપી દઇ ઇશ્કને રાજી ખુશીથી ખરીદી લીધો, ને દોલતને માટે પોતાનું ઘર ઉજડ કર્યું, ને પછી તેજ ધન વડે આબાદ કર્યું તે ખરેખરો ભાગ્યશાળી છે માટે જેણે ઘણા દીવસથી નહેરમાં ભરાઇ રહેલું ગંદુ પાણી કાઢી નાંખી તેમાં નિર્મળ પાણી ભર્યું તે ભાગ્યશાળી છે. તેણે શરીરમાં ભોંકાયલું તીર કાઢી નાંખ્યું ને ત્યાં સારો કિલ્લો ને બુરજ બનાવ્યાં.

ખુદા કેવો છે, કેટલો છે, કેમ છે તે કહી શકાતું નથી. તેની કેફિયત નથી તેનું વર્ણન શી રીતે થાય? દીનના મામલામાં આશ્ચર્ય વિના બીજું શું હોય? જેઓ આ હકીકત સમજે છે તે મસ્ત ને બેશુદ્ધ છે પણ તેના વિમુખ થાય એવા બેશુધ્ધ નથી પણ તેનાજ ધ્યાનમાં લીન થએલા છે. બીજું ભાન નથી.

ઇસલામમાં બે પ્રકારના લેક છે. એક એવું માને છે કે બધું તેની તરફથી છે તેમને શરીઅતવાળા કહે બીજા કહે છે તેજ બધું છે તે આશિકો છે એકનું મો તેના તરફ છે ને બીજા તે પોતેજ તે છે તું બંને પ્રકારના લોકોના મોં જો એમના પ્રતાપથી તારૂં પણ કલ્યાણ થશે.

૩૮૫

ચું બસે ઇબલીસ આદમ રૂએ હસ્ત,	પસ બહર દસ્તે ન શાયદ દાદ દસ્ત
હાં બહોત ઇબલીસ હંય આદમ નુમા,	હાથ હય હર હાથમેં દેના ખતા
માણુસોના રૂપમાં શેતાં ઘણાં,	હાથ ના દે એવા જનના હાથમાં

૩૮૬

ઝાંકે સઈયાદ આવુરદ બાંગે સફીર,	તા ફરેબદ મુર્ગરા આં મુર્ગ ગીર
બોલ કર સઇયાદ બોલી મુર્ગ કી,	જાલમેં લાતા હય ચિડીયુંકો કભી
તુ જગતને પારધિની પેઠે જાણુ,	મીઠું બોલી પક્ષીના તે લે છે પ્રાણુ

૩૮૭

બિશ નવદ આં મુર્ગ બાંગે જીન્સે ખ્વેશ
મુર્ગ સુનતા હય વોહ બાંગે દિલ પિઝીર
સાંભળીને પક્ષીઓ પક્ષીના સાદ

અઝ હવા આમદ બયાઅદ દામે પેશ
હિર્સસે હોતા હય ફંદેમેં અસીર
જાળમાં આવીને ફસાયે ના મુરાદ

૩૮૮

હર્ફે દરવીશાં બદુઝદદ મર્દે દું
સુનકે દુરવેશોંકી બાતેં મર્દે દું
એવી રીતે ચોરી સુફીના વચન

તા બખ્વાનદ બર સલીમે ઝાં ફુસું
અચ્છે અચ્છોં પર હે કર દેતા ફુસું
ભોળા લોકોને ઠગી લે છે તે મન

૩૮૯

કારે મરદાં રોશની વ ગર્મી અસ્ત
કામ હય મરદુંકા ગરમી રોશની
સત્પુરૂષોથી મળે છે રોશની

કારે દુનાં હીલઓ બેશરમી અસ્ત
મકરો બેશરમી હય ખસલત દુનકી
બહાના બેશરમી મળે નીચો થકા

૩૯૦

શેરે પશમી અઝ બરાએ કદ કુનન્દ
શેર કી લે ખાલ મકો કદ કરે
માગી કંથા, ટોપી, માળા કામળી

બુ મુસયલમ રા લકબ એહમદ કુનન્દ
બુ મુસયલમ કા લકબ એહમદ કરે
બુ મુસયલમ નામ એહમદ નું ધરી

૩૯૧

બુમુસયલમ રા લકબ કઝઝાબ માન્દ
બુ મુસયલમ કા લકબ કાઝિબ રહા
બુ મસયલમ જુઠો કહેવાયો સદા

મર મુહમ્મદ રા ઉલુલ અલબાબ માન્દ
ઓર મુહમ્મદ સાદિકો આકિલ હુવા
ને મુહમ્મદ બુદ્ધિના દરિયા ઠર્યા

૩૯૨

આં શરાબે હક ખિતામશ મુશ્કનાબ
ઉંન શરાબે હક પે મુહરેં મુશ્કકી
તે શરાબે હક ને કસ્તુરીની મોહર

બાદેરા ખતમશ બુવદ ગન્દો અઝાબ
ઓર ઇસ મય પર અઝાબે દાયમી
આફતોની મોહોર તે જુઠા ઉપર

જગતમાં ઘણાક શેતાનો માણુસના રૂપમાં દેખા દે છે. માટે ગમે તેવાના હાથમાં હાથ આપીશ નહિ, એટલે મુરીદ થઇશ નહિ. તેથી અવળે માર્ગે ચડીશ નહિ, જુઓ કે પારધીઓ પક્ષીને પકડવા માટે જેવી જાતનો પક્ષી જંગલમાં નજરે પડે છે, તેવી બોલી બોલે છે તેથી બિચારાં ભોળા પક્ષીઓ પોતાના સ્વજાતીય પક્ષીઓનો અવાજ સમજી આકાશમાંથી જમીન પર આવે છે. ને જાળમાં ફસાઇ જાય છે તેવીજ રીતે એવા નઠારા શેતાનો પણ નીસાસા નાંખે છે, કદીક હુ હુ કરીને ડોલે છે, ને મોટા માણુસો જેવી વાતો કરી ભોળા લોકોને ઠગે છે. પણ જે લોકો ખરે ખરા સંપુર્ણ છે તેમની સોબતથી અંતઃકરણ પ્રકાશિત થાય છે. જ્યારે એવા ઠગારા લોકોની સંગતથી દગા ફટકા ને નિર્લજતા વિના બીજું કશું મળતું નથી એ લોકો ભીખ માંગવા માટે સિંહનું ચામડું ઓઢીને સિંહ બનેલા છે ને એવા બુમુસયલમ પોતાનું નામ અહમદ રાખે છે પણ બુમુસયલમ તો કજ્જાબ (મહાન જુઠો) ના નામથી જાણીતો થયો ને હઝરત અહમદ (સ. અ.) તો ઉલુલ અલબાબ [મહા બુધ્ધિશાળી] ના નામથી પ્રખ્યાત છે. આપ એવા શરાબ છે કે જેના ઉપર કસ્તુરીની મહોર કરેલી છે, તેથી તેની સુગંધી જગતમાં ફેલાએલી છે પણ બુમુસ્લમાનો શરાબ એવો છે જેના ઉપર ગંદી વસ્તુથી મહોર કરેલી છે, તેથી તેની દુર્ગંધ ને કષ્ટથી આખું જગત હેરાન થઇ રહ્યું છે.

એક યહુદી બાદશાહની હિકાયત કે જે ખ્રિસ્તી લોકો ઉપર ધર્માંધપણાથી જુલમ કરતો હતો. ઉસ્તાદ ને શાગિર્દની હિકાયત સાથે.

---

(૧૩)

૩૯૩

બુદ શાહે અઝ જહુદાં ઝુલ્મે સાઝ,   દુશ્મને ઇસા વ નસરાની ગુદાઝ
થા યહુદી એક ઝાલિમ બાદશાહ,   ઇસા ઔર નસરાનીયોંકા કીના ખ્વાહ
બાદશાહ જાલિમ યહુદી એક હતો,   જે હતો દુશ્મન ખ્રીસ્તી ધર્મનો

૩૯૪

એહદે ઇસા બુદ નોબત આને ઉ,   જાને ઇસા ઉઓ મુસા જાને ઉ
એહદે ઇસા મેંથા વો શેહ હુકમરાં,   મુસા ઔર ઇસા હંય દોનોં એકજાં
તે સમય ઇસા પયગમ્બરનો હતો,   પણ અનુયાયી હતો તે મુસાનો

૩૯૫

શાહ એહવલ કર્દ દર રાહે ખુદા,   આં દો દમસાઝે ખુદાઇ રા જુદા
ગોયા વો ભેંગા ખુદાકી રેહમેં થા,   દુસરે કો એકસે સમઝા જુદા
પક્ષપાત અલ્લાહના રસ્તામાં કર્યો,   હકના બે મિત્રોમાં જાણ્યો ભેદ જે

૩૯૬

ગુફ્ત ઉસ્તાદ એહવલે રા કંદરા,   રૂબરૂ આરઅઝ વસાક આં શીશેરા
એક ભેંગેસે કહા ઉસ્તાદને,   લા ઇસ આઇનેકો મેરે સામને
બોલ્યો એક ઉસ્તાદ બાઝાને યહીં,   શીશો લાવો બહાર ઘરમાંથી યહીં

૩૯૭

ચું દરૂને ખાના એહવલ રફ્ત ઝુદ,   શીશા પેશે ચશ્મે ઉ દોમી નમુદ
ઘરકે અંદર જબકે વો ભેંગા ગયા,   દો નઝર આયા ઉસે એક આઇના
ઘરમાં તે બાઝો ગયો દોડીને જવ,   એક શીશો બે નજરે આવ્યાજ તવ

૩૯૮

ગુફ્ત એહવલ ઝાં દો શીશા તા કુદામ,   પેશે તુ આરમ બકુન શરહે તમામ
બોલા વો ભેંગા કે દો હંય આઇને,   કોનસા લાવું બતા તો દિજીયે
બોલ્યો બાઝો શીશા છે ત્યાં બે ધર્યા,   હું કયો લાવું તે ફરમાવો જરા

૩૯૯

ગુફ્ત ઉસ્તાદ આં દો શીશા નીસ્ત રવ,   એહવલી બુગઝારો અફઝું બીં મશવ
દો નહીં શીશે કહા ઉસ્તાદ ને,   ભેંગે પનસે દેખના તું છોડ દે
બોલ્યો તે ઉસ્તાદ શીશા બે નથી.   છોડ દી ગુણને તું બાઝા અબ ઘડી

૪૦૦

ગુફ્ત અય ઉસ્તા મરા તાઅના મઝન   ગુફ્ત ઉસ્તા ઝાં દો યકરા બર શિકન
જબ કહા ઉસને ન દો તાઅને મુઝે   બોલા ઉસ્તાદ એક કો જા તોડ દે
બોલ્યો તે ઉસ્તાદ તું મેણા ન માર.   બોલ્યો શિક્ષક એકને તુ ફોડ યાર

૪૦૧

ચું યકે બિશ કસ્ત હર દો શુદ ઝે ચશ્મ
એક કો તોડા તો દોનું છુપ ગયે.
એકને ફોડયો તો બંને ફુટયા.

મર્દ એહવલ ગરદદ અઝ મેલાનો ખશ્મ
આદમી હોતા હય અહવલ ચશ્મસે
ક્રોધ ને લાલચથી બાડા જન થયા

૪૦૨

શીશા યક બુદો બ ચશ્મશ દો નમુદ,
એક થા શીશા તો દોકી દીદ થી,
એક હતો શીશો જણાયા તેને બે,

ચું શિકસ્ત આં શીશારા દીગર નબુદ
એક જબ ફુટા ફુછ જાતી રહી
એકને ફોડે તો બીજો કયાં રહે ?

૪૦૩

ખશ્મો શેહવતં મર્દ રા એહવલ કુનદ,
ગુસ્સઓ શેહવતસે ભેંગા આદમી,
જનને ગુસ્સો, કામ, બડા તો કરે,

ઝિસ તિકામત રૂહ રા મબદલ કુનદ
છોડતા હય ઇસતિકામત રૂહકી
આત્માની શાંતિ તે ખુએ ખરે

૪૦૪

ચું ગરઝ આમદ હુનર પોશીદા શુદ,
જબ ગરઝ આઇ હુનર પિન્હાં હુવા,
જબ ગરજ આવી હુનર નાસી ગયા,

સદ હિજાબ અઝ દિલ બ સુએ દીદા શુદ
એક હિજાબ આંખોંસે દિલતક આ પડા
લાખ પરદા દિલથી આંખો પર પડયા

૪૦૫

ચું દેહદ કાઝી બદિલ રૂશવત કરાર,
જબકે રૂશવત પર હો કાઝીકા મદાર,
લાંચ લેવી કાજીના જવ મનમાં છે.

કે શનાસદ ઝાલિમ અઝ મઝલુમે ઝાર
ઝાલિમો મઝલુમકા હો કયા શુમાર
જાણે કયારે જુલ્મી ને આજીજને તે

૪૦૬

શાહ અઝ હિકદે જહુદાના ચુનાં
શાહ કીનેસે યહુદીયત કે હાં
શાહ ઇસરાઇલોના કારણુ થયો,

ગશ્ત એહવલ કલ અમાં યારબ અમાં
યું હુના ભેંગાકે યારબ અલ અમા
એવો બાડો કે ન કોઇ વાતજ કહે

૪૦૭

સદ હઝ.રાં મોમિને મઝલુમ કુશ્ત,
જાનસે ઇસાઇ લાખોં માર કર,
સેંકડો લાચાર મોમિન મારિયા,

કે પના હમ દીને મુસા રાવ પુશ્ત
દીને મુસાકી વો બનતાથા સિપર
મુસાના મઝહબને કરવા ફાયદા

યહુદીઓમાં એક જુલમગાર બાદશાહ હતો તે ઇસાઇઓનો નાશ કર્તો અને દુશમન હતો તે સમય હઝરત ઇસા (અ. સ.) નો હતો પણ ખરૂં પુછો તો હઝરત ઇસા (અ. સ.) ને હઝરત મુસા [અ. સ.] એકજ હતા. તે બંને પ્યારા રસુલ હતા. પણ આ બાદશાહ કે જે ખુદાના માર્ગમાં અહવલ (એક વસ્તુ બે દેખાય તેવી આંખ વાળો માણસ બાડો, ત્રાંસો) હતો તેથી બંનેને જુદા જુદા સમજતો હતો.

એક શિક્ષક પોતાના એક બાડા શિષ્યને કહયું કે ઘરમાંથી એક શીશો લાવ તે ઘરમાં ગયો તો ત્યાં તેને એક.શીશો હતો તે બે દેખાયા તેણે આવીને પુછયુ, કે કયો શીશો લાવું ? શિક્ષકે કહયું કે એકજ શીશો છે તે લાવ તેણે કહયું કે ત્યાં તો બે શીશા છે, તું મારી મશ્કરી ન કર ત્યારે શિક્ષકે કહયું કે એ બેમાંથી એકને ફોડી નાંખ. અને બીજો મને આપ, તેણે એક શીશો ફોડી નાખ્યો, એટલે ત્યાં કંઇ પણ રહયું નહિ કેમકે શીશો તો એકજ હતો તેની આંખોમાં ખામી હોવાથી બે દેખાતા હતા.

તેવીજ રીતે માણુસો પણ મનની ઇચ્છા ને ક્રોધથી બાડા થઇ જાય છે, તે એકને બે જુએ છે, ક્રોધને ઇચ્છાનું બળ વધે છે, ત્યારે આત્મામાં દ્રઢતા ને સમાનતા રહેતી નથી. એવીજ રીતે જ્યારે ગરજ પણ પોતાનું બળ અજમાવે છે, ત્યારે બધા સદગુણો ઢંકાઈ જાય છે, તે એ ગરજના કારણથી આંખ ઉપર પડદા પડી જાય છે, કેમકે જ્યારે ન્યાયાધીશ પોતેજ લાંચ લેવા તઈયાર થાય તો જુલમગાર ને પીડીતની તરફ તે શી રીતે ધ્યાન આપશે ? એવીજ રીતે ગરજુ માણુસ પણ પોતાનું કામ સાધી લેવા માટે ગાંડો બની જાય છે.

એવીજ રીતે યહુદી બાદશાહ પણ ઇર્ષા ને દુશ્મનીથી ગાંડો થઇ ગયો હતો. તેણે લાખો ઇસાઇઓને વગર વાંકે મારી નાખ્યા તે પોતાને હઝરત મુસા (અ. સ.) ના ધર્મનો મદદગાર ગણુતો હતો પણ તેનું આ કહેવું અસત્ય હતું. કેમકે એ બંને પેગંબરોનો ધર્મ એકજ હતો એ તે બાડા પણાના કારણથી બે જોતો હતો.

પ્રધાને બાદશાહને છળકપટ કરવાનું શીખવ્યું

(૧૪)

૪૦૮

ઉ વઝીરે દાશ્ત રેહઝન ઇંશ્વા દેહ, | કો બર આબ અઝ મક બર બસ્તે ગિરેહ
શાહકા થા એક વઝીરે પુર દગા, | જો ગિરાહ પાનીમેં દેતાથા લગા
બાદશાહનો એક હતો પ્રધાન લાંઠ, | જે દગાથી દેતો તો પાણીમાં ગાંઠ

૪૦૯

ગુફ્ત તરસાયાં પનાહે જાં કુનન્દ, | દીને ખુદરા અઝ મિલક પિન્હાં કુનન્દ
બોલા અબ ઇસાઇ લેતે હંય પનાહ, | અપને મઝહબકો છુપાકર બાદશાહ
બોલ્યો ખ્રિસ્તી મોતના કારણ ખરે, | ધર્મ નિજનો શાહથી છુપાવશે

૪૧૦

બા મિલક ગુફ્ત અયે શહે અસરાર જુ, | કમ કુશ ઇશાં રાઓ દસ્ત અઝ ખું મશો
જાનતા હય તુ જો સારા માજરા, | કત્લસે ઇસાઇઓંકે હાથ ઉઠા
કાંઇ પણ છાનું નથી તુજથી જરા, | ખ્રિસ્તીઓના કત્લથી તુ દુર થા

૪૧૧

કમ કુશા ઇશારાં કે કુશ્તન સુદ નીસ્ત, | દીં ન દારદ બુએ મુશ્કો ઉદ નીસ્ત
કત્લ કરના ઇનકા અબ બેસુદ હય, | દીન મેં ક્યા બુએ મુશ્કો ઉદ હય
માર નવતું, મારવું સારૂં નથી, | ધર્મ સુગંધી કે કસ્તુરી નથી

૪૧૨

સિર્રે પિન્હાનસ્ત અંદર સદ ગિલાફ, | ઝાહિરશ બા તુસ્તો બાતિન બર ખિલાફ
રાઝ પોશીદા હય પરદેમેં યહાં, | સામને ઝાહિર હય બાતિન મેં નિહાં
ધર્મ છે પરદામાં એવો ગુપ્ત કે, | મિત્ર જાહેર શતરૂ અંદરથી ખરો

૪૧૩

શાહ ગુફ્તશ પસ બિગો તદબીર ચીસ્ત, | ચારએ ઇન મક્રો ઇન તનવીર ચીસ્ત
શાહ બોલા ફિર હય અબ તદબીર ક્યા, | ચારા ક્યા ઇસ મક્ર ઇસ તનવીરકા
શાહ બોલ્યો એની કંઇ યુક્તિ બતાવ, | કે કરૂં ઉપાય કમ વિદ્યાથી સાવ

૪૧૪

તા ન માનદ દર જહાં નુસરાનીયે, નય હુવયદા દીનો નય પીન્હાની એ
તા ન બાકી કોઇ ઇસાઈ રહે, ઝાહિરા પોશિદા દુનિયાકે બિચે
બાકી દુનિયામાં રહે નય પાદરી, ગુપ્ત કે જાહિરમાં ના હોય પ્રસરી

૪૧૫

ગુફત અય શેહ બોશો દસ્તમ રાબ્બુર, બીની અમ બિશગાફો લબ અઝ હુકમે મુર
બોલા અય સુલતાં અગર હય યે ગુમાં, કાટ મેરી નાક લબ હાથ ઔર કાં
બોલ્યો હે શાહ કાપ મારા નાક કાન, કાપ મારા હોઠને કર તું નિશાન

૪૧૬

બાદ અઝાં દર ઝેરે દાર આવુર મરા, તા બખ્વાહદ યક શફાઅત ગર મરા
મુઝકો સુલી પર ચઢાદે એ ખતર, ફિર કરે કોઈ સિફારશ ઝુદ નર
તે પછી શુળીની પાસે મુજને લાવ, ત્યાં કરે કોઇ મદદ બાઇને રાવ

૪૧૭

બર મુનાદી ગાહ કુન ઇંકાર તું, બર સરે રાહે કે બાશદ ચાર સુ
આમ રસ્તે પર હોં સબ યે સખતીયાં, જીનસે રસ્તે ચાર હોતે હો રવાં
કરતું ઢંઢેરા પીટાવી મારૂં કામ, ચો દિશામાં થાય જેવી ધુમધામ

૪૧૮

આંગહમ અઝ ખુદ બરાં તા શહેર દુર, તા દર અંદાઝમ દર ઇશાં સદ ફુતુર
ફિર મુઝે તુ શહેરસે કર અપને દુર, ફિરમેં ઇનમેં જાકે ડાલુંગા ફિતુર
મોકલી દે શહેરથી તું મુજને દુર. જઇને એ લોકોમાં નાખું હું ફિતુર

૪૧૯

ચું શવન્દ આં કવમ અઝમન દીં પિઝીર, કારે ઇશાં સર બસર શોરીદાગીર
દીનકી સમઝીંગે મુઝસે અઝમતેં, કામમેં દાનિક પડેંગી - શોરીશેં
દીન જયારે મુજથી એઓ શીખશે, કામ સઘળા એમનાં બગડી જશે

૪૨૦

દરમીયાં શાં ફિતનઓ શોર અફગનમ. કાહિનાં ખીરા શવન્દ અંદર ફનમ
ડાલદુંગા ઉનમેં ઝગડા ઔર ફસાદ, મુઝસે શરમાઇંગે કાહન બદ નિહાદ
માંહોં માંહે હું કરાવીને કુસંપ. તે કરૂં હું કામ કે પામે ન જંપ

૪૨૧

આંગે ખ્વાહમ કર્દ બા નસરાનીયાં, આં નમી આયદ કુનું અંદર બયાં
હોગી જો નસરાનીયોંકે સાથ ચાલ. ઉસકા હય ઇસ વકત કેહ દેના મહાલ
ખ્રિસ્તીઓની સાથે હું એવું કરૂં, સાંભળીને આભો થઇ જોયેજ તું

૪૨૨

ચું શુમારન્દમ અમીનો રાઝદાં, દામે દીગર ગું ને હમ દર પેશે શાં
મુઝકો જાનીંગે અમીનો રાઝદાં, ઇનસે ફેલાઉંગા જાલ એક નાગહાં
જયારે મુજને મિત્ર પોતાનો ગણે, એક દગો બીજો કરૂં તે જોઇલે

૪૨૩

વઝ હુઅલ બ ફરેબમ ઇશાં રા હમાં વનહર ઇશાં અફગનમ સદ હમ હમા
હીલેસે દેકર ઇન્હેં અકસર ફરેબ શરસે મેં કરદુંગા ઇનકો બે શકેબ
છળ કપટથી એમને તાબે કરૂં બાફતોની આગ હું સળગાવી દઉં

૪૨૪

તા બ દસ્તે ખ્વેશ ખુને ખ્વેશતન | બર ઝમીં રેઝન્દ કોતાહ તા સખુન
અપને હાથોંસે કરીગેં અપના ખું | હે સખુન કોતાહ આગે કયા કહૂં
હાથથી પોતાના તે પોતે મરે, | નાશ નિજના હાથથી નિજનો કરે

(૧૪)

તે ખ્રિસ્તિઓના નાશ કરનાર યહુદી બાદશાહનો એક પ્રધાન એવો તો લાંઠ હતો કે જે પાણીમાં ગાઠ વાળવાનું અશકય કામ પણ કરી શકતો હતો. તેણે કહ્યું, કે હે બાદશાહ તું ખ્રિસ્તિઓને માર નહિ. તેઓ જીવ બચાવવા માટે પોતાનો ધર્મ છુપાવશે. ધર્મ એ કાંઇ કસ્તુરી કે અગર જેવી ખુશબુદાર વસ્તુ નથી કે સ્વતઃ પ્રકાશ થાય એ તો સેંકડો પરદાઓમાં છુપાએલી વસ્તુ છે. તેઓ જાહેરમાં તારી સાથે રહેશે ને ગુપ્તમાં ખ્રીસ્તિજ રહેશે.

એ સાંભળીને શાહે કહ્યું, કે કોઇ એવી યુકિત બતાવ, કે આપણે ફળીભુત થઇએ. હું એવું ઇચ્છું છું કે જગતમા એક પણ ખ્રિસ્તિ રહે નહિ.

ત્યારે પ્રધાને કહ્યું, કે હે બાદશાહ મારા કાન, નાક, ને હાથ કાપી મારા હોઠ પણ ચીરી નાખ, ને પછી મને ઢંઢેરો પિટાવીને શુળી પાસે લઇજા, ત્યા કોઇની સાથે બંદોબસ્ત કરી રાખજે કે તે મને શુળી આગળ આવીને બચાવી લે, ને મારો જામિન થઇ છુટો કરે. તે પછી તુ મને ગામમાંથી કાઢી મુક. પછી જો જે કે હું એમનામાં કેવું તોફાન કરૂ છું.!

જયારે હું એમનામાં એવી ભુંડી હાલતે જઇશ, ત્યારે તમને ધર્મોપદેશ કરીશ ને મને પોતાને ખ્રિસ્તિ જાહેર કરીશ તેઓ મારો ઉપદેશ સાંભળશે ને ખરાબ થશે હું એમનામાં એવા વિરોધ ને વાધા નાખીશ કે શેતાન પણ આશ્ચર્ય પામશે. અર્થાત હું ખ્રિસ્તિઓ સાથે જે કરીશ તે બધું હાલ કહી શકતો નથી. જયારે એમના મારા ઉપર સંપુર્ણ વિશ્વાસ ચોંટશે ને મને પોતાના ભેદુ જાણશે ત્યારે એક બીજો દાવ રમાશ ને એમને એવા તો દાવપેચ રમાડીશ કે તેઓ પોતાને હાથેજ પોતાના નાશ કરશે.

પ્રધાને ખ્રિસ્તીઓની સાથે દગો ફટકો કર્યો તે વિષે.

[૧૫]

૪૨૫

પસ બ ગોયમ મન બિસર નસરાનીયમ | અય ખુદાએ રાઝદાં મીદાનીયમ
યું કહુંગા ઉન્સે મેં ઇસાઇ થા | જાનતા હય ઉસ્કો બસ મેરા ખુદા
હું કહીશ જઇને કે હું છું ઇસવી | હે, ખુદા જાણે છે તુ મુજને નકી

૪૨૬

શાહ વાકિફ ગશ્ત અઝ ઇમાને મન | વઝ તઅસ્સુબ કર્દ કસ્દે જાને મન
બાદશાકો જબ હુઇ ઉસ્કી ખબર | બન ગયા વો મેરા દુશ્મન સખ્ત તર
શાહ મારા ધર્મથી વાકિફ થયો | મારવા મુજને ઇરાદો તવ કર્યો

૪૨૭

ખ્વાસ્તમ તા દીં ઝે શેહ પિન્હાં કુનમ | આંચે દીને ઓસ્ત ઝાહિર આં કુનમ
મેંને ચાહા દીં છુપાલું શાહસે | ઓર કેહ દું દીનપર હું આપકે
શાહથી મેં ગુપ્ત રાખ્યો ધર્મને | ધર્મ તેનો કરતો હું જાહેર બધે

૪૨૮

શાહ બુએ બુર્દ 'અઝ અસરારે મન'
હો ગઈ શાહકો ખબર ઇસ રાઝકી
શાહ મારી વાતથી વાકિફ થયો

મુત્તહમ શુદ પેશે શેહ ગુફતારે મન
મુત્તહમરૂ દાદ મેરી હો ગઇ
તેને મારી વાતમાં શક આવીયો

૪૨૯

ગુફત ગુફતે તુ ચુનાં દર સોઝનસ્ત
બોલા તેરી બાત હય સોઝનમેં નાં
રોટલીમાં સોય તેવી વાત છે

અઝ દિલે મન તા દિલે તુ રોઝનસ્ત
છેદ સા હય દો દિલોંકે દરમીયાં
મારાથી તમ દિલ સુધી એક વાર છે

૪૩૦

મન અઝાં રોઝન બદીદમ હાલે તુ
દેખતા ઇસ છેદસે હું તેરા હાલ
જોયું તે કાણાથી મેં તમ દિલ સુધી

હાલે દીદમ કે ન્યોશમ કાલે તુ
હાલકો દેખું સુનું કયું તેરા કાલ
તો હવે હું સાંભળું તમ વાત શી

૪૩૧

ગર ન બુદે જાને ઇસા ચારા અમ
રૂહે ઇસા ગર ન હોતી ચારાગર
જો ન મુજને હોતા ઈસાની સહાય

ઓ જહુદાના બ કરદે પારા અમ
વો યહુદી ફેંક દેતા કાટ કર
શાહ કરત કડકા શરીરના હાય હાય

૪૩૨

બેહરે ઇસા જાં સિપારમ સર દેહમ
બેહરે ઇસા જાનભી દું સરભી દુ
તેથી ઇસા માટે જીવ આપું છું હું

સદ હજારાં મિન્નતશ બર જાં નેહમ
ઉસકે લાખ એહસાન જીને પર રખું
માનું છું ઉપકાર તેનો સત્ય હું

૪૩૩

જાં દરેગમ નીસ્ત અઝ ઇસા વલેક
જાન ઇસાસે નહીં પ્યારી મગર
જીવ ઇસાથી મને વ્હાલો નથી

વાકિફમ બર ઇલ્મો દાનશ નેક નેક
ઉસકે ઇલ્મે દીં સે કુચ્છ હો બા ખબર
જાણું છું વિદ્યા હું તેના દીનની

૪૩૪

હયફ મી આમદ મરા કાં દીને પાક
મુઝકો હય અફસોસ અયસા દીને પાક
છે મનો પસ્તાવો તેનો ધર્મ આમ

દરમીયાને જાહિલાં ગરદદ હલાક
જાહેલોંમે પડકે હો જાયે હલાક
નાશ પામે મુર્ખ લોકોમાં તમામ

૪૩૫

શુક્ર યઝદારાં વ ઇસારા કે મા
શુક્ર હય ઇસાકા ઓર અલ્લાહકા
ઇસા અને અલ્લાહનો ઉપકાર છે

ગશ્તે એમ ઇં દીને હકરા રેહનુમા
હમ હંય અયસે દીને હકકે રેહનુમા
હું થયો એ ધર્મનો જ્ઞાતા ખરે

૪૩૬

વઝ જહુદો અઝ જહુદાં રસ્તે એમ
અબ યહુદીયતસે ઇસકા છુટ કર
હું યહુદી પંજામાંથી છુટિયો

તા બઝુન્નાર ઇં મીયાંરા બસ્ત એમ
બાંધી હય ઝુન્નારસે અપની કમર
કંઠી તેની તોડી મુકિત પામિયો

૪૩૭

દવર દવરે ઇસાઅસ્ત અય મરદુમાં
યે હય લોગો દવર દવરે ઇસ્વી
રાજ છે ઇસાનું ચારે ગમ સુણો

બિશનવેદ અસરારે કયશે ઉ બજાં
ઉસકે મઝહબ કે સુનો કુચ્છ ભેદભી
વાતો એના ધર્મની સૌ સાંભળો

૪૩૮

ચું શુમારન્દમ અમીંના મુફ્તદા | સર નિહન્દમ જુમ્લા જોયન્દ એહતિદા
જબ અમીનો મુકતદા જાન્ગે વો | ફિર હિદાયતકો મેરી માનીંગે વો
જાણશે એ લોકો મુજને પેશ્વા | તો નમાવી માથું લેશે ફાયદા

૪૩૯

ચું વઝીર આં મકરા બર શેહ શિમુર્દ | અઝ દિલશ અંદેશા રા કુલ્લી બબુર્દ
મકસે યે બાત જબ ઉસને કહી | બાદશા કે દિલકોભી અચ્છી લગી
આ દગાની વાત પ્રધાને કહી | શાહની તો એક દમ ચિંતા ટળી

૪૪૦

કર્દ બા વે શાહ આં કારે કે ગુફ્ત | ખલ્ક હયરાં માન્દ ઝાં રાઝે નિહુફ્ત
જો કહાથા ઉસને વોહ શેહને કિયા | ઓર ઝમાના પ્રસપે હયરાં રેહ ગયા
શાહે તેના કહેવા પ્રમાણે કર્યું | પણ ન લોકોએ જરાએ જાણિયું

૪૪૧

કર્દ રૂસ્વાયશ મિયાને અંજુમન | તાકે વાકિફ શુદ ઝે હાલશ મરદોઝન
કર દિયા રૂસ્વા સરે મેહફિલ ઉસે | મરદોઝન સબ ઇસસે વાકફ હો ગયે
સાદ પાડી શહેર મધ્યે ફેરવી | ને ફજેતી તે પછી તેની કરી

૪૪૨

રાંદ ઉરા જાનિબે નસરાનીયાં | કર્દ દર દઅવત શુરૂ ઉ બાદ અઝાં
ફિર ગયા વો જાનિબે નસરાનીયાં | ઉસને દી લોગોંકો દઅવત બાદ અઝાં
તેને ખ્રીસ્તી લોકોમાં પહોંચાડિયો | બોધનો આરંભ ત્યાં જઇને કર્યો

૪૪૩

ચું ચુનાં દીદન્દ તરસાયાને ઝાર | મોશુદન્દ અન્દર ગમે ઉ અશ્કબાર
દેખકર ઇસાઇ ઉસ્કા હાલેઝાર | ગમસે હોતેથે સરાસર અશ્કબાર
ખ્રિસ્તીઓએ જયારે જોયા એવા હાલ | મિત્ર તેના થઇ ગયા સર્વે કમાલ

૪૪૪

હાલે આલમ ઈં ચુનીનસ્ત અય પિસર | કઝ હસદ મી ખીઝદ ઈં હા સર બસર
હાલતે દુનિયા યેહી હય અય પિસર | યે હસદ કે હંય નતીજે સરબસર
જાણજો એવી જગતની વાત છે | થાય છે ઇર્ષ્યાથી પેદા એ ખરે

[૧૫]

પ્રધાને બાદશાહને કહ્યું, કે હું તેમને કહીશ કે હું ખ્રિસ્તી છું એ વાત ખુદા જાણે છે બાદશાહ મારા ધર્મથી જાણીતો થયો, તેથી તેણે મને કતલ કરવાનો ઇરાદો કર્યો મારા ને તમારા અંતઃકરણ બચ્ચે એક રસ્તો છે તે વડે હું તમારા દિલની વાત જાણું છું. ખરી વાત એ છે, કે ઇસાના આત્માએ મારો બચાવ કર્યો નહિં તો બાદશાહ મારા કકડા કરી નાખત હું હઝરત ઇસા [અ. સ.] માટે મારા પ્રાણ પણ આપવા તૈયાર છું. પણ મેં વિચાર કર્યો કે જો હું મારા પ્રાણ નીછાવર કરી નાખીશ તો એ ધર્મ એમના એમ રહી જશે ને મારા જેવો બીજો વિદ્વાન ન હોવાથી એ ધર્મ અજ્ઞાનીઓમાં પડીને નાશ પામશે. માટે હું તેમના ઉપકાર માનું છું કે તેમણે પોતાના ધર્મની સેવા કરવાનું દુર્લભ કામ મને સોંપ્યું હું યહુદી બાનિ છુટયો છું પણ હું ખરો ખ્રિસ્તી છું ને આ સમય હઝરત ઇસા (અ. સ) ના છે માટે તેમના ધર્મની વાતો સાંભળો.

હે બાદશાહ જ્યારે હું એવી વાતો કહીશ, ત્યારે તેઓ મને પોતાના આગેવાન જાણી મારી વાતો સાંભળશે.

એ સાંભળી બાદશાહે તેના કહેવા પ્રમાણે કરી તેને પોતાના શહેરમાંથી કાઢી મુકયો જ્યારે તે ખ્રિસ્તીઓમાં ગયો, ત્યારે ખ્રિસ્તીઓ તેના આવા હાલ જોઇ દયા ખાવા લાગ્યા.

માટે હે ભાઇઓ વિચારી જુઓ, કે જગતની આવી સ્થિતિ છે માણસ ઇર્ષાના કારણથી કેવા કેવા કામ કરે છે ! તે પોતાનું પણ નુકસાન કરે છે. આ પ્રધાન પોતાની આવી નઠારી હાલત કરી, તે પણ ઈર્ષાના કારણથી કરી.

ખ્રિસ્તીઓનું પ્રધાનના પાસે ભેગા થવું. ને પ્રધાન તેમની આગળ ભેદ જાહેર કરે છે તે વિષે.

૪૪૫

સદ હઝારાં મર્દે તરસા સુએ ઉ, અંદક અંદક જમ્એ શુદ દર કુએ ઉ
જમ્એ ઇસાઈ હુવે વાં સો હઝાર, ભીડથી કુચેમેં ઉસકે બેશુમાર
સેંકડો ખ્રિસ્તીઓ તે પ્રધાન પાસ, આવીને ભેગા થયા સૌ આમ ખાસ

૪૪૬

ઉ બ્યાં મી કર્દ બા ઇશા બ રાઝ, સિર્રે ઇંગલીયુંનો ઝુન્નારો નમાઝ
વો બ્યાં કરતા થા ઇન લોગોંસે રાઝ, માઅનીએ ઇન્જીલો ઝુન્નારો નમાઝ
કરતો તે ઇંજીલનું વર્ણન તમામ, કહે તો ખ્રિસ્તિ ધર્મના ભકિતનું નામ

૪૪૭

ઉ બ્યાં મી કર્દ બા ઇશાં ફસીહ, દાયેમન ઝઅવાલો બફ્આલે મસીહ
ઉન્સે વો કરતાથા ગુફ્તારે ફસીહ, ઝિક્રે કવલો ઝિક્રે અફ્આલે મસીહ
કરતો વર્ણન હર ઘડી સૌ સાચી વાત, કાર્ય ને ઉપદેશ ઇસા સાક્ષાત

૪૪૮

ઉ બ ઝાહિર વાઇઝે એહકામ બુદ, લેક દર બાતિન સફીરો દામ બુદ
વો બ ઝાહિર વાઇઝે એહકામ થા, ઔર બાતિનમેં સફીરે દામ થા
આજ્ઞાઓ જો કે તે કહેતો હતો, ગુપ્ત રીતે પણ શિકારી તે હતો

૪૪૯

એહરે ઇં માઅની સહાબા અઝ રસુલ, મુલતમિસ બુદન્દ મક્રે નફ્સે ગુલ
થા યેહી બાઇસ કે અસહાબે નબી, પુછતે રહેતેથે હાલત નફ્સકી
મુસ્તફાથી સૌ સ્હાબી પુછતા, કે બતાવો કાર્ય શયતાં નફ્સના

૪૫૦

કુચા આમેઝદ ઝે અગરાઝે નિહાં, દર ઇબાદત હા વ દર ઇખલાસે જાં
કયા મિલા દેતા હય અગરાઝે નિહાં, યે ખુલુસે બંદગીમેં ના ગહાં
ગુપ્ત ભકિતમાં ગરજ જ્યારે ભમે. કેમ ઇબાદતમાં મજા આવે અરે

૪૫૧

ફઝલે ઝાહિર રા નજસ્તન્દે અઝુ, અયબે બાતિન રા બ જસ્તન્દે કે ગુ
ફઝલ ઝાહિરકા ન કરતેથે સવાલ, અયબે બાતિનકીથી કરતે દેખ ભાલ
સદ્દગુણો જાહેરને નોંતા ખોળતા, ગુપ્ત દુષણને ફકત ટંટોળતા

૪૫૨

મુ બ મુ ઝર્રા બ ઝર્રા મક્રે નફ્સ, મી શનાસીદન્દ ચું ગુલ અઝ કરફ્સ
મુનકે મક્રો નફ્સકા એક એક રાઝ, વાકસે કુશ્બોંકા કરતે ઇમતિયાઝ
પ્રપંચાનો હરએક દગો ફટકો ખરો, જાણતા તે ગંધની પેઠે ખરો

૪૫૩

ગુફતઝાં ફસલે હુઝેફા બા હસન, | તા બદાં શુદ વઅઝો તઝકીરશ હસન
કુન્ઘ હકીમાને હસનસે યે કહે, | જીનસે વઅઝ ઇનકે બહોત મકબુલ થે
લાભ જે પામ્યા હુઝેફાથી હસન, | એજ કારણથી હતાં ઉત્તમ વચન

૪૫૪

મુ શિગાફાને સહાબા જુમલા શાં, | ખીરા અશતન્દે દરાં વઅઝો બ્યાં
નુકતા રસ સારે સહાબી આપકે, | દમ બ ખુદ રહેતેથે ઇનકે વઅઝસે
તે સહાબીમાં હતા જે જાણકાર, | બોધથી આશ્ચર્ય પામ્યા સુ વિચાર

(૧૬)

જ્યારે પ્રધાને બોધ આપવો શરૂ કર્યો, ત્યારે લાખો ખ્રિસ્તિઓ તેની પાસે એકઠા થયા. તે તેમની આગળ ઇંજીલ ને ભક્તિઓનું વર્ણન કરવા લાગ્યો. જાહેરમાં તો તે એક કથા હતી, પણ ખરૂં પુછો તો પક્ષીઓને પકડવાની જાળ હતી.

સહાબીઓ પણ એજ કારણથી મનરૂપી ભટકતા ભુતના પ્રપંચો માટે હઝરત રસુલે ખુદા (સ. અ.) ને પુછતા હતા. કેમકે એમને સમજ પડતી નહોતી, કે અમારી શુધ્ધ અંતઃકરણની ભકિતને મલિન કરી દે, તેમાં એ ભમતા ભુતની કાંઇ ગરજ છુપાએલી છે કે કેમ ? જાહેરની ભકિત માટે સહાબીઓ વધુ પુછતા ન હતા. પણ જે એઓ ગુપ્ત છે તે વિષે પુછ પરછ કરતા હતા. અને તેથી જેવી રીતે તાજા ફુલને અજમાવવાથી સુગંધ ઓળખાઇ જાય છે, તેમ તેઓ સેહલાઇથી અંતઃકરણની શુધ્ધિ અશુધ્ધીને ઓળખી શકતા હતા. અંતઃકરણની એબોથી વાકિફ થવાની ઇચ્છા રાખનાર સહાબીઓમાં એક હઝરત હુઝેફા (ર. અ.) હતા. તેઓ હમેશા અંતઃકરણના છળકપટ વિષેજ હઝરત રસુલે ખુદા (સ. અ.) ને પુછતા હતા અને તેથી તેઓ એ વિષે એટલું બધું જ્ઞાન ધરાવતા હતા, કે મોટા મોટા સહાબીઓ પણ તેમનું એ વિષેનું પ્રવચન સાંભળી દિંગ થઇ જતા હતા.

યહુદી પ્રધાન સાથે ખ્રિસ્તીઓનો મેળ મેળાપ થવાનું વર્ણન

(૧૭)

૪૫૫

દિલ બદો દાદન્દ તરસાયાં તમામ, | ખુદ ચે બાશદ કુવ્વતે તકલીદે આમ
ઉનકો દિલ દે બેઠે ઇસાઇ તમામ, | યે હે દેખો કુવ્વતે તકલીદે આમ
ખ્રિસ્તી સૌ એના અનુયાયી થયા. | પુછયા વિણ ઘેટાના ટોળાં સમ વળ્યા

૪૫૬

દર દુરૂને સીના મેહરશ કાશતન્દ, | નાયબે ઇસાશ મી પિન્દાશ તન્દ
બો કે દિલમે બીજ ઇશ્કે ઇશ્ક કે | નાયબે ઇસા ઉસે કેહને લગે
રાખતા દિલમાં હતા તેઓ મહેર, | નાયબે ઇસાજ કહેતા એની પેર

૪૫૭

ઉ પિસર દજ્જાલ યક ચશ્મે લઇં. | અય ખુદા ફરિયાદ રસ નેઅમુલ મુઇં
વો તો થા એક તુખ્મે દજ્જાલે લઇં, | અય ખુદા ફરિયાદ અય નેઅમુલ મુઇં
છોકરો દજ્જાલ કાણુંનો હતો | હે ખુદા તું છે અમારો આશરો

૪૫૮

સદ હઝારાં દામો દાનાસ્ત અય ખુદા | મા ચું મુરગાને હરીસે બે નવા
લાખોંહી હેંય દામો દાના અય ખુદા, | હમમેં મુરગાને હરીસ બે નવા
જાળ ફેલાયો છે, દાણા છે, પડયા. | પક્ષી છે એ લોભ લાલચના બધા

૪૫૯

દામ અદમ પા બસ્તએ દામે તો એમ,
હમ હૈં હરદમ કયદ તેરે દામ મેં
જાળમાં બેશક છે, સપડાયો, દરેક,

હર યકે ગર બાઝો સી મુર્ગે શવેમ
બાઝ યા સીમુર્ગ જો કુચ્છભી બને.
બાજ ને શહ મુર્ગનો અહીં શો વિવેક ?

૩૬૦

મી રિહાની હર દમે મારા વ બાઝ
તુ રહા કરતા હય કરકે સરફરાઝ
હર ઘડી તું છોડી દે અમને અમે,

સુએ દામે મી રવેમ અય બે નિયાઝ
ખુદહી ફંસજાતે હંય હમ અય બે નિયાઝ
પાછા આવી જાળમાં સપડાઇએ

૪૬૧

મા દરીં અંબારે ગંદુમ મી, કુનેમ
જમએ હંય અંબાર મેં ગંદુમ કરેં
રોજ ઘઉં કરીએ છીએ ભેગા અમે,

ગંદુમે જમ્અ આમદા ગુમ મી કુનેમ
ફિર છસી ગંદુમકો એકદમ કમ કરેં.
પણ જે છે કોઠાર તેને ભુલીએ

૪૬૨

મી બયન્દેશેમ આખિર મા બહોશ,
સોચતે હંય ફિર બસદ હોશો અમલ,
એ ન જાણ્યું બુદ્ધિએ કિન્તુ કદા,

કીં ખલલ અઝ ગંદુમસ્ત અઝ મકે મુશ
ગેહુંમેં ચુહે ને ડાલા હય ખલલ
ઘઉંમાં તો ઉંદર નો ડર રહે છે સદા

૪૬૩

મુશ તા અંબાને મા હફરા ઝદસ્ત
ચુહે કે રખનેસે નુકસાં હો ગયા.
ઉંદરે કાણું કર્યું ! કોઠારમાં,

વઝ ફનશ અંબારે મા વીરાં શુદ અસ્ત
જો કિયા થા જમ્એ વીરાં હો ગયા
નાશ દાણાનો થશે ક્ષણ વારમાં

૪૬૪

અવ્વલ અય જાં દફએ શરરે મુશકુન,
પહેલે અય દિલ બંદ કર ચુહેકા ઘર,
મારતી ઉન્દરની પહેલાં દુર કર,

વ નગેહ અંદર જમ્એ ગંદુમ જેહકુન
જમ્એ ગંદુમકે લિયે ફિર ફિક્ર કર
તે પછી તું ઘઉં તણા અંબાર કર

૪૬૫

બિશ નવઝ અખ્બારે આં સદરે સુદુર
સુન હદીસોં મેં યે હય કવલે હુઝુર
સુરતુદ્દાનું વેણ આ શુણજો, જરૂર

લા સલાતા તમ્મા ઇલ્લા [illegible] હુઝુ
કુચ્છ નહી હોતી [illegible] ઝુ
પુરી ન થાએ [illegible] એ હુઝુ[illegible]

૪૬૬

ગર ન મુશે દુઝદ દર અંબાન મારત,
ઔર ચુહા ગર નહીં ઘરમેં ઘુસા,
કાઠીમાં ઉંદર જો પેઠો ચોર છે,

ગંદુમે આ અમાલે ચલ સાલા કુ જાસ્ત
કોન હય ગેહું અમલકે ખા ગયા.
ભક્તિ ચાલીસ વર્ષની પણ શું કરે.

૪૬૭

રેઝા રેઝા સિદક હર રોઝા ચરા,
થોડા થોડા સિદક હર દિન કિસલિયે,
થોડી થોડી પણ ભલાઇ રોજની,

જમ્આ મી નાયદ દરી અંબારે મા
જમ્આ હો સકતા નહીં દિલમેં તેરે
મારા ખાતામાં જમા કેમ ના થઇ

૪૬૮

બસ સિતારા આતિશ અઝ આહન જહીદ
આગકે તારે થે લોહેસે ઉડે,
આગ ચકમકથી ઝરે છે જે ઘડી.

વાં દિલે શોરીદા પિઝ રફતો કશીદ
પસ દિલે શોરીદાને સબ રખ લિયે
દિલ બળેલો ખેંચી લે જલદી થકા

૪૬૯

મેક દર ઝુલમત યકે દુઝદે નિહાં
પસ અંધેરે મેં મગર એક ચોર ભી
ચોર પણ અંધારામાં જે ગુપ્ત છે.

મી નેહદ અંગુસ્ત બર ઇસ્તારહા
હાથ ઉન પર ડાલ દેતા હય કભી
આંગળી આ તણખા ઉપર રાખે તે

૪૭૦

મી કુશદ ઇસ્તારહાં રા યક બયક,
ઉન સિતારોંકો વો દેતા હય બુઝા.
એક એક તણખો છુપાવી દે છે તે

તાકે નહ્મરૈ ઝદ ચરાગે બર ફલક
તા ન રૂપશે નુર ઉનકા તા સમા
નભ ઉપર દીવો ન સળગે જેથી એ

૪૭૧

ચું જનાબાતત શવદ બામાં મુકીમ
અર ઇનાયત હમપે તુ મવલા કરે
જો કૃપા તારી અમારી સાથ હોય

કે ખુવદ બીમે અઝાં દુઝદે લઇમ
ચોરસે કયા ખવફ ફિર હમકો રહે
તો કુકર્મી ચોરની શી બીક હોય ?

૪૭૨

અર હઝારાં દામ બાશદ હર કદમ
સેંકડો ફંદે હોં ગો હર હર કદમ
ડગલે ડગલે જાળ પથરાએલી હોય

ચું તું બા માઇ ન બાશદ હેચ ગમ
તુ જો અપના સાથી હો ફિર કયા હય ગમ
તું અમારી સાથ હો તો ડર ન હોય.

૪૭૩

હર શબે અઝ દામે તન અરવાહરા
દામે તનસે રૂહકો હર શબ ખુદા
આત્મા પિંજરથી છુટે રાતમાં

મી રિહાની મી કુની અલવાહ રા
ખોદ કર અલવાહ કરતા હય રિહા
તાબેદારીથી મળે મુક્તિ તદા

૪૭૪

મી રહન્દ અરવાહ હર શબ ઝીં કફસ
ઇસ કફસસે ઉડકે રૂહેં રાત ભર
રાતે મુક્તિ પામે કેદી દેહથી

ફારિગાં બે હાકિમો મેહકુમે કસ
રેહતી હંય આઝાદ મુતલક સર બસર
રાજા પણ દોલતનો નવ ત્યારે ધણી

૪૭૫

શબ ઝે ઝિન્દાં બે ખબર ઝિન્દાનીયાં
શબમેં ઝિન્દાંસે હંય કયદી બે ખબર
કોઇ લાભા લાભનો નવ તેહને

શબ ઝે દોલત બે ખબર સુલતાનીયાં
બે ખબર દવલતસે સુલતાં અય પિસર
જાણે નવ કે કોણ હું ને કોણ તે

૪૭૬

હાલે આરિફ ઇં બુવદ બે ખ્વાબ હમ
નિન્દ બિન ભી હય યેહી આરિફકા હાલ
જાગ્રત વસ્થામાં આરિફનો એ હાલ

ગુફત ઇઝદાં હુમ રકુદુન ઝીં મરમ
ગારમેં આરામસે હંય કુછ રિજાલ
ખુદ ખુદા ફરમાવે છે હે મારા લાલ

૪૭૭

ખુફતા અઝ એહવાલે દુનિયા રોઝોશબ
રાત દિન દુનિયામેં હંય મેહવે ખ્વાબ
હાલ થી દુનિયાના ઉંઘ્યો રાતદી

ચું કલમ દર પંજએ તકલીબે રબ
પર હય દસ્તે હકમેં કિલકે ઇનકિલાબ
હકને તાબે જેમ લેખણની ગતિ

૪૭૮

આંકે ઊ પંજા ન બીનદ દર રકમ
હાથ લિખનેમેં નહીં જો દેખતા
હાથના તાબામાં છે લેખણ ખરો

ફેઅલે પિંદારદ બ જુમ્બીશ અઝ કલમ
હય કલમકો લિખને વાલા જાનતા
જાણે પણ તે કાર્ય તો લહીઓ કરે

(૧૭)

ખ્રિસ્તી લોકો ગાડરીયા પ્રવાહની પેઠે થોડાજ સમયમાં તે પ્રધાનની પાસે જમા થયા. કોઇ તપાસ કરતો ન હતો કે એ કોણ છે ? બધાએ પોતાના દિલમાં એની મોહબ્બતનું બી વાવ્યું હતું ને તેને હઝરત ઇસા (અ. સ.) નો પ્રતીનિધી માનતા હતા. પણ ખરૂ પુછો તો એ કાણા દજ્જલનો છોકરો હતો. માટે હે ખુદા તું અમારી ફર્યાદ સાંભળ, તુંજ અમારો સહાયક છે. હે ખુદાવંદા લાખો દાણા ને જાળ અમને ફસાવવા તઇયાર છે, અને અમે એવા લોભી પક્ષીઓ છીએ કે એમાં સપડાઇ જતા કશી વાર લાગતી નથી અમે બધા તેમાં ફસાઇએ છીએ ભલે ને અમારામાં કોઇ બાજ હોય કે ગરૂડ હોય તો એ શું ? તુંજ અમને એ જાળથી બચાવે છે. છતાં અમે તેની ફરદ જોઇએ છીએ. અમે કોથળામાં સુકૃત્ય રૂપી ઘઉં નો ભરીએ છીએ પણ તેમાં નિષ્કામ વૃતિ ન હોવાથી તે એળે જાય છે, તેથી અમારા ઘઉંમાં શી ખરાબી છે તે જોતા નથી. પણ વિચાર કરતાં જણાય છે કે ઇચ્છા રૂપી ઉંદર એનો નાશ કરે છે. એણે છુપી રીતે અમારા કોથળા સુધી સુરંગ ખોદી છે, તે કોથળામાંના ઘઉંનો નાશ કરે છે માટે પહેલાં તો એ ઉંદરની પીડા દુર કરવી જોઇએ, તે પછી ઘઉંનો સંગ્રહ કરવો જોઇએ ત્યારે તમારો ભંડાર સલામત રહેશે તે તમને ઉપયોગી થઇ પડશે.

હદીસ શરીફમાં છે કે 'લા સલાતા તંમ્મા ઇલ્લા બિલ હુઝુર' જ્યાં સુધી અંતઃકરણ રજુ ન હોય ત્યાં સુધી નમાઝ પુરી ગણાતી નથી. માટે વાસના રૂપી ઉંદર અમારા કોથળામાં ચોરી કરે છે, તે અમને હંમેશ ને ગફલતમાં નાખી પોતાનું કામ કર્યે જાય છે, નહિ તો ૪૦ વરસ સુધી સુકૃત્ય રૂપી જે ઘઉં એકઠા કર્યા હતા તે કયાં ગયા ? જો એ ચોરી લેતા નથી તો રોજનો એક દાણો ગણીએ તો તેટલા દાણા પણ કોથળામાં તો નથી ! અમારી દિલરૂપી ભઠ્ઠીમાંથી હજારો તણખા ઉડયા ને અમે તપ ભકિતમાં લીન રહી કષ્ટ વેઠયું પણ તેથી એ કોઇ ફળ થયું નહિ. આ વાસના રૂપી ગુપ્ત ચોર તે એક એક તણખલાને ઝાલી ઝાલીને ઓલવી નાંખે છે કેમકે ઘરમાં જ્યારે ચોર પેસે છે ત્યારે દીવો ઓલવી નાખે છે. માટે તું રક્ષા કરે તો અમને એ ચોરની બીક નથી, ને એણે ડગલે ડગલે જે જાળ પાથરી છે, તેની પણ પરવા નથી.

અમે જોઇએ છીએ કે અમારો આત્મા કાયા રૂપી જાળમાં કેદ છે. ને તું તેને દર રાત્રીએ છોડી મુકે છે ને તે સ્વપ્નાવસ્થા ગણાય છે, એ વખતે તું એમાંથી શકિત ને લાગણી લઇ લે છે અને તેથી એ પાંજરામાંથી નીકળી આનંદથી ફરે છે, તે વખતે એ આત્મા એવો તો રાજી હોય છે કે જાણે કોઇ રાજા એ નથી ને કોઇ પ્રજાએ નથી, અને રાત્રે જેમ કેદખાનામાં કેદી ને ધન દોલતથી ધનવાન લોકો બે ખબર હોય છે, તેમ તે પણ આઝાદ થઇ જાય છે રાત્રે કેદીને કેદખાનાનું ભાન નથી ને ધનવાનને પોતાની દોલતની ખબર નથી.

અરહાબે કહફની આંખો ઉઘાડી છે, તેથી જાણે તેઓ જાગે છે, પણ ખરૂ પુછો તો તે સુતેલા છે, જે લોકો ખુદાને ઓળખે છે. તેમની હાલત પણ જાગ્રતાવસ્થામાં એવીજ છે, લોકો જાણે છે કે તેઓ જાગે છે ને દેહ રૂપી કેદ ખાનામાં કેદ છે પણ તે તો સુતેલા છે ને કાયા રૂપી કેદથી મુક્ત છે, ખુદા ફરમાવે છે કે આરિફ લોકો દુનીયાની હાલતથી રાત દિવસ સ્વપ્નાવસ્થામાં છે અરહાબે કહફ માટે ફરમાવે છે કે અમે તેમને જમણી અને ડાબી બાજુએ પાસું ફેરવીએ છીએ એવીજ રીતે આરિફ લોકોના ગતિ ને પાસું ફેરવવાની હાલત છે જાહેર જોનાર એમ જાણે છે કે લખવાનુ કામ કલમ કરે છે, પણ રહસ્ય જાણનારા જાણે છે કે જેના હાથમાં એ કલમ છે, તેની મરજી પ્રમાણે કલમ કામ કરે છે

આરિફ માણસનું દ્રષ્ટાંત

(૧૮)

૪૭૯

શિમ્મએ ઝીન હાલે આરિફ વા નમુદ, ખલ્કરા હમ ખ્વાબે હિસ્સી દર રબુદ
હાલ આરિફકા હુવા જો કુછ બયાં, ઇસસે હિસ્સે ખલ્ક સોતી હય યહાં
વાત આરિફની જરા જાહેર કરી, લાગણીની ઉંઘ જગ સમજયું ખરી

૪૮૦

રફ્ત દર સેહરાએ બેચું જાને શાં, રૂહે શાં આસુદએ વ બદાને શાં
દશ્તે હુમેં જીસકી જા પહોંચી હો જાં, ઇનકે રૂહો જીસ્મ હંય સબ શાદમાં
જીવ તેનો લા મકાંમાં બસ ગયો, એ નથી તન, આત્મા તેનો રહ્યો

૪૮૧

ચુકેં રોઝ આખર ચુ બા ઝરીં સિપર, હિંદુએ શબ રા બ તેગ અફગન્દે સર
ચુકેં દિનકા લે કે સોનેકી સિપર, કાફિરે શબકો કરે ઝેરો ઝબર
ઢાલ સોનેરીથી સુરજ આવીયો, માથું કાઢી રાતનું કાપ્યું જુઓ

૪૮૨

મેલે હર જાને બસુએ તન બુવદ, હર તને અઝ રૂહ આ બસ્તન બુવદ
મુલતફિત હોતી હંય જાનેં સુએ તન, રૂહકા હોતા હય હામિલ હર બદન
જીવ પાછો તનમાં તેના આવીયો, આત્મા તનમાં વસી રાજી થયો

૪૮૩

અઝ સરીરે બાઝ દામ અંદર કશી, જુમ્લા રા દર દામે દર્દ આવર કશી
દે કે તુ આવાઝ ફેલાતા હય દામ, દામમેં ખીંચતી હય ફિર દુનિયા તમામ
પકડે પક્ષી જાળમાં બીજાં નવાં, આજ્ઞાથી રાજાની તાબે થયાં

૪૮૪

ચું કે નુરે સુબ્હ દમ સર બર ઝનદ, કર ગસે ઝરીંને ગર્દું પર ઝનદ
સુબ્હે જબ હોતી હય રોશન કામ્યાબ, ફડ ફડાતા હય પર અપને આફતાબ
જવ પ્રકાશે સૂર્ય ને પ્રભાત થાય, નભ ઉપર તેજસ્વી સુરજ તવ જણાય

૪૮૫

ફાલિકુલ અસ્બાહ ઇસરાફીલ વાર, જુમલે રા દર સુરત આદર ઝાં દિયાર
મિસ્લે ઇસરાફીલ ખલ્લાકે જહાં, બખ્શાતા હય સુરતેં સબકો યહાં
"ફાલિકુલ ઇસ્લાહ" ઇસરાફીલ પઢે, આત્મા લાવે શરીરમાં જાણજે

૪૮૬

રૂહ હાએ મુનબસિતરા તન કુનદ, હર તને રા બાઝ આ બસ્તન કુનદ
રૂહ જુદા રૂહોંકો કરતા હય બદન, હામિલે અરવાહ હો જાતે હંય તન
જીવ તનમાં નાંખે તે દર એકના, ને ભરે છે તે બદન હર એકના

૪૮૭

અસ્પ જાંહારા કુનદ આરી ઝેઝીં,
છોડતે હંય ઝીન ઘોડે જાનકે,
જીવ રૂપી અશ્વ પર મુકે પલાણુ,

સિરેં અન નવમો અખુલ મવતસ્ત ઈં
ખ્વાબ ભાઇ મવતકા હય માન લે
મોતનો છે ભાઈ તે તું ઉંઘ જાણુ

૪૮૮

લેક બેહરે આંકે રોઝ આયન્દ બાઝ,
દુસરે દીન વાપિસીકે વક્ત પર,
દિવસે આવે તે પાછા પુન રવિ,

બર નહેદ બર પાએ શાં બંદે દરાઝ
બાંધતે હંય પાઉં રસ્સીસે મગર
માટે લાંબી દોરી બાંધે પગ થકી

૪૮૯

તાકે રોઝશ વા કસદ ઝાં મર્ગઝાર,
તાકે ફિર ખેતોંસે લોટાએ ઇન્હેં,
જેથી તેને ખેંચી લાવે દિવસે,

વઝ ચરાગાહ આર દશ દર ઝેરબાર
ઓર નીચે ઝીનકે લાયે ઇન્હેં
જીન નીચે લાવે ગોચરથી ખરે

૪૯૦

કાશ ચું અસહાબે કેહેફ આં રૂહરા,
કાશ રેહ સકતી હિફાઝત મેં યે રૂહ,
કહફની પેઠે તેઓના જીવ પર,

હિફ્ઝ કરદે યા ચો કશ્તી નુહરા
મિસ્લે એહલે કેહેફ યા કશ્તીએ નુહ
નુહ નાકા સમતો રક્ષક હોત ગર

૪૯૧

તા અઝીં તુફાને બે દારીઓ હોશ,
હોશો બેદારીકે ઇસ તુફાનસે,
જાગ્રત ને હોશના તુફાનથી,

વા રહીદે ઈં ઝમીરો ચશ્મો ગોશ
આંખ કાન ઓર દિલકો મિલતે રાસ્તે
કાન આંખો, જીવ, દિલ છુટત સહી

૪૯૨

અય બસા અસહાબે કેહેફ અંદર જહાં,
બે શુમાર અરહાબે કહેફ ઇસ દોરકે,
છે બહુ અરહાબે કહફ સૃષ્ટિમાં,

પહેલુએ તુ પેશ તુ હસ્ત ઇન ઝમાં
તેરે પહેલુમેં હંય તેરે સામને
તારી સામે, પાસે પણ આજે ખરા

૪૯૩

ગારે બા તો યાર બાતો દર સરોદ,
યાર ભી ઓર ગારભી હે નગમા ગર,
તારી સાથે તે કરે છે વાતચીત,

મોહર બર ચશ્મત વ બર ગોશત ચેસુદ
મોહરેં હંય પર તેરે ગોશો ચશ્મ પર
કાન ને આંખોથી નવ દેખે ખચીત

૪૯૪

બાઝ દાં કઝ ચીસ્ત ઈં રૂપોશહા,
કયોં નિહાં તુઝસે હંય તુહી ગોર કર,
કેમ છે અદ્રશ્ય તે તારા થકી ?

ખતમે હક બર ચશ્મહા વ ગોશહા
કયોં હંય મોહરેં આંખ પર ઓર કાનપર
સીલ કાનોં આંખો પર જાણો નકી

(૧૮)

આરિફો (બ્રહ્મજ્ઞાનીઓ) ની હકીકત આપણા સમજવામાં આવી શકતી નથી. પણ તેની કાંઇક હકીકત સમજવા સારૂ સ્વપ્નાવસ્થાનો દાખલો સારો છે. સ્વપ્નાવસ્થામાં આપણો આત્મા એવા વનમાં જતો રહે છે, જ્યાં તેને કોઇ પકડનાર નથી. આત્મા પણ સુખી થાય છે.

ને અહીં દેહ પણ સુખી થાય છે, કેમકે ઉંઘમાં લાભા લાભ કે શોક હોતાં નથી. જાણે એકપક્ષી જાળ ને પાંજરામાંથી નીકળી સ્વતંત્ર થઈ જાય છે. પછી જ્યારે પ્રભાત થાય છે ત્યારે દરેક આત્મા દેહની સાથે મળી જાય છે. અને પારધિની પેઠે બોલીને દરેક પક્ષીને જાળમાં પકડી લે છે. એ વખતે ઉંઘ ને જાગ્રતાવસ્થાની વચ્ચે લડાઈ થાય છે. કદીક ઉંઘી જાય છે ને કદીક જાગી જાય છે. પછી જેમ ઇસરાફીલ (અ. સ.) બીજી વખતે રણશીંગુ ફુંકશે ને બધા માણુસો જાગી ઉઠશે, તેમ દરેક આત્મા દેહનું રૂપ ધારણ કરે છે. જે દેહ નામ પામે છે. અને આખી રાત જીવ રૂપી ઘોડા પર જે સામાન મુકેલો હતો તે ઉતરી જાય છે એટલાજ માટે ઉંઘને મોતનો ભાઇ ગણ્યો છે.

રાત્રે આત્મા સ્વતંત્ર થઈ જાય છે. તેનું અસ્હાબે કહફની પેઠે અથવા હઝરત નુહ (અ. સ) ની હોડીની પેઠે રક્ષણ કર્યું હોત તો કેવું સારૂં થાત ! કેમકે જાગ્રતાવસ્થામાં લાવી અમને સેંકડો આફતોમાં ફસાવે છે.

અરે તુ અસ્હાબે કહફને કેમ સંભાળે છે ! તેઓને તો વર્ષો થઇ ગયાં તારી નજરની સામે આ વખતે પણ સેંકડો અસ્હાબે કહફ મોજુદ છે. પણ તારાં અંતઃકરણ કાન ને આંખો ઉપર મહોર કરેલી છે. તેથી તને કેમ દેખાય ? જો એ સીલ તુટી જાય તો તે મિત્ર ને તેનું ઠેકાણું તને દેખાય. હવે આવી રીતે આંખ કાન ઉપર મહોર હોવાનું શું કારણ છે, તે આવતી હિકાયતમાં વર્ણવવામાં આવશે.

ખલીફાએ લયલાને પુછયું ને તેણે જવાબ આપ્યો તે વિષે.

---

(૧૯)

૪૯૫

ગુફ્ત લયલા રા ખલીફા કાં તુઈ, કઝ તુ મજનું શુદ પરીશાનો ગવી
પુછા લયલાસે ખલીફાને બતા ! કયસકો તુને પરેશાં કયોં કિયા ?
તુંજ લયલા છે ? ખલીફાએ કહ્યું, કેસ દીવાનો થયો, જે પર તે તું ?

૪૯૬

અઝ દીગર ખુબાં તું અફઝું નીસ્તી, ગુફત ખામુશ ચું તુ મજનું નીસ્તી
તુ હસીનોંસે મગર અફઝું નહીં, બોલી બસ ખામોશ તુમ મજનું નહીં
રૂપમાં બીજાથી તુ સુંદર નથી, બોલી છાનો રહે કે તુ મજનુ નથી

૪૯૭

દીદએ મજનુ અગર બુદે તુરા, હર દો આલમ બે ખતર બુદે તુરા
ચશ્મે મજનુસે અગર તુમ દેખતે, હોતે અંદાઝે હમારે હુસ્ન કે
આંખ મજનુની જો તુજને હોતતો, મુજને ઉત્તમ સર્વથી જાણત ખરો

૪૯૮

બા ખુદી તુ લેક મજનુ બે ખુદસ્ત, દર તરીકે ઇશ્ક બેદારી બદસ્ત
તુમ હો બા ખુદ ઔર મજનુ બે ખબર, બા ખુદી હમ મનઝિલે ઉલફતમેં સર
બે ખુદી મજનુને, તુજને જાગ્રતિ, ઇશ્કના રસ્તામાં હુશીયારી બુરી

૪૯૯

હર કે બેદારસ્ત ઉ દર ખ્વાબ તર,
જો હય બેદાર ઉસ્પે હય એક નીંદસી,
જાગે છે તે, ઉંઘમાં જે મસ્ત છે,

હસ્ત બેદારીશ અઝ ખ્વાબશ બતર
ઇસ્કી બેદારી હય સોનેસે બડી
જાગવું છે ઉંઘની બોટું ખરે

૫૦૦

હર કે દર ખ્વાબસ્ત બે દારીશ બેહ,
સોને વાલેકી હય બે દારીહી ખુબ,
જાગવું તો ઉંઘવાળાનું ભલું,

મસ્તે ગફલત અયન હુશીયારીશ બેહ
મસ્ત ગફલતકી હય હુશીયારીહી ખુબ
શુદ્ધિ ગાફિલની સરસ છે જાણ તું

૫૦૧

ચું બહક બેદાર ન બુવદ જાને મા,
જબ ખુદાકે સાથ દિલદારી નહીં,
જીવ મારો હકથી જો જાગે નહીં,

હસ્ત બેદારી ચુ દર બંદાને મા
કેદીઓંકી જાગ—બેદારી નહીં
જાગ્રતાવસ્થા તો કેદી સમ ખરી

૫૦૨

જાં હમા રોઝ અઝ લકદ કો બે ખ્યાલ,
જાનકો દિનભર જો ઠુકરાયે ખ્યાલ,
જીવ દિનથી ચિંતાથી પાયમાલ થાય,

વઝઝિયાનો સુદો અઝ ખવફે ઝવાલ
નફ્ઓ નુકસાંકા ગમ ઓર ખવફે ઝવાલ
બીકે લાભા લાભની ગભરાઇ જાય

૫૦૩

ને સફા મીમાનદશ ને લુત્ફો ફર,
ફિર સફાઇ ઓર કેફીયત હો કયા,
બાકી નિર્મળતા રહે તેમાં નહીં,

ને બ સુએ આસ્માં રાહે સફર
આસ્માનોં તક મિલે કયા રાસ્તા
અર્શ પર પહોંચે ન તે આ જગ થકી

૫૦૪

ખુફતા આં બાશદ કે ઉ અઝ હર ખ્યાલ,
હય વોહી સોતા જો હો મેહવે ખ્યાલ,
ઉંઘમાં હોયે તો નવ ચિંતા કંઇ,

દારદ ઉમ્મીદો કુનદ બા ઉ મકાલ
છોડકર સબકો કરે ઉસસે મકાલ
રાખે આશા ને કરે વાતો કોઇ

૫૦૫

ને ચુનાકે અઝ ખ્યાલ આયદ બહાલ,
પર ન અયસા હો ઊચટ જાયે ખયાલ,
નહીં ખ્યાલ એવો કે જેથી હોય હાલ,

આં ખ્યાલશ ગરદદ ઉરા સદ વબાલ
ઉસ્કે હકમે ઓર હી લાયે વબાલ
પણ તે એને માટે છે જાણો વબાલ

૫૦૬

દેવરા ચું હર બીનદ ઉ બ ખ્વાબ,
ખ્વાબમેં શયતાનકો માનિન્દે હુર,
જોયો શયતાં સ્વપ્નમાં જાણે પરી,

પસ ઝે શહેવત રીઝદ ઉ બા દેવ આબ
દેખકર ઇનઝાલ હોતા હય ઝુરૂર
થઇને કામાતુર બસ સંગત કરી

૫૦૭

ચુંકે તુખ્મે નસ્લ દર શોરા બ રીખ્ત,
ઉસ્કા તુખ્મે નસ્લ બંજરમેં ગિરે,
ખાર ભોંમાં તેણે તો બી વાવીયું,

ઉ બખ્વેશ આમદ ખ્યાલ અઝવે ગુરેખ્ત
હોશ આયે વસ વસોંસે ચોંક કે
જ્યારે જાગ્યો ભાન તેને આવ્યું

૫૦૮

ઝોકે સર બીનદ અઝાંનો તન પલીદ, — આહ અઝાં નકશી પીદીદે ના પીદીદ
ઝોક હો સરમેં બદન સારા પલીદ, — વોહ હસીં સુરત હો બિલકુલ નાપીદીદ
તન બધુ અપવિત્ર માથામાં દરદ, — થઇ ગયો સંપુર્ણ ઝંખવાણો મરદ

૫૦૯

મુર્ગ બર બાલો પરાનો સાયા અશ, — મીદવદ બર ખાક પરરાં મુર્ગ વશ
મુર્ગ હો પરવાઝમેં અફલાક પર, — ઉસ્કા સાયા પડ રહા હો ખાક પર
પક્ષી નભમાં ઉડે, પડછાયો ધરે, — તેમ પક્ષી પેઠે ઉડે છે ખરે

૫૧૦

અબલહે સય્યાદે આં સાયા શવદ, — મી દવદ ચંદાંકે બે માયા શવદ
બે વકુફ ઇસ સાયે પર હોકર નિસાર, — દોડતા હય ઉસ્કે પીછે બારબાર
પારધી પડછાયા પાછળ દોડે ખર, — એવો થાકયો ચુર થઇ બેઠો તે નર

૫૧૧

બે ખબર કાં અકસે આં મુર્ગે હવાસ્ત, — બે ખબર કે અસ્લે આં સાયા કુજાસ્ત
સાયએ મુર્ગે હવાસે બે ખબર, — અસ્લે સાયાકી ફિઝાસે બે ખબર
એ ન જાણ્યું પક્ષીનો પડછાયો છે, — એ ન જાણ્યું કે અસલમાં શું છે તે

૫૧૨

તીર અંદાઝદ બ સુએ સાયા ઉ, — તરકશશ ખાલી શવદ દર જુસ્તોજુ
ફેંકતા હય તીર સાયે કે લિયે, — ખાલી હો જાતા હય તરકશ તીરસે
તીર મારે જો તે પડછાયા ભણી, — થાય તીરકશ ખાલી ને લાભજ નહીં

૫૧૩

તરકશે ઉમરશ તિહી શુદ ઉમ્ર રફ્ત, — અઝ દવીદન દર શિકારે સાયા તફ્ત
ઉમ્રકા તરકશ જો ખાલી હો ગયા, — અબ શિકારે સાયામેં દોડેગા કયા
જીંદગીનું તીરકશ ખાલી થયું, — દોડયો પડછાયામાં વય એળે ગયું

૫૧૪

સાયએ યઝદાં ચે બાશદ દાયા અશ, — વારિહા નદ અઝ ખ્યાલો સાયા અશ
સાયએ યઝદાં મુહાફિઝ હો અગર, — બસ ખ્યાલે સાયાસે જાયે ગુઝર
હકનો પડછાયો તો તેની ધાવ છે, — વ્હેમ ને શંકાથી તે મુક્તિજ દે

(૧૯)

ખલીફાએ લયલાને પુછયું કે જેના કારણથી કયસ દીવાનો થયો છે તે લયલા તુંજ છે? તું તો બીજી સ્ત્રીઓ કરતાં કોઇ વધારે રૂપાળી નથી. લયલાએ જવાબ આપ્યો કે છાનો રહે. તું મજનું નથી. જો તને મજનુંની આંખો મળી હોત તો બંને લોકોની કીમત મારા મુકાબલામાં તને શુન્ય જણાત. તું મારૂં તારૂં સમજે તેથી તું તો હુશીયાર ને ખબરદાર છે, પણ મજનું તો બે ખબર છે. તે તો એટલું પણ જાણતો નથી, કે હું કોણ છું ને તે કોણ છે. ફક્ત એટલું જાણે છે કે ઇશ્કના પંથમાં હોશીઆરી ને જાગ્રતાવસ્થા જેવી નઠારી વસ્તુ કોઇ નથી. જેનું મન જાગતું ને આંખો ઉંઘમાં છે તેનું ઉંઘવું જાગ્રતાવસ્થાથી સારૂં છે, તે

જાગ્રતાવસ્થા ઉંઘથી નઠારી છે. કેમકે ઉંઘમાં હોય છે, ત્યાં સુધી ખરા માશુકના પવિત્ર વિચારોમાં લીન રહે છે પણ જાગે છે, ત્યારે સેંકડો પીડાઓમાં ફસાઈ જાય છે. જેનું દિલ ઉંઘે છે તેની જાગ્રતાવસ્થા સારી છે. કેમકે તે ગફલતમાં મસ્ત છે. ખુદાની સાથે અમારા જીવની જાગ્રતાવસ્થા ન હોય, તો એ જાગ્રતાવસ્થા એક એવો કિલ્લો છે જેમાં અમે કેદ છીએ. આખો દીવસ અમારો જીવ સેંકડો આફતોમાં ફસાએલો રહે છે તેથી એવો જીવ નિર્મળ હોયજ નહિ, તે આકાશની તરફ જઇ શકતો નથી.

સુતેલા માણુસ સ્વપ્નું જોઈ આશાના કિલ્લાઓ બાંધે, પણ તેમાં સાચા આશિકોના જેવો રસ પડતો નથી. સ્વપ્નાવસ્થામાં શેતાનને પરી સમજી તેની સાથે ગમત કરે ને ધાતુસ્ત્રાવ થાય તેથી શું ? તેણે તો ઉત્તમ બી ખાર જમીનમાં વાવ્યું. તે જ્યારે જાગ્યો ત્યારે માથામાં ચક્કર આવશે ને શરીર અપવિત્ર થએલું જોશે. તેથી જ્યાં સુધી સ્નાન ન કરીલે ત્યાં સુધી ખુદાથી દુર પડેલો રહેશે.

આ સુતેલો માણુસ તે મુર્ખ માણુસના જેવો છે જે આકાશમાં ઉડતા પક્ષીનો જમીન પર પડેલો પડછાયો જોઇ તે પડછાયાની પાછળ પાછળ દોડે છે, અને થાકી જાય છે. અસલ પક્ષી ક્યાં છે તે જોતો નથી ને પડછાયાની તરફ તીર ફેંકે છે ને તીરકશ (ભાથું) ખાલી કરી નાખે છે. અર્થાત ઉમર પુરી થઈ જાય છે. એવા વખતે જો ખુદાનો પડછાયો તેને માટે ધાત્ર થાય તો એ પડછાયાના ભ્રમથી છુટે અર્થાત એ ધાવણા બાળક જેવા મુર્ખ શિકારીને કોઈ પારંગત મળે તો તેને ધાવતું કામ આપે, એટલે કે તેનું રક્ષણ કરે.

મુર્શિદ અને અલ્લાહના વલીની તાબેદારી કરવામાં લાભ છે તે વિષે.

(૨૦)

૫૧૫

સાયએ યઝદાં બુવદ બંદા ખુદા, મુરદએ ઇંન આલમો ઝીંદા ખુદા.
સાયએ યઝદાં હય હર મર્દે ખુદા, મુરદા યે દુનીયા હય ઝિંદા કિબ્રીયા.
હકનો પડછાયો ખુદાનો બંદો તે, જગમાં મડદું, ને ખુદાતો જિંદો છે.

૫૧૬

દામને ઉ ગીર ઝુદતર બે ગુમાં, તા રહી અઝ આફતે આખર ઝમાં.
દામન ઉસ્કા તુ પકડલે જલ્દતર, તા મિલે આફતસે દુનીયાકી મફર.
જલદી તેની ચાળ ઝાલી લે સમજ, કે ન આવે કોઇ આફત એ સમજ.

૫૧૭

કયફે મદદ ઝલ્લ નકશી અવલીયારત. કો દલીલે નુરે ખુરશીદે ખુદાસ્ત.
વુસઅતે સાયા હય શકલે અવલિયા હય દલીલે નુરે ખુરશીદે ખુદા.
કેવો પડછાયો વધારે તે તું જાણુ, છે વલી હક સુર્યના પ્રકાશ માન.

૫૧૮

અંદરીં વાદી મરવ બે ઇં દલીલ, લા ઉહિબ્બુલ આફેલીં ગો ચું ખલીલ.
ચલ ન ઇસ વાદીમેં હરગિઝ બે દલીલ, ફાનીયોંકો છોડદે મિસ્લે ખલીલ.
જા તું એ જંગલમાં લઇને એ દલીલ, પુજું આથમતાને નહીં, બોલ્યા ખલીલ.

૫૧૯

રોઝે સાયા આફતાબે રા બયાબ, દામને શેહ શમ્સે તબરેઝી બ તાબ.
સાયેસે દરયાફત કરલે આફતાબ, શમ્સે તબરેઝીકા દામન બે શિતાબ.
દોડ પડછાયાથી સુરજ ઝાલ તું, ઝાલ દામન શમ્સ તબરેજી તણું.

૫૨૦

રેહ ન દાની જાનિબે ઇં સુરો ઉર્સ, અઝ ઝિયાઉલ હક હિસામુદ્દીં બ પુર્સ.
રાહે ઇરફાં મરદુમે હકબીંસે પુછ, ચલ ઝિયાઉલ હક હિસામુદ્દીંસે પુછ.
જો ન આ રસ્તો તને સુઝે કદી, પુછ ઝિયાઉલ હક હિસામુદ્દીન થી.

૫૨૧

દર હસદ ગીરદ તુરા દર રેહ ગુલુ, દર હસદ ઇબલીસરા બાશદ ગુલુ.
દુશ્મની તેરા ગલા પકડે અગર, હય ગુલુ શયતાંકો ઇસમેં યાદ કર.
આવવા દેશે ન ઇર્ષા તુજ કને, ઇર્ષા તો શયતાનનું બસ કામ છે.

૫૨૨

કોઝે આદમ નંગ દારદ અઝ હસદ, બા સઆદત જંગ દારદ અઝ હસદ.
હય હસદસે જીસકો હર ઇનસાંસે નન્ગ, કરતા હય વો નેકીયોંકે સાથ જંગ.
ઇર્ષાથી શયતાન માણુસનો અરિ, શેતાં શતરૂ નેકીનો ઇર્ષા થકી.

૫૨૩

અકબએ ઝીં સોઅબતર દર રાહ નીસ્ત, અય ખુનક આંકસ હસદ હમરાહ નીસ્ત.
સખ્ત તર બસ એક યેહી હય મરહલા, ગર નહીં સાથી હસદ તો હય મઝા.
ઇર્ષાથી અઘરો કોઇ રસ્તો નથી, તે છે સારો, ઇર્ષા જેમાં નવ જરી.

૫૨૪

ઇં જસદ ખાના હસદ આમદ બદાં, કઝ હસદ આલુદા ગરદદ ખાનદાં.
હય હસદકા ઘર જસદમેં બે ગુમાં, ઇસમેં હંય આલુદા અકસર ખાનદાં.
ઇર્ષાનુ ઘર થઇ ગયું છે આ શરીર, થઇ ગયા એમાં કુટુંબો નાશ વીર.

૫૨૫

ખાનુમાંહા અઝ હસદ ગરદદ ખરાબ, બાઝ શાહી અઝ હસદ ગરદદ ગુરાબ.
ઘર હસદસે હોતે હંય કયા કયા ખરાબ, બાઝકો મિલતા હય કવ્વેકા ખીતાબ.
જેને છે ઇર્ષાથી કાંઇ વાસ્તો, બાજ હોયે તો બને તે કાગડો.

૫૨૬

ગર જસદ ખાના હસદ બાશદ વલેક, આં જસદરા પાક કર્દ અલ્લાહ નેક.
ગો જસદ ઘર હય હસદકા બરમલા, ઉસ જસદકો પાક હકને કર દિયા.
હોય જો ઇર્ષાનુ ઘર નીજનું શરીર, હક કરે તેને પવિત્ર ધાર વીર.

૫૨૭

યાકૂત પાકી અઝ જનાબે કિબરીયા, જીસ્મ પુર અઝ કિબ્રો પુરકિહો રિયા.
ફઝલમે ખાલીકકે પાકીઝા હુવા, જીસ્મ જો થા મસ્દરે કિબ્રો રિયા.
ગર્વ ને કીનો હતાં જેમાં ભર્યા; તેવાને અલ્લાહે પણ પાકજ કર્યાં

૫૨૮

તહહેરા બયતી બયાને પાકી અસ્ત, ગંજે નુરસ્ત અઝ તિલસમશ ખાકી અસ્ત.
ઘરકી પાકી હય સફાઇકા બયાં, હય તિલીસ્મે ખાક ગંજીનાં નિહાં.
પાક મારૂં ઘર કરો પાકી નિશાન, ખાક છે પણ નુરની તે છે પિછાણ.

૫૨૯

ચું કુની બા એ હસદ મકરો હસદ, ઝાં હસદ દીલરા સયાહી હા રસદ.
એ હસદસે ગર કરેગા તુ હસદ, દિલ પે આયેગી સયાહી લા તઅદ.
જો કરે અનસુય પર ઇર્ષ્યા અસર, કાળું દિલ ઇર્ષ્યાથી થાયે સર બસર.

૫૩૦

ખાક શવ મરદાને હકરા ઝેર પા, ખાક બર સર કુન હસદરા હમચુમા.
ખાક હો મરદાને હકકે પાઉંકી, ઔર હસદ પર ખાક ડાલ અય આદમી.
થા પવિત્ર માણુસોના પગની રજ, ધુળ નાંખ ઇર્ષ્યાના મોં પર ને સમજ.

(૨૦)

પારંગત લોકો આ લોકમાં મુરદા સમાન છે ને ખુદાને ત્યાં જીવતા છે. માટે એવા માણુસની ચાળ પકડ. જેથી કિયામત સુધી તું નિર્ભય થઇ જઇશ. શું તું જોતો નથી કે તે પડછાયાને કેવો લાંબો કરે છે. જો તે ઇચ્છે તો પડછાયો વધવા પામે નહિ. (અલમ તરા ઇલા મબ્બિકા કયફા મુદ્દા જિલ્લે) આ પડછાયો તે ઓલીયાનો પડછાયો છે. કેમકે ઓલીયાઓ ખુદાના સુર્યના પ્રકાશને દેખાડનારા છે. માટે હુશ્યાર થઇ જા, ને આ જંગલમાં એવા ભોમીયા વીના ડગલું ન ભર. અને બધી વસ્તુઓને નાશવંત સમજી લે. અને 'લા ઉહિબ્બુલ આફિલીન' કહી દે.

સુર્યનો પડછાયો કહ્યો તે શમ્સ તબ્રેજી છે તેમની ચાળ પકડ. તેથી તું સુર્ય સુધી પહોંચી જઇશ. અને જો તું એ આનંદનો માર્ગ નથી જાણતો તો હિસામુદ્દીનને પુછ.

શમ્સ તબ્રેજીને હિસામુદ્દીનની હકીકત મવલાનાના જીવન ચરિત્રમાં આપી છે તે જુઓ.

ખુદાના માર્ગમાં ઇર્ષ્યાથી ભુંડી કોઇ ચીજ નથી. પણ હિસામુદ્દીન તે તારા ગળા સુધી આવવા દેશેજ નહિ. ઇબ્લીસને ઇર્ષ્યાના કારણુથીજ હાંકી કાઢવામાં આવ્યો. અને એજ કારણથી તેને આદમ સાથે ને સુકૃત્યો સાથે વેર છે. આ શરીર ઇર્ષ્યાનું સ્થાન છે, કેમકે માટીના શરીરનીજ શેતાને ઇર્ષ્યા કરી હતી. આપણે જોઇએ છીએ કે એજ ઇર્ષ્યાના કારણથી કુટુંબો નાશ પામે છે છતાં પણ આ ઇર્ષ્યાનું સ્થાન જે શરીર, તેને ખુદા ચાહે તો પાક કરી દે છે.

'અત તહારા બયતિમહ લિ-તાઇફીન' પ્રદક્ષિણા કરવા આવનાર માટે તમે બંને મારા ઘરને પાક કરો, તે આ શરીરજ છે, આ શરીરમાંજ તેમનો ઢગલો ભરેલો છે. જો કે તેની આ અદભુત રચના માટીથી છે. પણ જે એને તોડી શકે છે તે ખજાના પામે છે. માટે ઇર્ષ્યા ન કરનારની જો તું ઇર્ષ્યા કરીશ, તો તેનું તો કાંઇ બગડવાનું નથી, પણ તારાજ અંતઃકરણને અંધારૂં ઘેરી લેશે. તેથી જે ખુદાના વહાલા છે તેમના પગની રજ થઇ જા. ત્યારે તું ઇર્ષ્યા ઉપર ધુળ નાંખીશ.

યહુદી પ્રધાને ઇર્ષ્યા કરી તેનું વર્ણન

(૨૧)

૫૩૧

આં વઝીરક અઝ હસદ બુદશ નઝાદ, તા બ બાતિલ ગોશો બીનો બાદ દાદ
હાં હસદ હીસે બના થા વો વઝીર, ગોશો બીની સબ થે બાતિલમેં અસીર
ઇર્ષ્યાનું તે પુતળું પ્રધાન હતો કાન નાસિકા કપાવી ભદ બન્યો

૫૩૨

બર ઉમીદે આંકે અઝ નયશે હસદ ઝેહરે ઉ દર જાને મિસ્કીનાં રસદ
થી હસદમેં સિર્ફ બસ હસરતકી લહેર બે કસોંકી જાનમેં દોડાએ ઝેહેર
એટલા માટે કે ઇર્ષ્યા ડંખથી ઝેર એ લોકોમાં ફેલાવે નકી

૫૩૩

હર કસેકો અઝ હસદ બીની કુનદ ખ્વેશરા બે ગોશો બે બીની કુનદ
જો ગઢા ખોદે હસદસે પુર ગુરૂર ઉસકે કાન ઓર નાક કટતે હય ઝુરૂર
જે કોઈ ઇર્ષ્યાળુ માણસ થાય જાણુ તે કપાવે નાક ને પોતાના કાન

૫૩૪

બીની આં બાશદ કે ઉ બુએ બરદ, બુએ ઉરા જાનિબે કુએ બુરદ
નાક તો બસ વો હય જો બુ સુંઘ કર પાલે ખુશ્બુ વાલે કુચેમેં ગુઝર
સુંઘે છે જે ગંધ કહીએ નાક તે યાર પાસે ગંધ તે લઈ જાય છે

૫૩૫

હર કે બુયશ નીસ્ત બે બીની બુવદ બુએ આં બુયરત કાં દીની બુવદ
જીસકો બુ આતી નહીં બે નાક હય બુસે મતલબ બુએ દીને પાક હય
ગંધ જેને તેની નહિ, તેને ન નાક તે સુગંધી એવી જેથી થાય પાક

૫૩૬

ચું કે બુએ બુર્દો શુક્રે આં ન કર્દ કુફરે નેઅમત આમદો બીનેશ ખુર્દ
જીસને બુ સુંઘી ન શુક્ર ઉસકા કિયા કુફ્ર નેઅમત નાક ઇસકી લે ગયા
લઇને સુગંધી ન માને ઉપકાર થાય અણ ઉપકારી, ને નાકજ કપાય

૫૩૭

શુક્ર કુન મર શાકિરાં રા બંદા બાશ પેશે ઈશાં મુરદા શવ પાયન્દા બાશ
શુક્ર કર ઓર શાકિરોંકા હો ગુલામ ઉનકે આગે મરકે પા ઉમરે દવામ
શુક્ર કર ઉપકારીઓનો દાસ થા નાશ થઇ ચિરંજીવી હે યાર થા

૫૩૮

ચું વઝીર અઝ રેહઝની માયા મસાઝ, ખલ્કરા તુ બર મયા વર અઝ નમાઝ
રેહઝનીકા દમ ન ભર મિસ્લે વઝીર, ઉનકો નેકીસે ન રોક અય રાહગીર
વાટ પાડુ થા ન જેવો તે વઝીર જગને ભક્તિથી ન રોકી દે લગીર

૫૩૯

નાસહે દીં ગશ્તા આં કાફિર વઝીર, કર્દ ઉ અઝ મક્ર દર લોઝીના સીર
નાસહે ધર્માં થા વો કાફિર વઝીર હલવેમેં લેહસન મિલાતા થા શરીર
ધર્મ ઉપદેશક થયો કાફિર વઝીર ચેનમાં ભંગાણુ પડ્યું તે શરીર

૫૪૦

હર કે સાહબ ઝવક બુદ અઝ ગુફતે ઉ, લઝઝતે મી દીદો તલ્ખી જુફત ઉ,
થે જો એહલે ઝવક ઉસકે વઅઝ સે, લઝઝતે પાતે થે લેકિન તલ્ખ થેઃ
બુદ્ધિશાળી જે હતા સમજ્યા તેઓ, સ્વાદમાં કડવાસનો અનુભવ થયો

૫૪૧

નુકત હા મી ગુફત ઉ આમેખ્તા, દર જુલાબો કંદ ઝેહરે રેખતા
બાત કરતા થા મિલાવટસે સદા, કંદમેં વો ઝેહર દેતા થા મિલા
ખ્રિસ્તીઓ આગળ તે ગપ્પાં મારતો, ખાંડ ને જુલાબમાં વિષ નાંખતો

૫૪૨

હાં મશવ મગરૂર ઝાં ગુફતે નેકો, ઝાં કે દારદ સદ બદી દર ઝેરે ઉ
અયસી બાતોં પર ન હો નાઝાં કભી, જીનમેં પોશીદાહો કસરતસે બદી
તું ન થા મગરૂર તેની વાતથી, છે બુરાઈ તેમા સમજી લે બધી

૫૪૩

ઉ ચું બાશદ ઝિશ્ત ગુફતશ ઝિશ્તદાં હરચે ગોયદ મુરદા આંરા નીસ્ત જાં
જો બુરા હય ઈસકી બાતેં ભી બુરી મુરદેકી બાતોં મેં ક્યા હો ઝિંદગી
વાતો ભુંડાની તે ભુંડી જાણુ જો તે છે મડદું જીવ જીન તેમાં રહ્યો

૫૪૪

ગુફતે ઇનસાં પારએ ઇન્સાં બુવદ પારએ અઝ નાં યકીં કે નાં બુવદ
કવલે ઇનસાની હય જુઝવ ઇનસાન કા જયસી રોટી વયસા ટુકડે કા મઝા
વાત છે માણુસની માણુસનોજ અંશ રોટીનો કડકો એ રોટી છે નિશંક

૫૪૫

ઝાં અલી ફરમુદ નકલે જાહિલાં બર મઝા બલ હમચુ સબ્ઝસ્ત અય ફુલાં
કવલ જાહિલ કો અલી શેરે ખુદા સબ્ઝ ઘોડેકા હેં કેહતે બરમલા
આપે છે હઝરત અલી એવી મિસાલ ઘાસ ઉકરડાનું તેવા તેના હાલ

૫૪૬

બર ચુનાં સબ્ઝા હરાંકો બર નિશસ્ત બર નજાસત એ શકે બિનશિસ્તા અસ્ત
અબ જો ઇસ સબ્ઝેપે બેઠેગા કોઈ ગોયા બેઠેગા નજાસત પર વોહી
ઘાસ પર આવી અગર બેઠો કોઇ ગંદકી પર બેઠો તે જાણો નકી

૫૪૭

બાયદશ ખુદરા બિશિસ્તન અઝ હદસ તા નમાઝે ફર્ઝે ઉ નબુવદ અબસ
ચાહીયે નાપાકીયોંસે એહતિરાઝ તા ન ઝાયે હો સકે ફર્ઝો નામઝ
દુર કર તારા બદનથી ગંદકી કે નમાઝે ફર્ઝ રદ જાયે નહિ

૫૪૮

ઝાહિરશ મી ગુફ્ત દર રેહ ચુસ્ત શવ
ઝાહિરન કેહતા થા સબકો ચુસ્ત હો
કહેતો જાહિરમાં ધરમમાં ચુસ્ત થાવ

વઝ અસર મી ગુફ્ત જાંરા શુસ્ત શવ
પર અસર કેહતા થા દિલસે સુસ્ત હો
ને અસરથી કહેતો, જાણે સુસ્ત થાવ

૫૪૯

ઝાહિરે નુકરા ગર અસપી દસ્તો નવ
હય સુપેદી ગોકે ચાંદીકી ગવાહ
દેખવામાં ચાંદી ધોળી છે મગર

દસ્તો જામામી સિયહ ગરદદ અઝુ
પર હંય ઇસસે હાથ ઔર કપડે સિયાહ
હાથ ને કપડાં કરે તે શ્યામ તર

૫૫૦

આતિશ અરચે સુર્ખ રૂયસ્ત અઝ શરર
આગ અગરચે હય શરસે સુર્ખ રૂ
દેવતા જવાળા થકી જો લાલ છે

તુ ઝ ફેઅલે ઉ સિયાહકારી નિગર
હંય સિયાહકાર ઉસ્કે ફેઅલ અય અકલજુ
કાર્યથી તેના પરંતુ શ્યામ એ

૫૫૧

બર્ક અગરચે નું આયદ દર નઝર
બર્ક અગરચે નુર આતી હય નઝર
વીજળી આવે છે પ્રકાશિત નઝર

લેક હસ્ત અઝ ખાસીઅત દુઝદે બસર
ખાસીઅત મેં હય મગર દુઝદે બસર
આંખને નુકશાન કર્તા છે મગર

૫૫૨

હર કે જુઝ આગાહો સાહબ ઝવક બુદ
જો ન આલિમ ઔર એહલે ઝવક થા
દાના બુદ્ધિશાળી જેઓ નવ હતા

ગુફ્તે ઉ દર ગરદને ઉ તોક બુદ
ઉસ્કા કોલ ઉસ્કે ગલેકા તોક થા
તેની વાતોના તે ફંદામાં પડયા

૫૫૩

મુદ્દતે શશ સાલ દર હિજરાને શાહ
છે બરસ તક રેહકે વો મેહજુર શાહ
શાહથી છુટો પડીને છ વરસ

શુદ વઝીર અતબાએ ઇસારા તબાહ
ઉમ્મતે ઇસાકો કરતા થા તબાહ
ખ્રિસ્તીઓને તે દગો દેતો સરસ

૫૫૪

દીનો દિલ રા કુલ બદો બસ્પુર્દી ખલ્ક
દીનો દિલ લોગોંને ઉસ્કો દે દિયા
ધર્મ ને મન લોકો તેને આપતા

પેશે નહીઓ અમ્ર ઉ મીમુર્દ ખલ્ક
હુકમ પર દેતી થી જાં ખલ્કે ખુદા
આજ્ઞા તેની શિરે ચઢાવતા

એવી રીતે સ્વાર્થ માટે તેહણે
લોકોને બરબાદ કર્યા જાણજે

(૨૧)

તે નીચ ને તુચ્છ પ્રધાને પોતાનાં નાક કાન એટલા માટે કપાવ્યાં કે મારી ઇર્ષાનો ડંખ ગરીબોનાં અંતઃકરણ સુધી પહોંચે પણ જે માણસ ઇર્ષાથી ખાડો ખોદે છે તે પ્રથમ પોતાનાં નાક કાન ખુએ છે. નાક, સુંઘવા માટે આપ્યું છે કે તેથી તે સુવાસ તેને ગલી કુંચીમાં લઇ જાય. પણ જો સુવાસ આવે નહિ, તો તે નાક વિનાનો જાણવો પણ ધર્મ, રૂપી સુગંધ તો આવી, પણ તેના ઉપર અમલ ન કર્યો તો તેણે ખુદાનો ઉપકાર ભુલાવી

લીધો. માટે હુશીઆર થઇને ખુદાનો ઉપકાર માનવો જોઇએ. તે ખુદાને માનનારા મહાન પુરૂષોનો એવો સેવક થા કે તેમનામાં નામ થઇ જાય કે જેથી તું ચિરંજીવ થઇ જાય.

તું લુટારૂની પેઠે લુટવાના હથીઆર તૈયાર ન કર. લોકો સીધે રસ્તે ચાલે છે તેમને ખોટે રસ્તે ન વાળ. જેવી રીતે એ યહુદી પ્રધાને ખ્રિસ્તીઓને સીધે રસ્તેથી અવળે રસ્તે ચઢાવી દીધા, તેવો તું ન થા.

જે લોકો જ્ઞાની હતા ને કડવો મીઠો સ્વાદ જાણી શકતા હતા, તેમને એ પ્રધાનની મીઠી વાતોમાં કડવાસ પણ જણાતી હતી. ને જાણે જુલાબના શરબતમાં વિષ મેળવતો હતો માટે કોઇની મીઠી મીઠી વાતો સાંભળીને ભોળવાઇ જવું ન જોઈએ. હું તને કહું છું કે જેનો દેખાવ ખોટો હોય તેની વાતો પણ ખોટીજ હશે તેનું ભાષણ મૃત શરીર છે. તેમાં જીવ નથી. તો આ પ્રધાને કે જેના નાક કાન કપાએલા હતાં તેનાથી વધારે કદરૂપો બીજો કોણ હશે ? માણસનાં વચનો તેનોજ એશ છે. કેમકે રોટલાનો કડકો પણ રોટલોજ કહેવાય છે.

હઝરત અલી (ર. અ.) એ નાદાનોની વાતો વિષે ફરમાવ્યું કે ઉકરડા ઉપર ઉગેલા લીલા ઘાસ જેવી એમની વાતો છે. જે એના ઉપર ભરોસો રાખશે તે જાણે ગંદી જગા ઉપર બેઠો છે. માટે એવી ગંદકીથી પાક થવું જોઇએ જેથી ફરજ નમાઝ બરબાદ જાય નહિ, કેમકે નમાઝ માટે શરીર, વસ્ત્ર ને સ્થળ પાક હોવાં જોઈએ.

જાહેરમાં તો એ પ્રધાનની વાતો એવી હતી જાણે લોકોને મસ્ત બનાવી દે. પણ જુઓ ચાંદી ચોખ્ખી વસ્તુ છે પણ તેથી વસ્ત્ર ને હાથ કાળાં થાય છે, અગ્નિ પ્રકાશિત છે, પણ તે બાળીને ભસ્મ કરી નાંખે છે. વીજળી પ્રકાશિત છે, પણ આંખોને નુકસાન કરે છે. અર્થાત જુઠી વાતો ગમે તેવી સારી હોય પણ તેની અસર નઠારીજ થશે. માટે જે લોકો નાદાન હતા તેમના ગળામાં તેની વાતો તોક રૂપ થઈ અર્થાત તે ગુલામ જેવા થઇ ગયા.

એવી રીતે બાદશાહથી જુદો પડીને છ વરસ સુધી તે પ્રધાન ખ્રિસ્તીઓને બરબાદ કરતો રહ્યો. બધા મુર્ખાઓએ પોતાનો ધર્મ ને અંતઃકરણ તેને સોંપી દીધો. ને તેના વિધી નિષેધના ગુલામ થઇ ગયા.

તે દગાબાઝ પ્રધાને રાજાને ગુપ્ત સંદેશો મોકલાવ્યો.

---

(૨૨)

૫૫૫

દરમીયાને શાહો ઉ પયગામહા, શાહરા પિન્હાં બદુ આરામ હા
શાહમેં ઔર ઉસમેં થા નામા પ્યામ, શાહકોથા ઉસસે ઇતિમિનાને તામ
શાહને સુભટમાં સંદેશા હતો, ગુપ્ત રીતે શાહ પણ નિશ્ચિત હતો

૫૫૬

આખિરૂલ અમ્ર અઝ બરાએ આં મુરાદ, તા દેહદ ચું ખાકે ઇશાંરા બ બાદ
શેહને જીમેં ઠાની યે અંજામકાર, કરદે મિરલે ખાક ઉન્હે બરબાદો ખ્વાર
અંતે શાહે નક્કી કર્યું મનમાં એ, ધુળ સમ રગદોળીને નાશજ કરે

૫૫૭

પેશે ઉ બે નવશ્તિ શેહ કએ મુકબિલમ, વક્ત આમદ ઝુદ ફારિગ કુન દિલમ
શાહને લિખ્ખાકે અય મુકબિલ મેરે, આ ગયા હય વક્ત દિલકો ચેન દે
શાહે તેને લખ્યું કે હે જાણકાર, કર મને નિશ્ચિત તું હે દોસ્તદાર

૫૫૮

ઝિનતિઝારમ દીદઓ દિલ બર રહસ્ત, ઝીં ગમમ આઝાદ કુન ગર વક્ત હસ્ત
દીદઓ દિલ કો હય તેરા ઈન્તિઝાર, હો જો ફુરસત ગમસે કરદે રસ્ત ગાર
આંખ ને દિલ રાહ તારી દેખે છે, ટાળતું મારી ફિકર તું મિત્ર છે

૫૫૯

ગુફ્ત ઇનક અંદર આં કારમ શહા, કઝ ગનમ દર દિને ઇસા ફિતનહા
ઉસને લિખ્ખા હય અભી કારે ઝિયાદ, તાકે ડાલું દીને ઇસામેં ફસાદ
બોલ્યો તે હે શાહ છું એ કામમાં, ફિતના નાંખું ખ્રિસ્તીઓના ધામમાં

૫૬૦

કવમે ઇસા બુદ અંદર દારો ગીર, હાકિમાં શાં દેહ અમીરો દો અમીર
કવમે ઇસા મેં થી જબ યે દારોગીર, હુકમરાની કરતે થે બારા અમીર
ખ્રિસ્તીઓમાં પણ હતા ઝઘડા મચ્યા, બાર સરદારો તે લોકોના હતા

૫૬૧

હર ફરીકે મર અમીરે રા તબેઅ, બંદા ગસ્તા મીર ખુદરા અઝ તમેઅ
હર જમાઅત પર થા હાકિમ એક અમીર, ઇસકા ખાદીમ થા હરેક બરનાઓ પીર
એક ટોળું એકને તાબે હતું, લોભના કારણથી તેને માનતું

૫૬૨

ઉદ હો આં દો અમીરો કવમે શાં, ગસ્ત બંદા આં વઝીરે બદ નશાં
સારી વો કોમ ઓર વોહ બારા અમીર, હો ગયે થે હુકમ બરદારે વઝીર
કોમના જેઓ હતા દ્વાદશ અમીર, તેમણે સરદાર સ્થાપ્યો તે વઝીર

૫૬૩

એતિમાદે જુમલા બર ગુફતારે ઉ, ઇકતિદાએ જુમ્લા બર રફતારે ઉ
ઉસકી બાતોં પર ઇન્હેં થા એતિમાદ, ઇસકી ચાલોં પર ઇન્હેં થા એતિકાદ
તેના કહેવા પર ભરોસો સર્વેને, તે અનુસરતા હતા બસ તેહને

૫૬૪

પેશે ઉ દર વકતો સાઅત હર અમીર, જાં બદાદે ગર બદુ ગુફતે કે મીર
સબ અમીરૂલ વક્ત ઉસકે સામને, જાન દેને કે લિયે તઇયાર થે
જો કહે મરવાને માટે તે વઝીર, તો હતા તઇયાર મરવાને અમીર

૫૬૫

ચું ઝુબું દર્દ આં જહુદક જુમલા રા, ફિતનએ અંગેખ્ત અઝ મકો દગા
ઇસ યહુદીને કહા સબકો ખરાબ, મક્ર ઓર હીલેસે ડાલા ઇનકિલાબ
તે યહુદીએ કર્યા સૌને ખરાબ, ને કપટથી નાંખ્યા ફિતના બે હિસાબ,

(૨૨)

બાદશાહ ને પ્રધાનની વચ્ચે ગુપ્ત પત્ર વ્યવહાર ચાલુ હતો, પાદશાહની ઇચ્છા એવી હતી કે ખ્રિસ્તીઓને ધુળની પેઠે ઉરાડી દે. તેથી તેણે પ્રધાનને લખ્યું, કે બધા ખ્રિસ્તિઓ તારા તરફ આવી ગયા છે, માટે હવે તું એમની તરફથી મને નિશ્ચિંત કર પ્રધાને જવાબ આપ્યો રાજન હું એજ કામમાં લાગેલો છું કે ખ્રિસ્તિઓમાં ગરબડ ફેલાવી દઉં.

ખ્રિસ્તી પ્રજામાં ૧૨ અમીરોની સત્તા હતી ને તેઓ તેમના અમીર હતા. દરેક સરદારના તાબામાં એક એક ટોળું હતું એ બારે અમીરો ને તેમની પ્રજા પ્રધાનના જાણે ગુલામ થઇ ગયા હતા. જો કોઇને તે મરવાનું કહે તો જાણે મરી જવા તઇયાર હતા, જ્યારે પ્રધાને જોયું કે બધા મારા તાબામાં આવી ગયા છે તો તેણે પોતાની નીચ બુદ્ધિથી એક નવીન યુક્તિ શોધી કાઢી.

દગા ફટકાના ઇરાદાથી વજીરે ઇંજીલમાં ગડબડ કરી નાંખી તેનુ વર્ણન

—o—

(૨૩)

૫૬૬

સાહ્ન તુમારે બનામે હર યકે
નકશે હર તુમારે દીગર મસલકે
લિખ્ખે સબકે નામ મકતુબે તવીલ,
ઓર હર ખતમેં નઇથી એક સબીલ
નામથી દર એકના પુસ્તક રચ્યું.
જુદું જુદું સર્વમાં વર્ણન હતું

૫૬૭

હુકમ હાગે હર યકે નૌએ દિગર,
ઇં ખિલાફે આં ઝે પાયાં તા બસર
એક નયા સબકે લિયે મકતુબ થા,
એકસે બિલકુલ મુખાલિફ દુસરા
આજ્ઞા જુદી જુદી દર એકમાં
ને હતો વિરોધ તે પ્રત્યેકમાં

૫૬૮

દર યકે રાહે રિયાઝત રાઓ જુઅ
રૂકને તૌબાહ કર્દઓ શર્તે રૂજુઅ
એક મેં લિખ્ખા રિયાઝત ઓર ભુખ
રૂકને તૌબાહ હય બલારયબો શકુક
એકમાં લખિયું કે તપ ને લીનતા
મુળ પશ્ચાતાપનો છે મુખ્ય આ

૫૬૯

દરયકે ગુફતા રિયાઝત સુદ નીસ્ત
અન્દરીં રેહ મુખલિસી જુઝ જુદનીસ્ત
એકમેં લિખ્ખા રિયાઝત હય અબસ
ઔર રિહાઇ બે સખાવત હય અબસ
એકમાં દર્શાવ્યું તપ કંઇ નથી
દાન વિણુ મુક્તિ જગતમાં છે નહીં

૫૭૦

દર યકે ગુફતા કે જુઓ જુદે તુ
શિર્ક બાશદ અઝ તુ તા માઅબુદે તુ
એકમેં લિખ્ખા સખાવત ઓર ભુક
શિર્ક હય અયસા ન કર હરગીઝ સલુક
એકમાં લખિયું કે ભુખ ને દાનથી
હકની સાથે શિર્ક થાએ છે નકી

૫૭૧

જુઝ તવક્કલ જુઝકે તસ્લીમે તમામ
સિર્ફ તસ્લીમો તવક્કલ કે સિવા
સુખને દુખ તો છે દગો ફટકો સહી

દર ગમો રાહત હમ અકરસ્તો દામ
રંજો રાહતમેં હુંય સબ મક્કરો દગાં.
આસ્થાને માન્યતા [illegible] નહીં.

૫૭૨

દરયકે ગુફતા કે વાજીબ ખિદમતસ્ત
એકમેં લિખ્ખા હય ખિદમત લાઝમી
એકમાં કહયું છે સેવાની જરૂર

વર્ના અન્દેશા તવક્કલ તોહમતઅસ્ત
વર્ના તોહમતહે તવક્કલ એક ખુલી
આસ્થાની વાત ખોટી છે જરૂર

૫૭૩

દર યકે ગુફતા કે અમરો નિહીહાસ્ત
એકમેં લિખ્ખા હય અમરો નિહીભી
એકમાં લખિયું કે વાધીને નિષેધ

બેહરે ગરદું નીસ્ત શરહે ઇજ્ઝે માસ્ત
શરહે હંય ગોયા હમારે ઇજ્ઝકી
છે નહી કરવાનાં પણ લાચારી ખેદ

૫૭૪

તાકે ઇજ્ઝે ખુદ બબીનેમ અંદરાં
તાકે ઇસમેં ઇજ્ઝ અપના દેખકર
જેથી લાચારી અમારી જાણીએ

કુદરતે હકરા બદાનેમ આં ઝમાં
કુદરતે હક પર ફલી ડાલેં નઝર
તે સમે એ હકની કુદરત માનીએ

૫૭૫

દર યકે ગુફતા કે ઇજ્ઝે ખુદ નબીં
એક મેં લિખ્ખા કે ઇજ્ઝ ઇતના ન કર
એકમાં લખીયું કે જો નવ આજિઝી

કુફરે નેઅમત કરદનસ્ત આ ઇજ્ઝબી
ઇજ્ઝ હય કુફરાને નેઅમત અય બશર
આજિઝી કૃતઘ્નતા જાણો સહી

૫૭૬

કુદરતે ખુદ બીં કે ઇં કુદરત અઝોસ્ત
અપની કૂદરત દેખ કુદરત ઉસકી હય
તારી શકિત તેજ તેની શકિત છે

કુદરતે ખુદ નેઅમને ઊ દાં કે હુસ્ત
તેરી કુદરત કયા હય નેઅમત ઉસકી હય
તારી શકિતને તુ નેઅમત જાણી લે

૫૭૭

દર યકે ગુફતા કઝીં દો દર ગુઝર
એક મેં લિખ્ખા કે દોનોંસે ગુઝર
એકમાં કહયું કે એ બન્નેને છોડ

બુત બુવદ હરચે બગુન્જદ દર નઝર
બુત હય વો જો આ સકે ઝેરે નઝર
મુર્તિ તુજ માર્ગમાં એ, મોં મરોડ

૫૭૮

દર યકે ગુફતા મકુશ ઇંશમઅરા
એક મે લિખ્ખા શમ્અ યે મત બુઝા
એકમાં લખિયું શમાને નવ બુઝાવ

કીં નઝર ચું શમ્અ આમદ જમઅરા
હય નઝરકી શમ્અસે સબકી જિલા
આ શમા આવી નઝર જો છે જમાવ

૫૭૯

અઝ નઝર ચું બુગઝરીઓ અઝ ખયાલ
જબ નઝરકો છોડ દેગા ઔર ખયાલ
છોડી દે તું કર નઝર ને કર ખિયાલ

કુશ્તા બાશી નીમ શબ શમ્એ વિસાલ
રાતકો બુઝ જાયગી શમ્એ વિસાલ
અર્ધી રાતે તુ શમા ઓલવ ન યાર

૫૮૦

દર યકે ગુફતા બકુશ બા કે મદાર
એકમેં લિખ્ખા બુઝાદે શમ્અ કો
એકમાં લખિયું ન કર તું ફુંક માર

તા બવઝ બીની યકે રા સદ હઝાર
તાકે બદલા એકકા એક લાખ હો
એકના બદલામાં તુ પામે હજાર

૫૮૧

કે ઝે કુસ્તન શમ્અજાં અફઝુઁ શવદ
શમ્અકે બુઝને સે બહ જાતી હય જાં
જાન વૃદ્ધિ પામે ઓલાએ શમા

લયલયત અઝ સબ્ર ચું મજનું શવદ
બનકે લયલા કયસ હોતી હય અયાં
લયલા થાએ મજનું સમ ધીરજથી આ

૫૮૨

તર્કે દુનિયા હર.કે કર્દ અઝ ઝોહદે ખીશ
જીસને દુનિયા ઝોહદ કરકે છોડદી,
ભક્તિથી દુનિયા તજી દીધી જેણે

પેશ આમદ પેશે ઊ દુનિયાઓ બીશ
ઔર ભી ઝાયદ ઉસે દુનિયા મિલી
પહેલાંથી દુનિયાં વધુ તેને મળે

૫૮૩

દર યકે ગુફતા કે આંચત દાદે હકક
એકમેં લિખ્ખા જો કુછ હકને દિયા
એકમાં લખ્યું કે આપ્યું માલીકે

બર તું શીરી કર્દ દર ઇજાદે હક્ક
તુઝપે શીરીં હય વો ઇજાદે ખુદા
જે તને, તે તારે માટે મિષ્ટ છે,

૫૮૪

બસ્તુ આસાં કર્દી ખુશ આરા બગીર
જો કુછ આસાં હો ઉસે કર અખત્યાર
રહેલું તારે માટે કીધું કે તું લે

ખેશ તનુરા દર મયફગન દરઝહીર
રંજમેં પડતા હય કયોં અય બે કરાર
તું નથા નિરાશ હે ભાઇ ખરે

૫૮૫

દર યકે ગુફ્તા કે બુગઝાર આને ખુદ
એક મેં લિખ્ખા ખુદીકો છોડ દે
એકમાં લખિયું કે તુ સ્વમાન છોડ

કાં કુબુલે તબ્એ તુ રદ્દસ્તો બુદ
રદ્દ હય.મરગુબ ઉસસે તુ મુંહ મોડલે
મનને ગમતી ચીજથી તુ મોં મરોડ

૫૮૬

રાહ હાએ મુખતલિફ આસાં શુદા
હોગઇ હર રાહ એક આસાન શય
જુદા જુદા પંથ સૌ સહેલા થયા

હર યકેરા મિલ્લતે ચું જાં શુદા
અપના મઝહબ હર કિસીકી જાન હય
સંપ્રદાયો જીવની પેઠે બન્યા

૫૮૭

ગર મયસ્સર કરદને હકક રેહ બુદે
હકકી રાહ હોતી યે આસાની અગર
રસ્તો સુખદાઇ જો હકને કરવો હોત

હર જહુદો ગિબ્ર ઝુ આગાહ શુદે
હોતે હર કાફિર ફિર ઉસસે બા ખબર
તો યહુદી સર્વ તેના જ્ઞાતા હોત

૫૮૮

દર યકે ગુફત મયસ્સર આં બુવદા
એક મેં લિખ્ખા હંય આસાં હય ગઝી
એકમાં લખિયુ રહો સુખ ચેનથી

કે હયાતે દિલ ગિઝાએ જાં બુવદ
હો ગિઝાએ રૂહ દિલકી ઝિન્દગી
જીવની છે જીંદગી ખોરાકથી

૫૮૯

હરેકે ઝૌકે તલબઆ બાશદ ચું ગુઝિસ્ત — બર નિયારદ હમચુ શોરા રીઓકિસ્ત
હો ફના ઝૌકે તબીઅત જીસ ઘડી — ફિર ન બંજરમે ઉગે બેતી કોઈ
મનને ગમતી ચીજો જે કોઈ છોડી દે — ફળ શી રીતે ખાર ધરતીમાં મળે ?

૫૯૦

જીુઝ પશેમાની ન બાશદ રીએ ઊ, — જીુઝ ખસારત પેશે ના રવ બૈએ ઊ
જીુઝ પશેમાની હય ફિર કયા ઉસકા ફલ, — જીુઝ ખસારેકે હય કયા નફઓ અમલ
કહેવામાં કોઇ ફાયદો જાણો નથી, — ટોટો છે કીમત નથી કોઇ તેહની

૫૯૧

આં મયસ્સર ન શુદ અંદર આકેબત, — નામે ઊ બાશદ મઅસ્સર આકેબત
વો નહીં હોતા મયસ્સર બે ખતર, — નામ ઉસીકા હય યહાં દુશ્વાર તર
આકબતમાં તેજ રાહત થાય જાણુ, — નામ તેનું દુખ છે વાહલા પિછાણુ

૫૯૨

તુ મઅસ્સર અઝ મયસ્સર બાઝદાં, — આકિબત બિનગર જમાલે ઈનો આં
જાનલે દુશ્વાર કો આસાન સે — ઓર ફિર દોનોંકે જલ્વે દેખ લે
જાણી લે તુ રંજને રાહત થકી — આ ને તે બન્નેનું પાણી જો જરી

૫૯૩

દર યકે ગુફતાકે ઉસ્તાદે તલબ — આકિબત બીની ન યાબી દર હસબ
એકમે દેખાકે મુરશિદ કર તલબ — આકિબત બીની નહી શરતે હસબ
એકમાં લખિયું ગુરૂની શોધ કર — કુળથી નિશ્ચિત ના થાએ બશર

૫૯૪

આકિબત દીદન્દ હરગૌ ઉમ્મતે — લાજરમ ગશ્તંદ અસીરે ઝિલ્લતે
આકિબતમેં જો હુવે બે દસ્તગીર — હો ગયે આખિર વો લગઝિશ કે અસીર
આકિબતે જોઇ હર ઉમ્મતને છે — તે પડી અપમાનમાં એ કારણે

૫૯૫

આકિબત દીદન ન બાશદ દસ્ત બાફ — વર્ના કય બુદે ઝે દીંહા ઇખતિલાફ
આકિબત બીની નહીં આસાનો સાફ — વર્ના કયોં દીનોંમેં હોતા ઇખતિલાફ
દુરદર્શી હોય ! એવી હોત તો — આ મતાંતરનો ન ઝગડો રહેત જો

૫૯૬

દર યકે ગુફતા કે ઉસ્તા હમ તુઇ — ઝાં કે ઉસ્તારા શનાસા હમ તુઇ
એકમેં લિખ્ખા કે મુરશદ હય તુહી — ઔર હય મુરશિદકો તુઝે પેહચાન બી
એકમાં લખિયું ગુરૂ તો તુંજ છે — ઓળખે છે તું ગુરૂને કેમ કે

૫૯૭

મર્દ બાશો સુખરએ મરદાં મશવ — રવ સરે ખુદ ગીરો સર ગરદાં મશવ
મર્દ બન બાઝીચએ મરદાં ન હો — ચલ તુ અપની રાહ સર ગરદાં નહો
મર્દ થા મર્દાનો બેગારી ન થા — બીજાને માટે પરેશાં તું ન થા

૫૯૮

દર યકે ગુફતા કે ઈં જુમલા યકેસ્ત	હર કે ઉ દો બીનદ અહવલ મરદ કેસ્ત
એક મેં લિખ્ખા કે યે સબ કુછ હય એક	જો દુઈ દેખે વો અહવલ હય વલેક
એકમાં લખિયું કે સઘળું એક છે	મર્દ બાડો છે કે તે દેખે છે બે

૫૯૯

દર યકે ગુફતા કે સદ યક ચું બુવદ	ઈ કે અંદેશદ મગર મજનું બુવદ
એકમેં લિખ્ખા કે સો કયોંકર હોં એક	સોચના અયસા જુનું હય મર્દે નેક
એકમાં લખિયું કે એક કેમ થાય સો	જે કહે એ વાત તે ગાંડો ખરો

૬૦૦

હર યકે કૌલેસ્ત ઝિદ્દે યક દિગર	ચું યકે બાશદ બુગો ઝેહરો શકર
એકકી ઝિદ દુસરા હય બિલ યકીં	ઝેહરો શક્કર એક હો સકતે નહીં
એકથી વિરૂદ્ધ બીજી વાત હતી	વિષ ને શાકર એક થાયે રીત શી

૬૦૧

દર મઆની ઈખતિલાફો દર સુવર	રોઝો શબ બીં ખારો ગુલ સંગો ગુહર
માઅનીઓ સુરતમેં હય એક ઇખતિલાફ	દેખ પત્થર ફુલ મોતી સાફ સાફ
અર્થમાં વિરોધ એવો શબ્દ નો	રાત દીવસ ફુલને કાંટા તણો

૬૦૨

તાઝે ઝેહરો અઝ શકર દર નુગઝરી	કય તુ અઝ ગુલઝારે વેહદત બુ બરી
ગર ન છોડે તુ શકર ઔર ઝેહરકો	બાગે વેહદત મેં ગુઝર કિસ તરહ હો
ખાંડ ને વિષને ન તુ છુટા કરે	બાગે વેહદતથી સુગંધી કેમ લે ?

૬૦૩

વેહદત અંદર વેહદતસ્ત ઈં મસ્નવી	અઝ સમક રવ તા સિમાક અય માઅનવી
અયન વેહદત હય યે સારી મસનવી	ઉડ ઝમીંસે અર્શ પર અય માઅનવી
એકતામાં એકના આ મસનવી	જા ધરાથી નભ સુધી હે માઅનવી

(૨૩)

તે પ્રધાને દરેક અમીરને માટે એક એક પુસ્તક લખ્યું અને તેમાં એક બીજાથી વિરૂદ્ધ વાતો લખી. દાખલા તરીકે એકમાં તપ અને ભુખને પશ્ચાતાપના આધાર ગણ્યા અને ખુદાનો આશ્રય લેવાની શરત ઠરાવી અર્થાત તોબા અને શરણે જવાનું કામ એ વિના અશ્કય છે એમ લખ્યું. બીજા પુસ્તકમાં લખ્યું કે તપ વ્યર્થ છે દાન વિના માણસની મુકિત નથી. એકમાં લખ્યું કે ઉદારતા ને ભુખ તારીને ખુદાની વચ્ચે ભાગીદાર (શિર્ક) છે. ખરી વાત તો આસ્થા ને આજ્ઞાધારક પણું છે દરેક શોક ને આનંદમાં એ વિના બીજી બધી બાબતો દગો ને જાળ છે. એકમાં લખ્યું કે ભક્તિ આવશ્યક છે જો ભકિત ન હોય તો ખુદાની તરફની શંકા છે એમ જણાશે. એકમાં કહયું કે જે જે વિધિ ને નિષેધ છે તેને અનુસરવાની જરૂર નથી એથી તો એમની લાચારી સાબીત થાય છે છતાં એ પ્રમાણે વર્તવામાં આજિજ હોઇએ ને પોતાની લાચારી જોઇએ તે વખતે ખુદાની કુદરતનો વિચાર કરવો કે અમે આજીજ છીએ ને તે સત્તાવાન છે. બીજામાં એથી ઉલટું લખ્યું કે ખબરદાર પોતાની

આ શકિતનો વિચાર ન કર ને મસ્ત અશકત બની જા કેમકે અશકત બનવું એ ખુદાની બક્ષિશનો ઈન્કાર કર્યા બરાબર છે. તું તારી શકિતનો વિચાર કર કે તને દરેક પ્રકારની શકિત આપી છે અને તે તેનીજ આપેલી છે, જે એની એક મોટી બક્ષિશ કે તે તેજ છે જો અશકિતને શકિત જાહેર કરીશ તો કૃતઘ્ની ઠરીશ. એકમાં લખ્યું કે અશકિતને શકિત બંનેનો ત્યાગ કર પોતાને અશકત પણ ન સમજ ને શકિતમાન પણ ન સમજ. આ બંનેથી જે ખ્યાલ તને થતું તેજ મુર્તિ છે ને તે ખ્યાલ ખુદા વિના બીજાનો હશે ને તે ખ્યાલને તું માનવા લાગીશ તો તું મુર્તિ પુજક ગણાઇશ. એકમાં લખ્યું કે દીવાને ન ઓલવ દીવો એટલે દ્રષ્ટિ ને ખ્યાલ એ બંને દીવા છે જેથી તું સંસારની લીલા જોઇ રહયો છે માટે જ્યારે તું દ્રષ્ટિનો ખયાલ છોડી દઇશ તો જાણે મધ્ય રાત્રિએ સમાગમનો દીવો ઓલવી નાખયો, તે મધ્ય રાત્રિના આ અંધારામાં પડી ગયો. બીજામાં કહયું કે ઓલવી દે જરા પણ ડર નહિ તું આ એક દીવાના બદલામાં લાખો પામીશ. કેમકે એ દીવો ઓલવવાથી તારા જીવની ઉન્નતિ થશે ને ખ્યાલ છોડી દઇશ ને ધીરજ રાખીશ તો લેલીકે જે માશુક છે તે પોતે મજનુ થઇ જશે. જેવી રીતે વિરાગી પોતાના તપ ઉપર ધીરજ રાખે છે તો જગત તેની આગળ આવીને માથું નમાવે છે. બીજામાં લખ્યું છે કે ખુદાએ તને જે કાંઇ આપ્યું છે તે તને વ્હાલું લાગે છે ને તારે માટે સ્હેલુ કરી દીધુ છે માટે તેનો સ્વીકાર કર ને નારાજ ન થા. તે તારેજ માટે છે આ યોગ્ય છે ને આ અયોગ્ય છે એમ ભ્રમણામાં પડી તારી મન પસંદ વસ્તુને છોડી ન દે. એકમાં કહયું કે દરેક મન ગમતી વસ્તુને તું તારી મિલકત ન ગણ એ વિચારજ છોડી દે કેમકે જે તારી મન ગમતી વસ્તુ છે તેતો નઠારી વસ્તુ છે. હવે દરેક જુદો જુદો અભિપ્રાય જે પોત પોતાના મતનો હતો તે સહેલો થઇ ગયો ને તેથી દરેકનો એક એક સંપ્રદાય થયો ને તે પોતાના જીવ જેવો વ્હાલો થઇ ગયો પરંતુ આ સુગમતા પોતાની તરફથી નક્કી કરેલી હતી. ખુદાની તરફથી નહિ. જો ખુદાએજ સહેલી કરી હોત તો સર્વને માટે સામાન્ય હોત ને દરેક યહુદી ને અગ્નિ પુજક એનાથી જાણીતો હોત. એકમાં લખ્યું કે મળેલી વસ્તુ તેને કહેવી જેથી અંતઃકરણને જીવન ને જીવને પોષણ મળે કેમકે જે વસ્તુ સ્વભાવને ગળે છે તે જ્યારે જતી રહે છે ત્યારે માણસ ખાર જમીનના જેવો રહી જાય છે જેમાં કાંઇ પાકતું નથી તેથી તેને પસ્તાવો થાય છે ને જીવતર ફોકટમાં ગયું એમ તે સમજે છે. જે એવી વસ્તુ વેચવામાં નુકશાનજ થાય છે જે તે લભ્ય વસ્તુ અલભ્ય થઇ જાય છે. તેથી તને લાયક છે કે દરેક સુંદર વસ્તુ જોઇને તેમાંથી ઉત્તમ ખોળી કાઢ. એકમાં કહ્યું છે કે કોઇ ગુરૂ ખોળી કાઢ જે તને પરલોકનો રસ્તો દેખાડે ને માલ મિલકતની વિપુલતા પર વિશ્વાસ ન રાખ એથી તારી આકેબત સુધરશે નહિ. જેણે ગુરૂ વિના આકેબતનાં દર્શન કર્યા તે ખોટે રસ્તે ચઢી ગયો જાણવો. આકેબતનો વિચાર કરવો એ સહેલી વાત નથી. જો સહેલી વાત હોત તો આવા જુદાજુદા પંથ મળત. ગુરૂ વિનાની આ વાતો હતી માટે તે ખરી નહીં. બીજામાં કહ્યું કે તું પોતેજ ગુરૂ છે બીજો ગુરૂ શા માટે ખોળે છે. કેમકે ગુરૂને ઓળખનાર તો તેજ છે જેવી રીતે વલી ને વલી ઓળખે છે. તું પોતેજ પુરૂષ થઇ જા ને બીજા માટે વેઠીઓ ન થઇ જા. અર્થાત બીજાને માટે તું કષ્ટ સહન ન કર. એકમાં કહ્યું કે આ જે બધું જુએ છે તે તુંજ છે. આમાં પર નિજ છેજ નહિ તુંજ તું છે. એકમાં કહ્યું કે આ બધું એકજ છે જે બે જુએ છે તે મુર્ખને બાડો છે એમાં હિત

છેજ નહિ. એકમાં કહ્યું કે આ બધું એક છે. બીજામાં એથી વિરૂદ્ધ કહ્યું કે ભલા, એ કેમ થાય. જે માણસ સોને એક કહે તે ગાંડો છે. સોને એક, એક બીજાના વિરોધ છે; તો એક શી રીતે થાય? શું વિષ ને ખાંડ એક છે. એકમાં કહ્યું કે તું રાત દીવસ કાંટા, ફુલ, પત્થર ને હીરા જુએ છે. જેનો દેખાવ જુદો જુદો હોય છે ને તે વસ્તુઓ પણ જુદી જુદી હોય છે તે એક શી રીતે કહેવાય? માટે જ્યાં સુધી વિષ ને ખાંડની ભાષા ન છોડી દે ને એમનો ફેર ન ત્યજી દે ત્યાં સુધી ખુદાની એકતાના બગીચાની ખુશબો પામીશ નહિ. મારી મસનવી એકતામાં એક છે, અર્થાત એકતાથી ભરેલી. જો વાંચનાર એની ઇચ્છા રાખે છે તો એની મદદ વડે પાતાળથી આકાશ સુધી પહોંચી શકે છે.

રૂપમાં મતભેદ છે, મુળમાં મતભેદ નથી એ વિષે વર્ણન.

(૨૪)

૬૦૪

ક્રીં નમત ક્રીં નોઅ દેહ તુમારો દુ,   બર નવિશ્ત આં દીને ઇસારા અદ્દ
ઇસ તરહ બારા ખતુત ઇસ રંગ કે   દુશ્મને દીને મસીહાને લિખે
બાર પુસ્તક એ રીતે તેણે લખ્યાં   જે હતાં ખ્રિસ્તી ધર્મના શતરૂ ખરાં

૬૦૫

ઉઝે યક રંગીએ ઇસા બુ ન દાશ્ત   વઝ મિઝાજે ખુમ્મે ઇસા ખુ નદાશ્ત
થી ન યક રંગીએ ઇસાસે ખબર   થા ખુમે ઇસાસે બિલકુલ બે ખબર
બે ખબર એક રંગી ઇસાથી હતો   ઇસાના એક કુંડને નવ જાણતો

૬૦૬

જામએ સદ રંગ અઝાં ખુમ્મે સફા   સાદઓ યક રંગ ગશ્તે ચું ઝિયા
સાદઓ યક રંગ કપડા બરમલા   ખુમ મેં હોતા થા હઝારોં રંગકા
કરતા તે એક રંગથી વિચિત્ર રંગ   એક રંગીનો જો તેમાં હોય ઢંગ

૬૦૭

નીસ્ત યકરંગી કઝ ઉ ખીઝદ મલાલ   બલ મિસાલે માહીઓ આબે ઝુલાલ
યે નહી યક રંગીએ રંજો મલાલ   બલ્કે હય હમ શકલ માહીએ ઝુલાલ
એક રંગી તે નહી જેમાં હો હાણ   બલ્કે તે તો માછલીને પાણી જાણ

૬૦૮

ગરચે દર ખુશ્કી હઝારા રંગ હાસ્ત   માહીયાં રા બા યબુસત જંગ હાસ્ત
ગર ચે ખુશ્કી મેં હઝારોં રંગ હંય   મછલિયાં ખુશ્કી મેં સર્ફે જંગ હંય
જો કે ખુશ્કીમાં હજારો રંગ છે   મત્સ્યને પણ ખુશ્કી સાથે જંગ છે

૬૦૯

કીસ્ત માહી ચીસ્ત દરિયા દરમસલ   તાબિદાં માનદ ખુદાએ અઝઝોજલ.
કયા હય દરિયા ઓર મછલી એક મિસાલ   કયા કરે વો હમસરીએ ઝુલજલાલ.
માછલી શી ને નદીની વાત શી?   તેમના જેવો ખુદા, શી રીતથી?

૬૧૦

સદ હઝારાં બેહરે માહી દર વજુદ,
લાખાં દરિયા ઔર લાખાં મછલિયાં,
મત્સ્ય ને નદીઓ હજારા આપમાં

સિજ્દા આરદ પેશે આં દરિયાએ જુદ
જુદકે દરીયાકો હંય સિજ્દા કુનાં.
સિજ્દા બખ્શિશના કરે સાગરને આ.

૬૧૧

ચંદ બારાંને અતા બારાં જુદા,
બરસા બારાંને અતા જબ ચંદ બાર,
કઈ વખત જવ બખ્શિશાનો મેહ થયા.

તાબદાં આં બેહર દુર અફશાં શુદા.
દુરફિશાં દરિયા હુવે યે બેશુમાર.
ત્યારે દરીયો આમ રત્નાગર થયા.

૬૧૨

ચંદ ખુરશીદે કરમ અફરાખ્તા,
મુદ્દતાં ચમકા કિયા મેહરે અતા,
સુર્ય પ્રકાશિત થયા કૃપા તણો,

તા કે અબ્રો બેહર જુદ આમોખતા
જુદ અબ્રો બેહરકો તા દે સિખા.
અભ્રને દરીયા થયા કૃપાવંતા.

૬૧૩

ચંદ ખુરશીદે કરમ તાબાં જુદા,
મુદ્દતાં મહેરે કરમ તાંબા હુવા,
સુર્ય પ્રકાશિત થયા બખ્શિશ તણો,

તાબિદાં આં ઝર્રા સરગરદાં શુદા.
જબ કહીં એક ઝર્રા સરગરદાં હુવા.
દંગ થઇ ફરબાં થયાં સૌ રજકણો,

૬૧૪

પરતવે ઝાતિશ ઝદા બર માઓ તીં
આબો ગિલપર ઝાતકા પરતવ પડા
પરતો નાંખ્યા જાતે પાણી માટી પર

તા શુદા દાના પિઝીરિન્દા ઝમીં
જબ ઝમીનેં દાના દિલમે રખલિયા
ધરતીએ તવ બીને આપ્યું નિજ ઉદર

૬૧૫

ખાક અમીના હર્ચે દર વય કાશ્તી
ખાક અમીં હય ઉસમે જો કુછ બોયગા
બીને જાળવનાર ધરતી જાણુ જે

બે ખયાનત જીન્સે આં બરદાશ્તી
બે ખયાનત તુ વોહી લેગા ઉઠા
જેને સોંપી તેની વસ્તુ તેથી લે

૬૧૬

ઈં અમાનત ઝાં ઇનાયત યાફતસ્ત
યે અમાનત ઇસ ઇનાયતસે મિલી
ન્યાય રૂપી સુર્ય ચમકયો તે ઉપર

કાફતાબે અદલ બર વય તાફતાસ્ત
ઉસપે મેહરે અદલ ચમકાયા કભી
તો અમાનત આ મળી છે સરબસર

૬૧૭

તા નશાને હક નયાબદ નવ બહાર
શાને હક જબતક ન પાયેગી બહાર
જ્યારે નવ પલ્લવ નિશાં હકનું ન જોય

ખાક સર હારા ન સાઝદ આશકાર
ખાકસે કુછભી ન હોગા આશકાર
ભેદ જાહેર ધરતીના હરગિજ ન હોય

૬૧૮

આં જવાદે કે જમાદે રા બદાદ
બખ્શતા બે જાનકો હય વો સખી
આપી ઉદભિજને ખુદાએ આ ખબર

ઇં ખબરહા, ઈં અમાનત, ઈં સદાદ
યે અમાનત, યે ખબર યે રાસ્તી
ને અમાનત પણ બનાવી સરબસર

૬૧૯

આં જમાદ અઝ લુત્ફ ચું જાં મી શવદ.
લુત્ફસે બે જાનમેં હય એક જાં
થાય છે, કૃપા થકી ઉદ ભિજમાં પાણ

ઝમ હરીર અઝ કેહર પિનહાં મી શવદ
કેહર સે ઉસકે હય સરદીભી નિહાં
હિમથી રક્ષણ કરે છે તેનુ જાણ

૬૨૦

આં જમાદે ગશ્ત અઝ ફઝલશ લતીફ
ફઝલસે ઉસકે હુવા બેજાં લતીફ
પામે ઉદ ભિજ તેની કૃપાથી સ્વરૂપ

કુલ્લો શયઇન મિન ઝરીફ હુવા ઝરીફ
વો ઝરીફ ઔર ઉસકી હર શય હય ઝરીફ
ને અનુપમની દરેક વસ્તુ અનુપ

૬૨૧

હર જમાદેરા કુનદ ફઝલશ ખબીર
ફઝલસે ઉસકે હેં બેજાં બાખબર
તેની કૃપાથી છે અજ્ઞાની ગુણી.

આકિલાંરા કરદા કેહરે ઉ ઝરીર
આકિલ ઉસકે કેહરસે હંય બે બસર
આંધળા હકને ન સમજે પણ જરી

૬૨૨

જાનો દિલરા તાકતે ઈં જોશ નીસ્ત
જાનો દિલમેં જોશકી તાકત નહીં
રાખું દિલમાં જોશ આ કેવી રીતે ?

બા કે ગોયમ દર જહાં યક ગોશ નીસ્ત
મંય કહુ કિસસે નહીં સામે કહીં
કાન સાંભળનાર નહિ કોને કહે ?

૬૨૩

હર કુજા ગોશે બુદઝ વય ચશ્મ ગશ્ત
ઉસને કાનોંકો બનાયા ચશ્મે તર,
કાન તેના આંખથી ઉત્તમ થયા.

હરકુજા સંગે બુદઝ વય ચશ્મ ગશ્ત
ઉસને પત્થરકો કિયા લાલો ગુહર
જે હતા પત્થર તે હીરા થઇ ગયા

૬૨૪

કીમીયા સાઝિસ્ત ચે બુદ કીમીઆ
કીમીઆગર હય વો કયા હય કીમીઆ
તુચ્છ છે તે શકિત આગળ કીમીઆ

મોઅજીઝા બખ્શેસ્ત ચેબુદ સીમીયા
શોઅબદે એજાઝકે આગે હંય કયા
મોઅજીઝા આગળ છે મિથ્યા સીમીયા

૬૨૫

ઇં સના ગુફ્તન ઝેમન તરકે સનાસ્ત
મેં સના લિખ્ખું તો હય તર્કે સના
આ પુરાવો અસ્તિનો અસ્તિ ન જાણ

કીં દલીલે હસ્તીઓ હસ્તી ખતાસ્ત
કયોં કે યે હસ્તી હય ઔર હસ્તી ખતા
તારી સ્તુતિ કરવી તે તજવાં વખાણ

૬૨૬

પીશ હસ્તે ઉ બબાયદ નીસ્ત બુદ
ઉસકે હોતે નેસ્ત હોના ચાહિયે
તેની આગળ અસ્તિથી શુન્ય થા

ચીસ્ત હસ્તી પેશે ઊં કોરો કબુદ
કોર યે હસ્તી હય ઉસકે સામને
અસ્તિ અંધાપો છે, તારો જાણ આ

૬૨૭

ગર ન બુદે કોર અઝો બુગ દાખ્તે
ગર ન હોતી કોરતો પાતી ગુદાઝ
અંધ જો ચક્ષુઓ પામત હક થકી

ગરમીએ ખુરશીદરા બિશ્નાખ્તે
મેહરકી ગરમીકા હોતા ઈમતિયાઝ
ગરમી સુરજની તે જાણત બસ ખરી

૬૨૮

વર ન બુદે ઊ કબુદ અઝ તાઅઝિયત — કય ફ્સુરદે હમ ચુ યખ ઈં નાહિયત,
વો ન માતમમેં અગર હોતી સિયાહ — મિસલે યખ હોતી ન યે દુનિયા તબાહ
શ્યામ અંધારાથી જો ના હોત એ — કેમ યખની પેઠે જામી જાત એ ?

(૨૪)

એવી રીતે ખ્રિસ્તી ધર્મના શત્રુને જાહેરમાં ખ્રિસ્તી બનેલા તે પ્રધાને જુદા જુદા પ્રકારનાં ને એક બીજાથી વિરૂદ્ધ ૧૨ પુસ્તકો લખ્યાં. જો કે હઝરત ઇસા [અ.]ની એક રંગીની તેને ખબર પણ ન હતી તેમનામાં તો બે રંગીનું નામ પણ ન હતું. હઝરત ઇસા (અ.) ને મુસા (અ.) તો બન્ને એક હતાં. તેવીજ રીતે હઝરત ઇસા (અ.) ના કુંડાના જેવી તેમાં ટેવ પણ ન હતી કે તે કુંડામાંથી સાદાંને એકજ રંગના બોળેલાં લુગડાં ભિન્ન ભિન્ન રંગમાં રંગાયલા નીકળે. જાણે પ્રકાશ કે જે પારંગતની વસ્તુ ઉપર પડે છે તેવોજ રંગ આવે છે, ગમે તો લાલ હોય કે પીળો હોય કે લીલો હોય. અસલ વસ્તુનો પ્રકાશ છે પછી તે ગમે તે વસ્તુ પર પડે તેવીજ રીતે બધા અંબીયાની અસલ એકજ છે પણ બધાના રંગ એટલે ચાલ ચલગત અર્થાત શરીઅત સંપ્રદાય જુદી છે. પણ પ્રધાનને એ વાતની ખબર ન હતી.

એક દીવસ હઝરત ઇસા (અ.) નો મુકામ એક રંગરેજના ઘરમાં હતો. રંગરેજની પાસે લોકો જુદા જુદા રંગનાં લુગડાં રંગાવવા લાવતાં હતાં. તેમણે તે બધા એક કુંડામાં નાંખી દીધાં. આથી રંગરેજ ગુસ્સે થયો. ને બોલ્યો કે હું એમના માલિકોને શું જવાબ આપીશ ? આપે ફરમાવ્યું કે તું એક એકનું નામ લઇને એ કુંડામાંથી વસ્ત્ર કાઢ જયારે રંગરેજે એ પ્રમાણે કર્યું તો દરેક ગ્રાહકે પોતે કહેલા રંગમાં રંગાયલું લુગડું તેમાંથી નીકળ્યું. રંગરેજ આ ચમત્કાર જોઇ ઇમાન લાવ્યો ને ખ્રિસ્તી થઇ ગયો.

રંગ બરંગીપણું તો સેંકડો કષ્ટ ને શોકનો ભંડાર છે. પણ એવી વસ્તુ છે કે એમાં કાંઇ વિકલ નથી. બલ્કે એક રંગી માછલાંને નિર્મળ પાણીની પેઠે છે કેમકે પાણીનો કોઇ રંગ નથી. તે માછલાં તેમાંજ રાજી છે જો કે ખુશ્કીમાં હજારો રંગ છે પણ માછલાંને ખુશ્કી સાથે અણબનાવ છે. એક રંગી એ ખુદાની વિશેષતા છે ને તેના સાથે પાણીને માછલાંની ઉપમા આપી છે. તેથી મવલાના કહે છે કે માછલા શું અને દરીઓ શું જેને ખુદાની સાથે ઉપમા આપી શકાય. પણ ખરૂં એ છે કે લાખો માછલાં ને દરિયા જે જંગલમાં છે તે બધા તે બખ્શીશના દરીયાને નમન કરે છે. કોણ જાણે તેના બખ્શિશના કેટલા વરસાદ તેના ઉપર વરસ્યા ત્યારે દરીઓ રત્નાકર થયો ને તેની દયાના કેટલાય સુર્ય રત્નો ઉપર પ્રકાશયો છે ત્યારે વાદળાં ને દરીઆએ ઉદારતા દેખાડી છે. અને કેટલાયે દયાના સુર્ય, સુર્ય ઉપર પ્રકાસ્યા છે ત્યારે એણે આવો પ્રકાશને ઉન્નતિ મેળવી છે કે રજકોણ એની પ્રદક્ષિણા કરે છે વળી પાણીને માટીનો પણ એમાંજ સમાસ થાય છે તેના ઉપર તેનો પરતો પડયો છે તેથી ધરતીએ બીનું રક્ષણ કર્યું ને તેને ઉગાડયું. અને આ અમાનતનો ગુણ તેનામાં તે ન્યાયના સુર્યના પ્રતાપથી આવ્યો છે જે વર્ષો સુધી તેના ઉપર પ્રકાશ્યો છે, વળી વસંત ઋતુને જુઓ કે જ્યાં સુધી ખુદાનો હુકમ તેને મળતો નથી ત્યાં સુધી ધરતીમાંનો ભેદ એટલે વનસ્પતિને જાહેર કરતી નથી તેતો એવો ઉદાર છે કે

તેણે નિર્જીવ ધરતીને ફુલ ઘાસ જડીબુટી. વગેરે આપી છે ને તે જમીનમાથી ફુટે છે ત્યારે બધા જુએ છે અને જ્યારે વસંત ઋતુ આવે છે ત્યારે અમૃત ધરતી નવજીવન મોકલી કેવી વહાલી થઈ પડે છે. શિયાળા પછી વસંત આવે છે તે જાણે વસંતને જો ને શિયાળો છુપાઇ જાય છે એવી જમીન કે અપારદર્શક વસ્તુ છે ને જેના ઉડવાથી ધરૂવ-લોકો ગભરાય છે તે કેવી વહાલી થઇ પડે છે કેમકે જે વસ્તુ અલભ્યને અનુપમમાથી ઉત્પન્ન થાય છે તે પણ અલભ્યને અનુપમ ગણાય છે પણ નવાઇ તો એ છે કે નિર્જીવ ધરતીતો ખુદાનો હુકમ સમજી જાય ને પોતાની સુંદરતા દેખાડે પણ ગાફિલ માણસતો તેવો ને તેવોજ રહે છે તેના કોપથી આંધળો છે માટે તેની તરફ શા માટે દ્રષ્ટિઓ કરે !

ઉપર જે કાંઇ કહ્યું તે ખુદાની સ્તુતિ છે એતો મેં સ્તુતિ કરી તે પણ મારા મનમાં જે ઉભરો છે તે કોને કહું ? કેમકે કોઈના મનની મળેલી શક્તિ નથી કે કોઈને એવા કાન નથી કે તે સાંભળી શકે. હા, જેઓને કાન હતા તેઓ આંખો થઇ ગયા અર્થાત જ્ઞાનિ થઈ ગયા ને જે કાંકરા હતા તે હીરા થઇ ગયા આ ઉભરો તે એક કીમીઓ છે, જે વસ્તુનું રૂપાંતર કરી નાખે છે અથવા સીમીયો છે કે જે એક અદ્દભુત ચમતકાર દેખાય છે. અરેં કીમીયો શી વસ્તુ છે એતો પોતે કીમીયાગર છે ને સીમીયાની વાત શી ? તે તો એક તિલિસ્મ છે એતો મોજીજો છે જે નબીઓને ખુદાની પાસેથી મળ્યો છે, ને જે જગજાહેર છે. આજે હું તેનાં વખાણ કરૂં છું તે વખાણ નથી પણ વખાણનું ત્યજવું છે, કેમકે જ્યારે હું પોતાને હું છું, એમ સમજ્યો ત્યારે તો હું તેનાથી ભિન્ન થયો ત્યારે તેનાં વખાણ કર્યા. પણ જો તેમાંજ સમાઇ જઇને એક થઇ જાઉતો પછી કોણ કોનાં વખાણ કરે ? તેના અસ્તિત્વની આગળ પોતાને મટાડી દેવો જોઇએ કેમકે અમારા અસ્તીત્વની વિશાતજ શી છે ? માટે તે તો એક આંધળી ને વાદળી રંગની વસ્તુ છે કેમકે જો આંધળા નહોતા તો તેનું અસ્તિત્વ જોઇ શકત ને તે સુર્યની ગરમીથી ઓગળીને બરફની પેઠે પાણી થઇને નાશ પામત. પણ એમ થતું નથી માટે આંધળા છીએ એ નક્કી છે. વળી સુર્યના અસ્તિત્વથી નાશ પામ્યા નહિ તેના શોકમાં કાળો પોશાક ધારણ કર્યો છે તેથી વાદળી રંગ જેવા થઇ ગયા છીએ. એવી રીતે આપણું અસ્તિત્વ જો તે સુર્યમાં નાશ પામ્યું હોત તો અવશ્યે તેમા ગરમી હોત કેમકે ગરમીનો પ્રકાશ જેના ઉપર પડે છે તેને ગરમ કરી દે છે.

તે દગા ફટકામાં વઝીરના ભુલા પડવાનું વર્ણન.

---

(૨૫)

૬૨૯

હમ ચું શેહ નાદાનો ગાફિલ બુદ વઝીર — પંજા મીઝદ બા કદીમે ના ગુઝીર.
મિસ્લે શેહ નાદાનો ગાફિલ થા વઝીર — પંજા ઝન હોતા થા બા રબ્બે કદીર.
મુર્ખ શાહની પેઠે ગાફિલ તે વઝીર — શાહના શાહોથી લડતો થઇ અધીર.

૬૩૦

ના ગુઝીરે જુમલગાં હઇએ કદીર, લા યઝાલો લમ યઝલ ફર્દો બસીર
સબકા દાતા ખાલિકો હઇયો કદીર. લા યઝાલો લમ યઝલ ફર્દો બસીર.
જેના સૌ મોહતાજ જીવતા ને કદીર, લા યઝાલો લમ યઝલ ફર્દો બસીર,

૬૩૧

ના ચુનાં કાદિર ખુદાએ કઝ અદમ સદ ચુ આલમ હસ્ત ગરદાનદ બદમ.
એસા કાદિર એસા રબ એસા ખુદા દે હઝારોં હસ્તીયાં દમમેં બના.
એવા હકની સાથે કે જે શુન્ય થી, એવો સૌ સૃષ્ટિ બનાવે અબ ઘડી.

૬૩૨

સદ ચુ આલમ દર નઝર પેદા કુનદ, ચું કે ચશ્મત રા બખુદ બીના કુનદ.
સેંકડો આલમ નઝરમેં હોં અયાં, દે બસીરતકી જો વો બીનાઈયાં.
જો તને પોતાથી તે જોતો કરે, એવી સો સૃષ્ટિ તને દેખાડી દે.

૬૩૩

ગર જહાં પેશત બુઝુર્ગો બે સનીસ્ત, પેશે કુદરત ઝર્રએ બીદાં કે નીસ્ત.
હય જહાં તેરે લિયે ઇતના બડા, લેકિન એક ઝર્રા નહીં પેશે ખુદા.
આ જગત મોટું તને દેખાય છે તેની આગળ છે અણું સમ જાણજે.

૬૩૪

ઇ જહાં ખુદ જીન્સે જાં હાએ શુમાસ્ત, હીં દવેદ આંસુકે સેહરાએ શુમાસ્ત.
યે જહાં હય કેદખાના જાનકા દોડો જીસ જાનિબ હય દશ્તે પુરફિઝા.
કેદખાનું જીવ માટે છે જગત, ચૈતીને જા લામકાંમાં હે ભગત

૬૩૫

ઈ જહાં મેહદુદો આં ખુદ બેહદસ્ત, નકશો સુરત પેશે આં માની સદસ્ત.
યે હય મેહદુદ ઔર બેહદ વો જહાં, વો હય માઅની નકશો સુરત હય યહાં.
સીમા વાસી આ જગત વીસ્તીર્ણ છે, ચિત્ર ચેહરા પરદા તેના અર્થ છે.

૬૩૬

સદ હઝારાં નેઝએ ફિરઔન રા, દર શકિસ્ત આં મુસીએ બા યક અસા.
લાખોંહી ફીરઔનકે નેઝે જો થે, એક અસાએ મુસવીસે રેહ ગએ.
ભાલા લાખો સૈન્યના ફીરઓનની, મુસાએ તોડયા છે નિજની ડાંગથી.

૬૩૭

સદ હઝારાં તિબ્બે જાલીનુસ બુદ, પેશે ઇસાઓ દમશ અફસોસ બુદ.
તિબ્બે જાલીનુસકાથા કયા શુમાર, પેશે ઇસા હો ગએ બેકારો ખ્વાર
હિકમતો જે સઘળી જાલીનુસની, ઇસાની આગળ તે માટીમાં મળી.

૬૩૮

સદ હઝારાં દફતરે અશઆર બુદ, પેશે હરફે ઉમ્મીએ અશઆર બુદ.
લાખોંહી દફતર જો થે અશઆર કે. આગે ઇસ ઉમ્મીકે સારે મિટ ગયે.
સેંકડો દફતર કવિતાનાં હતાં, તે અભણની પાસે રદીમાં ખપ્યાં

૬૩૯

બા ચુનાં ગાલિબ ખુદાવદે કસે. ચું નમીરદ ગર ન બાશદ ઉ પસે
સામને ઐસે ખુદા કે એ દલીલ જો ન મિટ જાયે વો બેશક હય ઝલીલ
એવી બળવત્તર જે સત્તા તે કને જે હશે પોચો ન જીવ અપર્ણ કરે

૬૪૦

બસ દિલે ચું કોહરા અંગેખ્ત ઊ મુર્ગે ઝીરક બાદુપા આવેખ્ત ઊ
દિલ જો મિસ્લે કોહથે લરઝા દિયે મુર્ગે દાના ઉલ્ટેઢી લટકા દિયે
ફેરવ્યું દિલ જે હતું પર્વત સમાન, ઊંધું ટાગ્યું સમજુ પક્ષીને નિદાન

૬૪૧

ફેહમો ખાતિર તેઝ કરદન નીસ્ત રાહ જુઝ શકિસ્તા મી નગીરદ ફઝલે શાહ
તેરી ખાતિર યહાં કયા પાયે રાહ સિર્ફ એકસકે લિયે હય લુત્ફે શાહ
કામ વિદ્યા આવશે નહિ અહીં જરા ભગ્ન હૃદયોનો તો સ્વામી છે ખુદા.

૬૪૨

અય બસા ગંજ આગેનાને ગંજે ગાવ કાં ખ્યાલ અંદેશરા શુદ રીશ ગાવ,
સેંકડાં આલિમ જો દાના થે બડે ઉસકે આગે અબ્લઓ એહમક બને
સેંકડો વિદ્વાન નિજના જ્ઞાન થી. થઇને ઝંખવાણા ફસાયા આદમી

૬૪૩

ગાવ કે બ્વદ તા તુ રીશે ઊ શવી, ખાક ચે બ્વદ તા હશીશે ઊ શવી
ગાય કયા હય જીસકી તુ ડાઢી બને ખાક કયા હય ઘાસ તુ જીસકી બને.
મશ્ખરો શા વાસ્તે તું તો બને, ઘાસ થાયે છે ધરાનું કેમ રે,

૬૪૪

ઝર વ નુકરા ચીસ્ત તા મફતું શવી, ચીસ્ત સુરત તા ચુનીં મજનુ શવી.
સોનાં ચાંદી કયા હે મફતું જીસ્પે હો, શકલો સુરત કયા હે મજનુ જીસ્પે હો.
કેમ ચાંદી સોનાનો દીવાનો થાય, કેમ સુંદરતાનો તું મજનુ ગણાય.

૬૪૫

ઈં સરાઓ બાગે તુ ઝિન્દાને તુસ્ત, મુલ્કો માલે તુ બલાએ જાને તુસ્ત.
યે સરાઓ બાગ ઝિન્દાં હય તેરા, હય બલાએ જાં યે મુલ્ક ઓર યે ગિના.
વાડી તારી તારે માટે જેલ છે, માલ દોલત છે બલા તુ જાણજે.

૬૪૬

આં જમાઅતરા કે એઝદ મસ્ખ કર્દ, આયતે તસ્વીરે શાં રા નસ્ખ કર્દ.
જીસ જમાઅતકો કિયા ખાલિકને મસ્ખ, કરદિયા હય ઉનકી હર સુરતકો નસ્ખ.
ટોળું જેનું હકકે રૂપાંત્તર કર્યું ચિત્ર છે કુર્આનમાં તેનું લખ્યું.

૬૪૭

ચું ઝને અઝકારે બદ શુદ રૂએ ઝર્દ, મસ્ખ કર્દ ઉરા ખુદાઓ ઝોહરા કર્દ.
જબ બુરા કામ એક અવરતને કિયા, મસ્ખ કરકે ઉસકો ઝોહરા કર દિયા.
દુષ્ટતાથી નાર ઝંખવાણી થઇ, રૂપ બદલી તેને તો ઝોહરા કરી.

૬૪૮

ઓરતે રા ઓહરા કરદન મરખ બુદ,   ખાકો ગિલ ગશ્તન ચે બાશદ અય ઉનુદ.
ઓહરા ઉસ ઓરતકા બનના મરખથા,   ખાકો ગિલ હોના હય ફિર કયા યે બલા.
ઓહરા થાયે તે તો રૂપાંતર ગણાય,   પાણી માટી શું ન રૂપાંતર જણાય.

૬૪૯

રૂહ મી પરંદ સુએ ચર્ખે બરીં;   સુએ આબો ગિલ શુદે દર અસ્ફલીં
રૂહ ઉડતી હય સુએ ચર્ખે બરીં;   તુ હય સુએ આબે ખિલ પસ્તી ગુઝીં,
આત્મા નભની તરફ તો જાય છે.   પાણી માટી અવનતિને પામે છે,

૬૫૦

ખીશ્તનરા મરખ કરદી ઝીં સફુલ   ઝાં વજુદે કે' બુદઆં રશ્કે ઉકુલ
પસ્તીયોંસે મરખ ખુદકો કર લિયા   ઉસ હયુલાસે જો રશ્કે અકલ થા,
અવનતિમાં પોતે રૂપાંતર થયો   રૂપ છે પણ ટેવો કયાં છે તે જુઓ

૬૫૧

પસ બતર ઝીં મરખ કરદન ચું બુવદ   પીશે આં મરખ ઇં બગાયત દું બુવદ
ઓર અબ ઇસ મરખસે બદતર હે કયા   હય યે મરખ ઉસ મરખસે બેહદ બુરા
એથી ખોટું બીજું રૂપાંતર નથી   ટેવો ભુંડી થાય એ સૌથી બુરી

૬૫૨

અસ્પે હીમ્મત સુએ આખુર તાખતી,   આદમે મસ્જુદરા ન શનાખ્તી
લે ગયા પસ્તીમેં તુ અપને તઈ;   આદમે મસ્જુદકો સમઝા નહીં
તુ જો જાણુત તારી પદવીને જરા.   તુ ગણુત માણસને ઉત્તમ સર્વદા

૬૫૩

આખિર આદમ ઝાદઇ અય ના ખલફ   ચંદ પિન્દારી તુ પસ્તીરા શરફ
આખિર આદમ ઝાદ હય અય ના ખલફ   સમઝેગા કબ તક તુ પસ્તીકો શરફ
જાણુ ભુંડા તું કે આદમ ઝાદ છે.   અવનતિ તે કયાં સુધી તારી ગણે

૬૫૪

ચંદ ગોઇ મન બગીરમ આલમે,   ઈં જહારા પુર કુનમ અઝ ખુદ હમે.
યે જહાંગીરીકા દાવા :તા કુબ,   તેરી ખુદ દારી ઇસે ભર દેગી ક્યા.
કેહ તો કયાં સુધી જગતને લઇશ તુ,   આખી દુનિયા સામટી પામે તુ શું ?

૬૫૫

ગર જહાં પુર બર્ક ગરદદ સર બસર,   તાબ ખુર બુગદાઝ દશ અય યક નઝર.
બર્ફ હો જાએ જો દુનિયા સર બસર,   ધુપ કર દેગી નઝરસે બે અસર.
જો બરફ ફેલાયે દુનિયામાં બધે,   તાપથી સુરજના તે પણ ઓગળે

૬૫૬

વિઝરે ઉઓ વિઝરે ચું ઉ સદ હઝાર,   નીસ્ત ગરદાનદ ખુદા અઝ યક શરાર,
બોઝ યે ઓર એસે હોં ગર સો હઝાર,   નેસ્ત કર સકતા હે હક્કા એક શરાર.
આ દગા ફટકાના ઢગલાઓ હજાર,   નાશ પામે ઇચ્છે જો પરવરદિગાર.

૬૫૭

અયન આં તખઈલરા હિકમત કુનદ. અયન આં ઝેહરાબરા શરબત કુનદ.
ચાહે ઇસ તખઇલકો હિકમત કરે, ચાહે જીસ ઝેહર આબકો શરબત કરે.
ધારણાને તારી તે હિકમત કરે, વિષને ચાહે તો ખુદા શરબત કરે.

૬૫૮

દર ખરાબી ગંજહા પિનહાં કુનદ, ખાર રા ગુલ જીસ્મ હારા જાં કુનદ.
ગંજકો વીરાનેમેં પિનહાં કરે, ખારકો ગુલ જીસ્મકો વો જાં કરે.
તે ખરાબામાં છુપાવે માલને, જીવ તનને કાંટાને ફુલજ કરે.

૬૫૯

આં ગુમાં અંગેઝરા સાઝદ યકીં, મેહર હા રૂયાનદ અઝ અસ્બાબે કીં.
બદ ગુમાંકો દે યકીને ઉસ્તવાર, દુશમનીસે દોસ્તીકો દે નીખાર.
આસ્થા આપે તે શંકાશીલને, કીનાથી જાહેર પ્રીતિ તે કરે.

૬૬૦

પર વરદ દર આતિશ ઇબ્રાહીમ રા, અય મનીયે રૂહ સાઝદ બીમ રા.
હિફ્ઝે ઇબ્રાહીમ આતિશમેં કરે, રૂહકો બે ખોફ કર દે ખોફસે.
દેવતામાં રક્ષ્યો ઈબ્રાહીમને, બીકથી નિર્ભય કર્યો તેને ખરે.

૬૬૧

અઝ સબબ સાઝીશ મન સોદાઇયમ, વઝ સબબ સોઝેશ સુફિસ્તાઇયમ.
ઇસ સબબ સાઝીસે મેં સોદાઇ હું, ઔર સબબ સોઝીસે સુફિસ્તાઇ હું.
કારણોથી તેના હું ગાંડો થયો, તેની બે સબબીથી સુફસ્તાઇ થયો.

૬૬૨

દર સબબ સાઝીશ સર ગરદાં શુદમ, દર સબબ સોઝેશ હમ હયરાં શુદમ.
ઇસ સબબ સાઝીસે સર ગરદાં હું મેં, ઇસ સબબ સોઝીસે અબ હયરાં હુ મેં.
કારણોમાં તેના હું તો દંગ છું, તેની બે સબબીથી તાજુબ થાઉં છું

(૨૫)

જેવી રીતે તે બાદશાહ નાદાન હતો ને ઇસા (અ. સ.) ને મુસા (અ. સ.) ને ભિન્ન ભિન્ન સમજતો હતો તેવોજ પ્રધાન પણ હતો તેથી ગડબડ કેમ ન થાય? બંને જણા ખુદાની સાથે પંજો લડાવતા હતા કેમકે ખુદા એવો છે કે બધા તેની આગળ લાચાર છે. તેના વિના બીજા કોઇથી કાંઇ પણ નીપજી શકતું નથી, તે જીવતો છે, શક્તિમાન છે ને સદાસદા એકલો ને દરેક વખતે જોતો છે. તે બન્નેની લડાઇ એવા ખુદાની સાથે હતી કે જેવું આ એક જગત છે તેવાંજ સેંકરો જગત એક પળમાં શુન્યમાંથ પેદા કરી શકે છે ને જો તે ઇચ્છે કે તારી આંખ તે જોઈ શકે તો જરા વારમાં આ બ્રહ્માંડનાં જેવા સેંકડો બ્રહ્માંડો તને દેખાડી દે. જો કે આ જગત તારે માટે ઘણું વિસ્તીર્ણ અને અનુપમ છે પરંતુ નકકી માનજે કે તેની કુદરતની આગળ તેની કાંઇ ગણુતરી નથી. આ જગત તો સાંકડું, અંધારાવાળું ને કેદખાનું તારા જીવ માટે છે, પણ જે જગત અસલમાં તારૂં છે તે તરફ ખબરદાર જઇશ નહિ ત્યાંથી તું આવ્યો છે તે કેવું વિસ્તીર્ણ

છે. આ જગત તો સીમાવાસી છે ને તે અપરિચિત છે. તું આ જગતના રૂપરંગમાં ફસાયો છે ને તારા તથા તે અસલ જગતની વચ્ચે અંતરાય છે. આ બાદશાહ અને પ્રધાનનો તો શો હિસાબ છે. ફિરઔનના લાખો ભાલા હતા જેને હઝરત મુસા (અ. સ.) ની એકજ અસાએ કાપી નાખ્યાં એ તેનીજ શક્તિ હતી કે એવા ઉચ્છખલ ને ખુદાઇનો દાવો કરનારને ખરાબ કર્યો. જાલીનુસને લાખો પ્રકારનાં ઔષધ યાદ હતાં પણ હઝરત ઇસા (અ. સ.)ના એક દમની આગળ તે બધાં પશ્ચાતાપ રૂપ થઇ પડયાં ને તેને અફસોસ થતો હતો કે એવી દવાઓ જાણું છું તેના કરતાં બાવો દમ મળ્યો હોત તો સારૂં થાત. અરબના કવિઓના લાખો દીવાનો (કવિતા સંગ્રહ) હતાં પણ તે દરેક આપણા હઝરત મોહંમદ મુસ્તુફા સ. અ. ની આગળ લજ્જાસ્પદ જણાતાં હતાં. ને તેની કીંમત એટલી તો ઘટી ગઇ કે પછી તેમને તેની શરમ આવતી હતી તો એવા બળવત્તર સ્વામીના મુકાબલામાં કેમ ન મરે ? અર્થાત કેમ પોતાને નાશવંત ન જાણે ? પણ જો તે જડ ઘાંસ હોય તો નાચાર. કેમકે ઘાસને માટે તો કાંઇ કહેવાનું હોયજ નહિ. તે તો જે કહે ને જે કરે થોડું છે. જે મેરૂની પેઠે કઠણ અને અચળ હતા એવાં સેંકડો અંતઃકરણો તેણે ડોળાવી નાખ્યાં અને ઘણાંક ડાહ્યાં પક્ષીઓ—દાનાઓ—ને ઉંધે માથે લટકાવી દીધાં. એક પક્ષી એવું પણ છે કે રાત્રે ઊંધે મસ્તકે લટકીને 'તુજતું' પોકારે છે. માટે તું યાદ રાખ કે બુદ્ધિ ને સમજને તીવ્ર કરવી એ રસ્તામાં પડયું નથી. ખુદા તો લાચારી અને શક્તિને ચાહે છે. ઘણાક લોકો એવા થઇ ગયા છે કે તેમણે દોલતના ખજાના ભરી રાખ્યા—જમશેદ જેવા પણ. તે ધનથી તેમની મશ્કરી થવા લાગી ને બહેરામ ગોરે તેને ઉડાવી દીધું. જરા વિચાર તો કર કે તું ગાય જેવા પ્રાણીની દાઢી બનવાનું ને માટીનું ઘાસ બનવાનું કેમ ઇચ્છે છે ? દેશને ખજાના કાંઇ ભારે વસ્તુ નથી ને ચાંદી સોના માટે મરી જવું યોગ્ય નથી. તેમજ કોઇના રૂપપર કેમ મરી ફીટે છે, તું મકાન ને બાગ શું બનાવે છે તે તારે માટે કેદખાનું બનાવે છે. દુન્યા તો કેદખાનું છેજ, તેમાં વળી આ કેદખાનામાં બીજુ કેદખાનું એ તો તારે માટે બલારૂપ છે અહીં તેનું રક્ષણ કરવું પડશે ને ત્યાં તેનો હિસાબ આપવો પડશે. તું જાણે છે કે દોલતના લોભમાં એક ટોળું રૂપાંતર થઇ કદરૂપું થઇ ગયું કેમકે તે જકાત આપતું નહતું ખાસ રૂપાળા માણસો વાંદરા ને સુવરો થઇ ગયા અને જોહરા નામની સ્રી જેણે નઠારૂં કામ કર્યું હતું તેનુ માણસનું રૂપ ને જીવન લેઇ લઇને તેને શુક્રનો તારો બનાવી દીધી. ને નિર્જીવ કરી નાંખી તેનીજ રીતે તું પણ મરી ગયા પછી માટી બની જઇશ એ પણ શું ઉપલા બનાવો પેઠે રૂપાંતર નથી ?

આત્મા એવી પવિત્ર વસ્તુ છે કે આકાશમાં ઉડે છે અને તું માટીનું પુતળું અવનતિને પામ્યું છે એટલે કે પાણી ને માટી થઇ ગયો છે તો શું એ પણ રૂપાંતર નથી ?

તારો દેહ કે જેને માટે દશ બુદ્ધિઓ (દશ મહાન ફિરિશતાઓ) ની ઇચ્છા હતી પણ તેમને મળ્યો નહિ. તે કાયા તેં આ પડતીમાં પડીને ખરાબ કરી આથી ખરાબ રૂપાંતર બીજું કયું હશે ? આ રૂપાંતર તો ઘણુંજ તુચ્છ છે એનો તું વિચાર કર. પણ તું તો નવા આત્માની તરફ લક્ષજ આપતો નથી તેં તારો વિચાર રૂપી ઘોડો થાન ને ઘાસ તરફ દોડાવ્યો છે અને શરીરના પોષણના કામમાં લીન થઇ ગયો છે. હઝરત આદમ (અલ૦) કે

જેમને ફરિશ્તાઓએ નમન કર્યું તેની તુ ઓલાદ છું એનો તેં વિચાર પણ કર્યો નહિ. હે કપુત તને અમે પુછીએ છીએ કે શું તુ હઝરત આદમ (અલ૦) નો વંશજ છે ? જો છે, તો આ અવનતિ ને તુચ્છતાને તું તારી શ્રેષ્ઠતા કયાં સુધી સમજીશ ? અને આખા જગતને મારામાં લઈ લઉં અને આખું જગત હુંજ થઈ જાઉં એવું કયાં સુધી કહીશ ? તું જોતો નથી કે બરફથી પર્વતો ઢંકાઈ જાય છે છતાં એટલા બધા બરફને ઓગાળીને સુર્ય પાણી કરી નાખે છે તો જો તું જગતમાં સૌથી ઉપર છવાઈ ગયો તો એ શું ?

તેની જાત ભ્રમણાઓને કે જે મુખ્ય અને જાત પણ નથી તેને ખાસ હિકમત બનાવી કે જે તેની જાત વિષ ને શરબત કરી છે અર્થાત નિરૂપયોગીને ઉપયોગી, અને નુકશાન કર્તાને લાભકર્તા કરી છે પોતાના ખજાનાઓ જગતના લોકો કેવી રીતે ગુપ્ત જમીનમાં દાટે છે ને તેની દેખરેખ રાખે છે ને જંગલમાં છુપાવે છે ને કાંટામાંથી ફુલ પેદા કરે છે ને મેલાં શરીરોમાંથી નિર્મળ જીવો ઉત્પન્ન કરે છે તેમજ શંકાશીલ વિદ્વાનોને વિશ્વાસનીય કરી દે છે તે ઇર્ષ્યામાંથી પ્રીતી પેદા કરે છે. તેણે હઝરત ઇબ્રાહીમને નમરૂદની આગમાં પાળ્યો ને એવી રીતે આત્માને જે વસ્તુ કષ્ટ દાયક છે તેને અભયદાયક કરી દે છે. મૌલાના કહે છે કે તું એવી રીતે કારણ બતાવે છે કે હે ખુદા તું તારા એ કામનો દીવાનો છું કે વિરોધામાંથી વિરોધનું કારણ કાઢે છે જેવી રીતે ઝેરને શરબત કરી દે છે ને કારણોને બાળી નાખવાનો વિચાર કરૂં છું તો સોફસ્તાઇ થઈ જાઉં છું કેમકે ખરૂં પુછો તો ઝેર કે શરબત કોઇ વસ્તુજ નથી તું ઇચ્છે છે તે પ્રમાણે એક કારણને બાળીને બીજું પેદા કરે છે હું તો તેનુ કારણ બનાવવાનું ને કારણ બાળી નાખવાનું કામ જોઇ જોઇ ને દિંગ છું કે વસ્તુનાં કારણો મોજુદ હતા તે વસ્તુ હોતી નથી ને જેનો કારણ હોતો નથી તે વસ્તુ થઇ જાય છે.

વઝીર એકાંતવાસી થાય છે ને દગાથી કોમમાં ખળભળાટ મચાવી દે છે તે વિષે.

(૨૬)

૬૬૩

ચું વઝીરે માકિરે બદ એતેકાદ,	દીને ઇસારા બદિલ કર્દ અઝ ફિસાદ.
વો વઝીરે પુરફનો બદ એતેકાદ,	ડાલકર યેં દીને ઇસામેં ફિસાદ.
એહયા ને દુષ્ટ પ્રધાને જદા,	દીનમા ઇસાનાં વાંધા નાખિયા.

૬૬૪

મકરે દીગર આં વઝીર અઝ ખુદ બબસ્ત,	વાઅઝરા બુગઝાશ્ત દર ખિલ્વત નશસ્ત
મક ખેલા ઓર એક બનકર લઈન.	વાઅઝ છોડા ઔર હુવા ખિલ્વત નશીન
એક કપટ તાજું કર્યું તેણે વળી,	બોધ છોડીને રહ્યો એકાંત જઇ.

૬૬૫

દર મુરીદાં દરફિગંદ અઝ શવકે સોઝ,   બુદ દર ખિલ્વત ચહલ પંન્જાહ રોઝ.
થે મુરીદ ઉસકે પરેશાં વકતે સોઝ,   ઔર વો ખિલ્વતમેં રહા ચાલીસ રોઝ.
શિષ્યો તેને મળવાને આતુર હતા,   તે રહયો ચાળીસ દી એકાંતમાં.

૬૬૬

ખલ્ક દીવાના શુદન્દ અઝ શવકે ઊ,   અઝ ફિરાકે હાલો કાલો ઝવકે ઊ.
શવકમેં દીવાના એક દુનિયા હુઇ,   હાલો કાલ ઔર ઝવકકી હસરત બઢી
જગ થયું દીવાનુ તેની ધુનમાં   ભકિતમાં નવ પામતું લઝઝત જરા

૬૬૭

લાબએ ઝારી હમી કરદન્દો ઊ,   અઝ રિયાઝત ગશ્ત દર ખિલ્વત દોતુ.
થી જમાઅત ઉસકી કુરકતસે તબાહ,   વો ઇધર ખિલ્વતકી મેહનતસે તબાહ.
તે રડે ને જઇ ખુશામદ પણ કરે,   પણ તે તપમાંથી ન ઊઠ્યું પણ જુએ.

૬૬૮

ગુફતા ઇશાં બે તું મારા નીસ્ત નુર,   બે અસા કશ ચું બુવદ એહવાલો કુર.
યોં લગે કેહતે કે હમ હંય બેઝિયા,   જેસે નાબીના હો કોઇ બે અસા.
બોલ્યો તે તુજ નુર વીણુ જીવવું કડણુ,   આંધળા વિણુ જેષ્ટિકા છઇએજ પણ.

૬૬૯

અઝ સરે ઇકરામે અઝ બેહરે ખુદા,   બેશ અઝીં અઝ ખુદ મકુન મારા જુદા.
ઓ ખુદા કે વાસ્તે આજા કહીં,   અબ ઝિયાદા તાકતે ફુરકત નહીં.
કર કૃપા અમ પર ખુદાને વાસ્તે,   થઇને જુદો અમને ના તુ કષ્ટ દે.

૬૭૦

મા ચુ તિફલાનેમો મારા દાયા તુ;   બર સરે મા ગુસ્તરાં આં સાયા તુ.
તિફલ હંય હમ તુ હમારી દાયા હય.   હાં હમારે સરપે તેરા સાયા હય.
ધાવણાં બાળક અમે તુ ધાવ છે.   તારો પડછાયો તુ નાખ અમ શિર પરે.

૬૭૧

ગુફત જાનમ અઝ મુહિબ્બાં દુર નીસ્ત,   લેક બીરૂં આમદન દસ્તુર નીસ્ત.
બોલા તુમસે દુર મેરા દિલ નહીં,   બહાર આનેકે મગર કાબિલ નહીં.
બોલ્યો તમથી દુર મારૂં દિલ નથી,   પણ બહાર આવું એ દસ્તુરજ નથી.

૬૭૨

આં અમીરાં દર શફાઅત આમદન્દ,   વાં મુરીદાં દર ઝરાઅત આમદન્દ.
સબ સિફારિશ કે લિયે આયે અમીર,   ઔર ફિર રોને લગે બરના વ પીર.
કરતા આશાથી ઘણી તે આજીજી,   ને ખુશામદ કરતા તેની હર ઘડી.

૬૭૩

કીં ચે બદ બખ્તીસ્ત મારા અય કરીમ,   અઝ દિલો દીં માન્દા મા બે તુ યતીમ
ઉફ યે કયા બદકિસ્મતી હય અય કરીમ,   દીનો દિલસે હો ગયે હંય હમ યતીમ.
શું અમારી બદનસીબી છે હે ખુદા,   દીન ને દીલથી અનાથ અમને કર્યાં.

૬૭૪

તુ બહાના મીકુની ઓ મા ઝે દર્દ, મી ઝનેમ અઝ સોઝે દિલ દમહાયે સર્દ.
તુ બહાના કરતા હય હમ દર્દ સે, સર્દ આહેં ભરતે હય તેરે લિયે.
ત્યાં બહાનાં, દિલ અહી દુઃખી હતું, દિલમાં ભડકા અગ્નિના હું શું કહું.

૬૭૫

મા બગુફતારે ખુશત ખુકર્દા એમ. મા ઝે શિરે હિકમતે તુ ખુર્દા એમ.
હમકો આદત હય તેરી ગુફતારકી, પી ચુકે હય દુધ હિમ્મતકા અભી.
તારાં મીઠાં વેણુની અમને છે ટેવ, દુધ તું હિકમતનુ દે અવશ્ય મેવ.

૬૭૬

અલ્લાહ ! અલ્લાહ ! ઇં જફા બામા મકુન લુત્ફ કુન ઈમરોઝરા ફરદા મકુન.
યે જફા બેહરે ખુદા હમપર ન કર, આજ કર લુત્ફ ઔર કલસે દરગુઝર.
અલ્લાહ ! અલ્લાહ ! તુ ન અમપર કર ઝુલમ મહેરબાની કર ન વાયદા ને સિતમ.

૬૭૭

મી દેહદ દિલ મરતુરા કીં બે દિલાં, બે તુ ગરદંદ આખિર અઝ બેહાસિલાં.
કયા તુઝે મંઝુર હય બે દિલ તેરે, યોં રહેં તેરે લિયે ના કામ સે.
આપીએ શું જીવ તુજને હે ઇમામ, તુંજ વિના નિરાશ થાએ નેક નામ.

૬૭૮

જુમલા દર ખુશ્કી ચુ માહી મી તપન્દ, આબરા બુકશા ઝે જુ બરદાર બંદ,
મિસ્લે માહી સબ હય ખુશ્કીમેં તપાં, ખોલ દે પાની ઉઠા બન્દે ગિરાં.
માછલીની પેઠે રેતીમાં બધા, આવવા દે પાણી સુખ પામે સદા.

૬૭૯

અય કે ચું તુ દર ઝમાના નીસ્ત કસ. અલ્લાહ ! અલ્લાહ ! ખલ્કરા ફરિયાદ રસ.
તુઝસા દુનિયામેં નહીં ઉસ્તાદ સુન, ખલ્કકી લિલ્લાહ અબ ફરિયાદ સુન.
તારા જેવો જગમાં કોઇ જન નથી, શુણુ તુ આ ફરિયાદ માણુસો તણી.

(૨૬)

જ્યારે દગલબાજ પ્રધાને ખ્રિસ્તી ધર્મમાં ફિસાદો નાખ્યા તે પછી તેણે એક બીજો દગો કર્યો ને કથા કહેવાનુ ધોકો દઇ એકાંતવાસી થયો ને પોતાના યજમાનોમાં પોતાની તરફથી લાગણી લગાડી દીધી. એવી રીતે ૪૦ દિવસ સુધી એકાંતવાસી રહ્યો તેથી જગત તેના વિયોગમાં ગાડું થઇ ગયું ને તેની હકીકત ને લીનતાનો સ્વાદ યાદ કરી તેની ખુશામદ કરવાને રડવા લાગ્યા. પણ પ્રધાન તો એકાંતમાં તપ કરી કરીને બેવડ વળી ગયો હતો, તેઓ કેહતા હતા કે અમને તારા વિના કાંઇ સુઝતુ નથી જ્યાં સુધી આંધળાની લાઠી ઝાલનાર હોય નહિ ત્યાં સુધી તે બિચારાની શી હાલત થશે તેનો તું વિચાર કર. તારી મોટાઇ ને દયાના કારણથી ને ખુદાને વાસ્તે તું વધારે સમય સુધી અમને જુદા ન રાખ. અમે બાળક છીએ ને તું અમારી દાઇ છે અમારા માથા પર જેવી તારી છાયા હતી તેવી પાછી રાખ.

તેણે જવાબ આપ્યો કે એમ ન જાણો કે મારો જીવ તમારાથી જુદો છે પણ શું કરૂં બહાર નીકળવાનો ધારો નથી.

એવી રીતે ૧૨ સરદારોને તેમના અનુયાયીઓએ કાલાવાલા કર્યા ને કહ્યું કે આ અમારી કેવી કમબખ્તી છે કે અમે તારા વિના દિલ ને ધર્મથી બે નસીબ થઇ ગયા છીએ. અમારૂં દિલ પણ ભયમાં નથી. તું બહાના કરે છે ને અમે બળાપાથી નિશ્વાસ નાખીએ છીએ. અમને તો તારી સારી સારી વાતો સાંભળવાની ટેવ પડેલી છે ને તારા સદુપદેશ રૂપી દુધથી પોષણ પામ્યા છીએ. ખુદાને માટે આટલો જુલમ ન કર. તારે તો આજે કૃપા કરવી જોઈએ તું કાલનો વાયદો શા માટે કરે છે? અમારૂં અંતઃકરણ કહે છે કે તારા મામલામાં જેઓ બે દિલ છે તેઓ બધા તારા વિના નકામા થઈ જશે ને જેવી રીતે માછલાં ખુશ્કીમાં તપે છે તેમ તેઓ તારા વિયોગમાં તડપશે. તારૂં કૃપારૂપી પાણી એમને માટે વહેવડાવી દે ને બંધ તોડી નાખ તું જગતમાં અનુપમ મહાત્મા છે તારાં વખાણ થઈ શકે એમ નથી તું અમારી ફર્યાદ સાંભળ.

પોતાની તાબેદારી કરાવવા માટે વજીરે શિષ્યોને દુર કર્યા.

(૨૭)

૬૮૦

ગુફત હાં અય સખરગાંને ગુફતગુ, વાઅઝો ગુફતારો ઝબાનો ગોશ જુ.
બોલા હાં અય આશકાને ગુફતગુ, અય કે તુમકો વાઅઝકી હય જુસ્તજુ
બોલ્યો ત્યારે હે વચનના કેદીઓ, બોધ ને વાતોના રસિયા સાંભળો.

૬૮૧

પમ્બા અન્દર ગોશે હિસ્સે દું કુનેદ, બન્દે હિસ્સ અઝ ચશ્મે ખુદ બીરૂં કુનેદ
હિસ્સકે અબ કાનોંમેં રૂઈ ઠુંસ લો, હિસ્સકો અપની આંખસે બાહર કરો
લઈને કાનોમાં તમારા રૂ ભરો આંખથી આ પરદાને દુરજ કરો

૬૮૨

પમ્બએ આં ગોશ સરગોશે સરસ્ત તા ન ગરદદ ઈં ગિરાં બાતન ગરસ્ત
કાનકા પમ્બા હય ગોશે પુર ફસું, યે ન બેહરા હો તો બેહરા હય બતું
રૂ છે જાહેર કાન ગુપ્ત ન કાનનું આ ન બહેરો તો તે બહેરો જાણ તું

૬૮૩

બેહિસો બે ગોશો બેફિકરત શવીદ તા ખિતાબે ઇર જઇરા બિશ્નવીદ
બેહિસો બે ગોશ ઔર બે ફિક્ર હો ઔર ખિતાબે ઇર જઇ મુઝસે સુનો
લાગણી વીણ બહેરો ને નિર્લોભી થા કે ખિતાબે ઈરજઇ સુણશો ભલા

૬૮૪

તા બગુફતો ગોયે પિન્દાર અનદરી તુ ઝે ગુફતે ખુબ કય બુએ બરી
તુ હય જબતક ગુફત ઔર પિન્દાર મેં હુસ્ન કયા આયે નઝર ગુફતાર મેં
જાગૃતાવસ્થામાં રહેશો જયાં સુધી સુણશો વાતો કેવી રીતે સ્વમની

૬૮૫

સયરે બેરૂનીસ્ત કવલો ફેઅલે મા, સયરે બાતિન હસ્ત બાલાએ સમા.
સયરે બેરૂની હય કૌલો ફેઅલ તક સયર હય બાતિનકી બાલાએ ફલક.
જાહેરી છે રહેલ જગમાં સર્વદા. ગુપ્ત વાતો જાણજો આકાશમાં

૬૮૬

હિસ્સે ખુશ્કી દીદ કઝ ખુશ્કી બઝાદ, મુસીએ જાં પાએ દર દરિયા નિહાદ.
હિસ્સે ખુશ્કી રેહ ગઇ ખુશ્કીમેં યાર, મુસીએ જાં હો ગયા દરિયાકે પાર.
લાગણી જાહેર હો ખુશ્કીમાં રહી, જીવ રૂપી ભુમિ દરિયામાં રહી.

૬૮૭

સયરે જીસ્મે ખુશ્ક બર ખુશ્કી ફતાદ, સયરે જાં પા દરદિલે દરિયા નિહાદ.
સયરે જીસ્માની ગઇ ખુશ્કીમેં જમ, સયરે જાંને રખ્ખા દરિયામેં કદમ.
રહેલ ખુશ્કી પર કરે છે શુષ્ક તન, જાનની છે રહેલ દુનિયામાં સજન.

૬૮૮

ચુંકે ઉમ્ર અંદર રહે ખુશ્કી ગુઝશ્ત, ગાહ કોહો ગાહ સહરા ગાહ દશ્ત.
ઝિન્દગી જબ ખુશ્કિયોંમેં કટ ગઇ, થા કભી કોહસાર ઔર સેહરા કભી
જીવતર ખુશ્કીના મારગમાં ગયું, પર્વતો ને વચમાં તે પુરૂં થયું.

૬૮૯

આબે હયવાંરા કુજા ખ્વાહી તુ યાફત, મૌજે દરિયારા કુજા ખ્વાહી શિગાફ
આબે હયવાં કિસ તરહ તુઝકો મિલે, મૌજે દરિયાકો તુ કયોંકર ચીર દે.
શી રીતે અમૃત તને મળશે બતાવ, નાશ કરશે મોજા રત્નાકરના સાવ

૬૯૦

મૌજે ખાકી ફેહમો વેહમે ફિક્રે મારત, મૌજે આબી સહવો સુકરસ્તો ફનાસ્ત
મૌજે ખાકી ફિક્રો વેહમે માસિવા, મૌજે આબી મેહવીઅત સુકરો ફના
બુધ્ધ, શંકા ને ફિકર ખુશ્કીની મોજ. લીનતા બેશુદ્ધિ નાશજ પાણી મોજ

૬૯૧

તા દરીં ફિકરે અઝાં સુકરે તુ દુર તા અઝીં મસ્તી અઝાં જામે નફુર
તુ જો હય ઇસ ફિક્રમેં મસ્તીસે દુર મસ્ત હોકર જામે મયસે હય નફુર
જ્યાં સુધી ચિંતા છે બેશુધ્ધિ નહીં જ્યાં સુધી મસ્તી છે દારૂ ચીજ શી ?

૬૯૨

ગુફતગુએ ઝાહિર આમદ ચું ગુબાર મુદતે ખામોશ કુન હીં હોશદાર
ઝાહિરા હય ગુફતગુ મિસ્લે ગુબાર કુછ દીનોં ખામોશ રેહ અય હોશીયાર
ગુફતગુ જાહેરની જાણો ધુળ છે ટેવ પાડી થોડા દીન ખામોશ રહે

(૨૭)

તેણે આ હકીકત સાંભળીને કહ્યું કે હે વેઢિઆઓ, ઉપદેશ, વ્યાખ્યાન, જીભ ને કાનના શોધનારા હુશીયાર થઇ જાઓ, કોઇ જીભ બનીને અમને ઉપદેશ કરે ને અમે કા

બનીને સાંભળીએ. આ જાહેરના જે કાન છે તેમાં તો રૂ ભરી દો, અને તમારી આંખો પર જાહેર દેખાવનો જે પરદો પડયો છે તે પરદો દુર કરો. ગુપ્ત રહસ્ય જાણુનારા કાનમાંનું રૂ જેથી તે ભેદ સંભળાય છે તેજ જાહેર કાન છે જ્યાં સુધી એ બહેરા થતા નથી ત્યાં સુધી ગુપ્ત જ્ઞાન જાણુનારા કાન બહેરા છે. તેઓ કોઇપણુ ગુપ્ત ભેદ સાંભળી શકશે નહિ પહેલાં તુ ઇંદ્રિયો જીત, કાન વિનાનો ને શોચના વિનાનો થઇ જા અને પછી જો કે 'ઇરજઇ' નો સાદ તારા કાનમાં કેવો આવે છે (હે શાંત આત્મા પોતાને ખુદાની તરફ રાજી થઇને વળ) તે પરવરદીગાર તેને બોલાવે છે એમ તું સાંભળીશ. અને એવો સાદ દરેક વખતે સાંભળીશ પણુ જ્યાં સુધી વાતચીત ને શંકામાં કેદ છે ત્યાં સુધી એ વધામણીની સુગંધી પણુ પામશે નહિં. વાચા ને કર્મણુા જે છે તે જાહેરની સેલ છે ને તેને શરીઅત ને તરીકત કહે છે પણુ ગુપ્તની સેલ તો આકાશથી પણુ દુર છે જેને હકીકત ને મારિફત કહે છે, ઇંદ્રિયોની લાગણી જેમને છે એવા લોકોનું દ્રષ્ટિબિંદુ ખુશી છે કેમકે તેમનો જન્મ ખુશ્કીમાં થાય છે. વળી માણુસ જળચર નથી પણુ ભુચર, છે. ને જેમનો જીવ હઝરત મુસા (અ. સ.) ના જેવો હતો તેમણે દર્યામાં મુકામ કર્યો છે, કેમકે હઝરત મુસા (અ. સ.) નો જન્મ થતાંજ તેમને દરીયામાં વહેતા મુકયા હતા, અર્થાત તેઓ અનાદિ કાળથી ઇશ્કના દરીઆમાં ડુબેલા છે અને ઇંદ્રિયોવાળા પાણીથી જીવ છુપાવનાર ખુશીના ટેવાયલા છે માટે શુષ્ક દેહની સેલગાહ ખુષ્કી ઠરી ને જીવે દરીઆની મધ્યમાં મુકામ કર્યો. જેવી રીતે ખુદાને ઓળખનાર જે ભકતો છે કે તેમનું જીવતર કદીક ખુશ્કીમાં, કદીક પર્વતમાં, કદીક જંગલમાં ને કદીક રણુમાં ગુજર્યું કેમકે એ બધાનો અર્થ ભક્તિ ને તપમાં લીનતા છે એવા માણુસો અમૃત કેમ પામે અને ઇશ્કથી ચીરંજીવી થવાય તે કેમ થાય! તેમજ દરિયાનાં મોજાંમાં જેવી રીતે હઝરત મુસા (અ. સ.) એ ફિરઓનનો પીછો પકડયો ત્યારે જયેષ્ટિકા પ્રહારથી નીલ નદીનાં પાણી જુદાં કરી દઇ બાર રસ્તાઓ કરી દીધા હતા તેમ તે લોકોથી થઇ શકવાનું નહિ. અમારી કાયા જે માટીની બનેલી છે તેનાં મોજાં તો બુદ્ધિ શોચના ને ધારણુા છે તે જીવ, કેજે જળચર છે તેનાથી લીનતા, હાલ ને ફના પેદા થાય છે. એટલે ગુણુ ને સ્વભાવથી જુદા પડી મસ્તી ને હાલમાં લીન થવું ને નાશ પામવું. પણુ જ્યાં સુધી તું તારી કાયાની ફીકરમાં છે ત્યાં સુધી તું એ પામી શકીશ નહિં ને જ્યાં સુધી તું આ શંકાને બુદ્ધિના નિશામાં મસ્ત છે ત્યાં સુધી તું એ લીનતા પામીશ નહિ તેથી આ બધો વિવાદ વંટોળીઆની પેઠે નકામો છે માટે કેટલાક વખત સુધી ચુપ રહી ખબરદાર થઇ હોશ રાખ.

એકાંત છોડી દેવા વિષે શિષ્યોની માંગણી.

(૨૮)

૬૯૩

જુમ્લા ગુફતન્દ અયે હકીમે રખનાજો   ઈ ફરેબો ઈં જફા બા મા મગો.

સબ યે બોલે અય હકીમે રખના જુ,   પુર ફરેબો ઝુલ્મ હે યે ગુફતુગુ

બોલ્યા સૌ હે એબ જોનારા વજીર,   આ દગો ફટકો ન અમથી કર લગીર.

૬૯૪

ચું પિઝી રફ્તી તુ માર અઝ ઇબતિદા, મરહમત કુન હમ ચુંની તા ઇનતિહા.
જબ સંવારીથી હમારી ઇબતિદા લુત્ફ કર હમ પર યુંહી તા ઇનતિહા.
તેં કહ્યું જે કાંઇ અમે રાખ્યું કબુલ, અંત સુધી કર દયા, કર માફ ભુલ.

૬૯૫

ઝોઅફે ઇજઝો ફકરે મા દાનસ્તઇ, દર્દે મારા હમ દવા દાનસ્તઇ.
તુ હમારે ઇજિઝસે વાકિફ હુવા, જાનતા હય તું ઇલાજ ઇસ દર્દકા.
જોઇ લીધી તેં અશક્તિ અમ તણી, તું દવા જાણે અમારા રોગની.

૬૯૬

ચારપારા કદરે તાકત બાર નેહ, બર ઝઇફાં કદરે કુવ્વત કાર નેહ
ચાર પાયોં પર મુનાસબ બાર રખ, હમ ઝઇફોંસે મુનાસબ કાર રખ
શક્તિ મુજબ તું પશુ પર ભાર ભર, આજે જો પર શક્તિથી વિશેષ નકર

૬૯૭

દાનએ હર મુર્ગ અન્દાઝા વયસ્ત તઅમએ હર મુર્ગ ઇનજીરે કયસ્ત,
દાન દે લેકિન બ અનદાઝે તલબ. હે ગિઝા હર મુર્ગ કી ઇન્જીર કબ.
પક્ષી દાણો શાંતિ પ્રમાણેજ ખાય. શું દરેક પક્ષીથી અંજીરો ખવાય ?

૬૯૮

તિફલરા ગર નાં દેહી બર જાએ શીર, તિફલે મિસ્કીં રા અઝીં નાં મુરદા ગીર
બચ્ચેકો રોટી અગર દો જાએ શીર, તિફલે મિસ્કીં મોતકા હોગા અસીર
દુધ બદલે રોટલો ખાએ જો બાળ. તો મરણ બાળકનું થાશે આવી કાળ

૬૯૯

ચુંકે દંદાહા બર આરદ બાદ અઝાં, હમ બ ખુદ ગરદદ દિલશ જોયાએ નાં
દાંત જબ ઉસ્કે નિકલ આયે તો હાં. ખુદ બખુદ હો જાયેગા જોયાએ નાં
દાંત આવે મોંમાં તેના જયાહરે, પોતે રોટી ખાવાની ઇચ્છા કરે

૭૦૦

મુર્ગે પર ના રસ્તા ચું પરરા શવદ, લુકમએ હર ગુરબએ દરરાં શવદ
મુર્ગે બે પર કો અગર દેગા ઉડા વો કિસી બિલ્લી કે મુંહ લગ જાયગા
પક્ષી પાંખો વિણુનું જો ઉડયા કરે, તો બિલાડીનો નવાલો તે બને

૭૦૧

ચું બર આરદ પર બ પરરદ ઉ બખુદ બે તકલ્લુફ બે સફીરે નેકો બુદ
પર નિકલ આયે તો ખુદ ઉડ જાયગા બે તકલ્લુફ બે નવાઓ બે સદા
પાંખો આવે જ્યારે તે ઉડણુ કરે, ને ઘણી સેહલાઇથી ઉડતો ફરે

૭૦૨

દેવરા નુતકે તો ખામશ મી કુનદ, ગોશે મારા ગુફતે તોહશ મી કુનદ,
દેવ તેરે નુતકસે ખામોશ હે, કાનકો બાતોંસે તેરી હોશ હે
વેણુ તારા, રાક્ષસોને ચુપ કરે, ને અમારા કાનને તે યાદ છે.

૭૦૩

ગોશેમા હોશસ્ત ચુ ગોયા તુઇ, ખુશ્કે મા બેહરસ્ત ચું દરિયા તુઇ
કાનકો હે હોશ અગર ગોયા હે તુ, ખુશ્કીયાં હેં બહેર અગર દરિયા હે તું
કાન તારાં વેણુથી જાણીતા છે, તુજ કૃપા કર લાભથી અંજાણુ તે

૭૦૪

બા તુ મારા ખાક બહેતર અઝ ફલક. અય સમાક અઝ તુ મુનવ્વર તા સમક
તુ જો હો તો ખાક બેહેતર ચર્ખસે, હેં ઝમીનો આસ્માં તુઝસે સજે
છે ધરાથી નભ સુધી સત્તા ખરે, છે પ્રકાશિત વ્યોમ તારા કારણે

૭૦૫

બે તુ મારા બર ફલક તારીકી યસ્ત, બા તુ અય મેહ ઈ ઝમીં તારીકીયસ્ત
હે અંધેરા આસ્માં પર બે તેરે, યે ઝમીં રવશન હે તેરે સામને
તુજ વિના આ વ્યોમમમાં જ્યોતિ નહિ, તું છે તો જગમાં તિમિર મુદ્દલ નથી

૭૦૬

બા મહે રૂએ તો શબ તારીકી અસ્ત રોઝરા બે નુરે તો તારીકી અસ્ત
તુ જો હો તો રાત હો તારીક કયોં દિન ન કયોં કર બે તેરે તારીક હો
તું છે તો અંધારી કયાં છે રાત આ, તુજ વિના અંધારૂં છે આ જગ સદા

૭૦૭

બાતુ બર ખાક અઝ ફલક બરદેમ દસ્ત બા સમામા બેતુ ચું ખાકેમ પસ્ત
તુ અગર હે હર સરે અફલાક હેં, આસ્માં પર બે તેરે હમ ખાક હેં
તુજ થકી આકાશથી ઉત્તમ અમે, તુજ વિના આકાશ પર નબળા છીએ

૭૦૮

સુરતે રફઅત બુવદ અફલાક રા. માઅનીએ રફઅત રવાને પાક રા
હેં બ ઝાહિર રફઅતેં અફલાકકી. હે બુલંદી અસલ જાને પાકકી
ઉન્નતી છે દેખીતી આ વ્યોમને આત્માની ઉન્નતી સાચી ખરે

૭૦૯

સુરતે રફઅત બરાએ જીસ્મ હાસ્ત, જીસ્મહા દર પેશે માઅની ઈસ્મ હાસ્ત
ઝાહરી રફઅત હે જીસ્મોંકે લિયે, પેશે બાતિન જીસ્મ હેં યે નામ કે
ઉન્નતિ દેખીતી તનને માન છે, અર્થ આગળ કાયા જાણે નામ છે

૭૧૦

અલ્લાહ અલ્લાહ યક નઝર બરમા ફિગન, લા તકન્નતના ફકદ તાલલ હુઝન
ડાલ તુ લિલ્લાહ હમ પર એક નઝર તુલ ખીંચા ગમને માયુસ અબ ન કર
અલ્લાહ અલ્લાહ જો અમારો જીવ તન શોકમાં ડુબેલાનું કરજે જતન

(૨૮)

આ દગાબાજ પ્રધાનની વાતો સાંભળીને લોકોએ કહ્યું કે હે કલહ પ્રિય પ્રધાન અમારી સાથે આમ છેતર પિંડી ન કર ને બેવફાઇની વાતો નકર જયારે તેં અમારા ઉપર પ્રથમથી કૃપા દેખાડી છે તો અંત સુધી કૃપા રાખ. અમારી અશક્તિ, લા પરવાહી ને કંગા-

લીયતથી તું જાણીતો છે ને અમારા રોગનો ઉપાય તું જાણે છે. આજે કઠિન વાતો તું અમને બતાવે છે તે સમજવાની ને તે પ્રમાણે કરવાની અમારી શક્તિ નથી. પશુપર એટલોજ ભાર ભરે છે જેટલો તે ઉપાડી શકે છે ને અશકતથી એટલુંજ કામ લેવાય છે જેટલું તે કરી શકે છે. પક્ષીને તે પચાવી શકે એવોજ ખોરાક અપાય છે કેમકે દરેક પક્ષી અંજીર ખાઇ શકતું નથી. બાળકને દુધને બદલે રોટલો આપીએ તો તે મરી જાય. જ્યારે તેને દાંત આવશે ત્યારે તે પોતેજ રોટલો ખોળશે. પાંખ વિનાનું પક્ષી ઉડશે તો બિલાડાંનો ખોરાક બનશે પણ પાંખો આવ્યા પછી પોતેજ ઉડશે. તારૂં ભાષણ રાક્ષસ રૂપી આત્માને ચુપ કરી દે છે ને અમારા કાનને જાગ્રત કરે છે. જ્યારે તું બોલે છે ત્યારે અમારા કાન હોશ થઇ જાય છે. જ્યાં સુધી તારા જેવો દરિયો અમારી સાથે છે ત્યાં સુધી અમને ધુળ પણ આકાશ કરતાં વધારે પ્રિય છે. કેમકે તારા વડે આકાશથી પાતાળ સુધી બધું પ્રકાશીત છે. તું જે આ વાતો કરે છે તે કરવાની અમારી શકિત નથી. જો અમમાં એ યોગ્યતા આવે તો અમે થોડામાંથી ઘણું કરી શકીએ છીએ પણ હમણાં તો તારા મોહતાજ, અશકત ને લાચાર છીએ તારા વિના અમે આકાશ પર જઇએ તો ત્યાં પણ અમને અંધારૂ દેખાય પણ તું સાથે હોય તો હે ચંદ્રમા, આ ધરતી પણ અમને અંધારી લાગશે નહિ. તારા ચંદ્ર મુખની આગળ રાત્રિ પણ અંધારી નથી પણ દિવસ હોય ને તારૂં નુર ન હોય તો અંધારૂં છે, અમે જો કે ધરતી પર છીએ પણ તું અમારી સાથે છે તો અમે આકાશથી ઉત્તમ છીએ ને જો અમે આકાશ પર હોઇએ પણ તું અમારી સાથે ન હોય તો ધુળની બરાબર છીએ, ઉચ્ચતા જે એક વસ્તુ છે તેનું રૂપ આજ છે ને અર્થ પણ આજ છે રૂપ તો આકાશને આપ્યું છે કે જુઓ તે ઉચું છે ને ઉચ્ચતાનો જે અર્થ છે એટલે જે મુળ છે તે તો પવિત્ર આત્માને આપ્યો છે ઉચ્ચતાનું રૂપ શરીર માટે છે અર્થાત આકાશના મુકાબલામાં આ દેહનું તો ફકત નામજ છે. જાણે જીવ વિનાના મુડદા જેવા કેમકે મુડદાનું શરીર ને નામ છે છતાં તે માણુસ નામને લાયક નથી. જે જીવ છે તેની તો અમે ઇચ્છા રાખીએ છીએ માટે એક વખત અમારા ઉપર નજર કર ને અમને નિરાશા મા કર કેમકે અમારી દિલગીરી અપાર વધી ગઇ છે.

વઝીર જવાબ આપે છે કે હું એકાંત છોડી શકતો નથી.

(૨૯)

૭૧૧

ગુફત હુજ્જત હાએ ખુદ કોતેહ કુનેદ
બોલા અપની હુજ્જતોં કો તેહ કરો
બોલ્યો તે સંક્ષિપ્ત આ ભાષણ કરો

પંદરા દર જાને દર દિલ રેહ કુનેદ
ઓર ઇસ મેરી નસીહત કો સુનો
આ શિખામણ જાન દિલથી સાંભળો

૭૧૨

ગર અમીનમ મુતતહમ ન બુવદ અમીં
જબ અમી હું તો ફિર કયા ઇતતિહામ
આળ મુજ પર કેમ? જો હું છું અમીન

ગર બ ગોયમ આસ્માં રા બર ઝમીં
આસ્માંકા ગર ઝમીં રખ દું મેં નામ
આસ્માં ને જો કહું તે છે જમીન

૭૧૩

ગર કમાલમ બા કમાલ ઇન્કાર ચીસ્ત
વર નયમ ઇ ઝેહમતો આઝાર ચીસ્ત
હોં મુકમ્મિલ કયોં ફિર ઇનકારે કમાલ
ઔર નહીં અયસા તો કયા ફિર કીલો કાલ
જો હું પુરો છું તો આ ઇન્કાર કેમ ?
ને નથી તો આ બધી તકરાર કેમ ?

૭૧૪

મન ન ખ્વાહમ શુદ અઝીં ખિદમત બિરૂં
ઝાંકે મશગુલમ બ એહવાલે દરૂં
મેં ન ઇસ ખિલવત સે બાહર આઉંગા
શગલ હે ઇસ વક્ત બાનિતસે મેરા
નીકળું એકાંતથી ખોટું છે કામ
ઓપ આપું છું હું મારા દિલને આમ

(૨૯)

પ્રધાને કહ્યું કે આ તકરાર છોડીને મારી શિખામણ દિલથી માનો. જો તમે મને વિશ્વાસુ જાણો છો તો પછી મારા પર આળ ન મુકો હું આસમાનને જમીન કહું તો તેને સત્ય માનો ને તે પ્રમાણે વર્તો. જો મને સંપુર્ણ જાણો છો તો મારી સંપુર્ણતાની ના કેમ પાડો છો ? ને જો સંપુર્ણ નથી તો ખેર મને કષ્ટ શા માટે આપો છો ? હું આ એકાંતમાંથી નીકળવાનો નથી કેમકે હું મારા અંતરના કામમાં મશગુલ છું તેથી મને કોઇની પરવા નથી.

વઝીરના એકાંત વિષે શિષ્યોયે કાઢેલા વાંધા.

(૩૦)

૭૧૫

જુમ્લા ગુફ્તન્દ અય વઝીર ઇનકાર નીસ્ત,
ગુફ્તે મા ચું ગુફ્તએ અગયાર નીસ્ત
બોલે સબ ઇસસે કિસે ઇનકાર હે,
કયા યે કહેના ગુફ્તએ અગયાર હે
બોલ્યા સૌ પ્રધાન ઇનકારજ નથી,
શત્રુઓ પેઠે ન કહીએ તુજ થકી

૭૧૬

અશ્કે દીદસ્ત અઝ ફિરાકે તુ દવાં,
આહ આહસ્ત અઝ મીયાને જાં રવાં
હમ તેરે ગમમેં હેં ગિરયાં નો તબાહ,
દિલસે હર લેહઝા નીકલતી હે એક આહ
છે રૂદન તારી જુદાઇમાં ખરૂં,
ને નિશ્વાસા નાંખીએ તે જાણતું

૭૧૭

તિફલે બા દાયા ન અસ્તીઝદ વલેક,
ગિરયે ઉ ગરચે ન બદ દાનદ ન નેક
તિફલ દાયાસે નહીં લડતા મગર,
રોતાહે વો નેકો બદસે બે ખબર
ધાવથી લડતો નથી બાળક કદી,
પણ રૂવે છે જાણે નવ નેકી બદી

૭૧૮

મા ચું ચંગેમો તુ ઝખ્મા મી ઝની
ઝારી અઝ માને તું ઝારી મી કુની
હમહેં ચંગ ઔર તુ હે ઝખ્મા દિલરૂબા
હમ નહીં ગિરયાં તુહે નાલા સરા
ચંગ અમ લોકો અને સાઝીન્દો તુ
નવ અમે રડીએ રડે છે તું ખરૂં

૭૧૯

માચુ નાયેમો નવા દરમા ઝે તુસ્ત
બાંસરી હમ હેં નવા ઇસ્મેં હે તુ
રાગણી તારી, અમે તુજ વાંસળી

મા ચુ કોહેમો સદા દર માઝે તુસ્ત
કોહ હમ હેં ઓર સદા ઇસ્મે હે તુ
રાગણી આ છે તે જાણુજ તાહરી

૭૨૦

મા ચુ શતરંજેમ અંદર બુરદો માત
સુરતે શતરંજ હમહેં બરદો માત
અમને ગણ શતરંજ બર્દે માત પણ

બુરદો માતે માઝે તુસ્ત અય ખુશસિફાત
તુઝસે હે યે બરદો માત અય ખુશસિફાત
તુ અમારો બર્દે માત અય શાણુ પણ

૭૨૧

માકે બાશેમ અય તુ મારા જાને જાં
કોન હેં હમ- યે બતા અય જાને જાં
શું અમે તુ છે અમારા જાને જાં

તાકે મા બાશેમ બા તુ દરમીયાં
તુહી તુ હે ઓર કયા હે દરમ્યાં
રહીએ તારી સાથે નિત્યે હે મીયાં

૭૨૨

મા અદમ હાયેમો હસ્તી હાયે મા
હમ અદમ હેં તુ હે હસ્તીકા પતા
છે ફના ને નાશવંત અસ્તિત્વ છે

તુ વજુદે મુતલકી ફાની નુમા
તુ વજુદે મુતલકે ફાની નુમા
તારૂં હોવું આદી છે ને અંત્ય એ

૭૨૩

મા હમા શેરાં વલે શેરે અલમ
શેર હેં હમ સબ મગર શેરે અલમ
સિંહ છીએ પણ સિંહ ઝંડાના જે છે

હમલા માં અચ બાદ બાશદ દમબદમ
હમલા તેના રોજ થાએ છે ખરે
હુમલા તેના રોજ થાએ છે ખરે

૭૨૪

હમલા માં પેદાસ્તો ના પેદાસ્ત બાદ
લગઝિશેં ઝાહિર-હવા નાપેદ હે
વાકય જાહેર છે ન જાહેર છે હવા

આં કે ના પેદાસ્ત હરગીઝ ગુમ મબાદ
કમ ન હો જો અય ખુદા નાપેદ હે
જે ન જાહેર થાય તે પહોંચે સદા

૭૨૫

બાદે માઓ બુદે મા અઝ દાદે તુસ્ત
બાદો બુદ અપની હે તેરી દાદસે
આપણું અસ્તિત્વ છે તુજ વાતથી

હસ્તીએ મા જુમ્લા અઝ ઇજાદે તુસ્ત
અપની હસ્તી હે તેરી ઇજાદસે
છે બધું અસ્તિત્વ તુજ કુદરત થકી

૭૨૬

લઝઝતે હસ્તી નમુદી નીસ્ત રા
દી અદમ કો તુને લઝઝત હસ્ત કી
નાસ્તિ અસ્તિત્વનો પામી મજા

આશિકે ખુદ કરદા બુદી નીસ્ત રા
નેસ્તી મેં શેફતગી અપની રખી
પોતાનો આશક કર્યો નાસ્તિ ને આ

૭૨૭

લઝઝતે ઇન્આમે ખુદરા વા મગીર
જો દિયા ઇનઆમ અબ વાપિસ ન લે
સ્વાદ તુજ બક્ષિશનો છીનવી ન લે

નુકલો બાદા જામે ખુદરા વા મગીર
નુકલો મય ઓર જામ અબ વાપિસ ન લે
મધને ઢુંગણના પ્યાલાને ન લે

૭૨૮

નકશ બા નકકાશ ચું નેરૂ કુનદ
નકશ કયા નકકાશ સે હો જંગ જુ
ચિત્રની સત્તા ચિતારા પર ન દે

વર બગીરી કીસ્ત જસ્તો જુ કુનદ
કોન લે વાપિસ અગર લે છીન તુ
જો ન પહોંચે કોણ તો શોધે તને

૭૨૯

અંદર ઇકરામો સખાએ ખુદ નિગર
અપને ઇકરામો સખા પર કર નઝર
પણ નજર તુજ દાનને બખિશશપે કર

મનગર અંદર મા મકુન દર મા નઝર
કર ન હમ તકસીર વારોં પર નઝર
તું અમારા ગુપ્ત પર કર ના નઝર

૭૩૦

લુત્ફે તુ ના ગુફતએ મા મી શનુદ
લુત્ફે ને તેરે સહારા ખુદ દિયા
વિણુ કહે તારી કૃપાએ જાણ્યું આ

મા ન બુદેમો તકાઝા માં ન બુદ
હમ ન થે કોઇ તકાઝાભી ન થા
ના, અમે કે ના તગાદો કાંઇ હતા

૭૩૧

આજિઝો બસ્તા ચુ કોદક દર શિકમ
અયસે હોં આજિઝ હોં જું તિફલે શિકમ
પેટમાં જેમ બાળ આજીજ જાણ ખેર

નકશ બાશદ પેશે નકકાશો કલમ
સામને નકકાશકે નકશો કલમ
ચિત્ર છે સામે ચિતારાની એ પેર

૭૩૨

આજિઝાં ચુ પેશે સોઝન કારગેહ
હો સુઇ કે આગે જયસી કારગાહ
કારખાનું સોયથી આજીજ છે

પેશે કુદરત ખલ્ક જુમલા બારગેહ,
સારી મખલુક ઓર તેરી બારગાહ,
એમ જગ છે તારી કુદરત આગળે,

૭૩૩

ગાહ નકશે શાદીઓ ગાહ ગમ કુનદ
નિકલે શાદી ઓર શબીહે ગમ કભી
તું કદી આનંદ દે કે શોક દે

ગાહ નકશે દેવો ગાહ આદમ કુનદ,
દેવકો ખીંચે કે નકશે આદમી,
ચિત્ર રાક્ષસનું કે માણસનું કરે,

૭૩૪

નુતક ને તા દમ ઝનદ અઝ ઝરરો નફઅ
મારનેકી દમ યહાં કુવ્વત કિસે
લાભ હાનિ વાચા વિણુ કરીએ જરૂર

દસ્ત ને તા દસ્ત જુંબાનદ બ દફઅ,
દુર કરનેકી ભલા તાકત કિસે,
હાથ નવ કે હાથથી કરીએજ દુર,

૭૩૫

ગુફત ઇઝદ મા રમયતા ઇઝ રમેત
કોલ હક હે મા રમયતા ઇઝ રમેત
હક કહે છે મા રમયતા ઇઝ રમેત

તુ ઝે કુરઆં બાઝ ખ્વાં તફસીરે બેત,
પઢ ઝરા કુરઆન મેં તફસીરે બેત,
પઢ તું કુરઆંને પછી તું વાંચ બેત,

૭૩૬

મા રમાં નો તીર અન્દાઝશ ખુદાસ્ત
હમ કમાં હેં ઓર ખુદા હય તીર ઝન
તીર ફેંકે હક ક્યાં છે એહણે

ગર બપરાં નીમ તીરાં કે ઝે મારત,
તીર હમ ફેંકે કહાં ઝોરે બદન,
તીર જે ફેંકયું તે કવ ફેંકયું અમે,

૭૩૭

ઈં ન જબ્ર ઈ માઅનીએ જબ્બા રીયસ્ત,   ઝિક્રે જબ્બારી બરાએ ઝારીયસ્ત
કૌન જબ્બારી કો જબ્ર ઈસ જા કહે,   ઝિક્ર જબ્બારી હૈ રોનેકે લિયે
અર્થ જબ્બારીનો આ સત્તા નથી,   પણ છે જબ્બારી તો રડવાને નકી

૭૩૮

ઝારીએ મા શુદ દલીલે ઇઝતિરાર,   ખિજલતે મા શુદ દલીલે ઈખતિયાર
અપના રોના હૈ દલીલે ઇઝતિરાર,   ઓર ન દાવત હૈ દલીલે ઇખતિયાર
છે રૂદન તો આજીજી આ આપણી,   લાજ સત્તાની દલીલજ જાણવી

૭૩૯

ગર ન બુદે ઈખતિયાર ઈં શર્મ ચીસ્ત,   દીં દરેગો ખિજલતો આઝર્મ ચીસ્ત
ગર ન હોતા યે તો હોતી કયોં મયા,   ફિર યે અફસોસ ઓર ગમો ખિજલત હૈકયા
જો નથી સત્તા પછી તો લાજ શી ?   આ શરમ, આ લાજ, ને આ બીક શી ?

૭૪૦

ઝજરે ઉસ્તાદાં બ શાગિરદાં ચરાસ્ત   ખાતર અઝ તદબીરહા ગરદાં ચરાસ્ત
ઝજર ઉસ્તાદોંકા શાગિરદોસે કયોં,   દિલ હૈ, કયોં તદબીરસે બરગશ્તા યોં
મારે શિષ્યોને ગુરૂ શા વાસ્તે ?   દિલ ફરે છે યુકતીઓથી કેમ એ

૭૪૧

વર તુ ગોઈ ગાફિલસ્ત અઝ જબ્ર ઉ   માહ હક પિન્હાં શુદ અંદર અબ્રે ઉ
ગર કહે તુ વો હૈ ગાફિલ જબ્ર સે   ચાંદ હકકા અબ્રમેં ઉસ્કે છુપે
જો કહે બળજોરીથી તે છે અજાણ   અભ્રમાં સત ચંદ્ર ઘેરાયો છે જાણ

૭૪૨

હસ્ત ઈં રા ખુશ જવાબ અર બિશનવી   બુગઝરી અઝ કુફ્રો બરદીં બગરવી
હૈ જવાબ અચ્છા અગર તુ સુન સકે   છોડકર તુ કુફ્ર દીં હાસલ કરે
છે જવાબ એનો રૂડો જો સાંભળે   કુફ્ર છોડી દીન ને ધારણ કરે

૭૪૩

હયરતો ઝારી કે દર બીમારી યસ્ત   વકતે બીમારી હમા બેદારી યસ્ત
હયરતો ઝારી જો બીમારીમેં હૈ   વકત બીમારીકા બેદારી મેં હૈ
આશ્ચર્ય ને રૂદન છે આ રોગમાં   માંદગીની જાગ્રતા વસ્થામાં આ

૭૪૪

આં ઝમાં કે મા શવી બીમાર તુ,   મી કુની અઝ જુર્મે અસ્તગફારે તુ
જબકે હોતા હૈ કભી બીમાર તુ,   જુર્મસે કરતા હૈ અસ્તગફાર તુ
જે ઘડીએ થાય છે બીમાર તું,   તો કરે પાપોનો પશ્ચાતાપ તું

૭૪૫

મી નુમાયદ બર તુ ઝિસ્તીયે ગુનહ,   મા કુની નીયત કે બાઝ આયમ બરહ
તુઝપે ખુલતી હૈ ગુનાહોંકી બદી,   ઇસ લીયે હોતી હૈ નિયત તવબાકી
તું જુએ છે તારા કૃત્યોની બુરાઈ,   માંગે છે કે જોગ જો પામું કદાચ

૭૪૬

એહદો પયમાં મી કુની કે બાદ અઝીં, જુઝ કે તા અત નગુવદમ કાર ગઝીં
અહદ કરતા હે કે તા ઉમરે તમામ, જુઝ ઇતાઅત ઓર કુછ હોગા નકામ
તુ કરે નિશ્ચય કે આયંદા કદી, ભક્તિ વિણુ હું કામ કરવાનો નથી

૭૪૭

પસ યકીં ગશ્ત આં કે બીમારી તુરા મી બ બખ્શદ હોશો બેદારી તુરા
પસ યકીની હે કે બીમારી તેરી હોશો બેદારી તુઝે હે બખ્શતી
જાણ્યું બીમારીથી ને પામ્યો યકીં હોશ આપે જાગ્રતિ તુજને નકી

૭૪૮

પસ બદાં ઈં અસ્લ રા અય અસ્લ જુ હર કે આવુર દસ્ત ઉ ભુર દસ્ત બુ
પસ સમઝ અસ્લે હકીકત મુ બ મુ જો હે એહલે દર્દ ઉસમેં હે યે બુ
મુળ શોધક જાણુ તું આ મુળને જેને તેનું દર્દ પામે ગંધ તે

૭૪૯

હર કે ઉ બેદાર તર પુર દર્દ તર હર કે ઉ આગાહ તર રૂખ ઝર્દ તર
જો હે બેદાર ઉસકો હે ઇતનાહી દર્દ જો હે વાકિફ તર ઉસીકા રૂખ હે ઝર્દ
જાગે છે તે દર્દ જેમાં છે ભર્યું તે જે જાણીતો ને મોં પિત્ત વર્ણનું

૭૫૦

ગરઝે જબરશ આ ગહી ઝારીત કુ, જુમ્બીશે ઝન્જીરે જબ્બારીત કુ
જબ્રસે વાકિફ હે, તુ ઝારી હે કયું, જુમ્બીશે ઝન્જીર જબ્બારી હે કયું
સત્તા તેની જાણી રૂદન કયાં રહયું, જાણ કે સત્તાની સાંકળ શુ કર્હુ

૭૫૧

બસ્તા દર ઝન્જીર ઝાદે ચું કુનદ, ચોબે અશકસ્તા ઇમાદે ચુ કુનદ
બસ્તએ ઝન્જીર હો આઝાદ કયું, ટુટી લકડીસે બનેગા કયા સિતું
સાંકળેથી બાંધેલો રૂદન કરે. મોભ ભાગેલાનો ટેકો શે બને

૭૫૨

કે અસીરે હબ્સ આઝાદી કુનદ, કે ગિરફતારે બલા શાદી કુનદ
એક કયદી કયા ભલા આઝાદ હો, એક ગિરફતારે બલા કયા શાદ હો
જાતીના કેદીને આજાદી નહીં, જે બલામાં કેદ તેને શાદી શી ?

૭૫૩

વર તુ મી બીની કે પાયત બસ્તા અન્દ બર તુ સરહંગાને શેહ બિન શસ્ત અન્દ
દેખતા હે તેરે પાઉં હેં બંધે સરપે બેઠેં હેં સિપાહી શાહ કે
જો જુએ તુ પગ ફંસાયો તાહરો ને છે પોલીસ આવીને ઉભો રહ્યો

૭૫૪

પસ તુ સર હંગી મકુન બા આજિઝાં ઝાં કે ન બુદ તબ્બો ખુએ આજિઝાં
આજિઝોંસે ફિર સિપાહી પન ન કર આજિઝોંકી યે નહીં ખુ બે ખબર
થા ન તું પોલીસ કે તું આજીઝ છે આજિઝોંની ટેવ નવ એવી ખરે

૭૫૫

ચું તુ જુજ્બે ઉ નમી બીની મગો
જુઝ અગર ઇસમેં નહિં ચુપ સાધ જા
સત્તા તેની તુ ન દે, ચુપજ તું થા

વર હમી બીની નશાને દીદ કો
દેખતા હે તુ નશાની કુછ બતા
ને જો દેખે તો નિશાની દે જરા

૭૫૬

દર હરાં કારે કે મયલસતત બદાં,
તેરી રગબત હય યહાં જીસ કામમેં,
છે અહીં જે કામ તુજને તો પસંદ.

કુદરતે ખુદરા હમી બીની અયાં
ઉસકે કરનેકી હેં તુઝમેં કુદરતેં
તેમાં શક્તિ તારી દેખે હોશમંદ

૭૫૭

દર હરાં કારે કે મયલત નીસ્તો ખ્વાસ્ત
ઓર દિલ જીસ કામ પર માયલ નથા,
ને નથી તુજને વહાલું કાર્ય જે,

અંદરાં જબરી શવી કીં અઝ ખુદાસ્ત
સમઝા જું જબરી ઇસે કારે ખુદા
તેમાં તુ સત્તા ખુદાની બસ કહે

૭૫૮

અંબીયા દર કારે દુનિયા જબ્ર યન્દ
અંબીયા જબરી અગર દુનિયામેં હેં,
મુરસલો જબરી છે જગના કામમાં

કાફિરાં દર કારે ઉકબા જબ્ર યન્દ
જબ્રી યે કુફ્ફાર સબ ઉકબામેં હેં
કાફરો જબરા છે ઉકબા ધામમાં

૭૫૯

અંબીયા રા કારે ઉકબા અખતિયાર
અંબીયાને કી હે દુનિયા અખતિયાર
ઉકબા કામોમાં નબીનો ઇખતિયાર

કાફરાં રા કારે દુનિયાં અખતિયાર
કાફરોંને કી હે દુનિયા અખતિયાર
ભુંડાની સત્તામાં જગનો કારભાર

૭૬૦

ઝાં કે હર મુર્ગે બસુએ જીન્સે ખેશ
જીન્સ પર માઇલ હે મુર્ગે ગુલસિતાં
પક્ષી પક્ષી ટોળામાં સાથે ઉડે

મી રવદ ઉ દર પસો જાં પેશ પેશ
પીછે પીછે વો હે આગે આગે જાં
થાય તે ટોળામાં સૌથી આગળે

૭૬૧

કાફરાં ચું જીન્સે સિજજીં આમદન્દ
ચું કે કાફિર સાહિબે સિજજીં હુવે
વસ્તુ દોઝખના ધણી છે કાફરો

સિજને દુનિયારા ખુશ આ ઇં આમદન્દ
થે વો મવઝું કેદે દુનિયા કે લિયે
સૃષ્ટિ દોજખને ગણે ઉત્તમ તેઓ

૭૬૨

અંબીયા ચું જીન્સે ઇલ્લીયીં બુદન્દ,
અંબીયા હમ જીન્સ ઇલ્લીયીં જો થે,
અંબીયા જે ઉન્નતીની ચીજ હતા,

સુએ ઇલ્લીયીં બજાનો દિલ શુદન્દ
જાનો દિલસે સુએ ઇલ્લીયીં ગયે
જાન દિલથી ઉંન્નતીને પામીયા

૭૬૩

અય ખુદા બિનમા તુ જાંરા આં મકામ,
અય ખુદા દિલકો દિખા દે વો મકામ,
હે ખુદા દેખાડ મુજને તે મુકામ,

કંદ રો બે હર્ફ મી રોયદ કલામ
જીસ જગા બે હર્ફ હોતા હે કલામ
સાદ અક્ષર વિણુ જહાં આવે કલામ

૭૬૪

ઈ સખુન પાયાં ન દારદ લેકમા, બાઝ ગોયમ આં તમામી કિસ્સેરા
કુચ્છ નહીં ઇસ દાસ્તાંકી ઇનતિહા, ફિર વોહી હમ દેતે હેં કિસ્સા સુના
છે નહિ કંઇ અંત તો આ વાતને, કિસ્સો બીજો હું કહું તે સાંભળો.

(૩૦)

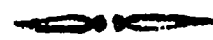
પછી બધાએ કહ્યું કે હે પ્રધાન તેં જે કંઇ અમને બોધ આપ્યો તેની અમે ના પાડતા નથી પણ અમારૂ કહેવું બીજા જેવું નથી બલ્કે અમારી તો એવી હાલત છે કે તારા વિયોગમાં અશ્રુ ધારા વહે છે ને અંતરમાં નીસાસા નીકળે છે. તુ અમારી દાઈ છે ને અમો બાળક છીએ બચ્ચાં દાઇના સાથે શું લડી શકે છે ? તેતો સારૂં નરસું ઓળખતા નથી તેથી રડી જાણે છે. અમે તો તારી સાથે એક રૂપ થઇ ગયા છીએ અને જાણે તુ ચંગ છે અને અમે મીજરાબ છીએ માટે અમારૂં આ રૂદન અમારૂં પોતાનું નથી પણ તુજ રડે છે એમ જાણજે. અમે એવી મોરલી છીએ કે તેમાં રાગણી તારાથી છે. અમે એવા પર્વત છીએ કે અમારામાં પડઘો તારાથી છે અર્થાત અમે જે કહીએ છીએ તે તારૂંજ કથન છે. અમે એવી શત્રંજ છીએ જેમાં હાર જીત એટલે મરવું જીવવું તે તારાથીજ છે અમે તો એવા છીએ કે જાણે છીએજ નહિ. અમારા પ્રાણના પ્રાણ તું છે પછી અમે પોતાની ગણત્રી પોતામાં શી રીતે કરીએ ? અમે પણ કાંઈ નથી ને અમારૂં અસ્તિત્વ પણ કંઇ નથી કેમકે અસ્તિત્વ એ 'બે કોઇ નથી' એની વચ્ચેની સ્થિતિ છે અને પૃથ્વી કે જે શક્યની વિશેષતા છે તે એજ છે કે તેનું અસ્તિત્વ બીજાથી હોય પોતાનો જાતીય ન હોય ને આદિએ પણ નહોય ને અંતે પણ રહે નહિ પણ તારૂં અસ્તિત્વ તે તુજથીજ છે કે આદિએ પણ તુંજ હતો ને અંતે પણ તુંજ હોઇશ ને નાશને અસ્તિત્વ આપનાર પણ તુંજ છે કેમકે એજ વિશેષના વાજિબની પણ છે. અમે સિંહ તો છીએ પણ વાવટાના સિંહ છીએ (વાવટા ઉપર સિંહ કે સુર્ય ચિત્ર હોય છે અને એ વાવટાનો સિંહ જ્યારે હુમલો કરે છે ત્યારે પવનના કારણથી હાલે છે તેથી જાણે સિંહ હુમલો કરે છે એમ દેખાય છે પણ ખરૂં પુછો તો સિંહ હુમલો કરતો નથી પણ પવનથી તેને ગતિ આવે છે તેથી તે હાલતો જણાય છે) તેથી જો કે હુમલો તો અમારોજ દેખાય છે ને જે કારણથી હુમલો થાય તે પવન ગુપ્ત છે તેને ખુદા ગુમ નકરે સદાકાળ આબાદ રાખે. અમે તો ફક્ત એક ચિત્ર છીએ અમારૂં અસ્તિત્વ તેંજ આપેલું છે અમારૂં અસ્તિત્વ એ તારી રચના છે, તેંજ નાશવંતને અસ્તિત્વનો સ્વાદ ચખાડયો છે કે નાસ્તિમાં અસ્તિત્વ આવ્યું ને તારામાં નાશ પામી ગયા ને આ નાસ્તિમા અસ્તિત્વનો સ્વાદ ચખાડયો ને નાશવંતને પોતાના આશિક કર્યા તેથી આજે અસ્તિત્વનો સ્વાદ ચખાડયો છે ને અમારા પર બક્ષિશ કરી છે. તે અમારી પાસેથી છીનવી નલે ને આ અસ્તિત્વના સ્વાદના બધા મઝા મધ ને જામ છીનવી ન લે જો તું છીનવી લઇશ તો એવો કોણ છે કે શોધ ખોળ કરીને તે બીજેથી પામી શકે ? ભલા ચિતારાની સાથે ચિત્ર બાથ ભીડી શકે છે ? તે તો તેની સત્તામા છે માટે તું અમારી નઠારી સ્થિતિને ન જો પણ તારી દયાને જો જેવી રીતે આજ સુધી કરતો આવ્યો છે તેવીજ રીતે ચાલુ રાખ. જ્યારે અમે હતા પણ નહિ ત્યારે અમોને જે જે વસ્તુઓની જરૂર હતી તે બધી તેં તે વખતથી તૈયાર કરી રાખી, અમારા માગ્યા વિના તેં તારી

કૃપાથી અમને આપ્યું તે કૃપા ઉપર તું નજર કર. ચિત્રકાર ને પીંછીની આગળ ચિત્ર નિરૂપાય છે. જેવી રીતે ગર્ભાશયનાં બાળક નિરૂપાય છે. ચિતારાની પીંછી તેની મરજીમાં આવે તેવું ચિત્ર ચિતરે એની કુદરતની આગળ જો આખું જગત કોઇને મદદ કરવા ઉભું થાય તો તે મદદ કુછ હીસાબમાં નથી તેથી કાંઇ વળવાનું નહિ તે સૌ લાચાર છે. ચીતારો સ્વતંત્ર ગમે તો રાક્ષસ ચીત્રે કે ગમે તો માણુસ ચીતરે તે કદીક આનંદનો દેખાવ ચીતરે છે ને કદીક શોકનો એ વખતે કોઇની શક્તિ છે કે એને એમ કરતો રોકી શકે? અથવા એવી કોઇ વાચા છે જે એના લાભા લાભ વિષે કહી શકે? જો તું અમારી આ વાત ન માનતો હોય તો વમા રમયતા ઇજ રમયતાની આયત જેમાં ફરમાવ્યું છે કે જ્યારે તીર ફેંક્યું ત્યારે તે તીર ફેંક્યું નહતું. પણ ખુદાએ તીર ફેંકયું તેથી જો અમે કોઈની તરફ તીર ફેંકીએ તો તે અમે કયારે ફેંકીએ છીએ અમે તો તીરકામઠાની પેઠે એક ઉપકારણ છીએ. ખરો તીર-અંદાજ તો ખુદા છે. છતાં એમ ન સમજવું કે અમે કર્મવાદી છીએ આ કર્મ નથી બલ્કે ખુદા મહાન શકિતવાળો છે માટે તેની શકિત સમજીને રૂદન કરીએ કે જેથી અમારી લાચારી જણાય. એની શક્તિ જાણીએ છીએ ત્યારે તો લાચાર છીએ અને એ ગભરામણમાંજ દુષ્ટકૃત્યોનો પશ્ચાતાપ છે ને તેજ અમારા ઉદ્યમની સાબીતી છે કેમકે જ્યારે એ દુષ્ટ કૃત્યોને બદી સમજ્યા ત્યારે તો પસ્તાવો થયો. જો પોતાની બદીને પોતાની સત્તાથી થએલી ન જાણી તો આ પસ્તાવો, શરમ ને લાચારી કેમ હોત? ત્યારે તો અમે એમ સમજતા કે અમારાથી બદી થતી નથી ને અમે અપરાધી પણ નથી આમ સમજીએ તો કર્મ ને ઉદ્યમમાં છે. હજરત ઇમામ જાફર સાદિક રદી૦ પણ એમજ કહે છે. શિક્ષકો પોતાના શિષ્યો ઉપર સખ્તી કરે છે તેમને ખીજે છે તે શા માટે? અને યુક્તિઓથી મનની ધારણાઓ કેમ બદલાઇ જાય છે. જો તું એમ કહીશ કે તે કર્મથી અજ્ઞાન છે ને તેથી ગફલતના વાદળામાં સત્યરૂપી ચંદ્ર છુપાયલો છે તો એનો જવાબ પણ તું સાંભળ. તે અમારી પાસે છે જે સાંભળીને તું કુફરને છોડીને ધર્મ ઉપર આસ્થા રાખનારો થઇજા.

તું જો, કે મંદવાડમાં જે તાજુબી ને રૂદન પેદા થાય છે તે એટલા માટે કે મંદવાડનો સમય જાણે જાગ્રતવસ્થા છે કેમકે જ્યારે તું માંદો થાય છે ત્યારે કેટલો બધો પશ્ચાતાપ ને તોબા કરે છે. નઠારાં કામોની બધી બુરાઇઓ તને તે વખતે દેખાદે છે ને દૃઢ નિશ્ચય કરી લે છે કે જો રોગ મટી જશે તો સીધે રસ્તે ચાલીશ ને આ ભટકવાનું છોડી દઇશ. તેમજ પાકો નિશ્ચય કરે છે કે ભક્તિ ને સારાં કામો વિના બીજું કાંઇ કરીશ નહિ માટે મંદવાડ તને હોશ અને જાગ્રતાવસ્થા આપે છે એ નક્કી છે તેથી જો તું અસલની ઇચ્છા રાખે છે તો જાણી લે કે વિપત્તિ વિના સત્ય વસ્તુ પ્રાપ્ત થતી નથી તેથી જે વધારે વિપત્તિમાં છે તે વધારે જાગ્રત છે ને જે જાણીતો છે તે બીકણ છે, એજ કારણથી શિક્ષકો શિષ્યોને ઠપકો દે છે. તેનું પણ કારણ છે. જો તું એમ કહીશ કે આ તો મારા પર બળાત્કાર છે ને બળાત્કારથી મારે માથે આ કામ ઠોકી બેસાડયું છે ને હું બળાત્કારની બેડીઓમાં જકડાયેલો છું તો એ બેડીઓનો ખડખડાટ જે રૂદન છે તે તારામાં કયાં છે? જેમના ઉપર બળાત્કાર થાય છે તે તો રડયાજ કરે છે પણ તું તો ઘણોજ નઠોર થઇ ગયો છે. શું બેડીમાં જકડાયેલો માણુસ બહાદુરી દેખાડી શકે છે? ભાંગેલી વળી ટેકાનુ કામ કરી શકે છે? કેદી

આનંદ ને સ્વતંત્રતા પામી શકે છે ? જો તું એમ જાણે કે મારા પગ બાંધેલા છે ને કોઇ તરફ જવાની મારી શક્તિ નથી. પોલીસનો મારા પર પહેરો છે તેમની ઇચ્છા પ્રમાણે મારે કરવું પડે છે તો પછી નબળાઓ ઉપર જુલમ કેમ કરે છે ? આજિજો તો એવું કરી શકતાજ નથી. જો તું તેના બળાત્કારને જુએ છે ને તને દેખાય છે. જો દેખતો નથી તો જાણી લે કે વિપત્તિ વિના સત્ય વસ્તુ પ્રાપ્ત થતી નથી તેથી જે વધારે વિપત્તિમાં છે તે વધારે જાગ્રત છે ને જે જાણીતો છે તે બીકણુ છે, એજ કારણથી શિક્ષકો શિષ્યોને ઠપકો દે છે તેનું પણ કારણુ છે. જો તું એમ કહીશ કે આ તો મારા પર બળાત્કાર છે ને બળાત્કારથી મારે માથે આ કામ ઠોકી બેસાડયું છે ને હું બળાત્કારની બેડીઓમાં જકડાયેલો છું તો એ બેડીઓનો ખડખડાટ જે રૂદન છે તે તારામાં કયાં છે ? જેમના ઉપર બળાત્કાર થાય છે તે તો રડયાજ કરે છે પણ તું તો ઘણોજ નઠોર થઇ ગયો છે. શું બેડીમાં જકડાયેલો માણુસ બહાદુરી દેખાડી શકે છે ? ભાંગેલી વળી ટેકાનું કામ કરી શકે છે ? કેદી આનંદ ને સ્વતંત્રતા પામી શકે છે ? જો તું એમ જાણે કે મારા પગ બાંધેલા છે ને કોઇ તરફ જવાની મારી શક્તિ નથી. પોલીસનો મારા પર પહેરો છે તેમની ઇચ્છા પ્રમાણે મારે કરવું પડે છે તો પછી નબળાઓ ઉપર જુલમ કેમ કરે છે ? આજિજો તો એવું કરી શકતાજ નથી જો તું તેના બળાત્કારને જુએ છે ને તે તને દેખતો નથી તો છાનો રહે. અને એ મર્મ શો છે તેની શોધ ન કર. જો જુએ છે તો તેની સબીતી આપ. અમે તો જોઇએ છીએ કે જે વસ્તુ તને પસંદ પડે છે ને જેની તને ઇચ્છા નથી ને જે તને ગમતી નથી તેમાં તું ભાગ્યવાદી થઇ જાય છે અને કહે છે કે આ તો ખુદાની તરફથી છે.

અંબીયાઓ જગતના મામલામાં ભાગ્યવાદી છે અને તેઓ હાકેમનો હુકમ બજાવે છે પણ જગતનો કંટાળો દેખાડતા નથી. પણ કાફિરો પરલોકના મામલામાં ભાગ્યવાદી છે. અંબિયાએ પરલોકનો સ્વિકાર કર્યો ને ખરા અંતઃકરણથી તેની તરફ વળાણુ દેખાડયું. કાફિરોએ જગતનો સ્વિકાર કર્યો ને ખરા દિલથી તેની ખરીદી કરી. કેમકે દરેક પક્ષી પોતીકી જાતના પક્ષીઓ સાથે રહે છે તેમાંનું એકાદ જો પાછળ રહી ગયું હોય છે તેનું મન તો સૌથી આગળ ઉડે છે ને તેથી તે પાછળ રહી ગએલું પક્ષી ઊડવામાં ઘણીજ ત્વરા દેખાડે છે. તેવીજ રીતે કાફરોનું ઠેકાણું સિજજીન છે ને જગતને પણ સિજન (કેદખાનું) કહે છે તેથી તેઓનું વળાણુ જગતની તરફ હોય છે અને અંબિયાનો સંબંધ ઇલીઇનની સાથે છે તેથી તેઓ ખરા દિલથી એ ઉચ્ચતર સ્થાન તરફ જવાની કોશિશ કરે છે તેથી હે ખુદા અમને તે ઠેકાણું દેખાડ જ્યાં અક્ષરો અને જીભ વિનાની વાચા થાય છે અર્થાત આત્મીક વાચાની તરફ લઇ જા આ વાતનો પાર નથી તેથી જે કિસ્સો બાકી છે તે પુરો કરવો જોઇએ.

એકાંત છોડવા વિષે વજીરે મુરીદોને નિરાશ કર્યા.

(૩૧)

૭૬૫

આં વઝીર અઝ અન્દરૂં આવાઝ દાદ
કયે મુરીદાં અઝ મન ઈં માઅલુમ બાદ
બોલા અંદરસે વઝીર અચ્છા સુનો
અય મુરીદો! તુમકો યે માઅલુમ હો
બોલ્યો તવ એકાંતમાંથી તે વઝીર
વાત મારી સાંભળો શિષ્યો લગીર

૭૬૬

કે મરા ઇસા ચુંની પયગામ કર્દ
કઝ હમાં યારાં વ ખ્વેશાં બાશ ફર્દ
મુઝકો ઇસાને દિયા હે યે પયામ
યારોં ખ્વેશોંસે અલગ હો લા કલામ
મોકલ્યો સંદેશો ઇસાએ મને
કે તું તારા મિત્રો સર્વે છોડી દે

૭૬૭

રૂએ બર દીવાર કુન તન્હા નશીં
વઝ વજુદે ખ્વેશ હમ ખિલવત ગુઝીં
રખ નઝર દીવાર પર ઉઝલતમે બેઠ
અપને તનસે ભી જુદા ખિલવત મેં બેઠ
જુદો થઇને રહે જે બસ તું એકલો,
જાતથી પોતાની પણુ થા વેગળો

૭૬૮

બાદ અઝીં દસ્તુરીએ ગુફતાર નીસ્ત
બાદ અઝીં બ ગુફતગુ યમ કાર નીસ્ત
બાદ ઇસકે બોલના દુશ્વાર હે,
બાદ ઇસકે ગુફતગુ બેકાર હે
વાત કરવાની રજા મુજને નથી,
કાંઇ કહેવાની મને સત્તા નથી

૭૬૯

અલ વિદા અય દોસ્તાં મન મુરદા અમ
રખ્ત બર ચારમ ફલક બર બુરદા અમ
અલ વિદા અય દોસ્તો મેં મર ગયા.
લો મેં ચોથે આસમાં પર જા બસા
જુદો તનથી થઇ મરૂં હે દોસ્તો,
ચોથા નભ પર જાઉં છું મિત્રો સુનો

૭૭૦

તા બઝેરે ચર્ખે નારી ચું હતબ
મી ન સોઝમ દર ઇનાઓ દર અતબ
તા કે લકડી કી તરાહ ઝેરે ફલક
જલ ન જાઉં રંજોગમસે યક બ યક
અગ્નિ નભની નીચે બળતણુની મિસાલ
કોણુ દુઃખ વેઠી મરે બોલો તો લાલ

૭૭૧

પેહલુ એ ઇસા નશીનમ બાદ અઝીં
બર ફરાઝે આસ્માને ચાર મીં
પેહલુએ ઇસા મેં બેઠું બે ન્યાઝ
હો કે ચોથે આસ્માં પર સરફરાઝ
ઇસાના પડખામાં જઇને હું રહું
ચોથા નભ ઉપર સ્થાનક મુઝ કરૂં

૭૭૨

વંગહાને આં અમીરાં રા બખ્વાન્દ
યક બ યક તન્હા બહર યક હર્ફે રાન્દ
ફિર અમીરોં કો બુલાકર આપ હી
સબસે તન્હાઇમેં એક એક બાત કી
તે પછી બોલાવીને સઘળા અમીર
જુદા જુદા થઇ ગયા સૌ ધારી ધીર

(૩૧)

પછી પ્રધાન અંદરથી બોલ્યો કે હે શિષ્યો મારી હકીકત સાંભળો કે, મને ઈસા (અ. સ.) એ પોતાનો પેગામ મોકલ્યો છે કે બધાં સગાં સંબંધીઓથી જુદો થઇ જા ને ભીંતની તરફ મોં કરીને એકલો બેસી રહે. અને પોતાના અસ્તિત્વથી પણ એકાંત વાસી થા. તેથી હવે મને બોલવાની રજા નથી તેમજ કોઇની વાત સાંભળવાની પણ જરૂર નથી. હું તમારાથી જુદો પડું છું ને તમે મારાથી જુદા પડો. હું તો હવે મડદું છું ને ચોથા આકાશ ઉપર જતો રહ્યો છું. જો ન ચાલ્યો જાત તો આ આતશી ગોળા જેવા આકાશની નીચે બળતણની પેઠે બળી જાત ને નાશ પામત. હવે ચોથા આકાશ પર હઝરત ઇસા (અ. સ.) ની પાસે શાંતિથી બેસીશ ને દરેક પ્રકારના શોકથી સુરક્ષિત રહીશ.

વજીરે દરેક અમીરને જુદો જુદો ગાદીએ બેસાડયો.

(૩૨)

૭૭૩

ગુફ્ત હર યક રા બદીને ઈસ્વી	નાયબે હકકો ખલીફા મન તુઇ
સબસે ફરદન ફરદન ઉસને યે કહા	નાયબે હક તુ ખલીફા હય મેરા
તે પછી તેણે દરેક ભટને કહયું	દીને ઇસાનો તને નાયબ કરૂં

૭૭૪

વાં અમીરાંને દીગર અત્બાએ તુ	કર્દ ઇસા જુમ્લારા અશયાએ તુ
ઓર હેં સરદાર જીતને બાબજા	સબકો ઇસાને તેરે તાબે કિયા
કે રહે સત્તામાં તારી સૌ અમીર	ઇસાએ સોંપ્યા બધા તુજને સુધીર

૭૭૫

હર અમીરે કો કશદ ગરદન બગીર	યા બકુશ યા ખુદ હમી દારશ અસીર
સર ઉડાયે અબ અગર કોઇ અમીર	કત્લ કર દે યા ઉસે કર લે અસીર
માને નવ જો આજ્ઞા તારી કોઇ	માર તેને કેદમાં દે મોકલી

૭૭૬

લેક તા મન ઝિન્દા અમ ઈંરા મગો	તા નમીરમ ઈં રિયાસત રા મજો
ચુપ રહો જબ તક હે મેરી ઝિંદગી	મેરે મરને તક હકુમત હે મેરી
જીવું છું હું જ્યાં સુધી કહેતો નહીં	હું મરૂં ત્યાં સુધી એ કરવું નહીં

૭૭૭

તા ન મીરમ મન તુ ઈં પયદા મકુન	દઅવએ શાહી વ ઇસ્તીલા મકુન
મેરે મરને તક ન હોવે ફાશ રાઝ	ઝગડે સે શાહી કે કરના એહતિરાઝ
હું મરૂં જ્યાં સુધી આ પ્રકટ ન કર	શાહી દાવાથી બહાર હરગીજ ન કર

૭૭૮

ઇનક ઈ તુમારો એહકામે મસીહ — યક બયક બર ખ્વાં તુ બર ઉમ્મત ફસીહ
લે યે હૈં મકતુબો એહકામે મસીહ — સબકો પહોંચાદે બ અલફાઝે સહીહ
આજ્ઞા ઇસાની ને આ લઈ કિતાબ — જઇને તુ સંભળાવ લોકોમાં શિતાબ

૭૭૯

હર યકેરા કર્દ અંદર સિર અઝીઝ — હર યે આંરા ગુફત ઈરા ગુફત નીઝ
સબદો દેદી રાઝદારી કી સલા — જો કહા ઇસસે વોહી ઉસસે કહા
તેણે પ્રત્યેકને કહી એવીજ વાત — એકની પેઠે બીજાને સાક્ષાત

૭૮૦

હર યકેરા ઉ યકે તુમાર દાદ — હર યકે ઝિદ્દે દિગર બુદઅલ મુરાદ
સબકો એક મકતુબ અલગ ઉસને દિયા — એક કી ઝિદ અલગરઝ થા દુસરા
આપી જુદી જુદી પ્રત્યેકને કિતાબ — જેમાં એક બીજાથી જુદા જુદા બાબ

૭૮૧

જુમલગી તુમારહા બુદ મુખતલિફ — હમચુ શકલે હર્ફહા બા તા અલિફ
સબકે સબ મકતુબ થે વો મુખતલિફ — જીસ તરાહ સુરતમેં બે તે ઓર અલિફ
જુદાં પુસ્તક, જુદી મતલબ, ભિન્ન ભિન્ન — સૌ વિરોધી જેમ બા તા ને અલિફ

૭૮૨

હુકમે ઈ તુમાર ઝિદ્દે હુકમે આં — પેશ અઝીં કરદેમ ઈ ઝિદરા બયાં
દુસરેકી ઝીદ થા એક મકતુબ હાં — ઇસસે પહલે કર ચુકે હૈં હમ બયાં
એક બીજાના વિરોધી સર્વ ગ્રંથ — મેં કહ્યા ઉપર તે સધળો તમને પંથ

(૩૨)

એવી રીતે સરદારોને નિરાશ કર્યા પછી એક સરદારને પ્રધાને પોતાની પાસે બોલાવી એકાંતમાં દરેકને એક વાત કહીને કહ્યું કે ખ્રિસ્તી ધર્મમાં તું હઝરત ઇસા (અ. સ.) નો ખલીફા ને પ્રતીનીધી છે, બીજા બધા અમીરો તમારા તાબેદાર છે. ને હઝરત ઇસા (અ. સ.) એ બધાને તારા અનુયાયી ઠરાવ્યા છે તારામાં જે સરદાર વિમુખ થાય તેને ગમે તો પકડ, ગમે તો ગરદન માર કે ગમે તો કેદ નાંખ. પણ જ્યાં સુધી હું જીવું છું ત્યાં સુધી તારે આ વાત કોઇને કહેવી નહી તેમજ ત્યાં સુધી સરદારીનો લોભ પણ કરવો નહી. આ પુસ્તકમાં જે લખાણુ છે તે હઝરત ઇસા (અ. સ.) ના કાયદા કાનુનો છે તે બધા લોકોની વચ્ચે વાંચી સંભળાવજે. એવી રીતે દરેક સરદારને એકાંતમાં બોલાવીને ઉપર પ્રમાણે કહ્યું તેણે તે પુસ્તક દરેકને આપ્યું હતું તે પ્રત્યેક એક બીજાની વિરૂદ્ધ હતું જેવી રીતે અલેફ, બે, તે ના અક્ષરોનાં આકાર ને રૂપ જુદાં છે તેમ તે દરેક પુસ્તક પણ એક બીજાથી ભિન્ન હતું.

શિષ્યોથી એકાંત વાસી થઇ વજીરે પોતે આપઘાત કર્યો.

(૩૩)

૭૮૩

બાંદ અઝાં ચલ રોઝ દીગર દર બબસ્ત — ખ્વેશ કુસ્તો અઝ વજુદે ખુદ બરસ્ત
એક ચિલ્લે તક ન દરવાઝા ખુલા — આખિર એકદિન ખુદ કુશીસે મર ગયા
એકલો ચાલીશ દિન તે તો રહી — ને મુઓ કમોતે નિજના હાથથી

૭૮૪

ચું કે ખલ્ક અઝ મર્ગે ઉ આગાહ શુદ — બર સરે ગોરશ કયામત ગાહ શુદ
જબ ચલા લોગોંકો મરનેકા પતા — કબ્ર પર ઉસકી હુવા મેહશર બપા
જાણુ જબ તેના મરણની સૌને થઇ — ગોર પર થઇ ત્યાં કયામત મેદની

૭૮૫

ખલ્ક ચંદાં જમ્એ શુદ બર ગોરે ઉ — મુ કનાં જામે દરાં દર શોરે ઉ
ખલ્ક ઈતની જમ્એ મરકદ પર હુઈ — નોચતી બાલ ઓર કપડે ફાડતી
ગોર પર તેની બહુ ભેગા થયા — વાળ ખીંચ્યા, વસ્ત્ર ફાડયા ને રડયા

૭૮૬

કાં અદદ રા હમ ખુદા દાનદ શમુર્દ — અઝ અરબ વઝ તુર્ક વઝ રૂમીઓ કુર્દ
જાનતા હય બસ ખુદા ઉનકા શુમાર — વો અરબ વો તુર્કો રૂમી બે કરાર
કુર્દ, રૂમી, તુર્ક, અરબસ્તાનના — કેટલા માણુસ હતા જાણે ખુદા

૭૮૭

ખાક ઉ કરદન્દ બર સર હાએ ખ્વેશ — દર્દ ઉ દીદન્દ દરમાં વાયે ખ્વેશ
ખાક ઉસકી સરપે ડાલી બા મલાલ — દર્દ કો ઈસકે કિયા દરમાં ખ્યાલ
નાંખે તેથી માટી નિજના શિર ઉપર — રોગની જાણે દવા કરતા કદર

૭૮૮

આં ખલાયક બર સરે ગોરશ મહે, — કરદો ખુંરા અઝ દો ચશ્મે ખુદ રહે
એક મહીને તક રહે સબ નવહાખ્વાં, — ખુન કે આંસુ થે આંખો સે રવાં
એક મહીના સુધી તેની ગોર પર, — રક્ત રૂદન કરતી રાત્રિ દિન મગર

૭૮૯

જુમ્લા અઝ દર્દે ફિરાકશ દર ફુગાં — હમ શહાનો હમ કહાનો હમ મહાં
ઇસકે દર્દે હિજર મેં રોતે રહે — સબકે સબ શાહો ગદા છોટે બડે
તેની જુદાઇમાં બુમો પાડતા — બાદશા સરદારો મોહટા નાહના

૭૯૦

બાદ માહે ખલ્ક ગુફતન્દ અય મહાં — અઝ અમીરાં કીસ્ત બર જાયશ નશાં
એક માહ કે બાદ લોગોંને કહા, — અબ બનેગા કૌન સરદાર ઉસકી જાં
માસ જવ પુરો થયો બોલ્યા અમીર, — કોણ તેની ગાદીએ બેસે છે વીર

૭૯૧

તા બજાયે ઉ શનાસીમશ ઇમામ
તાકે ઇસ્કો માનલેં અપના ઇમામ
કે અમે તેને ગુરૂ ગણી થાપીએ

તાકે કારે મા અઝુ ગરદદ તમામ
પાયેં તકમીલ ઇસ્સે અપને સારે કામ
કામ સૌ કબજામાં તેના સોંપીએ

૭૯૨

સર હમા બર ઇખતિયાર ઉરા નહીમ
ઇસ્કે આગે સરકો અપને ખમ કરેં
આજ્ઞા. ધારક બનીને બનીએ દાસ

દસ્ત બર દામાનો દસ્તે ઉ ઝ નીમ
હાથસે હમ ઇસ્કા દામાં થામ લેં
ઝાલીએ કર—ચાળ તેના આમો ખાસ

૭૯૩

ચું કે શુદ ખુરશીદો મારા કર્દ દાગ
દે ગયા સુરજ હમારા હમકો દાગ
કામ આ દેઇને ગયો સુરજ જદા

ચારા ન બુવદ બર મકામશ અઝ ચરાગ
લાઝમી ઉસ્કી જગા હે એક ચરાગ
દીવો તો તે સ્થાન પર કરવો સદા

૭૯૪

ચું કે શુદ અઝ પેશે દીદા રૂએ યાર
હો ગયા હે હમસે પિન્હાં રૂએ યાર
ચંદ્ર સમ જવ યારનુ મુખડું ગયું

નાયબે બાયદ અઝુમા યાદગાર
નાયબ ઉસકા ચાહીયે એક યાદગાર
ચેલો એનો જોઇએ, શું કહીએ વધુ

૭૯૫

ચું કે ગુલ બુગઝશતો ગુલશન શુદ ખરાબ
ગુલ હુવા રૂખસ્ત હુવા ગુલશન ખરાબ
ફુલ જઇને વાટિકા ઉજડ થઇ

બુએ ગુલરા અઝ કે જોયેમ અઝ ગુલાબ
બુએ ગુલ કિસ્સે મિલેગી જુઝ ગુલાબ
પુષ્પની સુગંધી શાથી ? ફુલ થી

૭૯૬

ચું ખુદા અંદર નયાયદ દર અયાં
જબ ખુદા હોતા નહીં હે ખુદ અયાં
જો ખુદા દુનિયામાં નવ જાહેર થાય

નાયબે હક અન્દ ઇં પયગમ્બરાં
નાયબે હક અમ્બીયા હેં બે ગુમાં
હકના નાયબ સર્વ પેગમ્બર ગણાય

૭૯૭

ને ગલત ગુફતમ કે નાયબ યા મનુબ
યે ગલત હે કયોં કે નાયબ ઓર મનુબ
ના એ ખોટું છે કે નાયબ કે મુનીમ

ગરદો પિન્દારી કબીહ આયદ ન ખુબ
માને જાયેં દો ? નહીં યે બાત ખુબ
જો ગણો જુદા તો છે અડચણ અસીમ

૭૯૮

ને દો બાશદ તા તુઈ સુરત પરસ્ત
યે હુઇ હે એહલે ઝાહિર કે લિયે
બે છે જ્યાં સુધી તને દેખાય રૂપ

પેશે ઉ યક ગશ્ત કઝ સુરત બરસ્ત
એક હેં એહલે નઝર કે સામને
રૂપ જાએ તો તે એકજ છે સ્વરૂપ

૭૯૯

ચું બ સુરત બિનગરી ચશમત દુઅસ્ત
દો નઝર આતી હેં ગો આંખેં તેરી
તું જરા જોતો ખરો આંખોં ને બે

તુ બનુરશ દર નિગર કાં યક તો અસ્ત
નુર હે દોનોં મેં લેકિન એક હી
નુર બંનેમાં પરંતુ એક છે

૮૦૦

લા જરમ ચું બર યકે ઉફતદ બસર — આં યકે બાશદ દુનાયદ દર નઝર
આંખ પડતી હે અગર એક ચીઝ પર — દો નહીં આતી કિસીકો વો નઝર
કેમ એક વસ્તુ જુએ છે આંખ આ — એક છે તો બે ન દેખાએ કદા

૮૦૧

નુરે હરદો ચશ્મ નતવાં ફર્ક કર્દ — ચું કે બર નુરશ નઝર અંદાખ્ત મર્દ
દોનો આંખો મેં હે એક નુર અય પિસર — નુર પર ડાલે અગર કોઇ નઝર
ફેર બંને આંખોમાં શી રીતે થાય — નુર ઉપર તો નજર નાંખે જણાય

(૩૩)

એવી રીતે સરદારોને કહ્યા પછી પાછો ૪૦ દીવસ સુધી દરવાજો બંધ કરી દીધો. ૪૦ દીવસ પછી પોતે આપઘાત કરી મરી ગયો જ્યારે તેના અવસાનની ખબર લોકોને થઇ ત્યારે તેની કબર ઉપર લોકો એકઠા થયા ને કલ્પાંત કરી માથે ધુળ નાખી રડવા લાગ્યા. તે માણુસોની સંખ્યા ખુદા વિના બીજો કોઈ ગણી શકે નહિ. જેમાં અરબ, તુર્ક, રૂમી, કુર્દી પણ હતા. તેની કબરની માટી પોતાના માથાં ઉપર તેઓ નાખતા હતાં ને તેનો વિલાપ પોતાને માટે આશ્વાસન સમજતા હતા. આવી રીતે એક મહીના સુધી તેની કબર ઉપર લોહીની અશ્રૂધારા વહેવડાવી ગરીબ અમીર બધાએ મળી ત્યાં શોક કર્યો.

એક મહીના પછી અમીરોએ કહ્યું કે આપણામાંથી તેની ગાદીએ કોણ બેસેછે ? કે જેને અમે અમારો આગેવાન ગણીએ. ને અમારાં કામો તેની પાસે કરાવીએ. ને તેના સેવક થઇ તેની ચાળ પકડીએ, ને તેની સાથે કોલ કરાર કરીએ. અમારો સુર્ય તો ગયો ને અમને ડાઘ દઈ ગયો. તેની જગાએ દીવા વીના બીજો ઉપાય નથી. હવે તે મિત્ર નજરની સામે નથી તો તેની યાદગીરી રાખવી જોઇએ. કેમકે ખુદા પોતે તો મુર્તિમાન થઇ જગતમાં દેખાઈ શકતો નથી પણ તેના પ્રતિનિધિ છે તે પેગંબરો છે.

મેં જે કહ્યું કે પેગંબરો ખુદાના પ્રતિનિધિ છે એ મેં અસત્ય કહ્યું છે. કેમકે પ્રાતનિધિને મુખ્ય એ બંને વ્યકિતઓ પૃથક પૃથક ગણાશે તો એ મોટી ભુલ છે, એ બે જુદા નથી પણ જ્યાં સુધી તું મુર્તિપુજક છે તે છોડી અર્થની તરફ વલણ કરીશ ત્યારે તે તને એકજ દેખાશે કેમકે જ્યાં સુધી તું મુર્તિમાં લીન છે ને તેનેજ જુએ છે ત્યાં સુધી તારી આંખો બે છે પણ આ વલણને છોડી દેને તેના અસલ નુરને જો કે તે એકજ છે. જ્યારે બંને આંખોની દ્રષ્ટિ એકજ વસ્તુ પર પડશે ત્યારે બંનેના નુરને એકજ જોઈશ જે તને એકજ દેખાશે. બે દેખાશે નહિ તેથી જ્યારે માણસ આંખના નુરને જોશે તો તે બંનેના નુરમાં ફેર દેખાશે નહિ તો પછી મુખ્ય શું ને પ્રનિતિધી શું ?

બધા પગમ્બરો હક છે તે વિષે.

(૩૪)

૮૦૨

દેહ ચરાગ અર હાઝર આરી દર મકાં
દહ ચરાગ એક ઘરમેં રખ્ખે જાયેં સાફ
દીવા દશ એક ઘરમાં જો સળગાવીએ

હર યકે બાશદ બ સુરત ગેર, આં
સુરતોંમે સબકી હોગા ઇખતિલાફ
રૂપમાં દર એક છે જુદો ખરે

૮૦૩

ફર્ક ન તવાં કર્દ નુરે હર યકે
નુરમેં હોગા ન ફર્ક અય નેક ખુ
ફેર તે પ્રકાશમાં શી રીતે થાય

ચું બનુરશ રૂએ આરી બેશકે
નુર બેશક ઉનકા જબ દેખેંગા તુ
જ્યારે તેના નુર પર દ્રષ્ટિ જાય

૮૦૪

ગર તુ સદ સેબો સદ આબી બિશમરી
ગિનને કો સો સેબ ગિન લે સો બિહી
સો બીહી સો સેબ લેઈ ને જો તુ

સદ નુમાયદ યક શવદ ચું બિશફ્રરી
એક હોંગી જબ નિચોડી જાયેગીં
જો નિચોવે સોને દેખે એક તુ

૮૦૫

ઈત્તિહાદે યાર બા યારાં ખુશસ્ત
હે મુબારક દોસ્તોં સે દોસ્તી
યારની યારી થી ખુશ છે દોસ્તી

પાયે માની ગીર સુરત સર કશસ્ત
જબ ખુલે માઅની તો સુરત છુપ ગઈ
અર્થ લે તો ગર્વ દેખાએ સહી

૮૦૬

સુરતે સરકશ ગુદાઝ કુન બ રંજ
રંજ સે સુરત મેં પયદા કર ગુદાઝ
ગર્વની મુર્તિ ન દુઃખ થી બાળ અન્ય

તા બ બીની ઝેરે આં વેહદત ચો ગંજ
તા ખુલે ગંજીનએ વેહદત કા રાઝ
કે તુ પાયે એકતા જાણે કે ધન

૮૦૭

વર તુ નગુદાઝી ઇનાયત હાયે ઉ
વર ન રખ ઉસકી ઇનાયત સે નિયાઝ
જો તુ ઓગાળી ન દે એક બારગી

હમ ગુદા ઝદ અયે દિલમ મવલાએ ઉ
દેગા ખુદ મવલા તેરે દિલ મેં ગુદાઝ
દેશે ઓગાળી કૃપા તે મિત્ર ની

૮૦૮

ઉ નુમાયદ હમ બદિલહા ખ્વેશ રા
દિલ મેં અપની ઝલકીયાં લેતા હે વો
દિલમાં પોતાના તે દેખાડે છે યાર

ઉ બદોઝદ ખિરકએ દરવીશ રા
ખિરકએ દરવીશ સે દેતાહે વો
ખલકો તે દુરવેશનો શીવે છે યાર

૮૦૯

મુનબસિત બુદેમ યક ગવહર હમા
ગવહરે ફર્દ આહ હમ થે સબ કે સબ
ત્યાં અમે એક દ્રવ્ય વિસ્તારી હતા

બે સરો બે પા બુદેમ આં સર હમા
બે સરો બે પા બ હુકમે ખાસ રબ
પગને માથા વિણુ હતા, હક સર હતા

૮૧૦

યક ગુહર બુદેમ હમચું આફતાબ
બે ગિરહ બુદેમો સાફી હમચુ આબ
એક મોતી સે મિસાલે આફતાબ
બે ગિરહ ઓર સાફ થે હમ શિકલ આબ
એક મોતી સુર્યની પેઠે અમે
ગાંઠ વિણુ નિર્મળ હતા પાણી પેઠે

૮૧૧

ચું બ સુરત આમદ આં નુરે સરહ
શુદ અદદ ચું સાયા હાયે કનગુરહ
નુરે ખાલિસ જબ હુવા સુરત પિઝીર
માયાહાએ કંગુરા થે અકસ ગીર
રૂપમાં જવ આવ્યો તે નુરે ખુદા
કાંગરાની છાયા પેઠે બહુ થયા

૮૧૨

કંગુરહ વીરાં કુનેદ અઝ મનજનીક
તા રવદ ફર્ક અઝ મીયાને ઈં ફરીક
કંગરેં કો તોડ લેકર મનજનીક
દુર હો યે ઇમતિયાઝે હર ફરીક
તોડ તુ ગોફણથી સઘળા કાંગરા
ફેર આ સમજણુ તણો ના રહે કદા

(૩૪)

જો તું તારા ઘરમાં ૧૦ દીવા સળગાવીશ તો જો કે રૂપમાં બધા ભિન્ન હશે પણુ પ્રકાશમાં બધા સરખાજ હશે જ્યારે પ્રકાશને જોઈશ ત્યારે બધાને એકજ સમજીશ હવે તું કુરાનના અર્થ જો અને કહે કે અમો રસુલોમાં કાંઇ ફરક કરતા નથી બધા સરખા છે. ને તેને માટે દાખલો આપી સમજણુ પાડી છે કે સો સફરજન ને સો બીહીને કાપો ને સૌનો રસ એકઠો કરો તો તે સૌનો રસ એકજ થઇ જશે જેથી અર્થમાં સંખ્યા કે ભાગાકાર નથી. તે તો અસલ એકજ છે તેથી તને લાયક છે કે અર્થનો છેડો પકડ ને એમની સાથે મળી જા. રૂપને ન જો કેમકે તારામાં પણુ અર્થ છે અને દરેક વસ્તુમાં પણુ અર્થ છે. તેથી દરેક એક બીજાના સહાયક છે અને મિત્રોમાં એક સંપી થાય એજ ઉત્તમ છે પણુ રૂપમાં તો ગર્વ છે તેથી આ ગર્વિષ્ઠ રૂપને તપ ને ભકિતથી પીગળાવી દેજે, જેથી એનીજ નીચે એકતાનો ખજાનો મેળવે, પણુ જો તુ પીગાળી નહિ દઇશ તો તેની કૃપા તેને ઓગળી દેશે. તે ઘણોજ દયાળુ છે તેનો દાસ મારૂં અંતઃકરણુ છે તે મહાન દયાળુ છે તેજ અમારા અંતઃકરણોમાં પોતાના દર્શન દે છે તેજ ફકીરોની ગોદડી શીવે છે અર્થાત ફકીર બનાવે છે. એક સમયે અમે બધા આનંદમાં હતા ને એક તત્ત્વ હતા હાથ પગ નહોતા ને બધા એકજ વીચારના હતા જેવી રીતે સુર્ય એક તત્વ છે જેમાં ગાંઠ ગળફા નથી જેવી રીતે પાણીમાં ગાંઠ હોતી નથી. જ્યારે સંપુર્ણ ને ખરા નુરે રૂપ ધારણુ કર્યું ત્યારે તેજ નુરમાંથી સંખ્યા થઇ જેવી રીતે કાંગરાના પડછાયા જુદા જુદા હોય છે, હવે તું તપ રૂપી ગોફણુથી એ કાંગરાને તોડી નાંખ, તો નબીઓની વચ્ચેનો ફેર મટી જઇને તને એકજ નજર આવશે.

રસુલે કરીમ સલ્લ૦ અને બીજા અંબીયાઓને ફરમાન.

(૩૫)

૮૧૩

શરહ ઈંરા ગુફતમે મન અઝ મરે	લેક તરસમ તા ન લગઝદ ખાતરે
શરહે કરતા ઓર મે ઈસકી અભી	ડર યે હે લગઝિશ ન ખાયે દિલ કોઇ
આ હકીકત કહેત વિસ્તારીને હું.	પણ ન નાદાનો ડગી જાએ ડરે

૮૧૪

નુકતહા ચું તયગે અલમાસસ્ત તેઝ,	ગર ન દારી તુ સિપર વાપિસ ગુરેઝ
નુકતે હેં અલમાસકી માનિન્દ તેઝ,	ગર નહીં હે ઢાલ તો કરજા ગુરેઝ
તેગથી હીરાની નુકતા તેજ આ	ઢાલ તારી પાસે નહીં ન્હાસી તું જા

૮૧૫

પેશે ઇ અલમાસ બે ઈસ્પર મયા	કઝ બુરીદન તેગરા ન બુવદ હયા
આ ન બે ઢાલ આગે ઇસ અલમાસ કે	તેગ કબ રૂકતી હે અપની કાટ સે
ઢાલ વિણુ આ તેમની પાસે ન આવ	ખુન કરતાં તેગ નવ સુણુશેજ રાવ

૮૧૬

ઝીં સબબ મન તેગ કદમ દર ગિલાફ	તાકે કઝ ખ્વાને ન ખ્વાનદ બર ખિલાફ
કર લિયા ચું તેગ કો મેને ગિલાફ	તા કોઇ કજ ખ્વાં ન સમઝે બર ખિલાફ
મીણીયાં માં રાખી મેં તલવાર આ	કે જો વાંચે ઉલટું કોઇ સમજે ના

૮૧૭

આમદેમ અંદર તમામી દાસ્તાં	વઝ વફાદારીએ જમ્એ દોસ્તાં
ખત્મ અબ કરતે હેં હમ યે દાસ્તાં	વો જમાઅત વો વફાએ દોસ્તાં
કરવા આવ્યો પુરે હું આ દાસ્તાન	મિત્રો રાજી થાય કે જે છે સુજાણ

૮૧૮

કઝ પસે ઈ પેશવા બરખાસ્તંદ	બર મકામશ નાયબે મી ખ્વાસતન્દ
પેશવા ઉઠકે વહાં સબ બા શુઉર	એક નાયબ કા તકરરૂર થા ઝુરૂર
તે પછી તે પેશવા ઉઠયા બધા	પાટે તેના કોઇને બેસાડવા

(૩૫)

ઉપર જે હકીકત લખી છે તેનું સવિસ્તર વર્ણન પુરી કોશીશથી હું કરત પણ મને ધાસ્તી છે કે કોઈ નાદાનનું મન ડામાડોળ થઇ જઇ માન્યતા વિરૂદ્ધ કાંઇ કરી બેસે નહિ તેથી લખતો નથી. કેમકે હું જે નુકતા વર્ણવીશ તે વજની તલવાર કરતાં પણ તિક્ષણ છે. ને તેનાથી બચવાને બુદ્ધિરૂપી ઢાલ તારી પાસે નથી તેથી એવી તલવારની સામે ઢાલ વગર જવું ન જોઇએ. કારણકે તલવાર કોઈને કાપતાં શરમાતી નથી એટલા માટેજ તેં તલવારને મ્યાનમાં નાખી રાખી છે કે કોઇ આડો માણુસ તેની વિરૂદ્ધ કાંઇ બોલે નહિ કેમકે માણુસોની આગળ તેમની બુદ્ધિ પ્રમાણે વાત કરો તેથી લોકોને પાત્રતા પ્રમાણે વાત

કહેવાને અમે નીમાયા છીએ એવું ફરમાન છે તેથી નિરૂપાયે અમે પહેલાંથી કથા તરફ વળીએ છીએ કે એ કથા પુરી કરીએ ને તેના જે મિત્રો એકઠા થયા હતા તેમની મિત્રાચારીનું વર્ણન કરીએ કે જેઓ એના મરણ પછી એની ગાદીએ બીજાને બેઠેલા જોવાની ઇચ્છા રાખતા હતા.

અમીરો અરસ પરસ લડી મર્યા તે વિષે.

(૩૬)

૮૧૯

યક અમીરે ઝાં અમીરાં પેશે રફ્ત, પેશે આં કઓમે વફા અંદેશ રફ્ત
ઇન અમીરોંમેસે એક ઉઠ્ઠા અમીર, સામને ઇસ કોમ કે આયા અમીર
આગળ આવી તે અમીરોમાંથી એક, બોલ્યો કોમ આગળ તે રાખીને વિવેક

૮૨૦

ગુફ્ત ઇનક નાયબે આં મર્દે મન. નાયબે ઇસા મનમ અંદર ઝેમન
બોલા મે નાયબ હું ઇસકા જાનીયે. નાયબે ઇસા મુઝી કો માનીયે
બોલ્યો હું આ મર્દનો નાયબ બન્યો. ઇસાનો નાયબ દરેક વ્યક્તિ તણો

૮૨૧

ઇનક ઇં તુમારે બુરહાને મનસ્ત ઈં નયાબત બાદ અઝુ આને મનસ્ત
યે હે મકતુબ એક દલીલ અયસી કવી બાદ ઉસકે યે નયાબત હે મેરી
સાબીતીમાં છે કિતાબ આ માહરી આ કૃપાનો હું હવે બન્યો ધણી

૮૨૨

આં અમીરે દીગર આમદ અઝ કમીં દઅવએ ઉ દર ખિલાફત બુદ હમીં
ફિર અમીર એક ઓર ઉટઠા સાથ હી થા ન્યાબત કા વો અપની મુદદઇ
બીજો ત્યારે એક અમીર ત્યાં બોલ્યો કે ખલીફા તો હવે હું છું થયો

૮૨૩

અઝ બગલ ઉ નેઝ તુમારે નમુદ તા બર આમદ હર દોરા ખશ્મો જહુદ
ઉસને બી એક ખત નિકાલા જેબ સે દોનો ગુસ્સે મેં ઝગડને લગ પડે
પોતાની પાસેથી પુસ્તક કાઢીને સૌને દેખાડીને બાઝયા બેઉ તો

૮૨૪

આં અમીરાને દિગર યક યક કતાર, બર કશીદા તેગહાએ આબદાર
ઓર અમીર આયે કતાર અંદર કતાર, સોંત કર હાથોંમેં તેગે આબદાર
બીજા પણ સઘળા અમીરો ઉભા થઈ, ખેંચીને તલવારો લડવા લાગ્યા સહી

૮૨૫

હર યકે રા તેગો તુમારે બદસ્ત, દરહમ ઉફતાદન્દ ચું પીલાને મસ્ત
તેગ ઓર તુમાર સબકે પાસથે, મસ્ત હાથીકી તરેહ લડને લગે
તેગ ને પુસ્તક દરેકના હાથમાં, માંહે માંહે હાથી સમ લડતા રહ્યા

૮૨૬

હર અમીરે દાશ્ત ખયલે બેકરાં, તેમહારા બર કશીદન્દ આં ઝમાં
થી હરેક કે સાથ એક તાકત બડી, ખેંચ કર તલવાર આયે ઉસ ઘડી
તે સુભટ પ્રત્યેક સેવા નિજની લઇ, ખેંચીને તલવાર લડવા લાગ્યા સહી

૮૨૭

સદ હઝારાં મર્દ તરસા કુશ્તા શુદ તાઝે સરહાએ બુરીદા પુશ્તા શુદ
લાખોં ઇસાઈ વહીં બેજાં હુવે સર કટે ઇત્ને કે પુશ્તે લગ ગયે
ખ્રિસ્તીઓ લાખો તહાં માર્યા ગયાં માથાના અંબાર તે ઠામે થયા

૮૨૮

ખું રવાં શુદ હમચુ સેલ અઝ ચપો રાસ્ત કોહ કોહ અંદર હવાઝી ગર્દ ખાસ્ત
દાયેં બાયેં ખુન કી નદ્દી બહી ગર્દ બે અંદાઝા મયદાં મેં ઉડી
બંને બાજુ લોહીની નદીઓ વહી માટી સમ તેઓ થયા વામા નકી

૮૨૯

તુખ્મ હાયે ફિતનહા કો કિશ્તા બુદ આફતે સરહાયે ઇશાં ગશ્તા બુદ
બીજ ફિત્નોં કા જો થા વો બો ગયા વો સરોં કો એક આફત હો ગયા
તેણે બી કંકાસનું ત્યાં વાવીયું કષ્ટ તેણે માથે તેમના થાપિયું

૮૩૦

જોઝહા બિશકસ્તો આં કો મગઝ દાશ્ત બાદ કુશ્તન રૂહે પાકે નગઝ દાશ્ત
તુટે અખરોટ ઓર જીન્મેં મગઝ થા રૂહ ઉનકી પાકથી બાઅદે ફના
પાકને નાપાક સઉ માર્યા ગયા પાક પામીને મરણ પાકજ રહ્યા

૮૩૧

કુશતનો મુરદન કે બર નકશે તનસ્ત ચું અનારો સેબરા બિશકસ તનસ્ત
મરને કટનેકા હે જીસ્મોં પર મદાર જીસ તરાહ તોડે કોઇ સેબો અનાર
સેબ ને દાડમ જે રીતે તુટે છે. કત્લ ને મરવું બરાબર એ સમે

૮૩૨

આં ચે શીરીંનસ્ત આં શુદ યાર દાંગ વાંચે બોસીદસ્ત નબુવદ ગેર બાંગ
જો હે શીરીં ઉન્કા પાની હે લતીફ જો હે બોસીદા વોહી હોગા કસીફ
જે હતું મીઠું તે અમૃતસમ હતું જે હતું કોહેલું તેમાં નવ કશું

૮૩૩

આંચે પુર મગઝસ્ત તું મુશકસ્ત પાક વાંચે બોસીદસ્ત ન બુવદ ગેરે ખાક
મુશ્ક કી માનિન્દ હે પુર મગઝો પાક જો હે બોસીદા વો હો જાયેગા ખાક
કસ્તુરીની પેઠે છે તે તો પવિત્ર ને સડેલું જાયે માટીમાં ખચિત

૮૩૪

આંચે બા માઅનીસ્ત ખુદ પેદા શવદ વાંચે બા માઅનીસ્તં ખુદ રૂસ્વા શવદ
જીસમેં માઅની હેં વો ખુદ હોગા અયાં ઓર બે માઅનીકો હેં રૂસ્વાઇયાં
અર્થ વાળાની જગતમાં ખ્યાતિ છે છે નિરર્થક તેની બદનામી ખરે

૮૩૫

રવબ મઅની કોશ અય સુરત પરસ્ત
કર તલાશે માઅની અય ઝાહિર નિગર
જા હવે જાહેરમાં જઇને અર્થ પામ

ઝાં કે માઅના બરતને સુરત પર અસ્ત
કયોંકે માઅની જીસ્મકે હેં શકલ પર
અર્થ તારા તનમાં છે ભર્યા તમામ

૮૩૬

હમનશીં એહલે મઆની બાશ તા
હમનશીં હો એહલે માઅની કા યહાં
તે પડોશી અર્થનો તું થા ધણી

હમ અતા યાબીઓ હમ બાશી ફતા
હોગા ઇન્કે ફયઝસે મર્દે જવાં
જેથી બખશિશને કૃપા પામે ઘણી

૮૩૭

જાને એ માઅની દરીં તન એ ખિલાફ
જીસ્મમેં યું જાને એ માઅની હે સાફ
છે નિરર્થક જીવ તનમાં એ ખિલાફ

હસ્ત હમ ચું તયગે ચોબીં દર ગિલાફ
કાઠકી તલવાર પર જયસે ગિલાફ
લાકડાની તેગ પર જેવો ગિલાફ

૮૩૮

તા ગિલાફ અંદર બુવદ બા કીમતસ્ત
હે ગિલાફ ઇસપર તો વો હે કીમતી
જયાં સુધી છે મ્યાનમાં તે કીમતી

ચું બિરૂં શુદ સોખતન રા આલતસ્ત
બાહર આ જાયે તો એંધન હે વોહી
પણ બહાર આવે તો લાયક આગની

૮૩૯

તેગે ચોબીંરા મબર દર કાર ઝાર
કાઠકી તલવાર ઓર ફિર કારઝાર ?
કાષ્ટની તલવાર લઇ રણમા ન જા

બિનગર અવ્વલ તા ન ગરદદ કારઝાર
દેખલે ના કામીએ અંજામ કાર
કામ જેથી તારૂં બગડે નવ તહાં

૮૪૦

ગર બુવદ ચોબીં બીરો દીગર તલબ
હો જો લકડી કી તો ઇસકો ફેંક દે
કાષ્ટની જો હોય તો તું બીજી લા

વર બુવદ અલમાસ પેશ આ બા તરબ
ઓર જો હો અલમાસ કી આ શોકસે
હોય જો હીરાની તો નિશ્ચિત જા

૮૪૧

તેગે દર ઝરરાદ ખાના અવલીયાસ્ત
તેગ કા ઘર હે મકાને અવલીયા
ઓલીયા તલવાર છે ભંડારમાં

દીદને ઇશાં શુમારા કીમીયાસ્ત
દેખના ઇનકા હે ગોયા કીમીયા
તેમનાં દર્શનને તું ગણ કીમીયા

૮૪૨

જુમ્લા દાનાયાં હમીં ગુફતા હમીં
કવલ યે દાનાઉંકા હે બિલ યકીં
સર્વ દાનાઓ કહે છે કર યકીન

હસ્ત દાના રહેમતુલલિલ આલમીં
સબસે હે બરતર હબીબે મુરસલીં
બસ છે દાના રહમતુલલિલ આલમીન

૮૪૩

ગર અનારે મી ખરી ખંદાં બ ખર
લે શિગુફતા સા જો લેના હે અનાર
ખાય તું દાઢમ તો ખુલ્લું જોઇ ખા

તા દહદ ખન્દા ઝેદાના ઉ ખબર
તાકે હો દાનોંકી હાલત આશ્કાર
દાણાથી જાણીશ કે ઉતમ છે આ

૮૪૪

અય મુબારક ખંદાઅશ કે અઝ દહાં
હે હંસી ઉસકી જો મુંહસે બર મલા
જો તું તેને હસતું કેવું તેનું મો

મી નુમાયદ દિલ ચુ દુર અઝ દુર્જે જાં
દુર્જ જાં સે દિલકા મોતી દે દિખા
દાબડામાં જાણે કે મોતી ન હો

૮૪૫

ના મુબારક ખંદએ આં લાલા ખુદ
ખંદએ લાલા ન થા રાહત ફિશાં
લાલાનું હસવું હતું ભુંડું ખરે

કઝ દહાને ઉ સવાદે દિલ નમુદ
દિલકી તારીકીથી સુરતસે અયાં
મનનું અંધારૂં બતાવે મોંથી તે

૮૪૬

યક ઝમાને સોહબતે બા અવલીયા
અવલીયાનો સંગ પળનો પણ ભલો
ઓલીયાનો સંગ પળનો પણ ભલો

બેહતર અઝ સદ સાલા તાઅત બે રિયા
બે રિયા સો સાલા તાઅતસે સિવા
સો વરસ નિર્દંભ ભક્તિથી ખરો

૮૪૭

ગર તુ સંગે ખારા વ મરમર શવી
ચાહે તુ પત્થર હો અય મરદુમ શનાસ
તો તું છે પત્થર કે આરસ પહાણુ છે

ચું બ સાહબ દિલ રસી ગવહર શવી
મોતી બન જાયેગા સાહબ દિલકે પાસ
ઓલીયાથી જો મળે મોતી બને

૮૪૮

મેહરે પાકાં દરમીયાંને જાં નિશાં
જાનકો પાકોંકે સદકે કીજીયે
રાખ દિલમાં પ્રેમ સદ ગુણીઓનો તું

દિલ મદેહ ઇલ્લા બ મેહરે દિલ ખુશાં
દિલ ફકત ઝિંદા દિલોંકો દીજીયે
ઓલીયા વિણુ દિલ ન દે બીજાને તું

૮૪૯

કુએ નઉમીદી મરવ ઉમ્મીદ હાસ્ત
હો ન માયુસ આસ કે ધજ હેં બોહોત
ના ઉમેદીમાં ન જા ઉમ્મીદ છે.

સુએ તારીકી મરવ ખુરશીદ હાસ્ત
જા ન તારીકીમેં સુરજ હેં બોહોત
જા ન અંધારામાં ત્યા ખુરશીદ છે

૮૫૦

દિલ તુરા દર કુએ એહલે દિલ કશીદ
કુએ એહલે દિલમેં દિલ લાયા તુઝે
પાસે વલીઓની તને લઇ જાય મન

તન તુરા દર હબ્સ આબો ગિલ કશીદ
હબ્સ આબો ગિલમેં ખીંચા જીસ્મને
પાણી માટીમાં તને લઈ જાય તન

૮૫૧

હીં ગિઝાએ દિલ બિદેહ અઝ હમ દિલે
એહલે દિલસે લે કે દિલકો દે ગિઝા
સદગુણીથી અન્ન લઇને દિલને આપ

રૂ બ જુ ઇકબાલ રા અઝ મુકબિલે
ઓર કિસી મુકબિલસે ઢુંઢ ઇકબાલ જા
ભાગ્યશાળીથી સુભાગ્ય લઇને સ્થાપ

૮૫૨

દસ્ત ઝન દર ઝેલે સાહબ દવલતે
સાહબે દવલતકા દામન થામ લે
એવા ધનવાનોની ઝાલીબે તું ચાળ

તાઝે ઇફઝાલશ બયાબી રફઅતે
તાકે પાયે રફઅત ઉસકે લુત્ફસે
પદવીઓ મોટી મળે તુજને કમાલ

૮૫૩

સોહબતે સાલેહ તુરા સાલેહ કુનદ
સોહબતે તાલેહ તુરા તાલેહ કુનદ
સોહબત અચ્છી નેક કર દેગી તુઝે
સોહબતે બદસે બુરાઇહી મિલે
રૂડાની સંગત તને રૂડો કરે
ભુંડાની સંગત તને ભુંડો કરે

(૩૬)

જ્યારે લોકોએ પ્રતિનિધિની ઇચ્છા દેખાડી ત્યારે એક અમીર તેમાંથી ઉભો થયો ને બોલ્યો કે હું તે પ્રધાનનો ને હજરત ઇસા (અ. સ.) નો પ્રતિનિધિ છું અને મારી પાસે મારા પુરાવા માટે આ પુસ્તક છે તે જુઓ, એ સાંભળી એક બીજા અમીરે પ્રતિનિધિ પણાનો દાવો કર્યો ને બગલમાંથી પુસ્તક કાઢીને દેખાડયું આથી તે બંનેમાં વિરોધ પડયો. બીજા જે અમીરો હતા તે પણ હારબંધ ગોઠવાઇ પાણીદાર તલવારો ખેંચી ઉભા થયા એવી રીતે દરેકના હાથમાં તલવાર ને પુસ્તક હતાં છેવટે તેઓ મસ્તાન હાથીની પેઠે એક બીજાની સાથે લડવા લાગ્યા. દરેક અમીરની તેહનાતમાં એક જબરૂં ટોળું હતું તેથી તેઓ બધી તલવારો કાઢી લડવા લાગ્યા ને એવી રીતે લાખો ખ્રિસ્તી માર્યા ગયા ને માથાના ઢગલા થઇ ગયા ને લોહીની નદીઓ વહેવા લાગી. ને બધું જગત ધુળથી ખરડાઇ ગયું ને તે દગાબાજ પ્રધાન જેણે આ કંકાસનું બી વાવ્યું હતું તે આ માથાઓ માટે આફત રૂપ થઇ ગયો આ લડાઈ એવી અસાધારણ હતી કે તેમાં દરેક પ્રકારના માણસો માર્યા ગયા. જાણે અખરોટ ભાંગવામા આવ્યાં કે તેમાંના જે લોકમાં ગર હતો તે કેટલાકમાં નહતો. જેઓમાં ગર હતા તેઓના આત્મા તો મરણ પછી પણ પવિત્ર રહ્યા. માર્યા જવું અને મરવું એ જે લખાણ તન ઉપર જારી છે એ સેબ અને દાડમને તોડવા જેવું છે. જે મીઠા છે તે તો કીમતી છે જે કોહેલાં છે તે ખરાબ છે તેને તો તોડતી વખતે જે સાદ થાય છે તેજ છે બીજું કાંઇ નથી ને નકામું છે. જેમાં ગર છે તે કસ્તુરીની પેઠે પાક છે ને કોહેલું બગડેલું છે તે માટિ જેવું છે. જેઓ કીમતી છે તેમની કીમત ઝટ જણાઇ આવે છે ગુપ્ત નથી. હે રૂપના પુજક રૂપમાં શું ફસાઇ ગયો છે જા, અર્થ માટે પ્રયત્ન કર કેમકે અર્થ આ કાયા ઉપર સવાર છે માટે અર્થ જાણનારા વિના બીજા કોઇની પાસે બેસીશ નહિ કેમકે એમ કરવાથી તેમની સંગતની તને બક્ષિશ પણ મળશે અને જવાંમરદ પણ થઇશ. કેમકે ખુદાને જે તલબ કરે છે તે પુરૂષ છે એમ કહ્યું છે. કેમકે જે જીવ બે મારેફત છે તે એવો છે જેવો લાકડાની તલવાર, તનના મીણીઆમાં છે. જ્યાં સુધી મીણીઆમાં છે ત્યાં સુધી કીમતી છે દરેકની સામે તેની આબરૂ છે પણ શરીરના મીણીઆમાંથી નીકળી એટલે બાળવા લાયક બળતણ છે. એ વિના કાંઇ નહિ. તો જ્યારે તારી પાસે આ કાષ્ટની તલવાર છે તો એને લઇને લડાઇમાં ન જા. બલ્કે પહેલાં જોઇલે કે તારૂં કામ ખરાબ ન થાય. જો લાકડાની છે તો જા બીજી શોધી કાઢ પણ પોલાદની છે તો રાજી થા ને નિડરતાથી મુકાબલો કર. જો ભલે કાષ્ટની તલવારને બદલે બીજી શોધવી હોય તો એ ઓલીયાની દુકાનમાં મળશે ત્યાં તારી કાષ્ટની તલવાર લઇ જા ને જેવી જોઇએ તેવી બદલી લાવ કેમકે ઓલીયાના દર્શન તમારે માટે કીમીયો છે જેથી અંતઃકરણ પલટાઇ જાય છે ને ત્રાંબાનું સોનું થઇ જાય છે. આદીથી આજ સુધી બધા દાનાઓ એવુંજ કહેતા આવ્યા છે કે દાના એટલે ખુદાને ઓળખનારા મહાસ્યો જગતને માટે ખુદાની કૃપા છે કેમકે જો દાડમ વેચાતુ લેવું હોય તો ખુલ્લા મોંનું

લેજે, જેથી તેનાં બીની ખબર પડે. તું જરા જો તો ખરો કે તેનું મોં કેવું હસતું છે ને પોતાનું મોતી જેવું દિલ જીવ રૂપી દાબડીમાંથી દેખાડે છે પણ હસવું એ બરાબર નથી લાલા પણ હસે છે પણ તેથી તેના દિલની કાળાશ દેખાય છે માટે સંપુર્ણ અને આશિકને શોધીને તેનો ગ્રાહક થા. અધુરા ને જાહેલનો થઈશ નહિ કેમકે ઓલીયાની એક પળની સંગત પણ સો વરસની દંભ વિનાની ભક્તિ કરતાં ઉત્તમ છે તું ગમે તો આરસ પહાણ છે કે ગમે તો કઠણ પત્થર છે પત્થરજ છે પણ જો કોઇ પાક અંતઃકરણવાળાને મળી જઇશ તો હીરો થઇ જઇશ. માટે પાક લોકોની મોહબ્બત મનમાં રાખ ને આનંદી લોકો વિના બીજાની પ્રીતિ ન કર. આનંદો તે છે જેનું મન રાજી હોય. અને સારૂં હોય. દુન્યાના શોકથી પાક હોય તું નિરાશાની ગલીમાં ન જા કેમકે આશાઓ મોજુદ છે તું અંધારામાં ન જા કેમકે સુર્યોદય થયો છે સંપુર્ણ લોકો મોજુદ છે અધુરાઓમાં કેમ જાય છે એ પારંગત લોકોજ આશા છે ને અધુરા લોકો નિરાશા છે. પહેલા લોકો સુર્ય છે ને બીજા અંધારૂં છે. તારૂં મારૂં મન તો મનવાળાઓની ગલીમાં ખેંચી જાય છે પણ કાયા પાણી ને માટીની કેદમાં નાખે છે માટે તું હુશીઆર થા ને તારા મનને કોઇ ખરા અંતઃકરણ વાળાનો ખોરાક ખવરાવ ને કોઇ ભાગ્યશાળીની પાસે જઇને ભાગ્ય શોધ ને એવા ધનવાન માણસની ચાળ ઝાલ કે ઉન્નતિ પામે. સારી પેઠે જાણી લે કે સારાની સંગતથી સારો થઇશ ને નઠારાની સોબતથી નઠારો થઇશ.

ઇંજીલમાં હઝરત રસુલે ખુદા સલ૦ નાં વખાણ.

(૩૭)

૮૫૪

ખુદ દર ઈંજીલ નામે મુસ્તુફા — આં સરે પયગમ્બરાં બેહરે સફા
દર્જ થા ઇંજીલમેં નામે નબી — સરવરે પયગમ્બરાં વ સરવરાં
મુસ્તુફાનું નામ હતું ઇંજીલમાં — કે જે છે સરદાર અંબીયાઓ તણા

૮૫૫

ખુદ ઝિક્રે હુલીયાહાઓ શકલે ઉ — ખુદ ઝિક્રે ગઝવો સવમો અકલે ઉ
ઉનકે હુલીયે ઓર સુરતકા થા ઝિક્ર — રોઝઓ જંગો ફઝીલતકા થા ઝિક્ર
આપના હુલીયા તણું વર્ણન હતું — જંગોનું અપવાસનું બીજું બધું

૮૫૬

તાયેફા નસરાનીમાં બેહરે સવાબ — ચું રસીદન્દે બદાં નામો ખિતાબ
બાઅઝ નસરાની જો થે એહલે નઝર — જબ પહોંચ જાતે થે ઈન કે નામ પર
ખ્રિસ્તીઓનું એક ટોળું જે હતું — મુસ્તુફાનું નામ જ્યારે ભાળતું

૮૫૭

બોસા દાદન્દે બદાં નામે શરીફ — રૂનિહાં દન્દે બરાં વસ્ફે લતીફ
નામ કો દેતે થે બોસા ચુમ કર — વસ્ફ સુન્તે મસ્ત હોતે ઝુમકર
લેતા ચુંબન નામનું કે પુણ્ય થાયે — માન આપી નામ પણ લેતા સદાય

૮૫૮

અંદરીં ફિત્ના કે ગુફ્તમ આં ગિરોહ   અય મન અઝ ફિત્નહા બુદન્દો અઝ શિકોહ
ઇસ લડાઇમેં થા જીસ્કા ઝિક્ર અભી   ફિત્ને સે બે ખત્રફ થે યે આદમી
ઉપલાં ફિત્નામાં તે ટોળું બધું   શાંતિમાં રહી દુઃખ ન કાંઇ પામિયું

૮૫૯

અય મન અઝ શરેં અમીરાનો વઝીર   દર પનાહે નામે એહમદ મુસ્તજીર
સબકે શરસે થે યે મેહફુઝે નિગાહ   લે ચુકે થે નામ એહમદ કી પનાહ
દુષ્ટ લોકોને સુભટ આફત થકી   નામ એહમદથી રહયા આરામથી

૮૬૦

નસ્લે ઇશાં નેઝ હમ બિસ્યાર શુદ   નુરે એહમદ નાસિર આમદ યાર શુદ
નસ્લ ભી ઇનકી બોહોત બઢતી ગઇ   નુરને એહમદ કે નુસરત ઉનકો દી
તેમની અવલાદમાં વૃદ્ધિ થઇ   નુરે એહમદે મદદ તેમની કરી

૮૬૧

વાં ગિરોહે દીગર અઝ નસરાનીયાં   નામે એહમદ દાશ્તન્દે મુસ્તહાં
દુસરે થે જો નસારા બે દ્લીલ   નામ એહમદ કો સમજતે થે ઝલીલ
બીજા ખ્રિસ્તી નામ લેતાં આપનું   ડરતા તવ અપમાન ને કહેતાં બુરૂં

૮૬૨

મુસ્તહાનો ખ્વાર ગશ્તન્દ અઝ ફિતન   અઝ વઝીરે શુમ રાયે શુમ ફન
વો ઝલીલો ખ્વાર ફિત્નોંસે હુવે   સબ વઝીરે શુમ કે મેહકુમ થે
તે થયા રૂસ્વા ને આફતમાં પડયા   નાખ્યા તા ફિત્ના વજીરે જે કે આ

૮૬૩

મુસ્તહાનો ખ્વાર ગશતન્દ આં ફરીક   ગશ્તા મેહરૂમ અઝ ખુદો શરતે તરીક
થા ઝલીલો ખ્વાર બેહદ વો ફરીક   ખો દિયા ખુદકો ભી ઓર શર્તે તરીક
ટોળું એ રૂસ્વા થયું બદનામ થઇ   તે થયા હત ભાગ્ય ભ્રષ્ટતાથી નકી

૮૬૪

હમ મુખબ્બત દીને શાને હુકમે શાન   અઝ પયે તુમાર હાએ કઝ બયાન
ખબ્ત ઇન્કા દીન ભી થા હુકમભી   કર્યો કે બે માઅની થે તુમાર આપહી
ધર્મ તેઓનો થયો તદ્દન ખરાબ   આવાં જુઠાં પુસ્તકોથી બે હિસાબ

૮૬૫

નામે એહમદ ચું ચુની યારી કુનદ   તાકે નુરશ ચું મદદગારી કુનદ
નામે એહમદમેં યે હે યારી તુ યાર   નુર ઉસ્કા હોગા કિતના સાઝગાર
નામ એહમદનું કરે આવી સહાય   નુર કેમ આપે મદદના છે ન્યાય

૮૬૬

નામે એહમદ ચું હિસારે શુદ હસીં   તાચે બાશદ ઝાતે આં રૂહુલ અમીં
નામે એહમદ નવ હે એક પુખ્તા હિસાર   ઝાતકો હોગા ન જાને કયા વિકાર
કિલ્લો નામ એહમદનો જે મજબુત હોય   શું કહું રૂહુલ અમીંની જાત હોય

(૩૭)

ઇજિલમાં પેગંબરોના સરદાર ને સફાઈના દરીઆ હઝરત મોહંમદ (સ.અ. નું નામ હતું, તથા તેમના રૂપરંગનું લડાઇઓનું ને ઉપવાસ તથા ખાવા પીવાનું પણ વર્ણન હતું. ખ્રિસ્તિઓનું એક ટોળું હતું, કે જ્યારે તેમના વાંચવામાં એ આવતું ત્યારે આપના પવિત્ર નામને ચુમી લેતા હતા ને આપના વર્ણન ઉપર શુભાસ્થાના કારણથી પોતાનું મોં મુકતા હતા કે જેથી મોહોબત દેખાઇ આવે છે. હવે અમે ઉપર વર્ણન કર્યું એ ગરબડ જ્યારે મચી ત્યારે એ લોકો એ ઉથલ પાથલથી બચી ગયા અને એમને સરદારો તરફથી કાંઇ કષ્ટ પડયું નહિ તેમજ એ લોકો પ્રધાનના કાવત્રાથી પણ બચી ગયા. ને પેગંબર સાહેબના નામની બરકતથી સુરક્ષિત રહયા તેમજ હઝરતનું નુર એમનું મદદગાર હતું તેથી એમની વંશ વૃદ્ધિ પણ ઘણી થઇ પણ બીજા ખ્રિસ્તિઓ કે જેઓ હઝરતનું નામ તિરસ્કારથી લેતા હતા તેઓ આ ગરબડમાં ખુવાર થયા. અને પ્રધાને જે ગરબડ મચાવી હતી તેમાં ફસાઇ ગયા તેમજ આ ટોળું અપમાનિત થયું ને એમને સીધો રસ્તો મળ્યો નહિ પણ ભટકેલાજ રહયા એમનાં ધર્મ અને કાયદા બધા ખોટા હતા. આ ઉપરથી વિચારો કે અહમદનું નામ આવી મદદગારી કરે તો એમનું નુર તો કેટલી બધી સહાય કરે ! એમનું નામ એક સુરક્ષિત કીલ્લા જેવું છે તો એમની જાત કેવી ઉત્તમ હશે ? હવે એ પ્રધાને જે ગરબડ કરી હતી તેનું શું પરિણામ આવ્યું તે આગળ આવશે.

ખ્રિસ્તી ધર્મમાં બરબાદી કરનાર બીજા યહુદી બાદશાહની વાત

---

(૩૮)

૮૬૭

બાદ અઝીં ખું રેઝ દરમાં ના પિઝીર. કંદર ઉફતાદ અઝ બલાએ આં વઝીર
બાદ ઈસ હંગામે કે અયે મર્દે પીર, જો હુવા બરપા પયે મરગે વઝીર
દુષ્ટ પ્રધાને દગો જે કાંઇ કર્યો, તેથી તે લોકોમાં ટંટો થઇ પડયો

૮૬૮

યક શહે દીગર ઝે નસલે આં જહુદ, દર હલાકે કવમે ઇસા રૂ નમુદ
ઓર એક ઝાલિમ યહુદી બાદશાહ, કરને ઉઠઠા કવમે ઈસા કો તબાહ
ખ્રીસ્તીઓનો ખાસ દુશ્મન થઇ પડયો એક યહુદી પાદશા તે જાતનો,

૮૬૯

ગર ખબર ખ્વાહી અઝીં દીગર ખુરૂજ, સુરા બરખ્વાં વસ્સમા ઝાતલ બુરૂજ
હો તુજે મઅલુમ સબ હાલે ખુરૂજ, પઢ યે સુરત વસ્સમા ઝાતલ બુરૂજ
જાણવા ચાહે અગર તેનું ખુરૂજ, પઢ તુ સુરત વસ્સમા ઝાતલ બુરૂજ

૮૭૦

સુન્નતે બુદ કઝ શહે અવ્વલ બઝાદ, ઈં શહે દીગર કદમ બરવે નિહાદ
પહેલે ને પયદા કિયા જો રાસ્તા. દુસરાભી ઉસકે કદમોં પર ચલા
પહેલા શાહથી બદ થઇ સુન્નત અદા, બીજા પણ તે માર્ગ ઉપર ચાલિયા

૮૭૧

હર કે ઉ બનિહાદ નાખુશ સુન્નતે, સુએ ઉ નફરીં રવદ હર સાઅતે
જીસ્ને એક સુન્નત બુરી ઇજાદ કી, નફરતે ઇસપર રહેંગીં હર ઘડી
ખોટા રસ્તો તેણે કોઇ જારી કર્યો, ટોટો તેથી હર ઘડી તેને થયો

૮૭૨

નેકવાં રફતન્નદો સુન્નતહા બ માન્દ વઝ લઇમાં ઝુલ્મો લાઅનતહા બ માન્દ
નેકોંકી બાકી હેં અબતક સુન્નતેં, ઓર બુરાં કે ઝુલ્મ પર હેં લાઅનતેં
સૌ ગયા સારો રવઇયો રહી ગયો, ભુંડાનો ફિટકાર પણ બાકી રહ્યો

૮૭૩

તા કયામત હર કે જીન્સે આં બદાં, દર વુજુદ આયદ બુવદ રૂયશ બદાં
તા અબદ જો કોઇ ઇનકી જીન્સ સે. હોગા પયદા ઇસ તરફ માયલ રહે
તે નઠારાની થઇ ઓલાદ જે, તે રીવાજો ને અનુસરીઆજ તે

૮૭૪

રગ રગસ્ત ઇ આબે શીરીં આબે શુર, દર ખલાયક મી રવદ તા નફખે સુર
ચશ્મએ શીરીંનો આબે પુર નમક, જારી દુનિયામેં રહેગા હશ્ર તક
ખારૂં મીઠું પાણી નસ નસમાં જે છે, તે કિયામત સુધી બસ જારી રહે

૮૭૫

નેકવાંરા હસ્ત મીરાસ અઝ ખુશાબ, અંચે મીરાસત અવ રસનલ કિતાબ
નેકોંકી મીરાસ બાકી હે ખુશ આબ, યાઅને વો મીરાસ અવરસનલ કિતાબ
નેકનો છે વારસો તો મિષ્ટ આબ, કે જે હે મીરાસ અવરસનલ કિતાબ

૮૭૬

શુદ નિસારે તાલિબાં અર બિનગરી. શોઅલહા અઝ ગવહરે પયગમ્બરી
તાલિબોં પર હેં ફિદાં સબ દેખ લેં, ગવહરે પયગમ્બરી કી તાબિશેં.
માંગે તેના પર તો કુરબાં થાય છે, જો નબીના મોતીની જવાળા ખરે

૮૭૭

શોઅલહા બા ગવહરાં ગરદાં બુવદ, શોઅલા આં જાનિબ રવદ હમ કાં બુવદ
મોતીઓંકી સિમ્ત શોઅલે હેં રવાં, શોઅલા ભી જાયે તો બન જાતાહે કાં
મોતીઓની સામે જવાળા પણ ફરે, ખાણુની બાજુએ ભડકા જાય છે

૮૭૮

નુરે રવઝન ગરદે ખાનામી દવદ, ઝાં કે ખુર બુરજે બબુરજે મી રવદ
ગર્દ ઘરકે ફિરતા હે રવઝનકા નુર, કયોં કે સુરજ કા હે બુરજોંમેં ઝુહુર
છિદ્રોનો પ્રકાશ ઘરમાં આવે છે, સુર્યને શશી રાશિમાં ફરતા ફરે

૮૭૯

હર કિરા બા અખતરે પેવસ્ત ગીસ્ત, મરવરા બા અખતરે ખુદ હમતગીસ્ત
જીસ્કો જીસ તારેસે હે વાબસ્તગી, ખાતા હે ચક્કર જો ઇસ્કે સાથ હી
જેનો સંબંધ જે ગ્રહોથી થાય છે, તો રહે નિજના ગ્રહની સાથ તે

૮૮૦

તાલેઅશ ગર ઝોહરા બાશદ હર તરબ,
જીસકે તાલે મેં હે ઝોહરા શાદ કામ,
કુંડળીમાં શુક્ર જેની આવીયો,

મયલે કુલ્લી દારદો ઈશ્કો તલબ
વો રહા ઇશ્કો તલબમે તેઝ ગામ
ઇશ્ક ને ઈચ્છાને તે ચાહે ખરો

૮૮૧

વર બુવદ મિર્રીખી ઓ ખુંરેઝ ખુ
જીસકે તાલેઅમેં હો મિર્રીખ અય અખી,
રક્ત વર્ણો હોય મંગળ જેહનો,

જંગો બોહતાનો ખુસુમત જોયદ ઉ
ઢુંઢેગા વો જંગે બુહતાં દુશ્મની
તે લડાઇ શોધે ને ઝગડો ખરો

૮૮૨

અખતરા નન્દ અઝ વરાએ અખતરાં,
મા સિવા ઇનકે હેં તારે ઓરભી,
આ ગ્રહો વિણુ બીજા પણ જાણજો,

કહનરાકો નેહસ ન બુવદ અંદરાં
પખ નહીં હે જીનમેં સોઝો નહેસ કી
જે અશુભ ને અસ્તથી જુદા ગણો

૮૮૩

સાયરાં દર આસ્માં હાયે દિગર,
આસ્માં હેં ઓર ઉન્કી સયરકો,
તે ફરે છે બીજા આકાશે નહી,

ગયરે ઇન હફ્ત આસ્માને મુસ્તહર
કુચ્છ અલગ ઇન આસ્માનોંસે સુનો
સાત ગ્રહો વિણુ એ બીજા છે સહી

૮૮૪

રાસિખાં દર તાબે અનવારે ખુદા,
તાબે અનવારે ખુદાસે અવલિયા.
હકના તે પ્રકાશ મધ્યે દ્રઢ છે.

ને બહમ પેવસ્તાને અઝ હમ જુદા
હેં ન પેવસ્તા ન એક એકસે જુદા
નવ ખુદા તે, નવ ખુદામાં તે ખપે

૮૮૫

હરકે બાશદ તાલએ ઓઝાં નુજુમ,
જીસકા તાલે ઇન સિતારોંસે બને,
જેનો ગ્રહ તેજ ગ્રહોમાંથી હોય,

નફ્સે ઉ કુફ્ફાર સોઝદ દર રજુમ
નફ્સ ઇસકા કાફિરાં કો ફુંક દે
કામ તેનો આત્મા તન સોજ હોય.

૮૮૬

ખશ્મે મીર્રીખે ન બાશદ ખશ્મે ઉ,
વો નહીં મીર્રીખ જયસે ગુસ્સા જુ,
ક્રોધ મંગળ જેવો તેનો તો જ હોય,

મુન કલિબ રૂ ગાલિબો મગલુબ ખુ
મુન કલિબ હું—ગાલિબો મગલુબ ખુ
પણ હો ઉલ્ટો ને પરાજિત તેને જોય

૮૮૭

નુરે ગાલિબ અયમન અઝ કસ્ફો ગસક,
નુરકો ઇનકે ગહનસે હે અમાન,
જગના અંધારાથી રક્ષે તેજ નુર,

દરમિયાને અસબઇને નુરે હક
નુરે હકકી ઉંગલીયુ કે દરમીયાન
અસ્બઇ છે નુરે હકમાં બસ જરૂર

૮૮૮

હક ફિશાન્દ આં નુરરા બર જાન હા,
નુર જાનોં કો દિયા અલ્લાહ ને,
નુરનો અભિષેક જન હકકે કર્યો,

મુકબિલાં બરદાશ્તા દામાન હા
થે જો મુકબિલ સબને દામન ભર લિયે
ખોબો વ્હાલાઓએ પોતાનો ભર્યો

૮૮૯

વાં નિસારે નુર હરકો યાફતા | રૂએ અઝ ગયરે ખુદા બર તાફતા
જીસ્કો વો નુરે સફા આઇ મિલા, | ઉસ્કા મુંહ ગયરે ખુદાસે ફિર ગયા
નુર જેના હાથમાં તે આવિયો, | હક વિના સર્વેથી તે વિમુખ થયો

૮૯૦

હર કિરા દામાને ઇશ્કે ના બુદા, | ઝાં નિસારે નુર બે બેહરા શુદા
જીસ્કો હાસિલ ઇશ્કકા દામન નથા, | નુરસે મેહરૂમ ઇસે રહેના પડા
ચાલ પણ જે ઇશ્કથી ખાલી હતી, | નુરની બખશિશજ તેને તો મળી

૮૯૧

જુઝવહારા રૂએ હરસુએ કુલ અસ્ત, | બુલબુલાંરા ઇશ્ક બા રૂએ ગુલસ્ત
જુઝવેંકા ગોયા તઅલ્લુક કુલસે હે, | બુલબુલોંકો ઇશ્ક રૂએ ગુલસે હે
આશાને જે રીતે ઇચ્છા પુર્ણની | બુલબુલોને પ્રીતિ જેમ પુષ્પો તણી

૮૯૨

ગાવરા રંગ અઝ બુરૂનો મર્દરા | અઝ દુરૂં જુ રંગ સુર્ખો ઝર્દરા
દેખલે બાહરસે રંગે ગાવખર, | રંગે ઇન્સાં દેખ અંદરસે મગર
ગાયનો દેખીતો રાતો રંગ છે. | જનનો રંગ અંદરથી પીળો જાણજે

૮૯૩

રંગહાએ નેક અઝ ખુમ્મે સફાસ્ત, | રંગે ઝિસ્તાં અઝ સિયાહ આબા જફાસ્ત
સાફ નેકોંકા નશીલા રંગ હય, | ઓર કીચડસે બુરોંકા રંગ હે
સજ્જનોનો રંગ જાણો સાફ છે, | દુર્જનોનો રંગ કાળો જાણજે

૮૯૪

સિબગતુલ્લા નામે આ રંગે લતીફ, | લાઅનતુલ્લા બુએ ઇં રંગે કસીફ
નામ હે ઉસ રંગ કા રંગે ખુદા, | ઓર ઇસ પર લાઅનતે હક હો સદા
સિબગતુલ્લાહ નામ સારા રંગ નું, | લાનતુલ્લાહ નામ ખોટા રંગ તણું

૮૯૫

આં ચે અઝ દરિયા બ દરિયા મીરવદ | અઝ હમાંજા કામદ આંજા મી રવદ
પાની દરિઆઉં કા બેશક બિલ યકીં, | આતા હે જીસ જાસે જાતા હે વહાં
આવ્યો સાગરથી તે સાગરમાં ગયો, | આવ્યો જ્યાંથી ત્યાંજ તે પહોંચ્યો ખરો

(૩૮)

આ પ્રધાનની ગરબડ પછી એક બીજો યહુદી બાદશાહ ખ્રિસ્તીઓને કતલ કરવા તૈયાર થયો એનું વર્ણન "વસ્સમાએ જાતિલ બુરૂજ" માં છે કે આગની ખાઇઓ વાળા માર્યા ગયા. જેઓ બળતણ વાળા હતા. જ્યારે તેઓ તે ખાઇઓ ઉપર બેઠા હતા ને ઇમાનવાળાઓ સાથે જે કરતા હતા તે જાહેર હતું. એ લોકોએ ખાઇ ખોદીને તેમાં આગ સળગાવી હતી, તે ઉપર બેસીને મોમિનોને કુફ્ર ને મુર્તિ પુજાની લાલચ આપતા હતા. તેમાં જેઓ એ વાત માનતા ન હતા, તેઓને એ આગની ખાઇઓમાં ધકેલી દેતા હતા. ઉપર કહેલો બાદશાહ એમનોજ હતો, અને પહેલા બાદશાહે કાઢેલા પંથ ઉપરજ ચાલતો હતો.

હઝરત રસુલે ખુદા (સ) ની હદીસ છે કે જેણે નઠારો રસ્તો કાઢયો તેને માથે તે રસ્તાનું પાપ છે, એ પંથે જે વિચરે તેનું પાપ પણ તેને માથે કયામત સુધી છે, અને એમ થવાથી તે રસ્તાપર અમલ કરનારાઓના પાપમાંથી કોઇ ઘટાડો થશે નહિ એવોજ નિયમ સારા રસ્તા પરનો પણ છે, માટે લોકોને દુ:ખદાઇ હોય એવો ખોટો રસ્તો જેણે કાઢયો હોય તેના ઉપર ફિટકાર થાય છે અને એવા જુલમ બીજા કરે તોપણ જુલમો સ્થાપક જે હોય તે પણ ખુદાનો ગુનેહગાર ગણાય છે. સારા લોકો ગયા ને તેઓના સારા પંથ ચાલુ રહ્યા, ને નઠારાઓના જુલમ અને ફિટકાર રહયા. માટે જે કોઇ નઠારાં કામો કયામત સુધી કરશે, તેમનો સંબંધ તે નઠારા લોકો સાથે છે, જેમણે એ પંથ કાઢયો છે. માટે જે લોકો સદગુણી છે તેમનો વારસો અમૃત છે.

જે લોકો ખુદાને ઇચ્છે છે તેમના ઉપર પેગમ્બરોના મોતીની જવાળા કુરબાન છે. આ જવાળા એજ મોતીઓની સાથે ફરે છે. હઝરત આદમ (અ) થી હઝરત મોહંમદ (સ) સુધી પછી તાબેઇન ઉપર તેઓ સહાબી ને ઓલીયા છે ને જ્યાં એમની ખાણ છે, ત્યાંજ જાય છે. જેવી રીતે છાપરામાંથી સુર્યનો જે પ્રકાશ પડે છે, તે એકજ ઠેકાણે રેહેતો નથી પણ આખા ઘરમાં ફરે છે, કારણ કે સુર્ય પણ એકજ ઠેકાણે કાયમ રેહતો નથી, એવીજ રીતે પેગમ્બરો પણ વારા ફરતી થાય છે અને એ છિદ્રોમાંથી નુર નીકળી તેમના અંતઃકરણો પ્રકાશિત થયાં છે અને થાય છે.

જે કોઈ જે જાતીમાં પેદા થયો છે તેનાથી તેવીજ અસર જાહેર થાય છે, આ કારણથી આ જવાળા વડે દરેક માણસ લાભ મેળવી શકતો નથી. કેમકે જે ગ્રહ સાથે સંબંધ છે, તે તેજ ગ્રહ પ્રમાણે ગતિ કરે છે. જેનો ગ્રહ શુક્ર હોય તે હમેશાં મોજ શોખમાં મગન રહે છે, ને ઇશ્કમાં ફસાય છે. કેમકે શુક્રનો ગ્રહ આકાશી ગવૈયો છે અને જેનો સંબંધ મંગળની સાથે છે, તે લડાઈ ટંટામાં રચ્યો પચ્યો રેહવાનો, કેમકે એ અપશુકનીઓ અને આકાશી જલ્લાદ છે, આ સાત આકાશને સાત ગ્રહો છે. જે પૈકી અમે શુક્ર અને મંગળની હકીકત કહી, એ વિના બીજા ગ્રહો પણ છે જેમને ભુંડાશ અને અસીની સાથે કાંઈ લેવાદેવા નથી (સુર્યની સમિપ હોવાથી ન દેખાય તેવી સ્થિતિ.) બધા શુભ છે. અને અસ્તના એબથી દુર છે તેઓ સદા પ્રકાશિત રહે છે. વળી એ આકાશ વિના બીજા પણ આકાશ છે, જે અસહાબીઓ છે, તેમના માટે ફરમાવ્યું છે કે મારા અસહાબીઓ તારાના જેવા છે, તેમનો આશ્રય લેશો, તેમનાથી સદ ઉપદેશ મળશે. તે પછી ઓવલીયાઓ છે. તેમની સહેલગાહ અર્શ છે, ને એ દઢ મનના છે, તથા ખુદાના નુરમા ને ગરમીમાં સાબિત રહે છે, અને જાહેર મલી ગએલા ને એક સ્થળવાસી નથી. તેમાં ખરૂં પુછો તો જુદાને અલગ પણ નથી. હવે જે માણસ એવો છે કે તેનુ નસીબ તે ગ્રહ સાથે છે, તેનો દમ કાફીરોને બાળી નાંખવાની શક્તિ ધરાવે છે. જ્યારે તારાઓ ખરે છે, ત્યારે શયતાનો તે ખરતા તારાઓથી ભષ્મ થઇ જાય છે, તેનો ક્રોધ મંગળના ક્રેધ જેવો નથી કે વિપરિત થાય ને હિંમતવાન હોવાથી વિજયી છતાં પરાભવ પામે કેમકે મંગળનું દિલ પરાભવ પામે છે. ખુદાનું નુર કે જે બધા નુરો ઉપર વિજયી છે તે સુર્ય ચંદ્રની પેઠે ગ્રહણ ને અસ્તથી સુરક્ષિત છે ને તે ખુદાની મુઠ્ઠીમાં છે, તેણે એ નુરની મુઠ્ઠીઓ ભરી ભરીને આશિકોના જીવો ઉપર કુરબાન કર્યું છે, અર્થાત આશિકોને માન આપ્યા છે. તેથી ભાગ્યશાળી લોકોએ નુરથી ખોબો ભરી લીધો, અને જેને આ નુર

પ્રાપ્ત થયું તેણે ખુદા વિના બીજી બધી વસ્તુઓથી મુખ ફેરવી લીધું, તેઓ કોઇની તરફ દૃષ્ટી પણુ કરતા નથી પણુ જેમની પાસે ઇશ્કનો ખોળો નહતો તે આ નુરથી બેનસીબ રહયા.

હંમેશાં અંશનું વર્ણુન પ્રણુાક તરફ હોય છે, જુવો કે ફુલ એ અંશ છે કે તેનો આશિક બુલબુલ છે. તેથી તેનું મોહ પણુ તે તરફ છે. ગાય બળદના રંગ તો રાતા છે અને જે પુરૂષ છે તેનો પીળો રંગ જો કેમકે જે સારા રંગ છે તે સારા કુંડામાના છે તેમની જડ સારી છે. ને જે નઠારા રંગના છે તેની જડ ગંધાતા પાણીના ખાબોચીઆમાં છે જે સારા રંગ છે તેનું નામ "સિબગાતુંલ્લાહ" છે. તેઓ મોમિન છે. ને જે રંગ ખરાબ છે તેની બદઓ પર લાઅનતુલ્લાહ છે. કેમકે બદઓ એ કુફ્ર અને દુર્ગુણો છે. જુવો દરિયાનું પાણી દરિયામાંજ જાય છે અર્થાત જ્યાંથી આવે છે ત્યાંજ જાય છે. જેથી સારો રંગ સારા રંગ તરફ જાય છે, ને મેલો રંગ મેલા તરફ જાય છે જેવી રીતે ઉંચી જગ્યાએથી પાણીનો પ્રવાહ ઝડપથી વહે છે. અમારા શરીરમાં જે જીવ છે. તેમાં ઇશ્કનું મિશ્રણ છે.

દેવતાની પાસે મુર્તિ મુકી બાદશાહે હુકમ કર્યો કે જે આ મુર્તિને નમશે તે અગ્નિથી મુકિત પામશે તે વિષે

(૩૯)

૮૯૬

અઝ સરે કોહ સેલહાએ તેઝરવ   વઝ તને મા જાને ઇશ્ક આમેઝરવ
ચુંટીયોંમે સિલ્લે સેલે તેઝ ચલ   જીસ્મસે અય જાને ઇશ્ક આમેઝ ચલ
ચાલે છે પ્રવાહ પર્વત પર ઘણો   ઇશ્ક વાળો જીવ તનથી જાણું જો

૮૯૭

આ જહુદે સગ બેબીં ચે રાય કર્દ   પહેલુએ આતિશ બુતે બર પાયે કર્દ
દેખતો ક્યા ઉસ યહુદીને કિયા   આગકે પેહલુમેં એક બુત રખ દિયા
તે યહુદીએ તો જાણ્યું શું કર્યું?   આગની પાસે લાવી મુકયું પુતળું

૮૯૮

કાં કે ઇં બુત રા સુજુદ આરદ બરસ્ત   વર ન્યારદ દર દિલે આતિશ નશિસ્ત
સિજદા જો બુતકો કરે વો હો રહા   જો કરે ઇન્કાર ઉસે દેંગે જલા
મુર્તિને જે નમન આવી કરે   તે બચે બીજા તો અગ્નિમાં પડે

૮૯૯

ચું સઝાએ આં બુતેં નફસે ઉ ન દાદ,   અઝ બુતે નફસશ બુતે દીગર બેઝાદ
નફસ કે બુતકો ન દી ઉસ્ને સઝા,   નફસ કે બુતને તરાશા દુસરા
મુર્તિને દિલની નવ આપી સજા,   નફસની મુર્તિથી બુત પેદા થયા

૯૦૦

માદરે બુતહા બુતે નફસે શુમાસ્ત,   ઝાંકે આં બુત મારો ઇં બુત અઝદહાસ્ત
નફસ હે માં ઇન બુતોં કી બર મલા,   ક્યોં કે વો બુત સાંપ હૈં યે અઝદહા
નફસ રૂપી મુર્તિ મા બુતની છે,   તે બુતો છે સાંપ આ અજગર ખરે

૯૦૧

આહનો સંગસ્ત નફસો બુત શરાર,
લોહા પત્થર નફસહે ઔર બુત શરાર,
નફસ ચકમક પત્થરી બુત ભડકો જાણુ,

આં શરાર અઝ આબ મી ગીરદ કરાર
ઈન શરારોં કો હૈ પાની સે કરાર
ભડકાને તોં પાણીનો જાણેજ પ્રાણ

૯૦૨

સંગો આહન ઝઆબ કે સાકિન શવદ
સંગો આહન કો સુકું પાની સે કયા
પાણીથી ચમક ન સ્થાયી થાય છે

આદમી બા ઈદો કે અયમન શવદ
આદમી બે ખવફ ઈન્સે કબ હુવા
માણુસો આ બેથી શી રીતે બચે

૯૦૩

સંગો આહન દર દુરૂં દારન્દ નાર
આગસે પુર સંગો આહન કા જીગર
આગમાં લોઢું ને પત્થર રાખીયો

આબરા બર નારે શાં ન બુવદ ગુઝાર
પાની કયોં કર ગુઝરે ઈનકી આગ પર
પાણીની તે આગ પર સત્તા ન હો

૯૦૪

ઝાબ જુ નારે બિરૂં કુશ્તા શવદ
આબે જુ મે આગ બાહર કી બુઝે
આગ જાહેરની તો પાણી ઓલવે

દર દરૂને સંગો આહન કે રવદ
લોહે ઔર પત્થર કે દિલ મેં કયા કરે
પણ તે ચકમકમાં જગા, કેમજ કરે

૯૦૫

આહનો સંગસ્ત અસ્લે નારો દુદ
સંગે આહન અસ્લમેં હે દુદ નાર,
લોઢું પત્થર આગ જવાળા જાણજો,

ફેઅલે હરદો કુફરો તરસાઓ જહુદ
ઇનપે હે કાફર યહુદી કા મદાર
અગ્નિ પુજક ને યહુદી કામનો

૯૦૬

બુત સિયા આબસ્ત દર કુઝા નિહાં,
કાલા પાની બુત હે કુઝેમેં નિહાં,
કાળી મુર્તિ કુજામાં છે ગુમ જાણુ,

નફસ મર આબે સિયહરા ચશ્મા દાં
નફસ કો આબે સિયહકા ચશ્મા જાન
નાળું કાળા પાણીનું તું નફસ જાણ.

૯૦૭

આં બુતે મનહુત ચું સેલે સિયાહ,
બુત વો જું સેલે સિયાહ હે બરમલા,
છે પ્રતિમા વહેણુ કાળા પાણીનું

નફસે બુતગર ચશ્મએ બર શાહરાં
નફસ બુત ગર ચશ્મા હે શાહરાહ કા
નફસની પ્રતિમા છે નાળું ખરૂં

૯૦૮

બુત દરૂને કુઝા ચું આબે કદર,
બુત હે ગદલા પાની કુઝે મેં અગર,
ડહોળું પાણી કુજામાં છે મુર્તિ,

નફસે શુમત ચશ્મએ આં અય મુસિર
નફસે શુમ એક ચશ્મા હે કુછ ગોર કર
તેનું નાળું નફસ બુત જાણો નકી

૯૦૯

સદ સબુરા બિશ્ર કનદ યકપારા સંગ,
ટુકડા એક પત્થરકા તોડે સો સુબુ,
કાંયરી સો મોટવાને તોડી દે,

વા બે ચશ્મા મી રહાનદ બે દરંગ
પાની ચશ્મે સે બહાદે ચાર સુ
ફેંકી દે નાળાનું પાણી જાણજે

૯૧૦

આબે ખુમ્મો કુઝા ગર ફાની શવદ,
કુજેસે તુ ગિર ભી સકતા હે કહીં,
કુજામાંનું પાણી પામ્યું નાશ જો,

આબે ચશ્મા તાઝઓ બાકી બુવદ
ચશ્મે કા પાની ફના હોતા નહીં
નાળાનું પાણી તો તાજું માન જો

૯૧૧

બુત શિકસ્તન સહેલ બાશદ નેક સ્હેલ
હે અગર યે તોડ દેના બુત કો સ્હેલ
મુર્તિ ખંડન કામ જાણો સહેલ છે

સહેલ દીદન નફસરા જેહલસ્ત જહેલ
નફસકો આસાં સમઝ લેના હે જહેલ
મુર્ખ છે જે નફસને હલકો ગણે

૯૧૨

સુરતે નફસ અર બજુઇ અય પિસર
દેખના હો નફસકી સુરત અગર
નફસનુ હોય રૂપ તારે જાણવું

કિસ્સએ દોઝખ બખ્વાં બા હફત દર
હફત દોઝખકા તુ પઢ હાલ અય પિસર
સાત દોઝખનો તે કિલ્લો જાણવું

૯૧૩

હર નફસ મકરે વ દર હર મક્ર અઝાં
હર નફસ હે મક્ર ઓર હર મક્ર મેં
છે દરેક તેના દગા માંહે દગો

ગર્ક સદ ફિરઓન બા ફિરઓનીયાં
ગર્ક હય ફિરઓનો ફિરઓની સુને
વાસો તેમાં સેંકડો ફિરઓન નો

૯૧૪

દર ખુદાએ મુસીઓ મુસા ગુરેઝ.
રબ વ મુસા મેં હોજા જઝબ હાં,
તું ખુદા લે ને ખુદા મુસાનો લે.

આબે ઇમાંરા ઝે ફિરઓની મરેઝ
કર ન ફિરઓની સે ઇમાં રેઝીયાં
પાણી ઈમાનું ન દે ફિરઓન ને

૯૧૫

દસ્ત રા અંદર અહદો અહમદ બેઝન.
તુ અહદ અહમદ કા દામન થામલે,
હાથમાં એહમદ અહદના હાથ દે,

અય બિરાદર વા રેહ અઝ બુ જહેલે તન
ભાઈ ! જીસ્મ અપના બચા બુજેહેલ સે
નાસવું બુજહલથી આ તન ખરે

(૩૯)

તે યહુદી કુતરાએ પોતાના નઠારા સ્વભાવથી અગ્ની સળગાવ્યો ને તેની પાસે એક મુર્તિ મૂકી, ને કહ્યું કે જે કોઈ આ મુર્તિને નમશે તે બચશે અને નહિ નમે તો આ આગમાં નાંખવામાં આવશે. આ ખરાબી એટલા માટે ઉત્પન્ન થઈ કે તેણે પોતાની વાસના રૂપી મુર્તિને શિક્ષા કરી નહિ. તેથી આ બીજી મુર્તિ જન્મી. બધી મુર્તિઓની મા આ મનવાસના છે. જેથી મુર્તિઓ પેદા થાય છે. કેમકે આ જે મુર્તિઓ જન્મે છે તે સાપ છે પણ વાસના રૂપી મુર્તિ પાણીથી દબાઇ જાય છે પણ ચકમક પાણીથી ઓલવાતો નથી. એનાથી તો તણખા નીકળયાજ કરે છે તો આ બંનેથી માણસ શી રીતે નચિંત થઇ શકે ? પત્થર ને ચકમકના તો દિલમાં અગ્નિ ભરેલો છે એના અગ્નિ ઉપર પાણીની અસર શી રીતે થાય ? જાહેરનો અગ્નિ તો પાણીથી ઓલવાઇ જાય છે પણ પત્થર ને ચકમકનો અગ્નિ ઓલવાતો નથી, લોઢું ને પત્થર આગ ને ધુમાડા છે અને એ અગ્નિ ને ધુમાડો તે કુફરના

કામ છે મુર્તિ તો એવી છે કે જાણે કુજામાં નઠારૂં પાણી ભર્યું છે અને વાસના તે નઠારા પાણીનું વહેણુ, જાણે એ પાણી એમાંથી નીકળે છે. તે ઘડેલી મુર્તિ જાણે કુજામાંનું ગંદુ પાણી અને વાસના એ મેલા પાણીનુ મુળ છે. તેને આ ગંદા પાણીના વહેણુ સાથે મમતા કેમ છે ? એક કુજો તો શું સેંકડો કુજા એક પત્થર તોડી શકે છે પણુ વહેણુનું પાણી તો બરાબર ઉભરાઈ જાય છે તેનો શો ઈલાજ ? કોઠીમાં કે કુજામાં પાણી ભરેલું હોય તો . તે પુરૂ થાય પણુ નાળાનુ પાણી તો સદા અને કાયમનું છે મુર્તિ તોડવી એ તો સહેલું કામ છે પણુ વાસનાને સહેલી જાણુવી એ તદ્દન અજ્ઞાનતા છે. જો તારી ઇચ્છા હોય કે વાસનાનું રૂપ તને દેખાડું તો દોજખનો કિસ્સો વાચ જેને ૭ દરવાજા છે. કુરઆન શરીફમાં કહ્યું છે કે વાસના એ ૭ દરવાજા વાળી દોજખ છે દરેક વખતે એનો દગો ફટકો જુદો છે અને દગો એ એવો કે જેણે સેંકડો ફિરઓનોને ને ફિરઓનપણાને ડુબાવ્યા છે માટે તને લાયક છે કે મુસાના ખુદાની તરફ ને મુસાની તરફ દોડતો જા અને રક્ષણ મેળવ ને ઇમાનની રોનક ને આબરૂનો નાશ ન કર.

મુસાની તરફ નાસીને જવાનું જે કહ્યું તેથી વખતે અજ્ઞાન લોકો મુસાના દીન તરફ વળી જાય તેથી તું અહદ ને અહમદની સાથે કોલકરાર કર જેથી મોક્ષનો દસ્તાવેજ તારે હાથે આવે અને આ શરીર રૂપી અણુજહલથી નિજને બચાવી લે. હે ભાઇ તુ જેને શરીરનુ પોષણ ગણે છે તેજ વાસનાનું પોષણ છે.

બાદશાહ એક સ્ત્રી અને તેના બાળકને લાવ્યો, બાળકને અગ્નિમાં નાખ્યો તે બાળકે અગ્નિમાંથી પોતાની મા સાથે વાતો કરી તેનું વર્ણન.

---

(૪૦)

૭૧૬

યક ઝને બા તિફલ આવુર્દ આં જહુદ,	પેશેઆં બુત વાતિશ અંદર શોઅલા બુદ
લાયા એક તિફલ ઓર ઓરત વો યહુદ	સામને બુતકે પયે ઇઝઝો સજુદ
તે યહુદી લાવ્યો બાળક સાથ માત,	મુર્તિની પાસે અગ્નિ સાક્ષાત

૭૧૭

ગુફત અય ઝન પીશે ઇં બુત સજદા કુન,	વર ન દર આતિશ બ સોઝી બે સખુન
બોલા અય ઓરત ઇસે તુ સજદા કર,	આગમેં ઝોકુંગા વર ન બે ખતર
બોલ્યો તે સ્ત્રીને આને કર નમન,	આગમાં નહિ તો તું બળશે કર જતન

૭૧૮

બુદ આં ઝન પાક દીનો મોમિના,	સિજદએ આં બુત નકર્દ આં મોકેના
થી વો ઓરત પાક દીનો બ.સફા	સજદા ઉસ બુતકો નહીં હરગિઝ કિયા
નાર તે મોમિન હતી ને પાકદીં,	તો નમન બુતને કર્યું તેણે નહી,

૯૧૯

તિફ્લ અઝુ બસતદ આતિશ દર ફિગન્દ, / ઝન બ તરસીદો દિલ અઝ ઇમાં બકન્દ
લે કે બચ્ચા ઉસસે ડાલા આગમેં, / ડર ગઇ ઇમાંમેં આઇ લગઝીશેં.
આગમાં બાળકને નાંખ્યું છીનવી, / ચળવા લાગ્યું માનુ મન તવ ધર્મથી

૯૨૦

ખ્વાસ્ત તા ઉ સજદા આરદ પીશે બુત, / બાંગ ઝદ આં તિફ્લ કન્ની લમ અમુત,
ચાહતીથી સજદા ઉસ બુતકો કરે, / બોલા બચ્ચા 'મેં તો ઝિંદા હું અરે'
ઇચ્છા થઇ કે મુર્તિને દંડવત કરૂં, / બોલ્યું તવ બાળક કે માં જીવું છું હું

૯૨૧

અંદર આ માદર કે મન ઇંજા ખુશમ, / ગરચે દર સુરત મીયાને આતિશમ
અંદર આ અમ્માં કે મેં ખુશ હું યહાં, / ગો બ ઝાહિર આગકે હું દરમિયાં
આવ અંદરમાં, કે અંદર રાજી છું, / આગમાં જાહેરમાં જો કે છું તો હું

૯૨૨

ચશ્મ બંદસ્ત આતિશ અઝ બેહરે હુજેબ, / રેહમતસ્ત ઇં સર બર આવુર્દા ઝે જેબ
હે નઝરબંદ આગ પરદે કે લિયે, / સર હે રેહમતને નિકાલા જેબસે
છે નજરબંદી આ પરદા માટે આગ, / છે કૃપાનો માણસો માટે આ લાગ

૯૨૩

અંદર આ માદર બેબીં બુરહાને હક. / તા બ બીની ઇશરતે ખાસાને હક
અંદર આકર દેખ અમ્માં ! શાને હક, / દેખ યે હે ઇશરતે ખાસાને હક
જો તું અંદર આવીને હકની બહાર, / કે તું સદગુણીઓનો જો આનંદ અપાર

૯૨૪

અંદર આ વ આબ બીં આતિશ મિસાલ / અઝ જહાને કાતશસ્ત આબશ મિસાલ
અંદર આ આતિશ કો પાની દેખ હાં / ઇસ જહાં સે આગ પાની હે જહાં
અંદર આવી જો તો તું આનંદનો ઢંગ / આગ છે આ, આગ કે પાણીનો જંગ

૯૨૫

અંદર આ અસરારે ઇબ્રાહીમ બીં / કો દર આતિશ યાફ્ત વર્દો યાસ્મીં
આ કે દેખ અસરાર ઇબ્રાહીમ કે / આગ મેં જીન્કો ગુલો નસરીં મીલે
જો તું આવી ભેદ ઇબ્રાહીમ નો / કે બગીચો આગનો કેમજ થયો

૯૨૬

મર્ગ મી દીદમ ગહે ઝાદન ઝે તુ / સખ્ત ખુબમ બુદ ઉફતાદન ઝે તુ
મોત થા પેદા વહાં હોના મેરા / તુજ સે છિન જાના બહોત અચ્છા હુવા
જન્મ ધારણ કરવો સમજ્યો મવત હું / જુદા પડતાં તુજથી ધભરાયો ખરૂં

૯૨૭

ચું બઝાદમ રૂસ્તમ અઝ ઝિન્દાને તંગ / દર જહાંને ખુશ સરાયે ખુબ રંગ
જબ મેં આયા છોડકર ઝિંદાને તંગ / પાયા ઉસ દુનિયાકો મેં ને ખુબ રંગ
જન્મીને હું કેદથી છુટો થયો / આવ્યા જગમાતો ખરો આનંદ મળ્યો

૯૨૮

ઈં જહાંરા ચું રહેમ દીદમ કુનું
અબ વોહ દુનિયા જું રહમ દેખી હે તંગ
ગર્ભાશય જેવું જગત ભાસ્યું મને,

ચું દરીં આતિશ બદીદમ ઈં સુકું
આગમેં હે એક સુકુને આબો રંગ
ને મળ્યો આરામ અગ્નિમાં ખરે

૯૨૯

અંદરી આતિશ બ દીદમ આલમે,
આગમેં દેખાહે વો આલમકે બસ,
એક સૃષ્ટી આગમાં દીસી મને,

ઝર્રા ઝર્રા અંદરો ઇસા દમે
ઝર્રા ઝર્રા જીસ્મેં હે ઇસા નફ્સ
ને દરેક પ્રમાણું ઇસા સમ દિસે

૯૩૦

યક જહાંને નીસ્ત શકલો હસ્તે ઝાત
યે જહાં યું હે ફના મઅનન બકા,
નાસ્તિ આ જગ છે રૂપ અસ્તિનું છે,

વાં જહા તાં હસ્ત શકલો બે સિબાત
વો જહાં યું હે બકા મઅનન ફના
નાસ્તિ સમ છે પરંતુ અસ્તિ છે

૯૩૧

અંદર આ માદર બ હકકે માદરી,
અંદર આ અમ્મા બ હકકે માદરી,
માતા અંદર આવ માતા હક થકી,

બીં કે ઈં આઝર ન દારદ આઝરી
દેખ ઈસ આઝ.મેં નહીં કુચ્છ આઝરી
આગ જો આ રાખે નવ કાંઈ દોસ્તી

૯૩૨

અંદર આ માદર કે ઈકબાલ આમદરા,
અંદર આ અમ્મા યહાં ઇકબાલ હે,
આવ અંદર ભાગ્ય અહીંવાં આવીયું,

અંદર આ માદર મદદ દવલત ઝે દસ્ત
અંદર આ અમ્મા જો હિસેં માલ હે
આવ અંદર લક્ષમીને જો આવી તું

૯૩૩

કુદરતે આં સંગ દીદી અંદર આ,
દેખી ઈસ પત્થરકી કુદરત અંદર આ,
મુર્તિઓની શક્તિને દેખી ખરે,

તા બ બીની કુદરતે ફઝલે ખુદા
તા કે દેખે કુદરતે ફઝલે ખુદા
હકની કુદરત આવીને જો માત રે

૭૩૪

મન ઝે રહેમત મી કુશાયમ પાયે તુ,
મેં તરસ ખા કર બુલાતા હું તુઝે,
હું મોહબ્બત થી છું બોલાવું તને,

કઝ તરબ ખુદ નીસ્તમ પરવાયે તુ
વર ન ખુશ હું કયા તેરી પરવા મુઝે
નહી તો રાજી છું નથી પરવા મને

૯૩૫

અંદર આવ દીગરાંરા હમ બખ્વાં,
તુભી આ અવરોંકોભી અંદર બુલા,
આવ અંદર બીજા ને બોલાવ તું,

કંદર આતશ શાહ બિનહાદસ્ત ખ્વાં
આગ મેં એક ખ્વાન શાહી હે બિછા
શાહે મુકયો થાળ અગ્નિમાં જો તું

૯૩૬

અંદર આયેદ અય હમાં પરવાના વાર,
અંદર આવો દોડ કર પરવાના વાર,
આવો આવો જાણે પરવાના થઇ,

અંદરી આતશકે દારદ સદ બહાર
આગમેં પયદા હે લુત્ફે સદ બહાર
આગમાં કેવી બહાર આવી ગઇ

૯૩૭

અંદર આયેદ અય મુસલમાના હમાં, ગેર અઝબે દીં અઝાબસ્ત અઝ હમા
અંદર આયો અય મુસલમાનો ચલો, ઇસ સઝાકી કયા હે સુરત દેખલો
અંદર આવો હે મુસલમાનો તમામ, કેર આ વિણુ જાણુજો હે નેકનામ

૯૩૮

અંદર આયેદા બ બીનેદ ઇ ચુનીં, સર્દ ગસ્તા આતશી ગર્મે મુહીં
અંદર આવો ઔર દેખો કિસકદર, સર્દ હે યે આગ જેથી તેઝતર
અંદર આવીને જરા જુઓ ખરા, બળતો અગ્નિ ટાઢો થાયે કેમ આ

૯૩૯

અંદર આયેદ અય હમા મસ્તો ખરાબ, અંદર આયેદ અય હમા અયને ઈતાબ
અંદર આયે જીતને હેં મસ્તો ખરાબ, અંદર આયે જો હેં સરતા સર અઝાબ
મસ્તો આવોને ખરાબ આવો અહીં, અંદર આવો કષ્ટ સહેનારા સહી

૯૪૦

અંદર આયેદ અંદરી બેહરે અમીક, તાંકે ગરદદ રૂહ સાફીઓ રફીક
અંદર આવો યે હે એક બેહરે અમીક, રૂહ ના હો જાયે તાઝા ઔર રફીક
ઉંડા સાગરમાં તમો આવો બધા, કે પવિત્ર થાયે સૌના આત્મા

૯૪૧

માદરશ અંદાખ્ત ખુદરા અંદરૂ, દસ્તે ઉ બે ગિરફ્ત તિફલે મેહરખુ
મા ભી આખર આગહી મેં જા પડી, બચ્ચે ને ઉંગલી પકડલી હાથ કી
તેની માએ તેમાં પડતું મુકીયું, બાળકે કર ઝાલીને ચુંબન કર્યું

૯૪૨

અંદર આમદ માદરે આં તિફલ ખુર્દ, અંદર આતિશ કુએ દોલત રા બબુર્દ
આગમેં ઇસ છોટે સે બચ્ચેકી માં, જાહી પહોંચી બે ખબર ઔર બે ગુમાં
બાળની માં આગમાં આવી જદા, પામ્યો તે ઇમાનની દોલત તદા

૯૪૩

માદરશ હમ ઝાં નસક ગુફતન ગિરફત, દુરે વસ્ફે લુત્ફે હક સુફતન ગિરફત
વો ભી બાતેં વયસી હી કરને લગી, મોતીયોં સે અપના મુંહ ભરને લગી
તેની મા પણ તેજ પ્રમાણે વદી, કરતી તી તારીફ તે અલ્લાહની

૯૪૪

બાંગ મી ઝદ દરમીયાને આં ગિરોહ, પુર હમી શુદ જાને ખલકાં અઝ શિકોહ
ઇસ જમાઅત કો વો દેતીથી સદા, ઈસકી હયબત કા થા સબ પર દબ દબા
સાદ પાડી સૌને ત્યાં બોલાવીયા, પણ જગતના લાલચુ ગભરાઇ ગયા

૯૪૫

નાબરા મી ઝદ ખલ્કરા કયે મરદુમાં, અંદર આતશ બિન ગિરેદ ઇં બોસ્તાં
નાઅરાઝનથી યું કે લોગો હો કહાં, આગમેં દેખો ખિલા હે બોસ્તાં
કહેતી'તી સઉને કે હે ભાઇઓ, આગ છે આ વાટિકા જોઇ તો લો

(૪૦)

આગ સળગાવી હતી ને તેમાંથી ભડકા નીકળતા હતા તેની પાસે એક મુર્તી મુકી તે મુર્તિને દંડવત પ્રણામ કરવા માટે તે યહુદી બાદશાહ એક બાળકવાળી સ્ત્રીને લાવ્યો અને કહ્યું કે આ મુર્તિને નમન કર નહી તો તને બાળી મુકીશ. તે સ્ત્રી પણ ધર્મની ને યકીન વાળી હતી તેણે મુર્તિને નમસ્કાર કર્યા નહિ એટલે યહુદીએ તેના છોકરાને લઇને આગમાં નાખી દીધો આથી તે સ્ત્રી ડરી ગઇ ને તેનું મન ડગમગવા લાગ્યું ને મુર્તિને નમસ્કાર કરવાની ઇચ્છા થઇ એવામાં તે બાળક આગમાંથી બોલી ઉઠ્યું હું મુવો નથી, હે માતા તું પણ આ અગ્નિમાં કુદી પડ હું અહીં ઘણા આનંદમાં છું. જો કે આ દેખીતી આગ છે પણ વસ્તુત આગ નથી ફક્ત નજર બંધી છે ને પરદો છે. આ તો ખુદાની રહેમતે માથું બહાર કાઢયું છે. હે માતા આ આગમાં આવ અને પુસ્તકોમાં જે વાંચતી હતી તે ખુદાનું પ્રમાણ જોઇ લે કે ખુદાએ પોતાના ખાસ બંદાઓને કેવા આનંદ ને સુખ આપ્યા છે. તું આ આગમાં આવ. આતો આગનું રૂપ ધારણ કરેલું પાણી છે આ આગ સૃષ્ટિની છે જ્યાં આગ પાણીના રૂપમાં છે અને તે સ્વપ્નવત છે કે સ્વપ્નામાં જાણે આગમાં છીએ એમ દેખાય છે પણ જાગ્યા પછી કોઇ પણ હોતું નથી તેવીજ રીતે દુનીઆ પણ ભ્રમણા ને સ્વપ્નું છે અને જે જગત નિત્ય છે તે જાગ્રતાવસ્થા છે. હે મા તું આ આગમાં દાખલ થા અને પછી ઇબ્રાહીમનો ભેદ સમજ કે આગ તેમને માટે ગુલાબ ને ચંબેલીના ફુલ સમ હતી. જ્યારે મારો જન્મ થયો ત્યારે મને હમેશાં મરણની બીક લાગતી હતી અને કાંટાની પેઠે એ બીક ખુંચતી હતી પણ હું તારાથી છુટો પડી આ આગમાં આવ્યો તે મારે માટે ઘણું સારૂં થયું કેમકે હવે હું એવા જગતમાં જન્મ્યો છું કે જે ઉત્તમ જગત ને ઉત્તમ મકાન છે તે જગત તો કેદખાના જેવું અંધારૂં ને સાંકડું હતું ખુદાએ તેનાથી મને છોડાવ્યો તે જગતને હું ગર્ભાશય સમજુ છું. જેમાં અમુક સમય સુધી રહેવું પડે છે અને આ અગ્નિને મેં શાંતિનું ઠેકાણું જાણ્યું છે. આ આગમાં મેં એવી કરામત દીઠી છે કે જેના પ્રત્યેક રજકણમાં ઇસાની જીભ જેવી અસર છે જે અહીં આવે છે તે જીવતો થઇ જાય છે. આ જગતનું રૂપ નાસ્તિના જેવું છે પણ જાતે અસ્તિત્વવાળું છે. નાસ્તિ એટલા માટે કે જે લોકો અહીં આવે છે તેને દુન્યાના લોકો નાશ પામેલા ગણે છે પણ ખરૂં પુછો તો જે અહીં આવ્યો તે નિત્ય થઇ ગયો અને દુન્યાનુ રૂપ અસ્તિત્વ રૂપ છે પણ સત્ય પુછો તો નાસ્તિ રૂપ છે એને નીત્યતા નથી. હે મહેરબાન મા હું તને સમજાવું છું ને માતાપણાના સોગંદ દઉં છું કે તું આમાં આવતી રહે અને ખુદાની કુદરત ને કૃપા જો મને તારી સ્થિતિ ઉપર દયા આવે છે તેથી હું કહું છું કે જલ્દીથી અહી આવ નહી તો હું એવા આનદમાં છું કે મને તારી લગારે પરવા નથી માટે તું પણ આવ અને બીજાને પણ બોલાવ કે સત્ય બાદશાહે આગમાં નેઅમતનું જમણુ તૈયાર કર્યું છે. તે બાળકે કહ્યું કે હે મિત્રો તમે આ આગમાં પતંગીઆઓની પેઠે કુદી પડો જેમાં સેંકડો પ્રકારનો બહાર છે અને જેટલા મુસલમાનો છે તે બધા આ આગમાં પ્રવેશ કરો અને દીનની જે મીઠાશ ચાખી ચુકયાછો તેથી ફીકા ન થઇ જાઓ. આ મીઠાશ વિના બીજી બધી મીઠાશમાં જોખમ ને કષ્ટ જોશો. આ આગમાં પ્રવેશ કરીને જુઓ કે આવો ધગધગતો અગ્નિ કેવો ઠંડો ગાર જેવો છે હે મસ્ત અને ગાંડા લોકો આમાં પ્રવેશ કરો; આથી કરો

નહિ એમાં પ્રવેશ કરશો તો દરેક પ્રકારના કષ્ટથી મુક્તિ પામશો. આતો ઉંડો દરીઓ છે. અગ્નિ નથી. શો વિચાર કરો છો. એકદમ કુદી પડો જેથી તમારો આત્મા ધોવાઇને નિર્મળ ને પાક થઇ જાય.

આ વાત સાંભળીને તેની મા તેમાં કુદી પડી ને તરત તે બાળકે તેનો હાથ ઝાલી લીધો, તે બંને મળી ગયા. તે આગમાં પડીને દોલત મેળવી ગયા, ને તે બાળકની પેઠે મા પણ કહેવા લાગી. ને ખુદાનાં વખાણ કરવા લાગી, તે આગમાંથી એવી રીતે બોલતી હતી કે, તે ટોળામાં જે માણસો હતા, તેમનો ઉત્સાહ વધતો જતો હતો, તે બુમો પાડી પાડીને કહેતી હતી કે, હે લોકો આમાં આવો જુઓ તો કેવી વાડી ખીલી રહી છે.

માણસોએ આકર્ષાઇ આગમાં ઝંપલાવ્યું તે વિષે.

(૪૧)

૯૪૬

ખલ્ક ખુદરા બાઅદ અઝાં બે ખીશ્તન
મી ફિગન્દન્દ અંદર આતશ મર્દો ઝન
હો ગયે સબ મેહવ સુનકર યે સખુન,
આગમેં ગિરને લગે સબ મર્દો ઝન
ત્યાં તો સૌ નર નારીઓ વ્યાકુળ થઈ,
આગમાં કુદી પડયા નિજ મન થઇ

૯૪૭

બે મોઅક્કલ બે કશશ અઝ ઇશ્કે દોસ્ત,
ઝાંકે શીરીં કરદને હર તલ્ખ અઝોસ્ત
થી કશિશ ઇશ્કે ખુદાકી બે હિરાસ,
બસ વોહી તલખી કો દેતા હે મિઠાસ
ઇશ્કથી જુઓ તો આકર્ષણ વિના,
કડવાને મીઠું કરે તે તો સદા

૯૪૮

તા ચુનાં શુદ કાં અવાના ખલ્ક રા,
મનઅમી કરદન્દ કાતિશ દરમ્યાં
યે હુવા આખિર—મુલાઝિમ શાહ કે,
મનઆ સબકો આગસે કરને લગે
આવું જોઈ લશકરીઓ તે ઘડી,
બોલ્યા કુદે આગમાં નવ આદમી

૯૪૯

આં યહુદે શુદ સિયા રૂઓ ખિજલ,
શુદ પશેમાં ઝીં સબબ બીમાર દિલ
વો યહુદી હો ગયા બિલકુલ ખિજલ,
હો ગયા આખિર પશેમાં ઉસકા દિલ
તે યહુદી કાળું મોં લઇ ચુપ રહયો,
ને ખરા દિલથી તે ઝંખવાણો પડયો

૯૫૦

કંદર આતિશ ખલ્ક આશિક તર શુદન્દ,
દર ફનાએ જીસ્મ સાદિકતર શુદન્દ
ઓર ભી લોગ આગમેં ગિરને લગે,
જીસ્મકો આઝાદ કરને કે લિયે
આગની સૃષ્ટિતો આશિક થઇ ગઇ,
ખોળીયું તે બાળવા તત્પર થઇ

૯૫૧

મકે શયતાં હમ દરૂ પેચીદ શુક,
દેવ ખુદરા હમ સિયહરૂ દીદ શુક
શુક્ર હે શયતાં હુવા ખુદહી તબાહ,
શુક્ર હે ખુદ દેવ નિકલા રૂસિયાહ
આ દગો શયતાનનો તેને નડયો,
ને થયું રાક્ષસની પેઠે કાળું મોં

૬૫૨

આંચે મી માલીદ બર રૂએ કસાં, જમ્આ શુદ દર ચેહરએ આં નાક્રિસાં
જે સિયાહી દુસરોં પરથી મલી, ખુદ ઈસી નાદિમ કે મુંહ પર છા ગઈ
અન્યના મુખ પર મસળતો જે હતો, નિજના મુખ પર તે મસળવા લાગીઓ

(૪૧)

જ્યારે તે મા દીકરાની આ સ્થિતિ લોકો એ જોઇ ત્યારે તેઓ તે આગમાં ઝંપલાવવા લાગ્યા એમને કોઇ બળાત્કારે ખેંચીને આગમાં ધકેલતો નહતો તેઓ પોતેજ ખુદાના ઇશ્કથી આકર્ષાઇ તેમાં પડતા હતા. કેમકે કડવાને ગળ્યું કરવું એ તેની કુદરત છે. જુઓ કે તેણે આગને વહાલી બનાવી દીધી. હવે તે જાલિમ મના કરતો હતો કે આગમાં ન પડો પણ કોઇ માનતું ન હતું આવી રીતે તે કાળા મોં વાળો યહુદી કેવો ઝંખવાણો થયો ને તે રોગી અંતઃકરણવાળો કેવો શરમાયો કેમકે ખુદા કુર્આનમાં કાફિરોને મેલાં અંતઃકરણવાળા કહે છે. તેને નવાઇ થતી હતી કે આ આગમાં શું છે કે લોકો તેમાં કુદે છે. આવો ઇશ્ક ને પ્રેમ કેમ થયા છે જરા વિચારતો કરો કે શેતાને કેવો દગો કર્યો કે યહુદીઓને ઉશ્કેર્યા કે તે, લોકોને ફરજ પાડે કે તેઓ મુર્તિને નમન કરે પણ ખુદાની યુકિતની આગળ તેની યુકિત ચાલી નહિ બલ્કે એના દગાથી એનુંજ એટલે શેતાનનું મોં કાળું થયું. એણે યહુદીઓના મનમાં જે વાત ઠસાવી હતી તે મુર્તિને નમન કરાવી તેમનું મોં કાળું જોવાની ઇચ્છા કરી હતી તે બધાં કલંક યહુદીઓના ચહેરામાં એકઠાં થયા અને બીજા લોકો એ કલંકથી બચી ગયા. પણ યહુદીઓના ઉપર ખુદાનો કોપ ઉતર્યો.

જે માણસ હઝરત મોહમ્મદ મુસ્તુફા સલ૦ નું નામ મસખરીથી લેતો હતો તેનું મોં વાંકુ થઇ ગયું તે વિષે

---

(૪૨)

૬૫૩

આંકે મી દરરીદ જામા ખલ્ક ચુસ્ત શુદ દરીદા આને ઉ ઝીશાં દુરૂસ્ત
કપડે જો મખલુકકે થા ફાડતા, ઉસ્કા જામા ખુદહી આખર ફટ ગયા
ફાડતો જે લુગડું સુષ્ટિ તણું, ફાટયું તેનું બીજાનું આખું રહયું

૬૫૪

આં દહન કઝ કરદો અઝ તસખુર બખ્વાન્દ, નામે એહમદ રા દહાનશ કઝ બમાન્દ
ઉસ્કા મુંહ કુદરતને ટેઢા કર દિયા, નામે એહમદસે તમસ્ખુર જીસ્કો થા
નામે એહમદ લીધું વાંકું મોં કરી, તે નું મોં વાંકું થયું જાણો નકી

૬૫૫

બાઝ આમદ કયે મુહમ્મદ અફ્વ કુન, અય તુરા અલતાફે ઇલ્મે મિલલદુન
ફી ગુઝારિશ અય મુહમ્મદ માફ કર, તુ તો હે ઇલ્મે લદુન સે બેહરાવર
પાસે આવી બોલ્યો અહમદ માફ કર, છે લદુન્ની તુજમાં વિદ્યા સર બસર

૯૫૬

મન તુરા અફસોસ મી કરદમ ઝે જેહેલ,
જેહેલસે થા તુઝસે નફરત કર રહા,
મુર્ખતાથી તુજને મેં ખોટા કહયો,

મન ખુદમ અફસોસ રા મન્સુબો એહેલ
કાબિલે નફરીં મેં લેકિન આપથા
પણ તે ભુંડાઈમાં હું તો છું ખરો

૯૫૭

ચું ખુદા ખ્વાહદ કે પરદા કસ દરદ,
જીસ્કી કરતા હે ખુદા પરદા દરી,
ચાહે અલ્લાહ કોઈને રૂસ્વા કરે,

મયલશ અંદર તાઅનએ પાકાં બરદ
દેતા હે ઇલઝામ નેકોંકો વોહી
સજ્જનોને મેણાં દેવા ચાહે તે

૯૫૮

વઝ ખુદા ખ્વાહદ બ પોશદ એયબે કસ,
વો જો ચાહે પરદા પોશી એબકી,
જેનું દુષણ હક છુપાવી રાખે છે,

કમ ઝનદ દર અયબે માઅયુબાં નફસ
એબ જોઇસે હો બિલકુલ ખામોશી
બીજાનો દુષણ ન તે દેખે ખરે

૯૫૯

ચું ખુદા ખ્વાહદ કે મા યારી કુનદ,
જબ હમારી હો મદદ મનઝુર ઉસે,
જવ અમારી હક મદદગારી કરે,

મેલે મારા જાનિબે ઝારી કુનદ
જાનિબે ઝારી હમેં માઇલ કરે
કરવા રૂદન અમને પ્રેરે તે ખરે

૯૬૦

અય ખુનક ચશ્મે કે ઉ ગિરીયાંને ઓસ્ત,
વાહ વો આંખે જો હેં ગિરયાને દોસ્ત,
આંખ ઉત્તમ તે કે જે વેહતી રહે,

અય હુમાયું દિલ કે ઉ બિરયાને ઓસ્ત
હે મુબારક દિલ જો હે બિરીયાને દોસ્ત
દિલ તે ઉત્તમ જે સદા બળતું રહે

૯૬૧

અઝ પયે હર ગિર્યા આખિર ખંદ ઇસ્ત,
બાદ હર રોનેકે આખિર ખન્દા હે,
છે રૂદન પશ્ચાત હસવું તો ભલું,

મર્દે આખિરબીં મુબારક બંદ ઇસ્ત
મર્દે આખિરબીં મુબારક બંદા હે
દુર દર્શી જાણવું માણસ ખરૂં

૯૬૨

હર કુજા આબે રવાં સબઝા બુવદ,
હે જહાં આબે રવાં સબઝા ભી હે,
વહેતું પાણી હોય ત્યાં ઉગે ધરો,

હર કુજા અશ્કે રવાં રહેમત શવદ
હે જો આંસુ રહેમતે મવલાભી હે
આંખ ભીની હોતો કૃપા હકની હો

૯૬૩

બાશ ચું દુલાબ નાલાં ચશ્મે તર,
મિસ્લ પરનાલેકે રોના ચાહીયે,
આંખ ભીની કોસ કુવા પેઠે રાખ,

તા ઝ સેહને જાન્ત બર રૂયદ ખિઝર
તાકે સેહને જાંસે એક સબઝા ઉગે
ઘાસ ઉગે લીલું છમ સઘળેજ રાખ

૯૬૪

મરહમત ફરમુદ સૈયદ અફ્વ કર્દ,
અફ્વ કરને પર હુવે રાઝી નબી,
માફ તેઓએ કર્યું કૃપા થકી,

ચું ઝે જુરઅત તવબા કર્દ આં રૂએ ઝર્દ
અપની જુરઅત પર જબ ઉસને તવબા કી
તવબા તેણે ઝંખવાણો થઇ કરી

૯૬૫

રહેમ ખ્વાહી રહેમ કુન બર અશ્ક બાર, રહેમ ખ્વાહી બર ઝઈફાં રહેમ આર
રહેમ ચાહે બે કસોં પર રહેમ કર, રહેમ ચાહે બે બસોં પર રહેમ કર
રહેમ ઉત્તમ રહેમ કર ગમગીન પર, કર દયા ઇચ્છી દયા મિસ્કીન પર

(૪૨)

તે માણુસ કે અન્ય માણુસમાં સદગુણો છતાં તેમના ઉપર આળ મુકતો હતો જેવી રીતે આ યહુદી કે સીધે રસ્તે જતા લોકોને બેહકેલા ગણુતો હતો પણ છેવટે તે પોતેજ ફજેત થયો તેવી રીતે એક માણુસે પોતાનું મોં વાંકુ કરીને હઝરત અહમદ સલ૦ નું નામ લીધું તેથી તેનું મોં વાંકુંજ રહી ગયું ને તે આજીજી કરવા લાગ્યો ને બોલ્યો કે હે હઝરત મોહંમદ (સ. અ.) માફ કરો તમારે માટે ખુદા ફરમાવે છે કે તારી પાસેથી રહેમત બખ્શ. મારા ઉપર કૃપા કરો, હું તમારી મસ્ખરી અજ્ઞાનતાથી કરતો હતો ખરૂં પુછો તો મસ્ખરી કરવા લાયક તો હું પોતે હતો. મારાથી આ મોટી મુર્ખાઇ થઇ છે. જ્યારે ખુદા કોઇને પરદો ખોલવાનું ઇચ્છે છે ત્યારે સદગુણીઓના કલંક ખોળવાની તેના મનમાં પ્રેરણા કરે છે પણ તેથી છેવટે નેક તો નેકજ છે તેમનું તો કંઇ બગડયું નથી તે પોતેજ ફજેત થયા છે ને જો ખુદા કોઇની એબ છુપાવવાનું ઇચ્છે છે તો તેને એવી પ્રેરણા કરે છે કે તે દુર્ગુણી લોકોની એબો પણ ખુલ્લી કરતો નથી. ને જ્યારે ખુદા અમારી મદદ કરવાનું ધારે છે ત્યારે દિલમાં આજીજી ને નમ્રતાની પ્રેરણા કરે છે જે આંખો, ખુદાની બીકમાં વહે છે તે ઘણીજ ભાગ્યશાળી છે ને જે અંતઃકરણ તેના શોકમાં દગ્ધ છે તે પણ ઉત્તમ દિલ છે, આ રૂદન એવું છે કે એની પાછળ પાછળ આનંદ છે. અર્થાત બીજાઓ જ્યાં રડશે ત્યાં એ હસશે માટે જે માણુસ અંતનો વિચાર કરે છે તે ઘણોજ મુબારક માણુસ છે કેમકે તેને દુરની સુઝે છે. જ્યાં પાણી હોય છે ત્યાંજ લીલોતરી ઊગે છે એ દેખીતું છે. તેમજ જેની આંખોથી ચક્ષુ ધારા વહે છે તેજ ખુદાની કૃપાનો હકદાર છે માટે તું કોશની પેઠે રડતો ને ભીની આંખો વાળો થા તેથી તારી પણ જીવ રૂપી જમીનમાં લીલોતરી થાય. જ્યારે તે કાળા મોં વાળાએ પોતાના કૃત્યથી પસ્તાવો કર્યો એટલે આપે દયા કરી તેની કસુર માફ કરી, કેમકે આપનું વચન છે કે રડનાર ઉપર દયા કર ને નિર્બળો ઉપર કૃપા કર તો પછી આપ કેમ દયા ન કરે.

યહુદી બાદશાહ દેવતા ઉપર ગુસ્સે થાય છે કે તું કેમ બાળતો નથી. તેનો દેવતા જવાબ આપે છે.

(૪૩)

૯૬૬

રૂ બ આતિશ કર્દ શેહ અય તુંદ ખુ, આંજહાં સોઝે તબીઇ ખુત કુ
જલ કે શેહને આગસે યું બાત કી કયા હુઈ અબ વો જહાં સોઝી તેરી
આગને શાહે કહ્યું કેહ તો ભુંડી, બાળવાની ટેવ તારી કયાં ગઇ

૬૬૭

ચું નમી સોઝી ચે શુદ ખાસીયતત,
થી જલા દેનેકી ખાસીયત તેરી,
તેં ન બાળ્યા તારી આદત કયાં ગઇ,

યા ઝે બખ્તે મા દિગર શુદ નીયતત
કયા હુઈ તબ્દીલ વો નીયત તેરી ?
તારી નીયત મારી કિસ્મત સહ ફરી

૬૬૮

મી ન બખશાઇ તુ બર આતિશ પરસ્ત
હોગી જબ આતિશ પરસ્તોં પર અતા
તારા પુજારીને નવ તું છોડતી

આંકે ન પરસ્તદ તુરા ચું ઉ બરસ્ત
કયોં બચા જો પુજને વાલા ન થા ?
છોડયા કેમ જે તારો પુજારી નથી

૬૬૯

હરગિઝ અય આતિશ તું સાબિર નીસ્તી
ઝીનહાર અય આગતું સાબિર નહી
આગ તારામાં નથી ધીરજ કાંઇ

ચું ન સોઝી ચીસ્ત કાદિર નીસ્તી
જબ જલાને પરભી તું કાદિર નહી
કેમ ન બાળે શું તુંજ શક્તિ નહી

૬૭૦

ચશ્મ બંદસ્ત અય અજબ યા હોશ બંદ
હોશ બંદી હે નઝરબંદી હે યા
આ નઝરબંદી છે કે છે હોશ બંદ

ચું ન સોઝાનદ ચુની શોઅલા બલન્દ
જબ જલા સકતા નહીં શોઅલા બડા
કેમ નવ બાળે જવાળાઓ બુલંદ

૬૭૧

જાદુએ કરદત કસે યા સીમીયાસ્ત,
હે તિલિસ્મ અય આગ યા હે સહેરે સાફ,
શું કર્યું જાદુ કે તુજ પર સીમીયા,

બરખિલાફે તબ્એ તુ અઝ બખ્તે માસ્ત
બદનસીબી સે હુવા યે ઈખતિલાફ,
કહે થઇ તું કેમ મારાથી ખફા

૬૭૨

ગુફત આતિશ મન હમાનમ આતિશમ,
આગ બોલી મેં તો બિલકુલ આગ હું,
આગ બોલી હું તો છું બસ દેવતા,

અંદર આ તા તુ બ બીની તાબશમ
અંદર આ કે દેખ લે તાબે દરૂં
આવી ને તું જો કહું હું શું ભલા

૬૭૩

તબ્એ મન દીગર ન ગશ્તો ઉન સુરમ,
હેં તબીયત ઓર ઉનસુર સબ વોહી,
તેજ છે તલવાર મારી જાન તે,

તેગે હક્કમ હમ બદસ્તુરે બરમ,
તેગે હક હું હુકમ પર હું કાટતી,
હકની છું તલવાર તાબે તેહને,

૬૭૪

બર દરે ખરગાહ સગાને તુર્કમાં
તુર્કમાં કે કુત્તે અપને ડેરે પર
શ્વાન ચોકીદાર છે જે મહેલનો

ચાપલુસી કરદા પેશે મીહમાં
કરતે હેં હર મેહમાંસે દર ગુઝર
જાણે છે મેહમાનને તે દોસ્તો

૬૭૫

વર બ ખરગાહ બુગ ઝરદ બેગાના રૂ
જબ કોઈ બેગાના કરતા હે ગુઝર
જો કોઇ અણુ ઓળખ્યો આવે મહેલ પર

હમલા બીનદ અઝ સગાં શેરાના ઉ
હમલા કરતા હય વો મિસ્લે શેર નર
શ્વાન દોડે વાઘ સમ તેની ઉપર

૯૭૬

મનઝે સગ કમ નીસતમ દર બંદગી
બંદગીમેં ભી મેં સગસે કમ નહીં
શ્વાનથી ભક્તિમાં હું ઓછી નથી

કમ ઝે તુરકે નીસ્ત હક દર ઝિંદગી
તુર્કસે તો કમ નહીં હક બિલ યકીં
હક નથી દરવાનથી મારો કમી

૯૭૭

આતિશે તબઅત અગર ગમગીં કુનદ,
આતિશે ગમ સે તુ જલતા હય અગર,
શોક અગ્નીથી જો બળતો હોય તુ,

સોઝિશ અઝ અમરે મલીકે દીં કુનદ,
યે હે સોઝે અમરે શાહે દાદગાર.
આ જલણુ માલિકની મરજી જાણુ તુ.

૯૭૮

આતિશે તબઅત અગર શાદી દેહદ,
આગ મેં દિલ કી અગર હો તાઝગી,
આમ સમ સ્વભાવ તુજને ખુશ કરે,

અંદરૂ શાદી મલીકે દીં નેહદ.
બસ ઉસી કી હોગી વો રખ્ખી હુઈ.
હકની મરજીથી ખુશી તું જાણી લે.

૯૭૯

ચું કે ગમ બીની તુ ઇસતગફાર કુન,
જબ કોઈ ગમ હો તો ઇસતગફાર કર,
શોક દેખે તો તું પશ્ચાતાપ કર,

ગમ બ અમરે ખાલિક આમદ કારકુન.
ગમ ખુદા કે હુકમ સે હે બે ખબર,
શોક આવ્યો હકની મરજીથી અગર.

૯૮૦

ચું બખ્વાહદ અયને ગમ શાદી શવદ,
જબ વોહ ચાહે અયન ગમમેં હો ખુશી,
તે જો ધારે શોક પણ આનંદ થાય,

અયને બંદે પાયે આઝાદી કુનદ
ઓર પાબંદી મેં હો આઝાદગી
કેદખાનું આનંદીમાં ફેરવાય

૯૮૧

બાદો ખાકો આબો આતિશ બંદ અન્દ,
બાદો ખાક ઓર આબો આતિશ બંદાહેં,
પાણી, માટી, અગ્નિ વાયુ બંદા છે,

બા મનો તુ મુરદા બાહક ઝિંદા અન્દ
મુરદા આતે હેં નઝર પર ઝિંદા હેં
મડદું અમ પાસે ને જીવતું હકકને

૯૮૨

પેશે હક આતિશ હમેશા દર કયામ,
આગ કા હે પેશે હક હરદમ કયામ,
હકની પાસે આગતો કાયમ રહે,

હમચુ આશિક રોઝો શબ બેજાં મુદામ
સુરતે આશિક યે હે બેજાં મુદામ
રાત દિન નિર્જીવ આશિકની પેઠે

૯૮૩

સંગ બદ આહન ઝની આતિશ જહદ,
લોહે પર પત્થર પડે નિકલે શરાર,
અગ્નિ પ્રગટે લોઢું પ્રત્થર જો લડે,

હમ બ અમરે હક કદમ બેરૂં નિહદ.
ઝાહિરો બાહિર બ અમરે કીરદીગાર.
પગલું આગળ હકના કેહવાથી ધરે.

૯૮૪

આહનો સંગે સિતમ બરહમ મ ઝન,
તુ રગડ લોહે કો પત્થર પર ન દે,
લોઢું ને પત્થર જુલમના તું ન માર,

કીં દોમીં ઝાયન્દ હમ ચુ મરદો ઝન.
યે હેં મિસ્લે મરદો ઝન પયદા હુએ.
જેથી પેદા અગ્નિ ન થાયે લગાર.

૯૮૫

સંગો આહન ખુદ સબબ આયદ વલેક, તુબ બાલા તર નિગર અય મર્દે નેક.
સંગો આહન હેં સબબ દોનોં મગર, રેહ તુ અય મર્દે નેકુ આલી નઝર.
લોઢું પથ્થર છે તો કારણ ભુત પણ, તું જરા તો કર નઝર લઇ શાણુપણ.

૯૮૬

કીં સબબરા આં સબબ આવુર્દ પેશ, બે સબબ કર શુદ સબબ હરગીઝ બખેશ
ઇસ સબબકી ઇસ સબબને કી તલબ, બે સબબ કે કિસ તરાહ હો ખુદ સબબ
લાવ્યો આ કારણને તે કારણ મિસાલ; હેતુ વિણ કારણ હો ક્યારે મારા લાલ

૯૮૭

ઇં સબબરા આં સબબ આમિલ કુનદ, બાઝગાહે બે પરો આતિલ કુનદ
ઇસ સબબમેં ઉસ સબબકા હે અસર, વો કભી કરતા હે બાતિલ બે ખબર
એ છે કારણ ને સબબ આમિલ કરે; ને કદી કારણને તે ફોકટ ફરે

૯૮૮

વાં સબબહા કંબીયા રા રેહબરસ્ત, આં સબબહા ઝીં સબબહા બરતરસ્ત
વો સબબ હે રેહનુમાએ અમબીયા, ઇસ સબબસે વો સબબ બરતર હુવા
માર્ગ દર્શક અમબીયાના છે સબબ, આ સબબથી પહેલાંના તે છે સબબ

૯૮૯

ઈં સબબ રા મેહરમ આમદ અકલેમા વાં સબબહા રાસ્ત મેહરમ અમબીયા
ઇસ સબબ કો અકલ હે પેહછાનતી ઈસકી હે સિર્ફ અમબીયા કો આગહી
આ સબબથી બુદ્ધિ થાયે જાણકાર આ સબબના અમબીયા વાકેફ ગાર

૯૯૦

ઇં સબબ ચે બુવદ બતાઝી ગો રસન અન્દરીં ચે ઈં રસન આમદ બ ફન
હે સબબ કા નામ અરબી મેં રસન, ઇસ કુવે મેં આઇ હે કરને કે ફન
દોરડીને અરબીમાં કહે છે સબબ જગ કુવામાં શંઢવું જાણો સબબ

૯૯૧

ગરદિશે ચર્ખ ઇં રસન રા ઇલ્લતસ્ત ચર્ખે ગરદું રા ન દીદન ઝિલ્લતસ્ત
ઇસકી ઈલ્લત ગરદિશે ચર્ખ અય પિસર હે ખતા ગર હો ન ગરદું પર નઝર
નભ ગતિમાં દોરડું કારણ ગણો ફરવું નમવું ના જુઓ લજ્જામણો

૯૯૨

ઇં રસન હાએ સબબ હા દર જહાં, હાં વ હાં ઝીં ચર્ખ સરગરદાં મદાં
રસ્સીયાં હેં સબ યે અસબાબે જહાં, જાન ઈન્હે હરગીઝ ન ફેઅલે આસમાં.
જગમાં કારણ ભુત આવા દોરડાં, નભ ફરે છે જાણ નવ તું હે મિયાં.

૯૯૩

તા નમાની સફરો સર ગરદાં ચુ ચર્ખ, તા ન સોઝી તુ ઝ બે મગઝી ચું મર્ખ
તા કે મિસ્લે ચર્ખ સરગરદાં ન હો, ઓર બે મગઝી સે તુ સોઝાં ન હો
જ્યાં સુધી નવ શુન્ય નભથી તે ફરે, પક્ષીની પેઠે ન તે ફરતું રહે

૯૯૪

બાદો આતિશ મી શવન્દ અઝ અમરે હક, હર દો સરમસ્ત આમદન્દ અઝ ખમરે હક
બાદો આતિશ તાબએ હુકમે ખુદા, મસ્ત હેં સેહબાએ હક સે બરમલા
વાયુ અગ્નિ આજ્ઞાથી હકની થાય, મસ્ત હકના દારૂથી બંને જણાંય

૯૯૫

આબે હિલ્મો આતિશે ખશ્મ અય પિસર, હમ ઝે હક બીની ચો બુકશાઈ નઝર
આબ હિલ્મ ઓર આતિશે ખશ્મ અયપિસર, હકસે દેખે તુ જો હો સાહબ નઝર
નમ્રતા પાણી, ને અગ્નિ ક્રોધ છે, તુ વિચારી જો તો દેખાએ તને

૯૯૬

ગર ન બુદે વાકિફ અઝ હક જાને બાદ, ફર્ક ચું કરદે મિયાને કવમે આદ
અમરે હકસે ગર ન વાકિફથી હવા, ફર્ક કવમે આદમે કયુંકર રખા
જો, ખુદાને તાબે વાયુ હોતના, આદની વસ્તી ન જુદી થાત આ

(૪૩)

તે યહુદી ગુસ્સે થઈને અગ્નિને ઉદ્દેશી બોલ્યો હે નઠારા સ્વભાવના અગ્નિ તારો નઠારો સ્વભાવ ને જગતને ભસ્મીભુત કરવાની ટેવ કયાં ગયાં ? એતો તારી સ્વભાવિક ટેવ હતી તારી ખાસીયત બદલાઇ ગઈ કે અમારા ભાગ્ય ફરી વળ્યાં ? તેં તારો જાતીય સ્વભાવ કેમ બદલી નાખ્યો, જે તારી પુજા કરે છે, તેને પણ તું તો છોડતો નથી કે, તેના પર દયા કરતો નથી, તો જે તારી પુજા કરતા નથી, તેવા જીવોને કેમ છોડી દે છે. શું તારી શકિત જતી રહી કે, કોઇએ નજરબંધી કરી, અથવા તું ખરો અગ્નિ નથી, પણ માર્મીક છે કે, તારી આવી પ્રૌઢ જવાળા છતાં કોઇને બાળતો નથી.

યહુદી બાદશાહનું આ કહેવું સાંભળીને અગ્નિએ જવાબ આપ્યો, હું તો તેજ અગ્નિ છું તું જરા મારામાં આવ, ને પછી જો કે, મારામાં શકિત છે કે, નહિ, મારો સ્વભાવ બદલાયો નથી ને મારી સ્થિતિ, પણ બદલાઇ નથી. હું તો તેવોને તેવોજ ખુદાની ઉઘાડી તલવાર છું, પણ જ્યારે તેનો હુકમ થાય છે; ત્યારેજ કાપું છું, તું જો કે; તારા તંબુના દરવાજા ઉપર કુતરા ને તુર્કમાન લોકો બેસે છે, જેઓ મહેમાનોની સેવા ચાકરી કરે છે; તે કોઇ તરાહીત માણસ આવે છે; તો વાઘની પેઠે તેની તરફ દોડે છે; તો શું હું મારા ધણીની સેવા કરવામાં; તે કુતરાથી પણ ખરાબ થાઉં ? તે માણસની પરિક્ષા કરવામાં; તુર્કમાન કરતા પણ નબળો થાઉં, એક આગતો તે છે જેમાં બળી મરવાથી, તને શાંતી થાય છે; પણ તે આગ તને ખુદાના હુકમથીજ બાળે છે; ને એક આગ તે છે; જેથી તને આનંદ થાય છે, જેવી રીતે શીત કટિબંધમાં શરદીની મોસમમાં આગ વહાલી લાગે છે; તેમાં જે આનંદ છે, તે પણ ખુદાએજ મુકયો છે, માટે જ્યારે તને શોક થાય તો સમજી લે કે, તે શોક, પણ ખુદાની તરફથી નીમાયલો એક કારકુન છે, તે ખુદા ચાહે તો શોકને આનંદ કરે ને સાંકળોમાંથી બંધન મુકત કરી દે.

હવાં, માટી, પાણી, અને આગ એ ચારે મહાભુત ખુદાના આજ્ઞાકિત ને સેવક છે. આપણી નજરમાં મરી ગએલા, ને ખુદાની નજરમાં જીવતાં છે. જુઓ કે, નમાઝીની પેઠે આગ હંમેશાં ઉભીજ રહે છે. ગમે તેવી રીતે નમાવો પણ ઉંચીજ જાય છે. તે આશિકની

પેઠે રાત, દીવસ, મરી ગએલી, ને નિર્જીવ છે. રાખમાં વાળી રાખશો, તો ત્યાંજ દબાએલી રહેશે, અથવા તો પત્થરમાં ગુપ્ત પડી રહેશે. હા; ને પત્થરને ચકમકથી મારશો, તો તેમાંથી આગ નીકળશે તે વખતે પણ તે ખુદાના હુકમથીજ નીકળે છે; માટે તારૂં અંતઃકરણ, જે લોઢા જેવું છે; તેને જુલમ રૂપ પત્થરની સાથે ન ઘસ; કેમકે એ બંન્નેના ઘર્ષણથી આગ ઝરે છે, જેવી રીતે સ્ત્રી પુરૂષના સંબંધથી બાળક જન્મ લે છે. લોઢાને ચકમકનો તે દાખલો અમોએ આપ્યો; એ પણ કારણ છે. તેમાં હે ભલા માણસ તું ફસાઇ ન જા, ઉચ્ચ વિચાર રાખ ને જો કે એ કારણનો ઉત્પન્ન કરનાર પણ બીજું કારણ છે, કારણ કે કારણ વિના કારણ ઉત્પન્ન થતું નથી માટે એ કારણોનો ઉત્પન્ન કરનાર જે છે તેનો વિચાર કર તેજ આ કારણોને આગળ કરવા પ્રેરે છે ને જ્યારે ચાહે છે ત્યારે તેને મિથ્યા કરી દે છે, બધી વસ્તુઓની સ્થિતિને ઉડવું તેજ કારણથી છે જે કારણો ખાસ અંબીયાને માર્ગ સુચવે છે તે સબબો ઉપલાં કારણોથી ઉજવલ્લ છે આ કારણો તો અમે પણ જાણી શકીએ છીએ પણ તે કારણો તો નબીઓજ જાણી શકે છે. અરબી ભાષામાં દોરડાને સબબ કહે છે ને જગતને કુવાનુ રૂપ આપ્યું છે. દરેક રીતે આ જગતમાં કારણ ઉપસ્થિત થાય છે જે તે આકાશના ભ્રમણથી થાય છે જેવી રીતે ગરગડીથી પાણી કાઢવામાં આવે છે એવીજ રીતે આ દોરડાથી પણ કાર્ય થાય છે ગમે તો સારા કે નઠારાં. અને આ આકાશનું ભ્રમણ ખુદાની મરજીથી થાય છે સ્વત નહિ માટે આકાશના ભ્રમણને લક્ષમાં ન લેતાં એમજ ધારવું કે ફલાણું કારણ અમે કર્યું તેથી ફલાણું કાર્ય થયું એ બહેકી જવાની વાત છે કેમકે આકાશનું ફરવું એ પોતેજ ખુદાની ઇચ્છા છે તેમજ આકાશની ભ્રમણામાં પણ ન પડ કેમકે ઘણાક વિદ્વાનો એવીજ માન્યતાના કારણથી ભટકી ગયા છે જો આકાશની ભ્રમણાને માનીશ તો તેના જેવો સત્ય ને ખાલી થઇ જઇશ ને બળતણની પેઠે દોઝખની આગમાં બળીશ. હવા ને આગ તે જગતમાં છે તે ખુદાના હુકમથીજ ને તેનાજ તાબેદારને તેનાજ મદથી મસ્ત છે. નમ્રતા પાણી છે ને ક્રોધ આગ છે જો આંખ ઉઘાડીને જોઈશ તો સમજીશ. વિચારી જો કે આદની કોમના મોમિન ને કાફિર ને સારા ને નરસા વચ્ચે કેવો ફેર દેખાડયો તેથી હવાનો જીવ ખુદાથી વાકિફ નથી એમ શી રીતે કહી શકાય ?.

પવને આદની કવમનો નાશ કર્યો તેનું વર્ણન

(૪૪)

૯૯૭

હુદ ગરદે મોમિનાં ખતે કશીદ, નર્મ મી શુદ બાદ કાં જામી રસીદ
હુદને ખીંચાથા એક ખત ઇમ્મકા, નર્મ હોતીથી પહોંચકર વાં હવા
મોમિનોની આજુ બાજુ હુદ એ, દોર્યું વર્તુલ વાયુ ના તેમને નડે

૯૯૮

હર કે બીરૂં બુદ ઝાં ખત જુમ્લારા, પારા પારા મી શિકસ્ત અંદર હવા
બાહર ઉસ ખતસે જો જાતાથા કોઇ, મુનતશિર હોતા હવાસે મુદ્દઇ
તો બહાર વર્તુલની જેઓ રહ્યા, કડકા કડકા વાયુએ તેમના કર્યા

૯૯૯

હમ ચુનીં શીઆને રાઇ મી કશીદ, ક્રર્દ બર ગિરદે રમા ખત્તે પિદીદ
ઇસ તરાહ શીઆને રાઇ હમ સરીર, ખીંચતે થે ગિર્દ ગલ્લે કે લકીર
એ રીતે શીઆન એક ગોવાળીયો, આજુ બાજુ એની વર્તુલ દોરતો

૧૦૦૦

ચું બ જુમઆ મી શુદ ઓ વકતે નમાઝ, તા નયારદ ગુર્ગ આં જા તુર્ક તાઝ
જબ વો જાતે થે નમાઝે જુમ્આ કો ભેડીયોંકો તા કોઈ હમ્લા ન હો
જવ જતો તે ખુત્બો પઢવા બારણે, નવ વરૂ આવીને નવ તેને નડે

૧૦૦૧

હેચ ગુર્ગે દર ન રફતે અંદર આં, ગોસપન્દે હમ ન ગશ્તે ઝાં નશાં
ભેડીયા કોઈ ન આતા થા વહાં, કોઈ બકરીભી ન જાતી રાયગાં
નવ વરૂ દાખલ થતાં વર્તુલમાં, ને ન વર્તુલ છોડતાં બકરાં કદાં

૧૦૦૨

બાદ હિર્સે ગુર્ગો હિર્સે ગોસ પન્દ, દાયરા મર્દે ખુદારા બુદ બંદ
ભેડ ઓર બકરીકી યું હિર્સો હવા, દાયરે મેં બંદ થી મર્દે ખુદા
બકરીઓ ને નારની સૌ લાલસા, રહેતી તે વર્તુલમાં ઘેરાઇ સદા

૧૦૦૩

હમ ચુનીં બાદે અજલ બા આરિફાં, નર્મો ખુશ હમચું નસીમે બોસ્તાં
આરિફોંકો અયસેહી બાદે કઝા; હોતી હે મિસ્લે નસીમે જાં ફિઝા
મોતનો વાયુ ખુદાના મિત્રોને; છે નરમ, સુંદર ને ઠંડો જાણી લે

૧૦૦૪

આતિશ ઇબ્રાહીમ રા દંદાં ન ઝદ, ચું ગઝીદા હક બુવદ ચુ નશ ગઝદ
આગમે બેખવફ ઇબ્રાહીમ થે, બર ગુઝીદા હકકા કિસ સુરત જલે
આગ બાળે કેમ ઇબ્રાહીમ ને, હકના વ્હાલાને કહો કેમ ડંખ દે

૧૦૦૫

આતિશે શેહવત ન સોઝદ એહલે દીં. બાગીયાં રા બુરદા તા કાઅરે ઝમીં
આતિશે શેહવતસે એહલે દીં બચે ઓર બાગી ખાક કી તેહમેં ગયે
કામ અગ્નિ ધર્મીઓને બાળે કેમ ? માટીમાં શતરૂ ખુદાના જાય જેમ

૧૦૦૬

મવજે દરિયા ચું બ અમરે હક બતાખ્ત એહલે મુસારા ઝે કિબ્તી વા શનાખ્ત
મવજે દરિયા જબ બ હુકમે હક બઢી કિબ્તી વ મુસાકો થી પેહચાનતી
મોજાં દરિયાના જેવારે આવીયાં સબતીઓને કિબ્તીઓથી ઓળખ્યા

૧૦૦૭

ખાકે કારૂરા ચુ ફરમાં દર રસીદ બાઝરો તખ્તશ બ કેઅરે ખુદ કશીદ
ખાકે કારૂં કો ઇજાઝત જબ મિલી ઇસકી દવલત અપને અંદર ખીંચલી
પહોંચ્યો અલ્લાહનો હુકમ જવ ખાકને તખ્ત ને ધન સૌ ગળી લીધાં તેણે

૧૦૦૮

આબો ગિલ ચું અઝ દમે ઇસા ચરીદ — બાલો પર બુકશાદો મુર્ગે શુદ પરીદ
આબો ગિલપર દમ જો ઇસાને કિયા — બાલો પરસે મુર્ગ બનકર ઉડ ગયા
પાણી માટી શ્વાસ ઇસાનો લઇ — ઉડવા લાગ્યાં ખરા પક્ષી થઇ

૧૦૦૯

અઝ દહાનત ચું બર આયદ હમ્દે હક. — મુર્ગે જન્નત સાઝદશ રબ્બુલ ફલક
તેરે મુંહસે હમ્દ હક જબ હો અદા, — તાઇરે જન્નત ઉસે કરદે ખુદા
હકની સ્તુતિ મોંથી તારા નીકળે, — સ્વર્ગ પક્ષી તેને તો અલ્લાહ કરે

૧૦૧૦

હસ્ત તસ્બીહત બજાયે આબો ગિલ, — મુર્ગે જન્નત શુદ ઝનફ્ખે સિદક દિલ
થી તેરી તસ્બીહ મિસ્લે આબો ગિલ, — તાઇરે જન્નત બની બા સિદક દિલ
ગરમી પાણી માટીની તુજ સેવાથી, — સ્વર્ગ પક્ષી જાય સત દિલ શ્વાસથી

૧૦૧૧

કોહેતુર અઝ નુરે મુસા શુદ બરકસ, — સુફીએ કામિલ શુદો રસ્ત ઉઝે નકસ
નુરે હકસે તુરકો આયા જો રકસ; — હો ગયા સુફી મિટે સબ ઉસકે નુકસ
નુરથી મુસાના નાચ્યો તુર છે. — પુર્ણ સુફી થઇ ગયો જાણો તમે

૧૦૧૨

ચે અજબ ગર કોહ સુફી શુદ અઝીઝ, — જીસ્મે મુસા અઝ કુલુખે બુદ નીઝ
ક્યા અજબ ગર તુર સુફી હો ગયા, — જીસ્મે મુસાભી તો મટ્ટીહીકા થા
તુર સુફી થઇ ગયો આશ્ચર્ય શું ? — માટીનું મુસાનું હતું ખોળીયું

(૪૪)

આદ નામની કોમના પેગંબર હજરત હુદે જ્યારે એ કોમ ઉપર પવનનું તોફાન આવ્યું ત્યારે મોમિનોની આજુ બાજુ એક વર્તુળ દોરી આપ્યું હતું જ્યારે ત્યાં પવન જતો તો નરમ ને મુલાયમ થઇ જતો અને એ વર્તુળની બહાર જેઓ હતા તેનો નાશ કરી નાખતો. એવી રીતે હઝરત શોઅબાન કે જેઓ ગોવાલીઆ હતા તે પણ પોતાના બકરાંની ચારે બાજુ વર્તુલ દોરી દેતા હતા ને પછી શહેરમાં જુમાની નમાજ પઢવા જતા હતા. તેથી બકરાંઓ વરૂના પંજામાંથી બચી રહેતાં હતાં એમ કરવાથી કોઇ પણ વરૂ વર્તુળમાં જઇ શકતું નહિ તેમ ન કોઇ બકરૂં યે વર્તુળમાંથી બહાર આવતું એવી રીતે એ ખુદાના બંદાએ દોરેલું વર્તુલ તે વરૂ ને બકરાંની લાલચ રૂપી હવા હતું.

એવી રીતે તોફાની વંટોળીઓ આદની કોમના મોમિનો સામે નરમાશ કરતો હતો એવીજ રીતે મોતની હવાનો જીવ ખુદાને ઓળખનાર બંદાઓ માટે આનંદદાયક ને નરમ થાય. હઝરત ઇબ્રાહીમ (અ. સ.) ને કાંઇપણ કર્યું નહિ બીજું જે કાંઇ સામે આવતું હતું તેનો નાશ કરતી હતી કેમકે તેઓ તો ખુદામાં નાશ પામ્યા હતા તેથી જેઓ ખુદામાં નાશ પામેલા છે તેમનો નાશ શી રીતે થાય ? જેઓ ધાર્મિક પુરૂષો છે તેઓને વાસનાનો અગ્નિ બાળિ શકતો નથી પરંતુ જેઓ વિમુખ છે તેમને પાતાળમાં દાબી દે છે જ્યાં દોજખ છે. જ્યારે નીલ નદીના મોજા ખુદાનો હુકમ બજાવવા તૈયાર થયાં ત્યારે

હઝરત મુસા (અ. સ.) ના અનુયાયીઓને તેણે કેવી અદ્ભુત રીતે કબતીઓમાંથી ઓળખી કાઢયા કે જેથી તેઓ બચી ગયા ને કબતીઓ ડુબી મુઆ, જ્યારે કારૂનને દાટી દેવા માટે ધરતીને હુકમ થયો ત્યારે કુરઆનમાં લખ્યા પ્રમાણે અમે તેને દાટી દીધો અને તેની દોલત સાથે ધરતીમા દાટી દીધો વળી તે પક્ષી કે જેણે હજરત ઇસા (અ. સ.) થી માટી ને પાણી જેમાં અર્થાત પાણીને માટીથી આપે તેને બનાવ્યું કે જે ચામ ચીડીઉં હતું જેવી રીતે કુરઆનમાં છે કે ઇસા જ્યારે તેં માટી થી પક્ષી બનાવ્યું મારી આજ્ઞા પ્રમાણે પછી તું તેમાં શ્વાસ નાખતો હતો તેથી તે પક્ષી થઇ ગયું મારા હુકમથી ખુદાના હુકમથી આ પ્રમાણે પક્ષી થઈને ઉડવા લાગ્યું એવી એમના શ્વાસમાં અસર આપતો હતો.

જ્યારે તારા મોંહમાંથી ખુદાની સ્તુતિ નીકળે છે તો ખુદા તેને પ્રભાતની શ્વેતતાનુ એક સ્વર્ગીય પક્ષી બનાવે છે. હઝરત ઇસા (અ. સ.) એ તો માટી ને પાણીથી પક્ષી બનાવીને તેમાં જીવ નાંખ્યો હતો. તેથી ઉડી ગયું હતું પણ તારી ભક્તિથી તે પક્ષી બને છે જે તારા વખાણ કરે છે, તેના વખાણ ધણાને માટીને સ્થાને છે અને ખરા દિલથી સ્તુતિ કરવા તે દમને ઠેકાણે છે, અને હઝરત ઈસા (અ. સ.) ના પક્ષીને ખુદાએ બીજું પક્ષી તેવીજ રીતે પોતાની કુદરતથી પેદા કર્યું પણ તારા બનાવેલા પક્ષીતો ચિરંજીવ ને સદા રહે એવા છે. તુ તુર નામના પર્વતને જો, કે જે હઝરત મુસા (અ. સ.)ના નુરથી [બલ્કે ખુદાની આગળ વિનંતી કરવાથી] નાચવા લાગ્યો ને પુરો સુફી થઇ ગયો ને એબથી છુટી ગયો ને લોકોની આંખોનો સુરમો થયો, પર્વત નાચવા લાગ્યો માટે તેને સુફીની ઉપમા આપી છે. ને પર્વતો પર ધાસ ઉગેલું હોય છે. તોં સુફીઓ ઉનનાં લુગડાં પહેરે છે. તેથી એ ઉપમા આપી છે; જો કે જડ વસ્તુ હતી. છતાં આંખોનો સુરમો થયો ને હજરત મુસા (અ. સ.)ની કાયા પણ માટીની બનેલી હતી જેવી રીતે કુરઆનમાં છે કે તેણે માણસ (આદમ) ને કોરી, બોલતી ને ખડખડાટ કરતી માટીથી બનાવ્યું ને તે પણ જડ વસ્તુ હતી.

યહુદી બાદશાહ મેણા દેછે ને ઉપદેશકો બોધ આપે છે.

---

(૪૫)

૧૦૧૩

ઈં અજાયબ દીદ આં શાહે જહુદ,
વો યહુદી બાદશાહ હેરતમેં થા,
તે યહુદી શાહ નવાઈ પામીર્યો,

જુઝ કે તનઝો જુઝ કે ઇનકારશ ન બુદ
કરતા જુઝ તન્ઝો જુઝ ઇનકાર ઓર કયા
મેણાં ને ઇનકાર વિણુ ત્યાં નવ કર્યો

૧૦૧૪

નાસિહાં ગુફતન્દ અઝહદ મગઝરાં,
બાલે નાસેહ તું ન યું હદસે ગુઝર.
બોલ્યા શીખામણુથી કંઈ હદ રાખ તું.

મરકબે અસ્તીઝેરા ચંદીં મરાં
હુજ્જતો તકરાર ઇસ દરજા ન કર
જુલ્મના ઘોડાને નવ દોડાવ તું

૧૦૧૫

ચુનગઝર અઝ કુશ્તન મકુન ઈં ફેઅલેબદ, બાઅદ અઝીં આતિશ મઝન દરજાને ખદ
બદ હલાકતસે યે શેવા હે બુરા, અપની હસ્તીકો ન આતિશમેં જલા
કતલ કરવું છોડીદે ખોટું છે કામ, બાળ નવ આ આગમાં પોતાનો જાન

૧૦૧૬

નાસિહાંરા દસ્ત બસ્તો બંદ કર્દ, ઝુલ્મ રા પેવન્દ દર પેવન્દ કર્દ
નાસેહોં કો કેદ ઉસ્ને કર દિયા, ઝુલ્મ પર એક ઓર ઝુલ્મ ઉસ્ને કિયા
કેદ સૌ ઉપદેશકોને ત્યાં કર્યા, એવી રીતે જુલ્મ તેણે આદર્યા

૧૦૧૭

બાંગ આમદ કાર ચું ઈં જા રસીદ, પાયેદાર અયે સગ કે કહરે મા રસીદ
આઈ યે નવબત તો પહોંચી એક નિદા, દેખ અય કુત્તે કે કેહર આયા મેરા
સાદ આવ્યો જુલ્મની બસ હદ થઈ, કુતરા હુશીયાર કેહર આવ્યો સહી

૧૦૧૮

બાદ અઝાં આતિશ ચેહેલ ગઝ બર ફરોખ્ત, હલકા ગશ્તો આં જહુદાં રા બ સોખ્ત
ફેલ કર ચાલીસ ગઝ શોઅલે બઢે, વો યહુદી ઘિરકે સબ જલને લગે
ઉંચી ગઈ ચાલીસ ગજ અગ્નિ જવાળ, ઘર યહુદીઓનાં બળ્યાં તાત્કાળ

(૪૫)

એ યહુદી બાદશાહે આ ચમત્કાર જોયો છતાં ઇન્કાર ને મશ્કરી વિના બીજું કાંઇ કર્યું નહિ શિખામણ દેનારાઓએ કહ્યું કે તું હદથી વધી ગયો છે હવે એમાં વૃદ્ધિ ન કર. આ કામ છોડી દે કેમકે જગતનો નાશ કરે છે ને તારા પોતાના જીવનમાં ભડકો મુકે છે. પણ તેણે તેમનું કહેવું સાંભળ્યું નહિ ઉલટું તેમના હાથ બાંધી કેદમાં નાંખ્યા ને લાગલાગટ જુલમ કરવા લાગ્યો જ્યારે આવી સ્થિતિ થઈ ત્યારે એકદમ સાદ આવ્યો કે હે કુતરા ઉભો રહે હવે મારો કોપ આવી પોહોંચ્યો છે.

અજ્ઞાનતા અને ગર્વના અગ્નિની જવાળાનું ઉઠવું.

(૪૬)

૧૦૧૯

અસ્લ ઇશાં બુદ ઝાતિશ ઇબતિદા, સુએ અસ્લે ખ્વેશ રફતન્દ ઇનતિહા
ઇબતિદાસે અસ્લ ઉનકી આગથી, અસ્લકી જાનિબ વો લોટે સબ શકી
આગ તેમનું મુળ હતું પહેલાંથી જે, મુળમાં પહોંચી જઇને પોતે તે

૧૦૨૦

હમ ઝે આતિશ ઝાદા બુદન્દ આં ફરીક, જુઝવ હારા સુએ કુલ બાશદ તરીક
વો ગિરોહે નારી આતિશ ઝાદા થા, જુઝવકા કુલ કી તરફ હે રાસ્તા
ટોળું તે પયદા થયું તું આગથી, અંશ પ્રણાંકમાં મળે જે રીત થી

૧૦૨૧

હમઝે આતિશ ઝાદા બુદન્દ આં ખસાં, — હર્ફ મી રાંદન્દ અઝ નારી દુખાં
આગસે વો લોગ થે પયદા હુએ, — બાતેં કરતે થે ધુંવેં ઔર આગસે
ને થયા પયદા હુતા તે આગથી, — વાત કરતા અગ્નિ જ્વાળાથી નકી

૧૦૨૨

આતિશી બુદન્દ મોમિન સોઝો બસ — સોખ્ત ખુદ રા આતિશે ઇશાં ચો ખસ
ચું કે મુસ્લિમ સોઝ નારી થે વો બસ — આગ મેં અપની જલે માનીન્દ ખસ
મોમિનોને બાળનારી આગ હતી — પોતે બળીયા ઘાસ સમ તે આગ હતી

૧૦૨૩

આં કે ઉ બુદસ્ત ઉમ્મુલ હાવીયા — હાવીયા આમદ મર ઉરા ઝાવીયા
મુનતબિક હો જીસમે ઉમ્મુલ હાવીયા — હાવીયા મેં હોગા ઉસકા ઝાવીયા
ઘાસ હતા તે યાને ઉમ્મુલ હાવીયા — હાવીયા સાથે તે સંબંધ રાખતા

૧૦૨૪

માદરે ફરઝન્દ જોયાને વ એસ્ત — અસ્લહા મર ફરઅહારા દર પએસ્ત
ઢુંઢતી હય બેટે કો માં બે ગુમાં — હૈં જડેં શાખોં કે દર પય અય જવાં
માતા નિજના બાળને શોધે સદા — ડાળને પણ મુળ શોધે છે ખરાં

૧૦૨૫

આબ અંદર હવઝ ગર ઝિન્દાની અસ્ત, — બાદ નશફ્શ મી કુનદ કોકાની અસ્ત
હવઝમેં યાની જો હો જાતા હૈ બંદ, — ખીંચ લેતી હૈ હવા અય હોશમન્દ
હોજમાં પાણી છે કેદી જાણજો, — વાયુ ખેંચે છે સજા તેમ માનજો

૧૦૨૬

મી રિહાનદ મીબરદ તા માઅદનશ, — અંદક અંદક તા ન બીની બુરદનશ
સુએ માઅદન લે કે જાતી હૈ ઇસે, — થોડા થોડા તા ન કોઇ દેખલે
તળીઆ સુધી તેને લઇ જાએ છે તે, — થોડું થોડું જેથી દેખાએ ન એ

૧૦૨૭

વીં નફસ જાંહાએ મારા હમ ચુનાં, — અંદક અંદક દુઝદ અઝ જીન્સે જહાં
બસ ઇસી સુરતસે હમકો નફસભી, — ખીંચતા હૈ ઇસ જહાંસે આપહી
એમ ચોરે શ્વાસ જાણે પ્રાણ તે, — થોડો થોડો જેલ જગમાંથી ખરે

૧૦૨૮

ચશ્મે હર કવમે બસુએ માન્દ અસ્ત — કાં તરફ યક રોઝ ઝોકે રાન્દ અસ્ત
ઉસ તરફ દૌડેગી ચશ્મે ઇશતિયાક — જીસ તરફ જીસ કવમકા હોગા મઝાક
તે તરફ દરએકની દ્રષ્ટિ રહે — જ્યાંથી તે કંઇ સ્વાદ પામ્યો છે ખરે

૧૦૨૯

ઝવકે જીન્સ અઝ જીન્સે ખુદ બાશદ યકીં — ઝવકે જૂઝવ અઝ કુલ્લે ખુદ બાશદ બબીં
જીન્સ કો હૈ ઝવક અપની જીન્સ સે — જુઝવકો હૈ શવક કુલકા દેખ લે
પ્રેમ છે દરએકને સ્વજાતીય થકી — અંશને છે પ્રેમ જેમ પુર્ણાંક થકી

૧૦૩૦

તાં મગર આં કાબિલે જીન્સે બુવદ — ચું બદુ પેવસ્ત જીન્સે ઉ શવદ
જીન્સે કાબિલ હો અગર ઓર ઝવક નેક — મિલ મિલાકર જીન્સમેં હોતા હે એક
થાય લાયક વખ્તે સ્વજાતીય થકી — જાતી થી પોતાની સૌ મળશે નકી

૧૦૩૧

હમ ચુ આબો નાં કે જીન્સે મા નબુદ — ગશ્ત જીનસે માંઉ અંદર મા ફઝુદ
આબો નાં એક ગેર જીન્સી ચીઝ થી — હો ગઇ હમ જીન્સ ઓર હમમેં બઢી
જાત અમારી અન્ન ને પાણીથી છે — ખાદ્ય રૂપે તે મળ્યા અમને ખરે

૧૦૩૨

નકશે જીન્સીયત ન દારદ આબો નાં — ઝેઅતિબારે આખિર આં રા જીન્સ દાં
આબો નાં મેં નકશે જીનસીયત નહીં — આખરી સુરતસે હે યે બિલ યકીં
જો કે અન્નોદક અમારૂં રૂપ નહીં — પણ અમારી જાત તે જાણે નકી

૧૦૩૩

વર ઝે ગયરે જીન્સે બાશદ ઝવકે મા — આં મગર માનિન્દ બાશદ જીન્સ રા
ઝવક ગેરે જીન્સ સે ભી હો અગર — જીન્સ હો જાતી હે વો તો ગેર કર
અન્ય જાતિથી જો અમને પ્રેમ હોય — તો કદી તે હો અમારી જાતનોય

૧૦૩૪

આં કે માનિન્દસ્ત બાશદ આરિયત — આરિયત બાકી ન માનદ આકિબત
આરિયત હે જીન્સકા યે કાયદા — આરિયત હો જાતી હે આખિર ફના
એવી જે સરખામણી ને છે નકલ — પણ નકલ બાકી રહે નહીં જેમ અસલ

૧૦૩૫

મુર્ગ રા ગર ઝવક આયદ અઝ સફીર — ચું કે જીન્સે ખુદ નયાબદ શુદ નફીર
મુર્ગ સુનતા હે સફીરે નગમા રેઝ — ચું કે હે ના જીન્સ કરતા હે ગુરેઝ
પક્ષીને સીટી વહાલી લાગે છે — પણ સ્વજાતીય નવ જુએ તો નાસશે

૧૦૩૬

તિશ્ને રા ગર ઝવક આયદ અઝ સરાબ — ચું રસદ દર વે ગુરેઝદ જોયદ આબ
પ્યાસેકો દેતા હે ગો દઅવત સરાબ — ભાગતા હે ફીર વહાંસે સુએ આબ
જોઇ મૃગ જળ તરશ્યો દોડે તો ખરો — પણ ન પાણી પામે તો નાશી જુઓ

૧૦૩૭

મુફલિસાં ગર ખુશ શવન્દ અઝ ઝરે કલ્બ — લેક આં રૂસ્વા શવદ દર દારે ઝર્બ
ખોટે સીક્કેસે ભી ગો ખુશ હે ગરીબ — હોગી પર ટકસાલમેં ખ્વારી નસીબ
ખોટા સોનાથી ખુશી નિર્ધન તો થાય — થાય પણ ટંકશાળમાં બદનામ હાય

૧૦૩૮

તા ઝર અનદો દીત અઝ રેહ ન ફગનદ — તા ખ્યાલે કઝ તુરા ચે નફગનદ
યે મુલમ્મા સાઝી છિપનેકી નહીં — ડાલ દેગી ચાહ મેં તુઝકો કહીં
લોભ તુને મારે ભટકાવી નહીં — લોભના કુવામાં નાંખે ના કહી

(૪૬)

એ સાદ થયા પછી આગનો ભડકો ૪૦ ગજ ઊંચો થયો ને તેણે બધા યાહુદીઓને ઘેરીને બાળી નાખ્યા. એમની જડ આગથી હતી માટે છેવટે તેઓ આગમાં મળી ગયા. આ બધા તુચ્છ તણુખલાની અસલ આગ હતી તે માટેજ આગ ને ધુમાડાની વાતો કરતાં ને તેજ કારણથી આગ સળગાવી હતી, આ આગ મોમિનોને બાળવા માટે હતી. પણ તેના બદલામાં તેમનેજ બાળી નાખ્યા કેમકે જેની મા દોજખ છે તેનું એકાંત પણ દોજખ એટલે કબર બનશે. જેવી રીતે મા પોતાના બાલકને શોધે છે એવીજ રીતે દરેક શાખા તેની જડ તરફ જાય છે, જુઓ કે હોજમાં પાણી કેદ થઈને રહયું છે પણ કોઇ જાણે નહિ તેવી રીતે તેને ધીમે ધીમે હવા શોધી લે છે તે તેને આ કેદ ખાનામાંથી છોડવે છે ને તેની અસલ જગાએ લઇ જાય છે એવીજ રીતે અમારા શ્વાસોશ્વાસમાં પણ અમારા જીવને થોડો થોડો કરીને જગતની કેદમાંથી છોડવે છે કેમકે માણસનો આવરદા શ્વાસોશ્વાસની ગણતરી ઉપર છે, જેટલા શ્વાસોશ્વાસ ઓછા થાય છે તેટલીજ મુકિત પાસે આવતી જાય છે. જે વચનો પવિત્ર છે તે અમારી પાસેથી ઊંચી જગાએ જાય છે. ને અમારી પવિત્રતા ને પર હેજગારીથી તે ઉન્નતિ પામે છે અને અમારી તરફથી પરલોકનો તોહફો બને છે પછી ખુદા તેનો બેવડો બદલો પોતાની દયાથી અમને આપે છે અને અમને તેવાંજ પવિત્ર વચનો તરફ વળવા પ્રેરણા કરે છે જેથી તે બદલો અમે પામી ચુકયા છીએ તે મેળવવા પ્રયત્ન કરીએ. એવીજ રીતે પવિત્ર વચનોનો ચઢાવ ઉતાર છે કેમકે કુરઆનમાં કહયું છે કે પાક વચનો પાક ઝાડ જેવાં છે તેની જડ સાબીત છે ને ડાળાં આકાશમાં છે ને નઠારા વચનો નઠારા ઝાડ જેવાં છે કે તે જમીનની બહારજ નીકળતાં નથી ને તેને દ્રઢતા નથી.

પાક વચનો તરફ અમારૂં આકર્ષણ એટલાજ માટે થાય છે કે તે ઉત્તમ વસ્તુ છે માટે તેનુંજ આકર્ષણ છે. જો કોઈ કવમ કોઇ દિવસ કોઇ તરફ પોતાનું વલણ દેખાડે છે ને મજા પામે છે તો તેની દ્રષ્ટી તેનીજ તરફ રહે છે કે ફરી પણ તેજ સ્વાદ ચાખું દરેકને પોતાની સ્વજાતિમાં મજા મળે છે. અને દરેક અંશને પોતાના મુળની સાથે પ્રેમ હોય છે કે તેમાં જઇને સમાઇ જાઉં તેથી જે પાક વચનો અમારા મોંમાથી નીકળે છે તે પોતાની સ્વ-જાતિમાં મળવાની ઇચ્છા રાખે છે. જો કોઈ વિજાતીય વસ્તુ હોય ને તે કોઈ વસ્તુને લાયક હોય તો તે પણ જ્યારે કોઇ વસ્તુની સાથે મળે છે ત્યારે તેજ જાતની થઇ જાય છે. જેવી રીતે ખોરાક અને પાણી કે તે અમારા સ્વજાતિય નથી પણ અમારામાં એનો વધારો થવાથી અમારી જાત થઇ જાય છે. દેખીતી રીતે રોટલાને પાણીમાં વસ્તુપણું નથી. પણ એ ખોરાક છે તેથી એ વસ્તુ છે તેથી આ વિજાતીય વસ્તુથી અમને મજા મળે છે તો તેનું કારણજ એજ છે કે તે વસ્તુ છે પણ જે વસ્તુ કોઇ વસ્તુના જેવી હોય છે તેને વસ્તુની સંપુર્ણતા વિના અધુરી હોય છે અને તેથી તે બાકી રહેતી નથી પણ નાશ પામે છે જેવી રીતે પક્ષીને સીટી વગાડી બોલાવીએ છીએ ને તે આનંદમાં આવીને બોલવા લાગે છે પણ જ્યારે જાણે છે કે એ મારા સ્વજાતીયનો અવાજ નથી એટલે સીટીના તરફ અણગમો દેખાડે છે. તરસ્યો માણસ મદ્યથી મજા પામે પણ જ્યારે કેફ ચડે ને પીડા થાય ત્યારે મદ્યને બદલે પાણી શોધે છે. ગરીબ માણસ ખોટું નાંણું પામે છે તો ખરૂં જાણી રાજી થાય છે પણ જ્યારે ટંક-શાળમાં તેની પરિક્ષા થાય છેં ત્યારે ફજેત થાય છે માટે ખબરદાર થા ને ખોટાં નાણાંથી

તારૂં ભવિષ્ય બગાડ ના, ને નઠારા વિચારોથી પોતાને કુવામાં પાડીશ નહીં એને માટે એક નકલ છે કે સિંહ પોતાના પડછાયાને બીજો સિંહ સમજી કુવામાં પડયો.

શિકારીનો કિસ્સો અને કર્મવાદી તથા ઉદ્યમનો વાદવિવાદ અને પ્રયત્ન કરવાનું તજી દેવા વિષે.

(૪૭)

૧૦૩૯

અઝ કલીલા બાઝ ખ્વાં ઈ કિસ્સેરા, । વઝરાં કિસ્સા તલબ કુન હિસ્સેરા,
ફિર કલીલા દમનાકી પઢ દાસ્તાં, । લે બકદરે ઝવક હિસ્સા એ ગુમાં
વાંચ આ કિસ્સો કલીલામાંથી એશ, । થાય જેથી લાભ ને હિતોપદેશ

૧૦૪૦

તાયેફા નખચીર દર વાદીએ ખશ, । બુદ શાં બા શેર દાયમ કશમકશ
ખુશ થે ઇસ જંગલ મેં સારે જાનવર, । શેર કી દેહશત થી લેકિન પુર ખતર
જાનવરોનું વનમાં એક ટોળું હતું. । સિંહના કારણથી ગભરાતું ખરૂં

૧૦૪૧

બસકે આં શેર અઝ કમીં દરમી રબુદ, । આં ચરા બર જુમ્લા ના ખુશ ગશ્તા બુદ
ઘાતમેં રહેતા થા, શેરે નાબકાર, । વો ચરાગાહ હો ગઇથી નાગવાર
સિંહ એને યુક્તિઓથી મારતો, । તેથી આફતમાં હતો નાનો મોટો

૧૦૪૨

હીલા કરદન્દ આમદન્દ ઈશાં બ શેર, । કઝ વઝીફા મા તુરા દારેમ સેર
હીલા કરકે શેર કે સબ આયે પાસ, । ઓર કહા દેંગે વઝીફા બે કિયાસ
યુક્તિ કરીને આવ્યા સિંહની પાસે તે, । ને કહ્યું ખોરાક મોકલીશું અમે

૧૦૪૩

જુઝ વઝીફા દર પએ સયદે મયાં, । તલખ બર માતા ન ગરદદ ઈં ગયા
લે વઝીફા તુ ન કર હમકો શિકાર, । તા ન હમપર તલખ હો યે મર્ગ ઝાર
મોકલીએ જે અમે તેને તું ખા, । કષ્ટ શા માટે તું વેઠે બાદશા

(૪૭)

વનસ્પતિથી ભરપુર એક જંગલમાં ઘણા જાનવરો રહેતા હતા ત્યાં એક સિંહ પણ રહેતો હતો જેથી તે જાનવરો ભારે સંકટમાં હતા કેમકે તેમાંથી એકને રોજ સિંહ ઉપાડી જતો હતો તેથી પશુઓ કંટાળી ગયા હતા, માટે તેમણે વિચાર કર્યો ને સિંહને આવીને કહેવા લાગ્યા કે અમે તારો ખોરાક રોજ તને પહોંચાડીશું તને ભુખે મારીશું નહિં તેથી એ વિના બીજા કોઇને મારીશ નહિ અને તેથી આ ગોચર માં અમે નિરાંતે ફરીએ ને ચરી ને રાજી થઇએ.

સિંહે પ્રાણીઓને જવાબ આપ્યો અને ઉધમના ફાયદાનું વર્ણન.

(૪૮)

૧૦૪૪

ગુફ્ત આરે ગર વફા બીનમ ન મક્ર,   મક્રહા બસ દીદાઅમ અઝ ઝેદો બક્ર
શેર બોલા હાં જો મક્કારી ન હો,   સેંકડો દેખે હૈં મેને મક્ર તો
સિંહ બોલ્યો સત્ય છે જો હો વફા,   પણ મેં જોયા છે દગા ફટકા ઘણા

૧૦૪૫

મન હલાકે કવલો ફેઅલે મરદુમમ,   મન ગઝીદા ઝખ્મે મારો કઝદુ મમ
કવલો ફેઅલે આદમીસે હોં હલાક,   સાંપ બિચ્છુ સે મુઝે રહેતા હૈ બાક
માણસોના કોલથી છેતરાયો છું,   સાંપ ને વીંછી મેં જોયા છે બહુ

૧૦૪૬

નફસ હર દમ અઝ દરૂનમ દર કમીં   અઝ હમા મરદુમ બ તર દર મક્રો કીં
મેરે જઝમે મેરે દિલ કી ઘાત સે   મક્રો કીં મેં આદમી સે હૈં બુરે
દાવમાં છે નફસ વીંછી હર ઘડી   તે દગા ફટકામાં ભુંડો સૌ થકી

૧૦૪૭

ગોશી મન લા યુલ દગુલ મોમીન શનીદ   કવલે પયગમ્બર બ જાનો દિલ ગઝીદ
મેં ને હે લા યુલ દગુલ મોમિન સુના   કવલ પયગમ્બર પે હું દિલ સે ફિદા
સાંભળ્યું લા યુલ દગુલ મોમિન છે મેં   કોલ પયગમ્બરનું માનું છું ખરે

(૪૮)

સિંહે કહ્યું કે ઠીક, તમે આ કોલકરાર પુરા કરજો દગો કરશો નહિ મેં લોકોના દાવ પેચ ઘણાં જોયા છે હું તો લોકોનાં વચન ને કૃત્યથી ઘાયલ થએલો છું અને ઘણાં સાંપ ને વીંછી મને કરડેલા છે તેમજ મેં સંકટ વેઠેલાં છે મારી વાસ્ના મારા દાવમાં બેઠેલી છે તેનોજ દગો ફટકો જબરો છે મેં પેગમ્બર સાહેબની હદીસ સાંભળી છે કે " મોમિન એક દરથી બે વખત ડંશ પામતો નથી " પહેલીજ વખત હુસ્વાર થઇ જાય છે.

પ્રાણીઓ તવકકુલને ઉધમથી ઊત્તમ સાબિત કરે છે તે.

(૪૯)

૧૦૪૮

જુમ્લા ગુફતન્દ અય હકીમે બાખબર,   અલ હઝર દઅ લયસા યગની અન કદર
સબ યે બોલે અય હકીમે બાખબર.   ક્યા હઝર કિસમતપે હોગા કારગર
બોલ્યા સૌ વનરાજને હે રાજ્વર.   અલ હઝર દઅ લયસા યગની અનકદર

૧૦૪૯

દર હઝર શોરીદને શોરો શરસ્ત. રવ તવકકુલ કુન તવકકુલ બેહતરસ્ત
હે હઝર મેં શોરો શરકી ઝિંદગી, તુ તવકકુલ કરકે બેહતર હૈ પેહી
બીકમા ગડબડ ભરેલી હોય છે, છે તવકકુલ તેમાં ઉત્તમ જાણજે

૧૦૫૦

બા કઝા પંજા મઝન અય તુન્દો તેઝ તા નગીરદ હમ કઝા બાતુ સ્તેઝ
મોત સે પંજા કશી અચ્છી નહીં મોતભી તુઝસે ન લડ બેઠે કહીં
મોતની સાથે ન લડ પણ બેસ તું મોતનો શતરૂ ન થા કહીએ ખરૂં

૧૦૫૧

મુરદા બાયદ બુદ પેશે હુકમે હક તા નયાયદ ઝેહમત અઝ રબ્બુલ ફલક
હુકમે હક કે સામને મર જાઇયે ઝેહમતોં કે દામ મેં કયોં આઇયે
થા તું મડદું હક ની આજ્ઞા માની ને કે ખુદા થી દુઃખ ન તું પામે અરે

(૪૯)

કુરઆનની આયત ઉપરથી જાણી લે કે કોઈ વસ્તુથી બચવાનું જે છે તેને તજી દે કેમકે એ ખુદાના હુકમથી બેપરવા કરી શકતું નથી બચાવ કરવો એ તો ભુમબરાડા પાડવા છે માટે ખુદાને આધીન થા કેમકે ખુદાને આધીન થવાથી રૂડું બીજુ કાંઇ નથી. અને ખુદાને આધીન ન થવું એ જાણે ભાગ્ય સાથે લડાઇ કરવા બરાબર છે અને જ્યારે તું તેનાથી લડીશ તો તે પણ તારી સાથે લડશે ને તારામાં તેની સાથે લડવા જેટલી શકિત કયાં છે ? તું ખુદાના હુકમ સામે મરદ થઇને આવ અને તેનું કહયું માન ને જે કાંઇ સારૂં નરસું થાય તે સહન કર તો તને ખુદા તરફથી કાંઇ પણ કષ્ટ પ્રથમથીજ પહોંચે નહીં.

સિંહ ઉદ્યમને ભાગ્ય કરતાં ઉત્તમ સાબિત કરે છે.

(૫૦)

૧૦૫૨

ગુફત આરે ગર તવકકુલ રેહબરસ્ત ઇં સબબ હમ સુન્નતે પયગમ્બરસ્ત
શેર બોલા હૈ તવકકુલ રાહબર જેહેદભી સુન્નત નબીકી હૈ મગર
સત્ય છે ઉત્તમ તવકકુલ છે ખરો સુન્નતે પેગમ્બરી ઉદ્યમ કરો

૧૦૫૩

ગુફત પયગમ્બર બ આવાઝે બલન્દ બર તવકકુલ ઝાનુએ ઉશ્તર બ બન્દ
બરમલા હૈ યે પયગમ્બર ને કહા કર તવકકુલ બાંધ ઝાનુ ઉંટકા
બોલ્યા પોકારીને પેગમ્બર સદા, બાંધી દામણુ ઉંટ હકને સોંપતા

૧૦૫૪

રમ્ઝ અલ કાસિબ હબીબુલ્લા શનવ, અઝ તવક્કુલ દર સબબ કાહિલ મશવ.
જબ કે કાસિમ દોસ્ત હૈં અલ્લાહ કે, કાહલી સે ક્યોં સબબકો છોડીયે.
મર્મ એનો ભાઇઓ સૌ સાંભળો, કામમાં સુસ્તી, તવક્કુલ તે નહો.

૧૦૫૫

રવ તવક કુલ કુન તું બા કસબ અય અમુ, જેહેદ મી કુન કસ્બ મી કુન મુ બ મુ.
કસબ કરકે ફિર તવક્કુલ ચાહીયે; દોનોં કરઓ જેહેદ હૈં તેરે લિયે.
કર તું ઉદ્યમ ને તવક્કુલનો સંગાથ, કર તું ઉદ્યમ સારી પેઠે ધોઇ હાથ,

૧૦૫૬

જેહેદ કુન જદદે નુમા તા વારહી, વરતુ અઝ જેહદશ બમાની અબલહી.
જેહેદ કર ઓર કસબ કર તા હો નજાત, તરકે કોશિશ બેવકુફીકી હે બાત.
કર તું કોશિશ તેથી આફતથી બચે, જો ન તું ઉદ્યમ કરે મુરખ બને.

(૫૦)

સિંહે કહ્યું કે સત્ય છે પણ જો ખુદાની મરજીને આધીન થવું એ ભોમીઓ છે તો પ્રયત્ન કરવો એ પણ પેગમ્બર સાહેબની સુન્નત છે કેમકે આપે પોકારીને ફરમાવ્યું છે કે 'અલ કસ્બો સુન્નુન' વળી ફરમાવ્યું છે કે ઉંટના પગ બાંધો ને પછી ખુદા પર ભરોસો રાખ; તો શું બાંધેલું ઉંટ ખોવાઇ જતું નથી. વળી 'અલ કાસિબો હબીબુલ્લાહ'ના મેળથી પણ વાકિફ થવું જોઇએ ફકત ખુદાની મરજીને આધીન થઇ પ્રયત્નમાં સુસ્તી કરવી ન જોઇએ. કેમકે પ્રયત્ન ન કરનાર માણસ ખુદાનો દુશ્મન છે, માટે ખુદા ઉપર આસ્થા રાખવાનું કામ પ્રયત્નની સત્યે કર એથી વિરૂદ્ધ વર્તન કરવું એ ભુલ છે અને દરેક પ્રયત્નનું પરિણામ ખુદાની મરજીને આધીન થવું એજ છે માટે એક રતિ બરાબર પણ પ્રયત્નમાં કસુર કરવી નહિ દાખલા તરીકે ખેતરને ખેડી વાવણી કરવી ને તેને માટે જોઇતી બધી તૈયારી કરવી એ પ્રયત્ન છે તેમાં દાણા થાય એ ખુદાને આધીન છે માણસની સત્તાની બહાર છે માટે પ્રયત્ન કર કે જેથી તું સંકટમાંથી બચે જો તુ ખુદાને આધીન થઇ પ્રયત્ન નહીં કરે તો તારા જેવો મુર્ખ કોણ હશે?

ઉદ્યમ કરતાં ભાગ્ય બળવતર છે એવું પ્રાણીઓનું કહેવું.

(૫૧)

૧૦૫૭

કવમ ગુફતન્દશ કે કસબ અઝ ઝોઅફે ખલ્ક લુકમએ તઝવીરદાં બર કદરે હલ્ક
બોલે વો હે કસબ એક બોદીસી બાત, યે નિવાલા હે ફરેબી વાહિયાત
ક્વમ બોલી જગના નબળાં કામથી, કોળીઓ છે છળ કપટનો વાજબી

૧૦૫૮

પસ બદાંકે કસબહા અઝ ઝોઅફ ખાસ્ત, દર તવક્કુલ તકીયા બર ગયરે ખતાસ્ત
ઝોઅફસે હે કસબકા જઝબા બઢા, ગેર પર કરના ભરોસા હે ખતા
ધંધો કમજોરીથી છે પેદા થયો, અન્ય આશ્રય છે તવક્કુલ મા બુરો

૧૦૫૯

નીસ્ત કસ્બે અઝ તવક્કલ ખુબ્તર, ચીસ્ત અઝ તસ્લીમ ખુદ મહેબુબ તર.
હાં તવક્કલ કસ્બ સે હે ખુબ્તર, કુચ્છ નહીં તસ્લીમ સે મહેબુબ તર.
ધંધાથી ઉત્તમ તવક્કુલ જાણજે, સોંપવો પોતાને ઉત્તમ છે ખરે.

૧૦૬૦

પસ ગુરેઝન્દ અઝ બલા સુએ બલા, બસ જહન્દઝ માર સુએ અઝદહા.
કયોં બલાસે ભાગીયે સુએ બલા, સાંપસે છુટે તો ઝપટા અઝદહા.
નાસી વણુ તેડે બલાની પાસ જાય, સાપથી નાસીને અજગર પાસ હાય.

૧૦૬૧

હીલા કર્દ ઇન્સાંનો હિલશ દામ બુદ, આંકે જાં પિન્દાશ્ત ખું આશામ બુદ.
હીલા ઇન્સાં કે લિયે એક દામ થા, જીસ્કો જાં સમઝા વો ખું આશામ થા.
જે કર્યું બાંનુ બહાનું તે દગો, જાણ્યો જેને પ્રાણુ તે દુશ્મન ખરો.

૧૦૬૨

દર બબસ્તો દુશ્મન અંદર ખાના બુદ હીલએ ફિરઅવન ઝીં અફસાના બુદ
બંદથા દર ઘરમેં દુશ્મનથા છુપા, મક્રે ફિરઅવની યેહી અફસાનાથા
ઘરમાં દુશ્મન, બંદ કીધું બારણું, કામ આ ફિરઅવનના જેવું થયું

૧૦૬૩

સદ હઝારાં તિફલ કુશ્ત આં કીના કશ, વાંકે ઉમી જુસ્ત અંદર ખાનાઅશ
લાખોંહી બચ્ચે કિયે ગો પાશ પાશ, ઓર વો થા ઘરમેં જીસ્કીથી તલાશ
કીનાથી તે બાળકોને મારતો, શોધતો જેને હતો ઘરમાં હતો

૧૦૬૪

દીદએ મા ચું બસે ઇલ્લત દરોસ્ત, રવ ફના કુન દીદે ખુદદર દીદે દોસ્ત
હે હમારી દીદ ઇલ્લત આશના, અપની આંખે, દીદે હકમેં કર ફના
છે અમારી આંખમાં રોગજ ભર્યા, હકને જોવા માટે કર દ્રષ્ટિ ફના

૧૦૬૫

દીદે મારા દીદે ઉ નેઅમલ ઇવઝ, હસ્ત અંદર દીદ ઉ કુલ્લી ગરઝ
દીદે હક હે દીદકા નેઅમુલ બદલ, હે ઇસીકી દીદ મકસુદે અમલ
મારૂં જોવું તેના જોવાને અવેજ. તેને જોવાની ગરજ મુજને ખરેજ

૧૦૬૬

તિફલ તા ગીરાવ તા પોયા ન બુદ, મરકબશ જુઝ ગરદને બાબા ન બુદ
તિફલ ચલ સકતા ન થા જબ આપહી ઉસ્કા મરકબ બાપકી ગરદન રહી
જ્યાં સુધી બાળક ન બોલે ચાલે છે. તો ખભો પિતાનો તે ઘોડો ગણે

૧૦૬૭

ચુ ફુઝુલી કર્દો દસ્તો પા નમુદ, દર અના ઉફતાદો દર કોરો કબુદ
જબ નિકાલે દસ્તોપા ઓર બઢ ચલા, રંજો ગમમેં હો ગયા વો મુબતિલા
બોલે ચાલે ને બને જ્યારે જુવાન, તો મુસીબતમાં પડે તેતો નિદાન

૧૦૬૮

જાન હાએ ખલ્ક પેશ અઝ દસ્તો પા — મી પરીદન્દ અઝ વફા સુએ સફા
જબ ન જાનોં કો મિલે થે દસ્તો પા — કયા વફાસે ઉડતી થીં સુએ સફા
હાથ-પગની પહેલાંનો માણુસનો જીવ — ઉડતો હતો વફાથી હે સચિવ

૧૦૬૯

ચું બ અમરે એહબિતુ બંદી શુદન્દ — હબ્સ ખશ્મો હિર્સો ખુર સન્દી શુદન્દ
જબ હુએ કયદી બહુકમે એહબિતુ — હો ગયે પાબન્દ હિર્સો આરઝુ
ઉસ્તવાની કેદ લાગે જયાહ રે — રોગ ને સુખ દુઃખનો કેદી તે બને

૧૦૭૦

મા અયાલે હઝરતેમો શીર ખ્વાહ — ગુફ્ત અલ ખલ્કો ઇંયાલુન લિલ ઇલાહ
હમ અયાલ ઉસ્કે હેં બચ્ચે શીર ખ્વાર — ખલ્ક કુન્બા હે ખુદાકા દોસ્ત દાર
હકના વિચારો ન જાણે ધાવણા — કહે છે અલ ખલકો અયાલે લાઇલાહ

૧૦૭૧

આંકે ઉ અઝ આસ્માં બારા દેહદ — હમ તવાનદ કો બરેહમત ના દેહદ
અબ્રસે પાની જો બરસાતા હે વો — દેગા રોટી ભી કરમ વાલા હે વો
પાણી જે આકાશથી વરસાવશે — તે કૃપાથી રોટલો પણ આપશે

(૫૧)

તે જાનવરોની કોમે કહ્યું કે ઉદ્યમ તો સૃષ્ટિની નબળાઇથી છે કે એણે આસ્થા સ્વીકારી નહિ અને ઉદ્યમ છે તે દગા ફટકાનો કોળાઓ છે કેમકે તે અન્ન નળીમાં કાણાં કરતાં વધારે છે જે ગળાની બરાબર હોય તેજ પુરતું છે ને તે જરૂર મળશેજ. માટે જાણવું જોઇએ કે ઉદ્યમ નબળાઇથી પેદા થાય છે કેમકે આસ્થામાં બીજા ઉપર ભરોસો રાખવો એ ભુલ છે અને એવું ધઇર્ય કોઇને નથી. કોઇ પણ આસ્થાથી ઉત્તમ નથી. જગ બતાવો તો ખરા કે ખુદાની મરજીને તાબે થવા કરતાં કયી વસ્તુ વધારે પ્રિય હશે. કેટલાક તો એવા છે કે બલાના મોંમાંથી નીકળીને બલાના મોંમાંજ જાય છે અર્થાત નિર્ધનતાથી આસ્થા છોડીને ઉદ્યમની તરફ જાય છે કેમકે એ બીજી બલા છે જાણે સાંપના મોંમાંથી છુટીને અજગરના મોંમાં જાય છે. તું જો કે માણુસ બહાનું કાઢે છે તે તેને માટે જાળ થઇ જાય છે ને તેને જાણી જાય છે ને તેનું રકત ચુસી લે છે. તેં બારણું તો બંધ કર્યું પણ દુશ્મનતો ઘરમાંજ હતો એવો દાખલો ફિરઓનનો પણ છે તેને બાળક ન હતું. માટે હઝરત મુસા (અ૦ સ૦) ને ખોળે લેવાનો વિચાર કર્યો તે તેના હકમાં ભય રૂપ થઇ ગયા, ને ફિરઓન તેમની જાળમાં ફસાયો ને ડુબી ગયો, લોકોનાં લાખો બાળકો મારી નાંખ્યાં પણ જે બાળકથી ડરતો હતો ને જેને શોધતો હતો તેતો તેના ઘરમાંજ મોજુદ હતો કેમકે ભવિષ્ય વેત્તાઓએ તેને ખબર આપી હતી કે બની ઇસરાઇલમાં એક છોકરો થશે તે તને મારશે તેથી એ બની ઇસ્રાઇલના છોકરાઓને મારી નાખતો હતો ને છોડીઓને જીવવા દેતો હતો. પણ જ્યારે હઝરત મુસાની માતા ગરભવંતા થયાં ત્યારે ખુદાની કુદરતથી તે ગરભ જાહેર થયો નહીં, જ્યારે એમનો જન્મ થયો ત્યારે એમની માએ એક પેટીમાં બંધ કરી તે પેટી નીલ નદીમાં છોડી મુકી ફિરઓને તે પેટી કઢાવી ને તેની સ્રી હઝરત આસી-

યાની ઈચ્છા પ્રમાણે તેમને દત્તક કરી લીધા અર્થાત મોલાના કહે છે કે ફિરઓનની યુક્તિથી શો ફાયદો થયો ? છેવટે જે થવાનું હતું તેજ થયું. અમારી આંખોએ ઘણાક કારણો જણાય છે કે આમ કરીશું તો આ લાભ થશે ને આમ કરીશું તો આ નુકસાન થશે તો જો એ આંખોને મિત્રની આંખોમાં ફના કરી દે એના વિના બીજા કોઇ કારણને જોઇશ નહિ. મિત્રની મરજી પ્રમાણે રાજી થા તારી આંખના બદલામાં જો તેની આંખો મળે તો જાણજે કે ઘણો સારો બદલો મળ્યો એમ થાય તો બધી ઈચ્છાઓ પુર્ણ થાય છે. તું જુએ છે કે બાળક પોતાની પાસેની વસ્તુ ઝાલીને ટગમગ ટગમગ ચાલે છે પણ જ્યારે તે ચાલતો ન હતો ત્યારે માની કેડે ફરતો હતો. જ્યારે જગતના જીવ અરવાહમાં હતા ને શરીર ન હતાં ત્યારે વફા ને સફાઈથી ઊડતી હતી પછી જ્યારે શરીર મળ્યાં ત્યારે ઘઉં ખાવાથી કેવી મુસીબતમાં પડયાં, અરવાહમાં નિશ્ચિંત હતા અમને પરવા શી ? અમે તો બાલ બચ્ચાં જેવાં છીએ અને છોકરાં પણ ખુદા તઆલાનાં છીએ તો શું તે અમારૂં પોષણ નહિ કરે ? તું જોતો ખરો કે જે આકાશથી વરસાદ વરસાવે છે તે રોટલો નહિ આપી શકે ? એતો એને મન કાંઇ મોટી વાત નથી.

સિંહ ઉદ્યમને ઊત્તમ કહી તેની દલીલો બતાવે છે.

(૫૨)

૧૦૭૨

ગુફત શેર આરે વલે રબ્બુલ ઇબાદ, નર્દબાને પેશ પાયે મા નિહાદ
શેર બોલા યું તો હે સબકા ખુદા, ઉસ્ને એક રખદી હે સીડી પેશપા
સિંહ બોલ્યો સાચું છે લેકિન ખુદા, પગની પાસે રાખે નીસરણી સદા

૧૦૭૩

પાયા પાયા રફત બાયદ સુએ બામ. હસ્ત જબરી બુદન ઇં જા તમ્એ ખામ
સીડી સીડી ચલકે ચઢીયે બામ પર, હોતા જબરી ખામ તબઈ હે મગર
પગથીયે પગથીયે ચઢે મેડા ઉપર. મુર્ખ ઉત્તમ ભાગ્ય ને જાણે મગર

૧૦૭૪

પાયેદારી ચું કુની ખુદરા તુ લંગ દસ્તદારી ચું કુની પિન્હાં તુ જંગ
પાઊં હેં તો ખુદકો કયોં કરતા હે લંગ હાથ હેં તો છુપ કે કયોં કરતા હે જંગ
પગ તને આપ્યા છે લંગડો થાય કેમ ? હાથ છે છાની લડાઇ રાખે કેમ !

૧૦૭૫

ખ્વાજા ચું બેલે બદસ્તે બંદા દાદ બે ઝબાં માઅલુમ શુદ ઉરા મુરાદ
જબ કે દે નોકરકો આકા બેલચા બે કહે મકસદ અયાં હે બરમલા
પાવડો ચાકર ને શેઠે આપિયો વિણ કહે મતલબ તે તેની પામીઓ

૧૦૭૬

દસ્ત હમ ચુ બેલ ઈશારત હાએ ઓસ્ત આખર અંદેશી ઇબારત હાએ ઓસ્ત
હાથ ઇશારે ઇસ્કે હેં જો બેલચા આખર અંદેશી હે અસ્લે મુદ્દુઆ
હાથ છે તેને તે જાણે પાવડો દુર અંદેશી કરી ને જાણજે

૧૦૭૭

ચું ઇશારત હાશરા બર જાં નહી. દર વફાએ આં ઇશારત જાં દહી
જબ ઇશારૂં પર તું ઇસ્કે ધ્યાન દે, ફિર અમલ કરને પર ઇનકે જાન દે
જ્યારે તું તેની ઇશારત રાખે જો, તે ઇશારત ની વફામાં જીવ ખો

૧૦૭૮

પસ ઇશારત હાશ અસરારત દેહદ, બાર બર દારદ ઝે તુ કારત દેહદ
હર ઇશારા ભેદ તુમ પર ખોલ દે, બાર ઉઠાએ તેરા મકસદ વર કરે
આ ઇશારત તુજને સમજાવે ખરૂં, ભાર ઉપાડી થાય કારજ તાહરૂં

૧૦૭૯

હામેલી મેહમુલ ગરદા નદ તુરા, કાબલી મકબુલ ગર દાનદ તુરા
તુ જો હામિલ હે કરે મેહમુલ વો, તુ જો કાબિલ હે કરે મકબુલ વો
તું ઉઠાવે ભાર મુજને ભાર કર. તુ છે કાબિલ તો મને મકબુલ કર

૧૦૮૦

કાબિલે અમરે વઇ કાબિલ શવી, વસ્લ જોઇ બાદ અઝાં વાસિલ શવી
કર કુબુલ અમ્ર ઉસકા તા કાબિલ હો તું, વસ્લ ઉસ્કા કર તલબ વાસિલ હો તુ
માને તેની આજ્ઞા લાયક જો થાય. સંગ શોધે તો મળે સાથી સદાય

૧૦૮૧

સબ્ર શુક્રે નેઅમતે કુદરત ફુઝુદ, જબ્રે તુ ઇનકાર આં નેઅમત બુવદ
સબ્ર શુક્રે કુદરતે માઅબુદ હે, જબ્ર કુફ્રે નેઅમતે મવજુદ હે
કોશીશો એ હકનો એક ઉપકાર છે. લાચારી કૃતઘ્નતા જાણો ખરે

૧૦૮૨

શુક્રે નેઅમત નેઅમતત અફઝું કુનદ, કુફ્રે નેઅમત અઝ કફત બેરૂં કુનદ
શુક્રે નેઅમતસે બઢેંગીં નેઅમતેં કુફ્રે નેઅમત સે ઘટેંગીં નેઅમતેં
માન તુ ઉપકાર તો નેઅમત વધે. થઇશ જો કૃતઘ્ની તો નેઅમત ઘટે

૧૦૮૩

જબ્રે તુ ખુફતન બુવદ દર રેહ મખુસ્પ, તા ન બીની આંદરો દર ગેહ મખુસ્પ
જબ સોજાના હે તુ રેહ મેં ન સો, જા નહીં સકતા જો દર ગેહ મેં ન સો
ભાગ્ય જાણે રસ્તાનો અરામ છે, રસ્તામાં ઘર ના જુએ સુઇ ન રહે

૧૦૮૪

હાં, મખુસ્પ અય જબરીએ બે એતિબાર, જુઝ બઝેરે આં દરખ્તે મેવા દાર
હાં, ન સો અય જબરીએ બે એતિબાર, હો ન જબ તક વો દરખ્તે મેવા દાર
ભાગ્યવાદી વિણુ ભરોસે સો ન તુ, ઝાડ હો ફળવાન નીચે સુજ તુ

૧૦૮૫

તાકે શાખ અફશાં કુનદ હર લેહઝા બાદ, બર સરે ખુફતા બ રેઝદ નુકલો ઝાદ
તા હવા હર લેહઝા શાખોં કો હિલાય, ઓર સોતે કો સમર શીરીં ખિલાયે
જેથી તેની ડાળીઓથી હરઘડી, મેવો ટપકે સુતાની ઉપર નકી

૧૦૮૬

જબ મુફતન દર મિયાને રેહઝનાં, મુર્ગે બે હંગામ કે યાબદ અમાં
જબ હૈં સોના ઠગોં કે દરમિયાં મુર્ગે બે હંગામ કલ પાયે અમાં
ભાગ્ય વાકી સુતો ચોરો મધ્યે જઈ, પક્ષી બે હંગામને રાહત નહીં

૧૦૮૭

વર ઇશારત હાશરા બીની ઝની, મર્દ પિન્દારી વ ચું બીની ઝની
નાક મારેગા જો ઇન હુકમોં કો તું, મર્દ સે ઓરત બનેગા હૂ બહુ
આ ઇશારતને ન સમજે મુર્ખ તું, છે તું સ્ત્રી નર ન સમજીશ હુ કહું

૧૦૮૮

આં કદર અકલે કે દારી ગુમ શવદ, સરકે અકલ અઝ વે બ પરંદ દુમ શવદ
અકલ હોગી જીતની હો જાયેગી ગુમ, અકલ જબ સરસે ઉડે રેહ જાએ દુમ
ગુમ થશે આ સઘળી બુદ્ધી તાહરી, બુદ્ધિ ગઈ તો પુંછ રહેશે આદમી

૧૦૮૯

ઝાંકે બે શુકરી બુવદ શુમો શનાર, મી બરદ બે શુક રા દર કઅરે નાર
કયોં કે બે શુકરી તે બિલકુલ એબો નંગ ડાલતી હે આગમેં યે બે દરંગ
થા અનુપ કારી ન લજાની છે વાત, દેખે અન ઉપકારી દોજખ સાક્ષાત

૧૦૯૦

ગર તવકકુલ મી કુની દર કાર કુન, કસ્બ કુન પસ તકીયા બર જબ્બાર કુન
હે તવકકુલ ખુ તો પ્હેલે કામ કર, બાઅદ ઇસકે તકીયા કર અલ્લાહ પર
જો તવકકુલ કરવો છે કામોમાં કર કર તુ ઉદ્યમ ને ખુદા પર કર નજર

(૫૨)

સિંહે કહયું કે એ બધું તો હું માનું છું પણ ખુદાએ અમારી સામે એક નીસરણી ગોઠવી છે જો મેડા ઉપર જવું હોય તો એ નીસરણીના પગથીએ થઇને જવું જોઇએ. એમ ને એમ જઇ શકતા નથી માટે એવે ઠેકાણે કર્મવાદી લોકોના જેવા થઇ જઇને નીસરણીના પગથીઆ પગથીઆથી અજાણ્યાં રહેવું એ મોટી ભુલ છે. પગ તો છે છતાં જાણી જોઈને લંગડા બનવું છે હાથ તો ખુદાએ આપ્યા છે પણ જાણી જોઇને તેને છુપાવીએ છીએ.

એક શેઠે પોતાના નોકરના હાથમાં પાવડો આપ્યો હવે કહયા વગર પણ તે નોકર સમજી જશે કે કાંઈ કામ માટે આ પાવડો શેઠે મને આપ્યો છે તેવીજ રીતે પંજાથી ખભા સુધી તેને જે હાથ આપ્યા છે તે પણ પાવડાના જેવાજ છે તેથી તારે જાણવું જોઇએ કે એ નિરર્થક આપ્યા નથી એથી દુર અંદેશીથી કામ લેવું જોઇએ. અને એ વડે અઇહિક ને પરલોકનાં કામ લેવા જોઇએ એ રહસ્ય સમજી એ પ્રમાણે કરીશ તો એનો ભેદ પરલોકમાં તુ જાણીશ અને એવા સુકૃત્યોથી તને ભલાઈ મળશે ને તે તારો ભાર ઉપાડશે. ને તને ઉપયોગી થઇ પડશે. તેવી રીતે આજે તેં સુકૃત્યોથી કુરબાની કરી તો તે કુરબાની તને કાલે કિયામતમાં તે પુલ ઉપર તારે કામે આવશે ને તારી સવારી બનશે એવીજ રીતે બધાં સારાં કામોનો તને બદલો મળશે. કુરાનમાં એક આયત છે જેનો અર્થ છે કે જ્યાં સુધી માણસ પોતાના સુકૃત્યોને દુષ્કૃત્યોને જોઇ લેશે નહિ ત્યાં સુધી તેમનું ઇમાન તેમને

લાભદાયી થશે નહિ. પોતાના સારાં નઠારાં કામો અંતકાળ વખતે સારા નઠારા રૂપમાં તેને દેખા દે છે. ને તે ગુનેહગારને કહે છે કે દુન્યામાં તું અમારા ઉપર સવાર હતો હવે અમે તારા ઉપર સવાર થઇશું. તે સુકૃત્યો કહે છે કે દુન્યામાં અમે તારા ઉપર સવાર હતાં હવે તું અમારા ઉપર સવાર થા, અમે તને આરામની સાથે કિયામતને પુલ-સિરાતનો માર્ગ વટાવી દઇશું અર્થાત આજે તું ભાર ઉપાડનાર છે કાલે તારો ભાર બીજો ઉપાડશે. આજે તું સારા કામોનો સ્વીકાર કરે છે કાલે તારૂં કહેવું બીજા સ્વીકારશે. સારાં કામોમાં પ્રયત્ન કરવો એ કુદરતની બક્ષીશનો ઉપકાર માનવા બરાબર છે પણ અમને કાંઇ પણ સત્તાજ નથી એવું કહેવું તે ખુદાની બખ્શીશોનો ઇન્કાર કર્યા બરાબર છે. માટે જો બખ્શીશોનો ઉપકાર માનીશ તો તારી બખ્શીશોમાં વૃદ્ધિ થશે પણ અનુપકારી થવાથી તારી બખ્શીશોમાં ઘટાડો થશે. કુરઆનમાં એ પ્રમાણેજ ફરમાવ્યું છે તું પોતાને તદન નિરૂપાય સમજે છે એ તો એવું છે જેવું ગારમાં સુઇ રહેવું. તો જ્યાં સુધી જંગલમાં કોઇ સુરક્ષિત ઠેકાણું મળે નહિ ત્યાં સુધી સુઇ રહેવું ન જોઈએ. છતાં એ સુવું પડે તો ફળવાન ઝાડની નીચે સુઇ રહે જે કે જ્યારે મોતની ઉંઘમાંથી જાગૃત થાય ત્યારે ખપતી વસ્તુઓ ત્યાં હાજર હોય. કર્મને માનનારા માણસો તો એવા છે કે જાણે લુટારૂઓના ટોળામાં સુતો છે ને વેળા કવેળા બોલનાર એક પક્ષી છે ને પુરૂષ નથી પણ સ્ત્રી છે. તારી બધી બુદ્ધિ નાશ પામશે જ્યારે મગજમાંથી બુદ્ધિ જતી રહી તો તે માથું માથું નથી પણ પુંછડો છે કેમકે અનુપ-કારીપણું એ ઘણીજ નઠારી ટેવ છે એ માણસને બે દોઝખમાં ધકેલી દે છે. કુરઆનની આયતમાં એમજ કહ્યું છે માટે જો ખુદા ઉપર વિશ્વાસજ રાખવો હોય તો ઉદ્યમમાં રાખ અર્થાત ઉપયોગ કર ને પછી ખુદા ઉપર વિશ્વાસ રાખ શું ઉદ્યોગ વિશ્વાસથી ખાલી છે ?

ઉદ્યમ કરતાં ભાગ્ય ઉપર વિશ્વાસ રાખવો ઉત્તમ છે. એવા પ્રાણીઓની સીંહ સાથે દલીલો.

(૫૪)

૧૦૯૧

જુમ્લા બાવે બાંગહા બરદાશતન્દ કાં હરીસાં કીં સબબ હા કાશતન્દ
બોલે હોકર હમનવા નખચીર સબ યે હરીસોંને કિયે પયદા સબબ
તે પછી બોલ્યા કે તુજને કહીએ શું લોભીઓએ આ બધું છે ગોઠવ્યું

૧૦૯૨

સદ હઝાર અંદર હઝારાં મરદો ઝન પસ ચરા મેહરૂમ માંદન્દ અઝ ઝમન
અયસે હંય લાખોં હઝારોં મર્દો ઝન કિસ લિયે હેં ફિર વો મેહરૂમે ઝમન
આ જગતમાં સેંકડો પુરૂષો ને નાર કેમ છે લાચાર ને નિરાશ ધાર

૧૦૯૩

સદ હઝારાં કર્ન ઝ આગાઝે જહાં હમચુ અઝદર હા કુશાદા સદ ઝબાં
હેં યે ઇન્સાં ઇબતિદાએ ખલ્ક સે મિસ્લ અઝદર સો ઝબાં ખોલે હુવે
જગ થયું તે દિનથી અજગરની મિસાલ મોં વકાસી બેઠાં છે કંગાલ હાલ

૧૦૯૪

મકહા કરદન્દ આં દાના ગીરોહ — કે એ બુન બરકન્દા શુદ ઝાં મક કોહ
અયસે અયસે મક્ર ઓર હીલે કિયે, — કોહ તક અપની જગેસે હિલ ગયે
દાના ટોળાએ દગો ફટકો કરી, — ખોદયો છે પર્વતને તેની જડ થકી

૧૦૯૫

કરદા મક્રો હીલાં આં કવમે બળીસ, — વર ઝમાં બાવર ન દારી ઈ હદીસ
મક્રો હીલા ઉસ જમાઅતને કિયા, — ગર નહીં તુજકો યકીં તો સુન ઝરા
કવમે પુનરૂપિ દગો ફટકો કર્યો, — તું ન માને કોલ જો આ માહરો

૧૦૯૬

કર્દ વસ્ફે મક્ર શાંરા ઝુલ જલાલ, — લાતઝુલો મિન્હો અકલાલુલ જિબાલ
મક્ર કા ઇનકે હે શાહદ ઝુલ જલાલ, — મક્ર દેતા હે હિલા દશ્તો જિબાલ
કે દગા ફટકાને માટે ઝુલ જલાલ, — લાતઝુલા મિન્હો અકલાલુલ જિબાલ

૧૦૯૭

જુઝ કે આં કિસ્મત કે રફ્ત અંદર અઝલ, — રૂએ જનમુદ અઝ શિકાલો અઝ અમલ
થી વોહી કિસ્મત જોથી રોઝે અઝલ, — હો ગયા મુશ્કિલ ફિર ઇનકા હર અમલ
ભાગ્યમાં જે કંઈ લખાએલું હતું, — તેજ પ્રગટ થઇ ગયું જાણે બધું

૧૦૯૮

જુમ્લા ઉફતાદન્દ અઝ તદબીરે કાર, — માંદા કારો હુકમ હાએ કિર દિગાર
સબકી તદબીરેં નીકમ્મી હો ગઈ — મરઝીયાં અલ્લાહકી બાકી રહીં
માટે નવ તદબીર કર તુજને કહું — માન હકની આજ્ઞા લાચાર તું

૧૦૯૯

કસ્બ જુઝ નામે મદાં અય નામદાર, — જેહેદ જુઝ વેહમે મપિન્દાર અય અયાર
કસ્બસે એક નામ હે અય નામદાર, — જેહેદ હે એક વહેમહી યા રફ્તાકાર
નામ તું ઉદ્યમનું જાણી લે ફક્ત, — વહેમ છે કોશિશ તો ઉદ્યોગજ ગલત

(૫૩)

સિંહની આ વાત સાંભળીને બધાં પ્રાણી બોલી ઉઠયાં કે લોભીઆઓ કે જેમણે પ્રયત્નનાં બી વાવ્યાં છે તેવા લાખો હજારો માણસોમાં તું જોતો નથી કે કેવા જગતથી બેનસીબ રહ્યા છે તેમણે જે જે કારણો સરજ્યાં હતાં તે બધાં તેમની પાસેથી છીનવી લીધાં ને અહીંજ રહી ગયા. જ્યારથી પૃથ્વી થઇ છે ત્યારથી સેંકડો માણસો અજગરની પેઠે જીભ કાઢીને બેઠા છે કહે છે કે અજગરના મોંમાં ઘણી જીભો હોય છે, વળી એવા મોટા વિદ્વાનો થઇ ગયા છે કે જેમણે જાત જાતની યુક્તિઓ શોધી કાઢી છે કે પર્વતો પણ જડથી ઉથલાઇ પડયા છે. જો તેમના દગા ફટકાની વાતો કહીશ તો તું માનીશ પણ નહી છતાં પણ સાંભળ. ખુદાએ પણ કુરઆનમાં ફરમાવ્યું છે કે તેમના દગા ફટકાથી પહાડો ડગી જાય છે છતાં ખુદાએ તેમના ભાગ્યમાં જે નિર્માણ કરી મુકયું હતું તેથી વધારે કાંઇ પણ પામ્યા નહી. મેળવવાની બધી યુક્તિઓ ધુળધાણી થઈ ગઇ ને ખુદાનુંજ ધાર્યું થયું હવે ઉદ્યોગ તો ફક્ત નામનો છે.

ખઈ પુછો તો તે કોઇ નથી ને કોશીશ એક વહેમજ છે. માટે જો તું સમજદાર છે તો આ વાતને સમજી લે. આગળ જે વાત આવે છે તે આનુંજ દ્રષ્ટાંત છે.

ઈઝરાઇલ અ. સ. એ એક માણસને જોયા, તે માણસ નાશીને હઝરત સુલેમાન અ. સ. ની સેવામાં આવ્યો અને ઉદ્યમ કરતાં ભાગ્ય બળવત્તર છે એ વિષે વાદવિવાદ.

(૫૪)

	૧૧૦૦	
સાદા મર્દે ચાશ્ત ગાહે દર રસીદ,		દર સરા અદલે સુલયમાની દવીદ
સુબ્હ કો એક સાદા દિલ દોડા હુવા,		ખાનએ અદલે સુલયમાં મેં ગયા
એક દિન એક ભોળો જન ગભરાઈને,		જઇ સુલેમાં પાસે પહોંચ્યો ધાઇને
	૧૧૦૧	
રૂયશ અઝ ગમ ઝર્દો લબ હર દો કબુદ,		પસ સુલયમાં ગુફ્ત અય ખ્વાજા ચેબુદ
હોંટ નીલે ગમસે ચેહરા ઝર્દ થા,		કયા હે અય ખ્વાજા ? સુલેમાં ને કહા
રંગ પીળો હોઠ લીલા છમ સમા,		તવ સુલેમાને કહયું છે હાલ શા ?
	૧૧૦૨	
ગુફ્ત ઇઝરાઈલ દર મન ઈં ચુનીં,		યક નઝર અંદાખ્ત પુર અઝ ખશ્મો કીં,
બોલાં હઝરત ! મુઝ કો ઈઝરાઈલ ને,		આજ દેખાથા નિગાહે કેહેર સે
બોલ્યો ઈઝરાઇલે મુજને જોઇને,		ગુસ્સાથી નાંખી નજર મુજ પર ખરે
	૧૧૦૩	
ગુફ્ત હીં અકનું ચેમી ખ્વાહી બખ્વાહ,		ગુફ્ત ફરમા બા દરા અય જાંપનાહ
પુછા અબ કયા ચાહતા હય તુ બતા		બોલા ફરમા દીજીયે મુઝ કો હવા
બોલ્યા પેગમ્બર શી ઇચ્છા તારી છે		વાયુને આજ્ઞા કરો બસ બોલ્યો તે
	૧૧૦૪	
તા મરા ઝીં જા બહિંદુસ્તાં બુરદ		બુ કે બંદા કાં તરફ શુદ જાં બુરદ
જલ્દ તર પહોંચા દે હિંદુસ્તાન મેં		જાન શાયદ આયે મેરી જાન મેં
કે મને લઇ જાય હિંદુસ્તાનમાં		કેમકે નિશ્ચિંતતા થાશે તહીં,
	૧૧૦૫	
નુક એ દુરવેશી ગુરેઝાનન્દ ખલ્ક,		લુકમએ હિર્સો અમલ ઝાનન્દ ખલ્ક
ફક્રસે જબ ખલ્ક ભાગે ઈસતરાહ,		ફિર ન લુકમા હિર્સકા હો કિસતરહ
નાસે છે નિર્ધનતાથી એવી રીતે,		લાભથી રાજીને ઇચ્છે જગ ખરે
	૧૧૦૬	
તર્સે દરવેશી મિસાલે આં હિરાસ,		હિર્સો કોશીશ રા તુ હિંદુસ્તાં શનાસ
ખવફે દુરવેશી હે માનિન્દે હિરાસ,		હિર્સ કો હિંદોસ્તાં કરલે કયાસ
બીક દરવેશોની જાણો બીક આ,		લોભ લાલચ હિંદને સમજો જરા

૧૧૦૭

આદરા ફરમુદ તા ઉરા શિતાબ,
બાદ કો ફરમાં મિલા તુ ઝુદતર,
વાયુ ને ફરમાવ્યુ એને જલદીથી,

બુર્દ સુએ ખાકે હિંદોસ્તાં બઆબ
લાઈ વો ઈસકો ઝમીને હિંદ પર
લઈજા હિંદુસ્તાનમાં તાકીદથી

૧૧૦૮

શેઝે દીગર વકતે દીવાને લિકા
દુસરે દિન જબ વોહ મિલને કો ગયે
બીજે દિવસ આવ્યા ઈઝરાઈલ જવ

શેહ સુલયમાં ગુફ્ત ઈઝરાઈલ રા
યું સુલયમાં બોલે ઈઝરાઈલ સે
શાહ સુલેમાં બોલ્યા તેની સાથે તવ

૧૧૦૯

કી મુસલમાં રા બખશ્મ અઝ ચે સબબ
તુને ઉસ મોમિન પે કર્યો ચશ્મે ગઝબ
જોયો તે માણુસને એવા કોપથી

બિનગરીદી બાઝ ગો અય પયકે રબ
ડાલ દી થી કલ બતા અય પયકે રબ
તેનું શું કારણ છે બોલો તો જરી

૧૧૧૦

અય અજબ ઈં કરદા બાશી એહરે આં
ઈસ લિયે શાયદ યે કી થીં સખ્તીયાં
એટલા માટે કર્યું શું એવું કામ

તા શવદ આવારા ઉ અઝ ખાનુમા
તા વો હો આવારઓ બે ખાનુમા
છોડી તે ભટકે બિચારો નિજનું ગામ

૧૧૧૧

ગુફ્તશ અય શાહે જહાને બે ઝવાલ
બોલે ઈઝરાઈલ અય જાને કમાલ
બોલ્યા ઈઝરાઈલ શુણુ જો નામદાર

ફેહેમ કઝ કદીં નમુદ ઉરા ખ્યાલ
યે કિયા બિલ કુલ ગલત ઈસને ખ્યાલ
તેની બુદ્ધિ ગુમ થઈ બન્યો ગમાર

૧૧૧૨

કે મરા ફરમુદે હક કિમરોઝ હાં
હુકમે હક થા આજ ઈસ ઉનવાન મે
આજ્ઞા હકની થઈ કે આજ દિન,

જાને ઉંરા તુ બ હિંદોસ્તાં સતાં
લે લે ઉસકી જાન હિંદોસ્તાન મેં
પ્રાણ લે તુ હિંદમાં તેના યકીન

૧૧૧૩

દીદમશ ઈં જાઓ બસ હયરાં શુદમ
ઈસકો ઈસ જા દેખકર હયરાં થા મેં.
પણ હું તેને જોઈ અહીં તાજુબ થયો,

વઝ તફક્કુર રફ્તા સર ગરદાં શુદમ
ફિક્રસે વલ્લાહ સર ગરદાં થા મેં
એજ કારણથી હું તેને ઘુરકીયો

૧૧૧૪

અઝ અજબ ગુફ્તમ ગર ઉરા સદ પરસ્ત
સોચતાથા સોબી હોં ઉસકે જો પર,
મેં વિચાર્યું એને પાંખો હોય સો,

ઝુ બ હિંદુસ્તા શુદન દુર અંદરસ્ત
હે પહોંચના હિંદમેં દુશ્વાર તર
તો એ તે પહોંચે ન હિંદુસ્તાં ખરે

૧૧૧૫

ચું બઅમરે હક બ હિંદુસ્તાં શુદમ,
હુકમે હકસે જબ મે હિંદુસ્તાં ગયા,
હું હુકમથી હકના હિંદુસ્તાં ગયો,

દીદમશ આંજા વ જાનશ બિતસ્દમ
ઉસકો દેખા ઓર કામ અપના કિયા
જોયો તેને ત્યાં ને જીવ એનો લીધો

૧૧૧૬

તુ હમા કારે જહાંરા હમ ચુની, કુન કયાસો ચશ્મ બુકશાઓ બખી
તુ યુંહી સારે જહાંકા કારોબાર કર કયાસ ઓર ખોલ આંખે-હોશીયાર
આ જગતનાં કામ એવાં જાણુ તું, જાણીને એવંજ આંખ ઉઘાડ તું

૧૧૧૭

અઝ કે બુગરેઝેમ અઝ ખુદ ઈ મહાલ, અઝ કે બર તાબેમ અઝ હક-ઈ વબાલ
ભાગે અપને નફસસે યે હે મહાલ, હકસે મુંહ ફેરે તો યે હે એક વબાલ
નાસીએ કોનાથી અઘરૂં કામ છે, જ્યાં જઈ સંતાઈએ હક ત્યાં ખરે

(૫૪)

એક ભોળો માણુસ બપોરી વખતે હઝરત સુલેમાન (અ૦ સ૦) ના તખ્ત પાસે આવ્યો તે વખતે તેનો ચહેરો બીકથી પીળો થઈ ગયો હતો અને હોઠ વાદળી રંગના થઈ ગયા હતા, હજરતે તેને આમ ગભરાઈ જવાનું કારણ પુછ્યું તેણે કહ્યું કે મને હઝરત ઈજરાઈલે ઘણાજ ગુસ્સાની નજરથી જોયો છે તેથી હું ભયભીત થયો છું. આપે ફરમાવ્યું કે તારી જે ઇચ્છા હોય તે કહે, તેણે કહ્યું કે હે જીવોના રક્ષણ કર્તા હવાને હુકમ કરો કે તે મને હિંદુસ્તાનમાં લઈ જાય. વખતે ત્યાં જવાથી મારો જીવ બચે, એવીજ રીતે દુન્યાનો દસ્તુર છે કે કંગાળિયતથી નાસે છે ને લોભ ને તૃષ્ણાનો કોળીઓ થાય છે. અર્થાત કંગાલીઅતની બીક એવી છે જેવી ભોળા માણસને જમની બીક લાગે છે. અને લોભને ઉદ્યોગ એવા છે જેવી રીતે તે માણસને આશા હતી કે હિંદુસ્તાનમાં જઈશ તો બચી જઈશ.

હઝરત સુલેમાને (અ૦ સ૦) હવાને હુકમ કર્યો ને તે તેને હિંદુસ્તાનમાં સમુદ્ર કાંઠે લઈ ગઈ બીજે દીવસે દરબારમાં હઝરત સુલેમાને (અ૦ સ૦) હઝરત ઇઝરાઈલ (અ૦ સ૦) ને પુછ્યું કે તે મુસલમાનને તમે એવા ગુસ્સાથી કેમ જોયો હતો? મને નવાઈ થાય છે. શું એ બીચારો પોતાનું ઘરબાર છોડીને રખડતો થઈ જાય એમ તમે ઇચ્છો છો? હઝરત ઇઝરાઈલ [અ૦ સ૦] એ ફરમાવ્યું કે હે બાદશાહ એની સમજ ઉંધી હતી, તેથી તેના ધ્યાનમાં બીજી વાત ઠસાઈ હતી, કેમકે મને ખુદાએ હુકમ કર્યો હતો કે આજે એનો જીવ હિંદુસ્તાનમાં લેવો, પણ જ્યારે મેં એને આપના દરબારમાં જોયો તો મને નવાઈ લાગી કે જો એને સો પાંખો હોય તો પણ હિંદુસ્તાનમાં જવું અશક્ય છે. એ શી રીતે ત્યાં પહોંચશે? પણ જ્યારે હિંદુસ્તાન ગયો ત્યારે તેને ત્યાં જોયો ને તેનો જીવ મેં લીધો.

એવીજ રીતે તું દુન્યાના બધાં કામોને સમજી લેજે અને આંખો ઉઘાડીને જોજે. એ માણસે તો પોતાનો જીવ બચાવવાની યુક્તિ શોધી કાઢી પણ ખુદાના હુકમની આગળ કાંઇ પણ ચાલ્યું નહિ માટે કહો કે અમે કોનાથી નાશી જઈએ ખુદાથી નાશી જઈએ એ તો અશક્ય છે. ખુદાએ જે નિર્માણ કર્યું છે તેથી શી રીતે છુટીએ? તેથી છેવટે એની મરજીને આધીન થવું જોઈએ.

સિંહ ઉદ્યમને ઉત્તમ કહી તેની દલીલો બતાવે છે

(૫૫)

૧૧૧૮

શેર ગુફ્ત આરે વલેકીન હમ બ બીં
શેર બોલા સચ હે લેકિન ગોર કર
બોલ્યો શાર્દુલ સત્ય પણ જોતો ખરો

જહદ હાયે અંબીયા વ મુરસલીં
અંબીયા કે કસબો સઇઓ જેહેદ પર
અંબીયાના યત્ન ને આ કોશિશો

૧૧૧૯

સઇએ અબરારો જિહાદે મોમિનાં
મોમિનોં કી સઇ નેકોં કા જિહાદ
યત્ન છે મોમિનને સજ્જનનો જિહાદ

તા બદીં સાઅત ઝે આગાઝે જહાં
ઇબતિદા સે આજ તક સબકો હે યાદ
આજ સુધી આદિથી તે રાખ યાદ

૧૧૨૦

હક તઆલા જેહદે શાં રા રાસ્ત કર્દ
હો ગયા અલ્લાહ ઇનપર મહેરબાં
એની કોશિશ સાચી ઠેરાવી ખુદા

આંચે દીદન અઝ જફાઓ ગર્મ સર્દ
ઝુલ્મ ઉન્હોંને ઝીલે હેં ઓર સખ્તીયાં
જગમાં જેવું જોયું તે મુજબ સદા

૧૧૨૧

હીલા હા શાં જુમ્લા હાલ આમદ લતીફ
ઉનકે જીતને ફઅલ થે સબ થે લતીફ
યત્ન તેઓના થયા સુંદર લતીફ

કુલ્લો શયઇન મિન ઝરીફ હોવઝ ઝરીફ
અચ્છે લોગોં કી હરેક શય હે ઝરીફ
કુલ્લ શયઇન મિન ઝરીફ હોવઝ ઝરીફ

૧૧૨૨

દામહા શાં મુર્ગે ગરદુની ગિરફ્ત
મુર્ગ ગરદું દામમેં ઉનકે ફંસા
ખેચરોને પકડી લીધા જાળમાં

નુકસહા શાં જુમ્લા અફઝુની ગિરફ્ત
નુકસભી ઉનકા કમાલે નફસ થા
ટોટા તેઓના થયા સૌ ફાયદા

૧૧૨૩

જેહેદ મી કુન તા તવાની અય કયા
હો સકે જબતક કિયે જા કોશિશેં
થઇ શકે ત્યાં સુધી તો ઉદ્યમ કરો

દર તરીકે અંબીયા઼ ઓ અવલીયા
દર તરીકે અંબીયા વ અવલીયા
પીરને નબીઓ નો લઇને દાખલો

૧૧૨૪

બા કઝા પંજા ઝદન ન બુવદ જેહાદ
મવત સે લડના નહી કોઇ જેહાદ
મવત થી લડવું નથી કંઇ એ જેહાદ

ઝાંકે ઇં રા હમ કઝા બરમા નિહાદ
વોભી હય હુકમે ખુદા અય ખુશ નિહાદ
તેનો છે હુકમે ખુદા તું રાખ યાદ

૧૧૨૫

કાફિરમ ગર મન ઝિયાં કર દસ્ત કસ
મેં હું કાફિર ગર રહે ઇમાન મેં
કોઇના ઇમાં ના રસ્તામાં કદી

દર રહે ઇમાનો તાઅત યક નફસ
એક દમ કોઇ રહે નુકસાન મેં
મેં કર્યું નુકસાન કાફર હું નહી

૧૧૨૬

સર શકિસ્તા નીસ્ત ઈં સરરા મબન્દ — યકદો રોઝે જેહદ કુન બાકી મખન્દ
બાંધના કયોં હે નહીં ટુટા જો સર — જેહદ કર દો રોઝ ફિર આરામ કર
ફુટે માથું, માથાને તો બાંધવું — યત્ન કરી એક બે દિવસ રાજી થવું

૧૧૨૭

બર મુહાલે જસ્તકો દુનિયા બેજસ્ત — નેક હાલે જસ્તકો ઉકબા બે જસ્ત
વો બુરા હે જીસ્ને દુનિયા કી તલાશ — નેક વો હે જીસ્ને ઉકબા કી તલાશ
શોધે દુનિયાને તો ખોટી તે તલાશ — શોધે ઉકબાને તો ઉત્તમ તેની આશ

૧૧૨૮

મકહા દર કસ્બે દુનિયા બારે દસ્ત — મકહા દર તરકે દુનિયા વારે દસ્ત
કસ્બે દુનિયા કે તો બેજા મક્ર હેં — તરકે દુનિયા કે સબ આલા મક્રહેં
છે દગો દુનિયાના કામોમાં ખરાબ — પણ જો દુનિયા તજવા કરીયે તો સવાબ

૧૧૨૯

મક્ર આં બાશદ કે ઝિન્દાં હુફ્રા કર્દ — આંકે હુફ્રા બસ્ત આં મકરીસ્ત સર્દ
મક્ર યે હે કયદખાના તોડ દે — મક્ર નાકિસ હે બઢાલે ગર ઉસે
કેદમાં સારો દગો, જો દે સિપાઇ — બદ દગો પણ બંધ જો કરી દેજ ભાઈ

૧૧૩૦

ઈં જહાં ઝિન્દાં વ મા ઝિન્દાનીયાં — હુફ્રા કુન ઝિન્દાં વ ખુદરા વા રહાં
હમ હેં કયદી કયદખાના હે જહાં — કયદખાના તોડ હો આઝાદ હાં
કયદખાનું જગ અમે કયદી બધા — મારી ખાતર જેલથી તુ બહારથા

૧૧૩૧

ચીસ્ત દુનિયા અઝ ખુદા ગાફિલ બુદન — ને કિમાશો નુકરએ ફરઝન્દો ઝન
કયા હે દુનિયા હકસે ગફલતકા ચલન — માલો અસબાબ ઓર નહીં ફરઝંદો ઝન
શું છે દુનિયા હકથી જે છોડાવે તું — ચાંદી સોનું કે ન બાળુકા વધુ

૧૧૩૨

માલ રા કઝ બેહરેદીં બાશી હમુલ — નઅમ માલુન સાલિહુન ગુફ્ત આં રસુલ
માલ વો હો દીને હક જીસસે હુસુલ — માલ અચ્છા હે યેહી નિઝદે રસુલ
ધર્મ માટે જો તેં દુનિયા મેળવી — નઅમ માલે સાલેહ બોલ્યા છે નબી

૧૧૩૩

આબ દર કશ્તી હલાકે કશ્તી અસ્ત, — આબ દર બીરૂને કશ્તી પુશ્તી અસ્ત
કશ્તીમેં પાની હો તો કરદે તબાહ — હો જો બાહર તો હે કશ્તીકી પનાહ
પાણી જો હો નાવમાં ડુબાડે નાવ — નાવની નીચેનું પાણી છે બચાવ

૧૧૩૪

ચુ કે માલો મુલ્ક રા અઝ દિલ બરાંદ — ઝાં સુલેમાં ખ્વેશ જુઝ મિસ્કીં ન ખાન્દ
થા સુલેમાંકો ન હિર્સે માલ તો — કેહતે થે મિસ્કીન અપને આપકો
માલને વિખુટો જવ દિલથી કર્યો — ખુદ સુલેમાં તેથી તો મિસ્કીં થયો

૧૧૩૫

કુઝએ સર બસ્તા અંદર આબ રફ્ત
ગર્ક કુઝે કો કિયા મુંહ બાંધ કર
બંધ થયું મોં કુજો પાણીમાં પડયો

અય દિલે પુરબાદ ફવકે આબ રફ્ત
દિલ જો ખાલી થા તો ઉભરા આબ પર
લોભથી પાણીની ઉપર આવીયો

૧૧૩૬

બાદે દરવેશી ચું દર બાતિન બુવદ
જીસકે દીલમેં થી ફકીરી કી હવા
જેના દિલમાં યાદ દરવેશીની હોય

બરસરે આબે જહાં સાકીન બુવદ
આબે દુનિયા પર વોહી કાયમ રહાં
આ જગતના પાણી પર કાયમ તે હોય

૧૧૩૭

આબ નતવાનદ મર ઉરા ગોતા દાદ
પાની ઇસકો ગોતા દે સકતા નહીં
ના શકે પાણી ડુબાવે તેહને

કશ દિલ અઝ નફહા ઈલાહી ગસ્તા શાદ
ઇસકે રબ હે જીસકે દિલ મેં ખિલ વકી
જેના દિલમાં દમ ખુદાનો છે ખરે

૧૧૩૮

ગરચે ઇં જુમલા જહાં મુલકે વયસ્ત
મિલ્ક ઇસકી ગો હે યે સારા જહાં
આ જગત સ્વામિત્યમાં તેના ખરે

મુલ્ક દર ચશ્મો દિલે ઉલા શયસ્ત
હેચ હે સબ ઇસકી નઝરો મેં સમાં
પણ જણાયે શુન્ય દુનિયા તેહને

૧૧૩૯

પસ દહાને દિલ બ બન્દે મોહર કુન
બંદ કરલે દિલકા મુંહ ઓર મોહર કર
દિલ અને મોં બંદ કરીને સીલ કર

પુર કુનશ અઝ બાદે કિબ્રે મિલલદુન
ફિર હવાએ માઅરેફતમે ઇસકો ભર
ને લદુન્ની તું હવાને તેમાં ભર

૧૧૪૦

જેહેદ હકકસ્તો દવા હકકરતો દર્દ
કરબ ભી હક હે દવા ભી દર્દ ભી
સત્ય કોશિશ ને દવા બિમારી સત્ય

મુનકર અંદર નફી જેહદશ જેહદ કર્દ
સઇ મુનકરને ખિલાફે જેહદ કી
કર તુ કોશિશ કર ન ઉદ્યમ દુર સત્ય

૧૧૪૧

કસબ કુન સઇયે નુમા વ જેહદ કુન
કસબ કર અંદાઝે સઇયો જેહેદસે
કરતુ ઉધમ કરતું તદબીરો ખરી

તા બદાની સિર્રે ઇલ્મે મિલ લદુન
તાકે ઇલ્મે માઅરેફત કો માન લે
કે લદુની ઇલ્મ તુ પામે નકી

૧૧૪૨

ગરચે જુમ્લા ઇં જહાં બર જેહેદ શુદ
જેહેદ સે માઅમુર હે સારા જહાં
જો કે આ આખું જગત દુઃખ રૂપ થાય

જેહેદ કે દર કામે જાહિલ શેહેદ શુદ
શહેદ લેકિન હલકે જાહિલ મેં કહાં
યત્ન જાહિલ મોમાં મધ શી રીતે થાય

૧૧૪૩

ઝીં નિમત બિસ્યાર ગુરહાં ગુફ્ત શેર
શેર ને અયસી દલીલે ખુબ દી
સીંહે તો એવી દલીલો ત્યાં કરી

કઝ જવાબ આં જબ્રયાં ગશતન્દ સેર
જબરી સુન સુન કર જીન્હેથે શર્મગી
ભાગ્યવાદીથી ન કાંઇ યુક્તિ બની

(૫૫)

સિંહે કહ્યું કે અમે તમારી એ વાત માની પણ વિચારી જુઓ કે નબીઓ અને રસુલોએ કેવા કેવા ઉદ્યોગ કર્યા છે. અને તેમની પાછળ સદ્દગુણો ને દિનદાર માણસોએ કેવી કેવી કોશિશો જારી રાખી છે ત્યારે આ જગતમાં તમે સુધારો જોઇ શકો છો. તેમણે કાફરોના કેવા કેવા જુલ્મ સહન કર્યા છે. અને કેવી કેવી મુસીબતો વેઠી છે વળી ખુદાએ પણ તેમના ઉદ્યોગોને અનુકુળતા આપી છે કેમકે તેમની જે જે યુકતીઓ હતી તે બધી પવિત્ર હતી કેમકે પવિત્ર માણસોનાં કૃત્યો પણ પવિત્ર હોય છે તેમણે જાળમાં આકાશી પક્ષીઓને પકડી લીધાં અર્થાત જે લોકો અહંકારથી આકાશમાં ઉડતા હતા તેમને તાબે કર્યા અને ફિરઓન ને નમરૂદ વગેરે જેઓ ખુદા હોવાનો દાવો કરતા હતા અને મોટી મોટી કોમો તેમની સાથે હતી તેમનાં મુકાબલામાં નબીઓની કોમો ઘણીજ ઓછી હતી છતાં તેમની કમીએ મોટું રૂપ લીધું ને કાફરોની મોટી કોમો નાની થઈ ગઇ માટે તારાથી પણ બની શકે ત્યાં સુધી એજ કોશિશ કરજે કેમકે નબીઓ ને વલીઓથી ઉત્તમ કોણ છે?

જો તમે એમ કહેતા હો કે પ્રયત્ન કરવો એ તો ભાગ્યની સાથે લડવા જેવું છે તો તેમ નથી. કારણ કે ભાગ્યેજ અમારે માટે પ્રયત્નો નિર્માણ કરેલા છે કોઇએ ભક્તિ ને ધર્મના કામમાં કોશિશ કરી હોય ને તેથી તેને નુકસાન થયું હોય એમ કદી બન્યું નથી. હું પ્રતિજ્ઞા પુર્વક કહું છું કે જો ઉદ્યોગ નકામો હોત તો ધર્મ વીરો આ લોકને પરલોકમાં લાભ શી રીતે મેળવત? તમારી તો એવી હાલત છે કે મળ્યું સારૂં છતાં માથું ફુટેલા માણસની પેઠે પાટો બાંધો છો, આ દુન્યા તો કારણોનું ઘર છે અને એક બે દિવસનો મુકામ છે એમાં ઉદ્યોગ કરી લો પછી આરામથી બેસજો અહીં આરામથી પડી રહેવાનું યોગ્ય નથી. સિંહે કહયું કે હા ઉદ્યોગમાં એટલી વાત આવશ્યક છે કે નઠારાં કામો માટે ઉદ્યોગ ન આદરે જેણે જગત માટે ઉદ્યોગ કર્યો તેણે ખરાબ ઉદ્યોગ કર્યો પણ જેણે પરલોક માટે પ્રયત્ન કર્યો તેણે વડો પ્રયત્ન કર્યો કેમકે જગત માટે જે દગા ફટકા કરવામાં આવે છે તે મિથ્યા છે પણ જગતને છોડવા માટે જે દગો ફટકો કરે છે તે સન્માન છે. જગત એક કેદખાનું છે એમાંથી નીકળી જવા માટે છળકપટ કરે અને એમાંથી મુકિત મેળવે એ બહાદુર છે, જગત કેદખાનું છે અને અમે એમા કેદી છીએ માટે એમાં ખાતર પાડીને આપણે તેમાંથી નાસી છુટવું જોઇએ, ખુદાથી પ્રમાદ કરવો એ દુન્યા છે માલ દોલત ઘરબાર બાલ બચ્ચાં સ્ત્રી વગેરે દુન્યા નથી જે ખુદાથી ગાફીલ છે તે દુન્યા દાર છે. જે ધન દોલત દીનના કામ માટે એકઠો કરે છે ને તેવાં દીનનાં કામોમાં તેનો ઉપયોગ કરે છે તેવા ધન માટે તો હજરતે (સ. અ.) ફરમાવ્યું છે કે તે ઉત્તમ ને નેક છે ને તે માણસ પણ ઉત્તમ ને નેક છે. હોડીમાં પાણી હોય તો હોડી ડુબી જાય છે પણ હોડીને બહાર પાણી હોય તો તે હોડીને મદદ કર્તા છે. અર્થાત ધનની પ્રીતિ જો ધનવાનના મનમાં હોય તો તે તેના ડુબવાની નિશાની છે પણ જો તેની પ્રીતિ દીલની બહાર હોય તો તે દોલત બંને લોકોમાં લાભદાયી છે જેવી રીતે હઝરત સુલેમાને (અ. સ.) દેશને દોલત બંનેને ભુલાવી દીધાં હતાં તેટલા માટેજ આપને મિસ્કીન કહેતા હતા. જેનો પાસે એક ટંકનું પણ ખાવાનું ન હોય તેને મિસકીન કહે છે પણ તેમની પાસે તો ઘણુંએ હતું. મોં બાંધેલા કુંજાને પાણીમાં મુકો તેમાં હવા ભરેલી છે. તેથી પાણી તેને ડુબાડી શકતું નથી. તેવીજ રીતે

જેના દીલમાં દરવેશીની હવા ભરેલી છે તે પણ આ ભવસાગરમાં તરતો રહે છે એનું મન તો ખુદાની મોહબ્બતથી ભરપુર છે આખું જગત જાણે છે કે તેની સલ્તનત છે પણ તેથી એનું મન ભરેલું છે. માટે દિલ ને મોં બંધ કરી સીલ કરી દે છે તે પછી ખુદાની દયાની બારીમાંથી કેવો મંદ મંદ પવન આવે છે તે જો. સિંહ કહે છે કે રોગ પણ સત્ય છે ને દવાને કોશીશ પણ સત્ય છે જે ઇન્કાર કરે છે તે કોશિશના નકારમાં કોશિશ કરે છે ને કોશિશ ઇન્કાર કરે છે. માટે ઉદ્યોગ કરને કોશિશ દેખાડ ને પ્રયત્ન કર ત્યારે તને ગેબની વિદ્યાનું જ્ઞાન થશે, ને દેખીશ. જો કે આ બધું જગત પ્રયત્નથી ભરેલું છે પણ મુર્ખનું મોં કડવું છે તેની મિઠાશ જણાતી નથી એવી રીતે સિંહનું ભાષણ સાંભળીને તે કર્મવાદી પશુઓ ચુપ થઇ ગયા ને તેમનાથી કોઇ જવાબ દેવાયો નહિ.

તકદીર કરતાં તદબીર બળવત્તર છે એ વિષે

(૫૬)

૧૧૪૪

રૂબહો ખરગોશો આહુઓ શિગાલ — જબ્રગા બુગઝાશતન્દો કીલો કાલ
લોમડી ખરગોશ હિરની ઓર શિગાલ — છોડે બયઠે જબ્રકી સબ કીલો કાલ
લોંકડી શિઆળવું સસલું હરણ — બાજ આવ્યા કર્મવાદીઓ કઠણ

૧૧૪૫

એહદ હા કરદન્દ બા શેરે ઝિયાં — કંદરી બયઅત ન યફતદ દર ઝિયાં
એહદ સબને શેરસે આખિર કિયા — અબ ન ઇસ બયઅતમેં નુકસાં આયગા
સિંહની સાથે કર્યો કોલો કરાર — તાબેદારીમાં ન ફેર આવે લગાર

૧૧૪૬

કિસ્મે હર રોઝશ બયાયદ બે ઝરર — હાજતશ ન બુવદ તકાઝાએ દિગર
રોઝ દે દેંગે વઝીફા બિલ યકી — કુચ્છ તકાઝે કી ઉસે હાજત નહીં
ખાવાનું પહોંચે બરાબર વણ કહે — ને તકાદો નવ કદી કરવો પડે

૧૧૪૭

એહદ ચું બસ્તન્દો રફતન્દ આં ઝમાં — સુએ મરએ અયમન અઝ શેરે ઝિયાં
એહદ કરકે ઓર બે ખવફો ગુમાં — સબ ચરાગાહોંમેં પહોંચે શાદમાં
તે પછી સઘળા ગયા કરીને કરાર — ને રહયા નિશ્ચંત થઇને વન મોઝાર

૧૧૪૮

જમઆ બિન શિસ્તન્દ યક જા આં વહુશ — ઓફતાદા દરમીયાને બુમ્લા જુશ
જમઆ હોકર એક જગા બયઠે કહીં — જોશમેંથે સબ કે સબ વો બિલયકીં
એકઠા બેઠા થઇને સૌ પશુ — પણ તહાં તોફાન એક ઉભું થયું

૧૧૪૯

હર કસે તદબીરે રાયે મી ઝદે
હર કોઇ એક રાય દેતાથા નઇ
યુક્તિ ત્યાં હર એક દેખાડે નવી

હર કસે દર ખુને હરયક મી શુદે
ફિકરથી સબકો પરાયે ખુનકી
મરવું ચાહે બીજાનું દિલથી નકી

૧૧૫૦

આકિબત શુદ ઇતતિફાકે જુમ્લાશાં
મુતતફિક ઇસપર હુવે વો બેઝબાં
એકમત એક વાતપર સર્વે થયા

તા બિયાયદ કુરરએ અંદર મીયાં
કુરઆ ડાલા જાયે સબકે દરમીયાં
જેની ચીઠી તેનો વારો જાણો આ

૧૧૫૧

કુરઆ બર હર કો ઝનદ ઉ તઅમા અસ્ત
કુરઆ આ જાયેગા જીસકે નામ પર
ચીઠી જેના નામની નીકળે તહાં

બે સખુન શેરે ઝિયાં રા લુકમા અસ્ત
શેરકા હોગા વો લુકમા બે ખતર
વણુ કહે સિંહ પાસે જાયે દોડતા

૧૧૫૨

હમ બરીં કરદન્દ આં જુમ્લા કરાર
હો ગયા આપસ મેં યે કવલો કરાર
એક મત સર્વે થયા એ વાતમાં

કુરઆ આમદ સર બસર રા ઇખતિયાર
કુરએ પર આખિર હુવા સબકા મદાર
સત્તા આપો ચીઠીમાં સઘળાં તહાં

૧૧૫૩

કુરઆ બર હર કો ફતાદે રોઝ રોઝ
કુરએ મેં જીસકા નીકલતા રોઝ નામ
આવે જેના નામની ચીઠ્ઠી સદા

સુએ આં શેર ઉ દવીદે હમ ચુ યોઝ
શેરકી જાનિબ વો જાતા તેઝ ગામ
સિંહ પાસે તે જતો બોલ્યા વિના

(૫૬)

છેવટે સેંકડો સસલા હરણુ વગેરે બધાઓએ કર્મવાદ છોડયો ને વાદવિવાદ છોડી સિંહની સાથે કોલ કરાર કર્યા કે અમે બધા તારા સેવક છીએ અને અમારી આ તાબેદારીમાં કોઇ ભુલ પડશે નહિ. તારો ભાગ રોજ તને બરાબર પહોંચશે તારે ઉઘરાણુી કરવી પડશે નહિ. એવો ઠરાવ કરીને બધાં ચરાની તરફ ચાલ્યા ને નચિંત થઇને બેઠાં હવે તે મંડળીમાં તકરાર પડી એક કહે કે તું જા, અને બીજો કહે કે તું જા, છેવટે પાસો નાખવાનો ઠરાવ થયો ને તે જેના નામ પર પડે તે જાય એમ નક્કી થયું. હવે તે પ્રમાણે રોજ અમલ થવા લાગ્યો ને જેનું નામ આવતુ હતું તે સિંહની તરફ ઝપાટાબંધ દોડીને જતું હતું.

તે પશુઓને આપેલો સસલાએ જવાબ

(૫૭)

૧૧૫૪

ચું બ ખરગોશ આમદ ઇ સાગર બદોર
આયા જબ ખરગોશ કે જાનેકા દોર
એક દિન સસ્લાનો વારો આવીયો

બાંગ ઝદ ખરગોશ કા ખર ચંદ જોર
બોલ ઉઠા વો આહ અબ કબતક યે જોર
બોલ્યું તે આ કર્મ ક્યાં સુધી કરો

૧૧૫૫

કવમ ગુફતન્દશ કે ચંદી ગાહ મા
જાં ફિદા કરદેમો દર એહદે વફા
કવમ બોલી ઇતને દિન તક બર મલા
હમને હે પુરા કિયા એહદો વફા
બોલી તેની જાતિ મુદ્દતથી અમે
કોલ પર સાબિત અને અવીચળ છીએ

૧૧૫૬

તુ મજો બદનામીએ મા અય ઉનુદ
તા ન રન્જદ શેર રવ તુ ઝુદ ઝુદ
અય બિરાદર ! હમકો યું રૂસ્વા ન કર
શેર રંજીદા ન હો જા જલ્દ તર
તું અમારી જગમાં બદનામી ન કર
કે ખફા થાયે ન સિંહ અમ જાત પર

૧૧૫૭

ગુફત અય યારાં મરા મોહલત દહેદ
તા બ મકરમ અઝ બલા અયમન શવેદ
બોલા અય એહબાબ મોહલત દો મુઝે
તા ખલાસી પાવ મેરે મકસે
બોલ્યો તે મેહતલ તમે આપો મને
મારી યુક્તિથી બચી જાશો તમે

૧૧૫૮

તા અમાં યાબદ ઝે મકરમ જાને તાં
માંદ ઇ મીરાસે ફરઝન્દાને તાં
મકસે મેરે બચેગી સબકી જાં
હો યે જંગલ બચ્ચોંકી મીરાસ હાં
મારી યુક્તિથી બચી જાશેજ પ્રાણ
વંશ રહેશે આપનો બાકી સુજાણ

૧૧૫૯

હર પયમ્બર ઉમ્મતાંરા દર જહાં
હમ ચુની તાં મુખલેસી મી ખ્વાન્દ શાં
હર પયમ્બર અપની ઉમ્મતકે લિયે
ચાહતા થા મુખલેસી દિલ ખોલ કે
હર પયમ્બર ઉમ્મતોની દરમ્યાન
એવી રીતે ઇચ્છિતા હતા અમાન

૧૧૬૦

કઝ ફલક રાહે બિરૂં શો દીદા બુદ
દર નઝર ચું મરદુમક પેચીદા બુદ
ચર્ખસે દેખ આયે થે રાહે નજાત
થે નિહાં પુતલી કી સુરત ખુશ સિફાત
રાહ નીકલવાની નવ જોઇ નભે
કીકી થઇને બસ નજરમાં તે વસે

૧૧૬૧

મરદુ મશ ચું મરદુમક દીદન્દ ખુર્દ
દર બુઝુર્ગી મરદુમક કસ રહે ન બુર્દ
ગરચે લોગોંને ઇન્હેં ઝુટા કહા
કોઇ પુતલીસે નહીં લેકિન બડા
નાની કીકી પેઠે તેને આપીએ
કીકી ની મોટાઇ ને નવ જાણીએ

(૫૭)

એવી રીતે કેટલાક દિવસ નિયમીત કામ ચાલ્યું પણ જ્યારે સસલાનો વારો આવ્યો ત્યારે તે કકળવા લાગ્યો ને બોલ્યો કે આવો જુલમ કયાં સુધી ચાલવા દેશો. આનો કાંઈ ઉપાય નથી શું ? જાનવરોએ કહયું કે અમે આટલા બધા દિવસથી જીવ કુરબાન કરીને વાયદો પુરો કરીએ છીએ ને તુ અમને બદનામ કરવા ઇચ્છે છે ? હે અન્યાયી જલદી જલદી જા કે સિંહ ગુસ્સે થાય નહિ. સસલે કહ્યું કે હે મિત્રો મને મહેતલ આપો તો હું એવી યુક્તિ કરૂં કે તમે બધા આ પીડામાંથી છુટી જાઓ ને મારી યુક્તિથી તમે એવા નિશ્ચિત થાઓ કે તમારા જીવની ચિંતા પણ રહે નહિ ને તમારા વંશજો માટે આ ચરો વારસામાં રહે.

દરેક પેગંબરે પોતાની ઉમ્મતને બોધ કરી તેમને મુક્તિનો માર્ગ સુચવ્યો હતો હું પણ તમને પીડામાથી છોડાવવાનું ઇચ્છું છું કેમકે પેગંબરને આકાશની પેલે પાર જોવાનું હતું ને તે તેમની નજરમાં કીકી પેઠે સમાએલું હતું પણ લોકોની કીકીની પેઠે તેમને સ્વાલ્પ જાણ્યા પણ કીકીમાં કેવી મોટાઇ છે તેનો વિચાર કર્યો નહિ તેમાં તો જમીન, આસ્માન, ઝાડ, પર્વત ચંદ્ર સુર્ય વગેરે બધું સમાઇ જાય છે તેનો વિચાર કર્યો નહિ.

(૫૮)

૧૧૬૨

કવમ ગુફતન્દશ કે અય ખરગોશ દાર, ખ્વેશ રા અંદાઝએ ખરગોશ દાર
સુન ઝરા સુન કવમને ઉસસે કહા, અપની ખરગોશી સે તુ બાહર ન જા
કવમ બોલી તેને હે સસલા સમજ, જાણ તુ લાચાર નિજને બે સમજ.

૧૧૬૩

હીંચે લાફ્સ્ત ઈ કે તુ અઝ મહેતરાન, દર ન્યાવુર દન્દ અંદર ખાતિર આં
હાં યે શેખી મે જો તુઝસે થે બડે, વો ભિ દિલમેં ઝોઅમ યે લાતે ન થે
છે આ મુર્ખાઇ મહાજનને જે તું, તુચ્છ ગણીને નવ નજરમાં લાવતું.

૧૧૬૪

મુઅજબી આ ખુદ કઝા માંદર પયસ્ત, વર ન ઈં દમ લાયકે ચું તુ કયસ્ત
તુ હે મગરૂર આગઇ હે યા કઝા, તેરે કાબિલ વર ન યે બાતેં હેં કયા
મોત મગરૂરીથી તારી આવશે. આવો દાવો ભાઇ કરવો છોડી દે.

૧૧૬૫

ગુફ્ત અય યારાં હકમ ઇલહામ દાદ, મરઝઈફે રા કવી રાયે કુતાદ
બોલા મુઝકોતો હુવા ઇલહામ આજ, રાય એક કમઝોર કી હે નામ આજ
બોલ્યો તે હકની છે આ પ્રેરણા મને, આજીજોને રક્ષવા સુઝાડે છે

૧૧૬૬

આંચે હક આમોખ્ત મર ઝમ્બુર રા, આં ન બાશદ શેર રા વ ગોર રા
અકલ જો દેદે ખુદા ઝમ્બુરકો, ગોરખર ઓર શેરકો હાસિલ ન હો
હકકે ભમરીને જે વિદ્યા શીખવી, સિંહ તે વિદ્યા ન જાણે છે કદી

૧૧૬૭

ખાનહા સાઝદ પુર અઝ હલવાએ તર. હક બરૂ આં ઇલ્મ રા બકશુદ દર
શેહેદ કે ખાને બનાયે ઇસ કદર, હકને ઇસ પર ઇલ્મકા ખોલા હે દર
ઘર બનાવે છે તે મીઠાઇ મિસાલ, આપી છે અલ્લાહે આ વિદ્યા કમાલ

૧૧૬૮

આં ચે હક આમોખ્ત કિરમે પીલેરા હેચ પીલે દાનદ આં ગું હીલેરા
ઇલ્મ જો રેશમકે કીડે કો દિયા હાથીઓં કો બી ન વો હાસિલ હુવા
એક છે કીડો કે તે રેશમ કરે બીજા કોડા થી ન તે થાએ ખરે

૧૧૬૯

આદમે ખાકી ઝે હક આમોખ્ત ઇલ્મ તા બ હફતમ આસમાં અફરોખ્ત ઇલ્મ
સીખા જબ ઇનસાનને ઇલ્મે ખુદા ચર્ખે હફતમ તક ગઇ ઉસકી ઝિયા
પુતળું માટીનું માણસ ઇલ્મ થી આસ્માં સુધીની જાણે છે ગતિ

૧૧૭૦

નામો નામુસે મલકરા દર શિકસ્ત — કોરીએ આં કસ કે બા હક દર શિકસ્ત
દી શિકસ્ત ઉસને ફરિશ્તોં કો બજા — થા વો અંધા હકસે જો લડતા રહા
આબરૂ ઝાંખી ફિરસ્તાની થઇ — શંકા રાખી હક માં તે અંધો રહી

૧૧૭૧

ઝાહિદે શશ સદ હઝારાં સાલારા — પુઝબંદી સાખ્ત આં ગોસાલારા
ઉમ્ર જિસ ઝાહિદ કી થી છે લાખ સાલ — બાંધ ઉસકે મુંહકો બછડે કી મિસાલ
ભક્ત લાખો વર્ષનો શયતાન હતો — વત્સ જાણે છીંકીથી બાંધેલું મોં.

૧૧૭૨

તા ન તાનદ શીર ઇલ્મે દીં કશીદ — તા ન ગરદદ ગિર્દ આં કસરે મશીદ
તા ન શીરે ઇલ્મ પી જાયે કહીં — કસ્રે મેહકમ કે ન પાસ આયે કહીં
વિદ્યા રૂપી દુધ ધાવી ના શકે — જઈ શકે નવ ઉચ્ચ મંદિર સુધી તે

૧૧૭૩

ઇલ્મહાએ એહલે હિસ શુદ પોઝ બંદ — તા નગીરદ શીર ઝાં ઇલ્મે બલન્દ
એહલે ઝાહિર પર દહાને ચઢ ગયે, — તા ન પહોંચે શીર ઇન્કો ઇલ્મસે
છીંકી બાંધી એટલા માટે ખરી, — દુધ તે નવ પી શકે વિદ્યા રૂપી

૧૧૭૪

કતરએ દિલરા યકે ગવહર ફતાદ, — કાં બ ગરદુંહાવ દરિયાહા ન દાદ
કતરએ દિલકો વો એક મોતી મિલા, — જો ન ગરદું કો ન દરિયા કો મિલા
મોતી ટીપા પર હૃદય જેના ધર્યું, — તે ન સાગર કે ન નભને આવિયું

૧૧૭૫

ચંદ સુરત આખિર અય સુરત પરસ્ત, — જાનેં બે માઅનીસ્ત અઝ સુરત પરસ્ત
આખિર અબ કબતક યે અય સુરત પરસ્ત, — જાને બે માઅની રહેગી તેરી પસ્ત
રૂપ પુજક રૂપતો આખર મટે — તે નિરર્થક જીવ સુરતથી ખસે

૧૧૭૬

ગર બ સુરત આદમી ઇન્સાં બુદે, — એહમદો બુ જેહેલ ખુદ યકસાં બુદે
શિકલ હીસે આદમી ઈન્સાં હો ગર, — એહમદો બુ જેહેલ કયોં હોતે દિગર
રૂપથી જો થાત માણુસ આદમી. — થાત સરખા બુ જેહેલ એહમદ નબી

૧૧૭૭

એહમદો બુ જેહલે દર બુતખાના રફત — ઝીં શુદન તા આં શુદન ફરકીસ્ત રફત
એહમદો બુ જેહેલ જાયેં બુતકદે. — ફર્ક બેહદ ઇનકે જાનેમેં રહે
બુ જેહેલ ને મુસ્તુફા મંદિર ગયા — પણુ જવામાં બંનેના ફેરજ ખરા

૧૧૭૮

ઈં દર આયદ સર નિહન્દ આંરા બુતાં — વાં દર આયદ સર નિહદ ચું ઉમ્મતાં
વો જબ આયેં ઇનકો બુત સિજદા કરે, — યે જબ આયે બુતકે આગે સર રખે
આવ્યા તો મુર્તિએ દંડવત કર્યા. — તે ગયો તો મુર્તિને દંડવત કર્યા

૧૧૭૯

નકશ બર દીવાર મિસ્લે આદમસ્ત — બિનગર અઝ સુરતચે ચીઝ ઉરા કમઅસ્ત
મિસ્લે આદમ નકશ હે દીવાર પર, — દેખ સુરતસે કમી ઈસ્મેં મગર
ભીંત પર માણુસનું દોર્યું ચિત્ર છે, — જીવ વિણુ એમાં કસર શી છે કહે

૧૧૮૦

જાં કમઅસ્ત આં સુરતે બેતાબ રા, — રવ બજુ આં ગવહરે નાયાબ રા
જાન કમ હે સુરતે બેતાબકી, — કર તલાશ ઇસ ગવહરે નાયાબકી
જીવ નવ જાણો તમે જે રૂપમાં — સાચું મોતી તે નહીં પણ કાંકરા

૧૧૮૧

શુદ સરે શેરાને આલમ જુમલા પસ્ત — ચું સગે અસહાબ રા દાદન્દ દસ્ત
હર તરફ શેરોંકી ગરદન ઝુક ગઇ, — જબ સગે અસહાબકો ઇઝઝત મીલી
જગમા સિંહોનુ ન કયમ માથું ઝુકે, — મિત્રતા અસહાબ સગથી રાખે તે

૧૧૮૨

ચે ઝિયાનસ્ત તશ અઝાં નકશે નુફુર, — ચુંકે જાનશ ગર્ક શુદ દર બેહરે નુર
ઉનકી શકલ અચ્છી નથી તો કયા હુવા, — જાનતો થી એક ભુકઆ નુરકા
રૂપથી ખોટો છે તો પણ હાણુથી, — જીવે તેનો નુરનો દરિયો નકી

૧૧૮૩

વસ્ફે સુરત નીસ્ત અંદર જામહા, — આદિલો આદિલ બુવદ દર નામહા
વસ્ફે સુરત હે લિબાસે ઝાહેરી, — આદિલો આલિમ હી કી હે ઝિંદગી
રૂપનીય સ્તુતી લેખણુમાં નથી, — ન્યાયી ને વિદ્વાન કાગળમાં સહી

૧૧૮૪

આલિમો આદિલ હમા માઅનીસ્ત બસ, — કસ નયાબી દર મકાનો પેશો પસ
આલિમો આદિલહેં મઆની ઓર બસ, — હે મકાં જીસકા ન કોઇ પેશો પસ
ન્યાયી ને વિદ્વાન સઘળું અર્થ માં, — સ્થાન વાસી જાણે શી રીતે ભલા

૧૧૮૫

મી ઝનદ બર તન ઝે સુએ લા મકાં, — મી ન ગનજદ દર ફલક ખુરશીદે જાં
લાં મકાંસે હે તનોં પર ઝુ ફિશાં, — કયા સમાતા ચર્ખ મેં ખુરશીદ જા.
લા મકાંથી ગુપ્ત તનમાં આવે તે, — નભ માં સુરજ જીવન માએ ખરે

૧૧૮૬

ઇ સખુન પાયાં ન દારદ ગોશ દાર, — ગોશ સુએ કિસ્સએ ખરગોશ દાર
ઇનતિહા ઇસ બાતકી આખર કહાં, — ખેર અબ ખરગોશકી સુન દાસ્તાં
અંત નવ આ વાતનો જાણે કદા, — સસલાનો કિસ્સો ફરી સુણજે જરા

(૫૮)

તે જનાવરોએ કહ્યું કે હે મુર્ખ અમે જે કહીએ છીએ તે કાન દઇને સાંભળ. તું સસલું છે તો પોતાને સસલુંજ સમજ, શેખી ન માર. તારા જેવું તુચ્છ પ્રાણી આવી બડાઈ મારે છે જે મોટાં મોટાં પ્રાણીઓના મનમાં પણ આવતી નથી, તું ઘણોજ ગર્વિષ્ટ

છે અથવા અમારી કજા છે જે સસલાના રૂપમાં અમારી પાછળ પડી છે. તેણે કહ્યું કે હે મિત્રો મને ખુદાએ એક પ્રેરણા કરી છે તે મારા જેવા નબળાને એક યુક્તિ સુઝાડે છે. શું તમે જાણુતા નથી કે ખુદાએ મધમાખને કેવો હુનર શીખવ્યો છે કે તેવો હુનર સિંહ ને રોઝ જેવા પણ જાણુતા નથી. તે મધપુડાનાં ખાના કેવી રીતે મધથી ભરે છે. અને એ વિદ્યાનું દ્વાર કેવી રીતે તેના ઉપર ખોલ્યું છે. તેમજ રેશમનો કીડો જેવું રેશમ બનાવે છે તેવું શું કોઇ હાથી બનાવી શકે છે? માણુસને જુઓ કે તેણે ખુદાની પાસેથી વિદ્યા શીખીને સાતમા આકાશ સુધી વિદ્યાનો પ્રકાશ એવો તો ફેલાવ્યો કે ફરિશ્તાઓનું નામ મટાડી દીધું માટે જે ખુદાની કુદરતમાં શંકા કરે છે તે આંધળો છે. જુઓ કે હજારો વરસ જેણે ભક્તિ કરી છે એવા શેતાને જ્યારે આદમને નમન કર્યું ત્યારે તે બળદ જેવો મુર્ખ ગણાયો ને તેના મોં ઉપર ખરતા તારા રૂપી છીંકી બાંધી કે આકાશ પર જઇને ફરિશ્તાઓ પાસેથી ખુદાની વિદ્યા ચોરતો હતો તે ચોરી શકે નહિ એવીજ રીતે જેમની વિદ્યા જાહેરદારીની છે તેમને માટે તેમની વિદ્યા પણ છીંકી રૂપ છે કે ખુદાના ઉચ્ચ તર વિદ્યા રૂપી દુધ પી શકે નહિ તેની વિદ્યાનું એક ટીપું અંતઃકરણની છીપમાં પડયું કે મોતી થઇ ગયું જાણવું, એવો મોતી આકાશમાં એ નથી ને સાગરોમાંએ નથી જો કે રત્નાકરમાં તો અસંખ્ય મોતી છે તો હે જાહેરદારીને પુજનાર તું આ જાહેરના રૂપની ક્યાં સુધી પુજા કરીશ. તારો જીવ આ મિથ્યા જીવથી છુટતો નથી રૂપથી માણુસ માણુસ થતો નથી જો એમજ હોત તો હઝરત રસુલે ખુદા (સ. અ.) અને અબુ જહલ સમાન હોત. હજરત રસુલે ખુદા (સ. અ) ને અબુજહલ બન્ને બુતખાનામાં ગયા હતા પણ બંનેના જવામાં મોટો ફેર છે. હઝરત મંદિરમાં ગયા તો મુર્તિઓએ આપને નમન કર્યું ને બુજહલ મંદિરમાં ગયો તો સેવકની પેઠે મુર્તિઓને નમન કર્યું. ભીંત ઉપર માણુસનું ચિત્ર હોય છે તે બરાબર માણુસને મળતું હોય છે તેમાં શું નથી હોતું! ફક્ત એક જીવની કસર હોય છે એવીજ રીતે જેણે ખુદાની ઓળખાણ રૂપી અર્થ જાણ્યો નથી તે પણ નિર્જીવ છે. માટે તું તારૂં કામ કર ને તે દુર્લભ મોતી રૂપ અર્થને શોધ, તું જોકે અરહામે કહફના કુતરાને એવી શક્તિ આપી હતી કે આખી દુન્યાના સિંહોએ તેની આગળ માથુ નમાવ્યું તો તે કુતરાને પોતાની નઠારી સુરતથી શું નુકશાન થયું? કેમકે તેનો જીવ નુરના સાગરમાં ડુબેલો હતો. સારો પોશાક પહેરવાથી રૂપાળા દેખાય પણ એ ખરી સુંદરતા નથી. પણ પુસ્તકોમાં વિદ્વાન ને ન્યાયીના નામથી ખ્યાતિ થાય તે ખરૂં સૌંદર્ય છે તો આ વિદ્વાન ને ન્યાયી એ અર્થ છે એનું કોઇ ખાસ સ્થાન નથી અથવા એ કોઇની આગળ કે પાછળ નથી. પણ તને એ ગુપ્તમાં મળશે એ ખુબી ખુદાએ બખ્શેલી સ્વભાવિક છે ઉદ્યમથી આવેલી નથી. લા મકાનની તરફથી આ વિશેષતા શરીરની તરફ આવે છે જેની મોટાઇ અને પ્રકાશથી જીવ રૂપી સુર્યનો આકાશમાં પણ સમાવેશ થઇ શકતો નથી એ વાતો તો એવી છે જેનો અંત નથી માટે તે સસલાની વાર્તા સાંભળ પણ તારો કાન કે જે ગધેડાના કાન જેવા છે તે વેચી નાખીને બીજા કાન ખરીદ કર કેમકે આ વાત લંબકર્ણો જેવા કાનવાળા સાંભળી શકતા નથી.

સસલાની અક્કલમંદી ને બુદ્ધીની મોટાઇ ને લાભ વિષે

(૫૯)

૧૧૮૭

ગોશે ખર બ ફરોશો દીગર ગોશ ખર, કીં સખુન રા દર નયાબદ ગોશ ખર
બેચ દે યે કાન લે લે દુસરે, ગોશ ખર કિસ તરહા યે બાતેં સુને
કાન તારા વેચી બીજા કાન લે, કાનં ખર ના વાત નવ આં સાંભળે

૧૧૮૮

રવ તો રૂબા બાઝીએ ખરગોશ બીં, મકો શેર અંદાઝીએ ખરગોશ બીં
દેખ હિલા સાઝીયાં ખરગોશ કી, દેખ શેર અંદાઝીયાં ખરગોશ કી
બિલ્લી સમ ચાલાકી તું સસલાની જો, સિંહ પકડવાની તું યુક્તિ પેખ તો

૧૧૮૯

ખાતિમે મુલ્કે સુલયમાનસ્ત ઇલ્મ, જુમલા આલમ સુરતો જાનસ્ત ઇલ્મ
ખાતિમે મુલ્કે સુલયમાં ઇલ્મ હે, સબ જહાં સુરત હે ઓર જાં ઇલ્મ હે
છે સુલેમાં મોહોર તે વિદ્યા ખરી, રૂપ છે વિદ્યા ને તે જીવજ નહીં

૧૧૯૦

આદમી રા ઝીં હુનર બીચારા ગશ્ત, ખલ્ક દરિયા હાવ ખલ્કે કોહો દશ્ત
ઇસ હુનરસે, આદમી કે હેં ગુલામ, દશ્ત ઓર કોહોસાર ઓર દરિયા તમામ
આદમીની વિદ્યાથી આજિઝ થયાં, સૃષ્ટી, દરીયા, પર્વતો, જંગલ બધાં

૧૧૯૧

ઝુ પલંગો શેર તરસાં હમચુ મુશ, ઝુ શુદા પિન્હાં બ દશ્તો કોહ વુહુશ
મિસ્લે ચુહે કે હે લરઝાં ઇસસે શેર, છિપતે હેં કોહો બિયાબાંમે દિલેર
સિંહ ને ચિતા ચુહાની પેઠે બીએ, ને શિકારી જાનવર વનમાં ફરે

૧૧૯૨

ઝુ પરીઓ દેવ સાહલહા ગિરફ્ત, હર યકે દર જાએ પિન્હાં જા ગિરફ્ત
સબ કનારા કશ હુએ દેવો પરી, ઇખતિયાર એક એકને કી પોશી દગી
દેવને પરીઓ એ છુપાઇ ગયાં. વિદ્યાથી નાસીને એકાંતી થયા

૧૧૯૩

આદમીરા દુશ્મને પિન્હાં બસેસ્ત, આદમીએ બા હઝર આકિલ કસેસ્ત
આદમી કે હેં છુપે દુશ્મન બોહોત, આદમી ખીંચે રહે દુશ્મન બોહોત
આદમીના ગુપ્ત દુશ્મન છે બહુ, બીક જેને છે તે બુદ્ધિમંત ખરૂં

૧૧૯૪

ખલ્ક ખુબો ઝશ્ત હસ્ત અઝમા નિહાં, મી ઝનદ બર દિલ બહર દમ કોબશાં
હમસે પોશીદા હે ખલ્ક અચ્છી બુરી, જીસ્કે ડરસે દિલમેં હયબત હે બડી
ગુપ્ત અમથી સારા ખોટા છે ઘણાં, દ્રષ્ટિ તેઓની અમારા પર સદા

૧૧૯૫

બેહરે ગુસ્લ અર દર રવી દર જુયબાર, બર તુ આસેબે ઝનદ દર આબખાર

ગુસ્લ કો જાયે કનારે જુયબાર, ઔર કોઇ આસેબદાં દે જાગે ખાર

જો નદીએ જાય કરવા સ્નાન તુ, પાણીમાં કાંટાથી દુઃખ થાએ ખરૂં

૧૧૯૬

ગરચે પિન્હાં ખારદાર આબસ્ત પસ્ત, ચું કે દર તુમી ખલદ દાની કે હસ્ત

ગોકે હે પાની મેં કાંટા તેહ નશીં. જબ ચુભાતો આ ગયા તુજકો યકીં

ગુપ્ત જો કે કાંટો પાણીમાં રહે, પગમાં ભોંકાયે તો જાણે તું ખરે

૧૧૯૭

ખાર ખારે હિસ્સ હાએ વસ વસા, અઝ હઝારાં કસ બુવદ ને યક કસા

ખાર હિસ્સો વસ વસા કે બરમલા, સોકો જાનિબસે હેં એક જાનિબસે કયા

ધાસ્તી ચિંતા ને ફિકરો એહવી, સેંકડો માણુસને માટે છે ધડી

૧૧૯૮

બાશ તા હિસ હાએ તો મબદલ શવદ, તા બ બીની શાનો મુશકિલ હલ શવદ

હિસ બદલ જાએ તેરી તું સબ્ર કર, તાકે તેરી મુશકિલેં હોં સેહેલ તર

લાગણી બદલાઇ જાઓ તાહરી તો આ વસ્તુ તુજને દેખાએ ખરી

૧૧૯૯

તા સખુન હાએ કયાં રદ કરદઇ, તાં કયાંરા સરવરે ખુદ કરદઇ

તુને કિનકી ગુફતુગુ કો રદ કિયા, કિનકો આકા કર લિયા ખુલ જાયગા

છોડી સંગત બુદ્ધિવાનોની જો તેં, મુર્ખની સેવા કબુલી લીધી તેં

(૫૯)

હવે ચાલ તે સસલાના દાવ પેચ જો કે એવડા મોટા સિંહનો તેણે શી રીતે નાશ કર્યો. આ બધો પ્રતાપ વિદ્યાનો છે કેમકે વિદ્યા એ હઝરત સુલેમાન [અસ] ની અંગુઠી છે. જગત રૂપ છે ને વિદ્યા જીવ છે એથીજ આખા જગતના પ્રાણીઓ માણુસથી હારેલા છે. સિંહ વગેરે પણ એનાથી આજિજ થઇને ઉંદરની પેઠે પહાડોમાં ભરાઇ ગયા છે ને દેવ તથા પરીઓએ નદીઓ ને સાગરો પર મુકામ કર્યો છે એવી રીતે માણુસોના દુશ્મન અસંખ્ય છે પણ જે માણુસ સાવધાન રહે છે તે બુદ્ધિશાળી છે ધણાક સારા નરસા પ્રાણીઓ અમારાથી ગુપ્ત છે જેથી અમને એક ફિકર પેદા થાય છે દાખલા તરીકે પાણીમાં નાહવા ઉતરીએ છીએ તો તેમાં કાંટા છુપાએલા છે જો કે કાંટો એક નજીવી વસ્તુ છે પણ જ્યારે ભોંકાય છે ત્યારે પીડા થાય છે. એવીજ રીતે વહેમ, શંકા, વસવસો એવા છુપાએલા છે કે તે પણ માણુસને નડે છે તે તેના શતરૂ છે માટે તું હુસ્યાર થા કે તારી લાગણીઓ બદલાય ને તું તારા શતરૂઓને ઓળખી શકે. તેં તારા મિત્રોનું કહ્યું માન્યું નથી તે કાંટા રૂપી શતરૂઓને સરદાર ગણ્યા છે, ને તેમના કહેવા પ્રમાણે ચાલ્યો છે.

સસલાના મનની વાત જાણવા માટે પ્રાણીઓની કોશિશ.

(૬૦)

૧૨૦૦

બાઅદ અઝાં ગુફતન્દ કયે ખરેગોશે ચુસ્ત, દરમીયાં નેહ આનચે દર ઇદરાકે તુસ્ત
ફિર કહા અયે ચુસ્ત ખરગોશ અબ બતા, જો તેરે દિલમેં હે કેહદે બરૂમલા
બોલ્યા સૌ સસલાને કે હે જાણકાર, કહીદે તું આ યુક્તિની મતલબ લગાર

૧૨૦૧

અય કે બા શેરે તુ દર પેચીદઇ, બાઝ ગો રાયે કે અંદેશી દઇ
શેરસે ઉલઝાવ પેદા કર લિયે, અયસે અંદેશે હેં કયા દિલમેં તેરે
બાથ તેં જે સિંહની સાથે બીડી છે, ફાયદા એમાં કયા છે તે કહે

૧૨૦૨

મશવીરત ઇદરાકો હુશીયારી દહદ, અકલહા મર અકલ રા યારી દહદ
મશ્વીરતસે બઢતી હેં હુશીયારીયાં, અકલકો દેતી હેં અકલેં યારીયાં
લઇએ મત બીજાના હુશીયારી વધે, બુદ્ધિને બુદ્ધીથી લાભજ થાય છે,

૧૨૦૩

ગુફત પયગમ્બર બકુન અયે રાય ઝન, મશવરત કલ મુસતશારો મોઅતમન
મશ્વિરા કર સુન પયમ્બરકા સખુન, મશવિરત હે મોઅતંબિર ઓર મોઅતમન
બોલ્યા પયમ્બર કરો હે સર્વ જન મસલેહત કલ મુસતશારો મોઅતમન

૧૨૦૪

કવલે પયગમ્બર બજાં બાયદ શનુદ, બાઝ ગો તા ચીસ્ત મકસુદે તો ઝુદ
કવલ પયગમ્બરકા તુને સુન લિયા, જલ્દ કેહ દે અબ તેરા મકસદ હે કયા
માન પયગમ્બરનું કહેવું મન થકી, તારી ઇચ્છા હોય તો તું દે કથી

(૬૦)

પછી તે પ્રાણીઓએ પુછયું કે હે સસલા તેં શી યુકિત શોધી કાઢી છે તે કહે. તું સિંહનો મુકાબલો કરવા તૈયાર થયો છે એ માટે તેં શી તૈયારી કરી છે. તને લાયક છે કે અમારી સાથે પણ એ વિષે વાતચીત કરી લે કે જેથી તારી હુશ્યારી વધે. એક બુદ્ધિમાં ઘણી બુદ્ધિઓની મદદથી વધારો થાય છે. હઝરત રસુલે ખુદા (સ. અ.) એ ફરમાવ્યું છે કે કોઇ કામ માટે તજવીજ કરો તો બીજાથી પણ સલાહ લો ને તે સલાહ અમાનતદાર પાસેથી લેવી જોઇએ તારે પણ એ હદીસ માનવી જોઇએ.

સસલે પોતાના મનની વાત પ્રાણીઓથી છુપાવી રાખી

(૬૧)

૧૨૦૫

ગુફ્ત હર રાઝે ન શાયદ બાઝ ગુફ્ત   જુફ્ત તાક આયદ ગહે ગેહ તાક જુફ્ત
બોલા હે અફ્શાયે રાઝ ઇસ વક્ત શાક   તાક જુફ્ત આયે કભી કેહ જુફ્ત તાક
બોલ્યો તે કે ભેદ નવ કહેવો કદી   બેકી એકી થાય એકી બેકી થી

૧૨૦૬

અઝ સફા ગર દમ ઝની બા આઇના   તીરા ગરદદ ઝુદ બા મા આઇના
દેખેગા ગર મારકર ફુંક આઇના   ધુંધલા હો જાયગા આઇના તેરા
જો સફાઇ માટે ફુંકે આરસી   તેથી મેલી થાય તે શ્વાસે નકી

૧૨૦૭

દરબયાંને ઇં સેહ કમ જુંબાં લબત,   અઝ ઝહાબો અઝ ઝહબ વઝ મઝહબત
તીન બાતોંકો છુપા મુમકિન હો ગર,   મઝહબો રાહે સફર ઓર માલો ઝર
નવ કરો આ ત્રણે વસ્તુનું બિયાન,   ધર્મ દવલત ને સફરનું હે જુવાન

૧૨૦૮

કીં સેરા ખસ્મસ્ત બિસયારો અદુ,   દર કમીનત એસતદ ચું દાનદ ઉ
દુશ્મન ઇન તીનો કે હેં વાં બે શુમાર,   સાઝિશેં સુન કર કરેંગ હોશિયાર
દુશ્મનો આ ત્રણના જગમાં છે ઘણા,   ઘાતમાં આ ત્રણની છે તેઓ બધા

૧૨૦૯

વર બ ગોની બા યકે ગો અલ વિદાઅ   કુલ્લો સિર્રીન જા વઝલ ઇસનેન શાઅ
બાત કેહદી એકસે ઓર બસ બઢી,   બાત હોંઠોં સે ગઇ કોઠો ચઢી
જો કહેતુ એક જણથી અલ વદાઅ,   કુલ્લો સિર્રીન જા વઝલ ઇસનેન શાઅ

૧૨૧૦

ગર દો સેહ પરિન્દા રા બંદી બહમ,   બરઝમીં માનન્દ મેહબુસ અઝ અલમ
તુ અગર દોતીન પકડે જાનવર.   ઓર કરે પાબંદ ફરશી ખાક પાર
બાંધીએ બે ત્રણ જો પક્ષી સાથમાં   થઇ રહે કેદી ન ઉડે તે કદા

૧૨૧૧

મશાવરત દારન્દ સર પોશીદા ખુબ   દર કિનાયત બા ગલત અફગન મશુબ
મશાવરા વો અપના રખતે હેં નિહાં   કર કે દિલકા ભેદ નાદાં પર અયાં
રાખીએ પોતાનો મત છાનો સદા   તે ઇશારા પણ ગલત કરવા ભલા

૧૨૧૨

મશાવરત કરદે પયગમ્બર બસ્તા સર   ગુફ્તા ઇશાનશ જવાબો બે ખબર
મશાવરત કરતેથે છુપ કર મુસ્તુફા   હોતાથા મખફી જવાબ અસહાબકા
ગુપ્ત કરતા ગોષ્ટી નબીઓ તમામ   બે ખબર થઇ આપતા ઉત્તર સહાબ

૧૨૧૩

હર બિસાલે ગસ્તા ગુફ્તે રાયેરા, તા ન દાનદ ખસ્મ સર અઝ પાયેરા
રખતે થે જિન્હાં મિસલમેં રાયે કો, તા ન દુશ્મન કો પતા મઅલુમ હો
કહેતા મત પોતાનો તે દ્રષ્ટાંતમાં, કે ન જાણે ભેદ શતરૂ તેહના

૧૨૧૪

ઉ જવાબે બેશ બગિરફ્તે અઝુ વઝ સવાલશ મી ન બુરદે ગેર બુ
લેતેથે અપના જવાબ અય ખુશ ખિસાલ ગેર સુન સકતા નથા કોઇ સવાલ
લેતા ઉત્તર તેઓથી રૂડો તેઓ પ્રશ્નથી બીજો ન સમજે મામલો

૧૨૧૫

ઈં સખુન પાયાં ન દારદ બાઝગર્દ, સુએ ખરગેશે દિલાવર તા ચે કર્દ
ખત્મ યે બાતેં ન હોગી દોસ્તો, હાલ ખરગોશે દિલાવર કા સુનો
લાંબું આ વર્ણન છે તું પાછો ફરી વાત કર પાછી શરૂ સસલા તણી

(૬૧)

સસલે કહ્યું કે દરેક ભેદ જાહેર કરવો ન જોઈએ. કેમકે તેનું પરિણામ સારૂં આવશે નહિ. ઘણી વખત જોઇએ છીએ કે એકી બેકી રમનાર બેકી ચાહે છે ને એકી નીકળે છે. ને એકી ચાહે તો બેકી નીકળે છે, ગમે તેટલી સફાઇથી આરસી ઉપર શ્વાસ નાંખો પણ તે મેલીજ થશે, હઝરત રસુલે ખુદા (સ. અ.) નું ફરમાન છે કે સફર; ધર્મ અને ધનને ગુપ્ત રાખો કેમકે એના શતરૂઓ ઘણા છે. જો દાવ ફાવે તો હરકત કરવા તઇયાર રહે છે એ વાત કોઇને મિત્ર સમજીને કહેતા નહિ તું એમ ન સમજીશ કે વાત એ છાની રાખશે. એની મારફતે તો એ જગતમાં ફેલાઇ જશે. જો બે ત્રણ કેદીઓને પકડીને એક સાથે જમીન પર ફેકીએ તો જો કે તેઓ અંદર અંદર એક બીજાની વાત જાણે છે પણ બીજા લોકો એમના હકીકતથી વાકિફ થશે નહિં એવીજ રીતે ઇશારામાં વાતો ન કર કેમકે તું કોઇને કહીશ ને બીજો કાંઇ બીજું સમજશે. હજરત રસુલે ખુદા જે વાત કરતા હતા તે પણ એવી રીતે પરદામાં કરતા હતા તેઓ સલાહ કારોને દ્રષ્ટાંતના સાથે કહેતા હતા કે દુશ્મન તેથી જાણીતા થાય નહિ. તે પોતાના સવાલનો જવાબ આપથી સાભળતો હતો પણ બીજો માણસ સમજી શકતો નહિ. આ વાત બહુ લાંબી છે. માટે સસલાએ શું કર્યું તેનું હવે વર્ણન કર.

સસલે સિંહની સાથે દગો કર્યો ને તેને ઠેઠ પહોંચાડયો.

(૬૨)

૧૨૧૬

હાસિલ આં ખરગોશ રાયે ખુદ ન ગુફ્ત મક્ર અંદેશીદ બા ખુદ તાકો જુફ્ત
અસ્લ ગરઝ ખરગોશને બોલા ન રાઝ અપને દિલમે મક્ર સોચે હિલા સાઝ
સસલાએ વિચાર તો કહયો નહીં એકી બેકીનો દગો ગોઠવ્યો સહી

૧૨૧૭

બા ચુહુરા અઝ તેઝ બદ ન કુશાદ રાઝ
સિર્રે ખુદ બા જાને ખુદ મી રાંદ બાઝ
કુચ્છ નખચીરોં સે ખોલા આપના રાઝ
ઔર રહા વો ભેદ કેહ દેને સે બાઝ
ગુપ્ત મિત્રોને કહી નવ ગોડવણ
રાખી મનની વાત મનમાં તેણે પણ

૧૨૧૮

સાઅતે તાખીર કર્દ અન્દર શુદન,
બાઅદ અઝાં શુદ પેશે શેરે પંજાઝન
જાનેમેં પહેલે તો કુચ્છ તાખીર કી,
ઔર ફીર પહોંચા ગુફામેં શેરકી
મોડો ઘરથી નીકળ્યો જાણીને તે
તેથી મોડો પહોચ્યો સિંહ પાસે ખરે

૧૨૧૯

ઝાં સબબ કાંદર શુદન વામાંન્દ દેર
ખાકરા મી કન્દેમી ગરરીદ શેર
ચું કે આનેમેં હુઈથી દરકે દેર
ખાક ઉડાકર કર રહાથા શેર શેર
પહોંચવામાં તેને જે મોડું થયું
ધુળ ઉડાડે બુમો પાડે સિંહ બહુ

૧૨૨૦

ગુફ્ત મન ગુફતમ કે એહદે આં ખસાં
ખામ બાશદ ખામો સુસ્તો ના રસાં
કેહ રહાથા મેં ન કેહ્તાથા કરાર
ઇન કમીનોંકા ન હોગા ઉસ્તવાર
કહેતો તે કમજાત લોકોના કરાર
કાચા હોયે છે ન દ્રઢતા પણ લગાર

૧૨૨૧

દમ દમા ઈશાં મરા અઝ ખર ફિગન્દ,
ચંદ બ ફરેબદ મરા ઈં દેહેર ચંદ
મક્રસે ઉનકે હુવા મેં ના શકેબ,
યે જહાં કબ તક મુઝે દેગા ફરેબ
દીધું દુઃખ ને દાધો આ પૂરો દગો,
ઠગશે કયાં સુધી મને આ દુશ્મનો

૧૨૨૨

સખ્ત દર માન્દ અમીરે સુસ્ત રીશ,
ચું ન પસ બીનદ ન પેશ અઝ એહમકીશ
આજિઝ આતા હે અમીર એક રોઝ બસ.
જો હિમાકત સે ન સોચે પેશો પસ
મુર્ખ જે સરદાર તે આજિઝ રહે,
આગું પાછું નવ જુએ નાદાન તે

૧૨૨૩

રાહ હમવારસ્ત વ ઝેરશ દામ્હાસ્ત
કહેત માઅની દરમીયાને નામ્હાસ્ત
રાહ હે હમવાર ઔર નીચે હેં દામ
માઅરેફત કા કહેત હે મશહુર આમ
રસ્તો ચોકખો જાળ તેમાં પાથરી
અર્થનો છે કાળ ગ્રંથોમાં નકી

૧૨૨૪

લફઝહા વ નામહા ચું દામ્હાસ્ત
લફઝે શીરીં રેગે આબે ઉમરે માસ્ત
જા બજા લફ્ઝોં કે ઔર નામોં કે દામ
રેગે આબે ઉમ્ર મેં અય ખુશ કલામ
શબ્દ ને કાગળ ને જાણી જાળ છે
શબ્દ મીઠા રેત, પાણી વય ખરે

૧૨૨૫

ઉમ્ર ચું આબસ્ત વક્ત ઉરા ચુ જુ
ખલ્ક બાતિન રેગ જુએ ઉમરે તુ
ઉમ્ર પાની વક્ત નદી જાન લે
ખલ્ક બાતિન રેત ઉસકી માન લે
પાણીને ત્રુ કાળ નાળું લે ગણી
જુઠી સૃષ્ટી, રેતી આયુષ્ય નાળાની

૧૨૨૬

આં યકે રેગે કે જોશદ આબ અઝુ
રેત હે એક જીસ સે જોશાં આબ હે
એક રેતીમાંથી પાણી નિકળે

સખ્ત કમયાબસ્ત રવ આં શા બ જુ
ઢુંઢ ઉસે તું વો બોહાત કમયાબ હે
ને ઘણું ઉત્તમ તે પાણી જાણી લે

૧૨૨૭

મગ્બએ હિકમત શવદ હિકમત તલબ
ઘર બને હિકમતકા હર હિકમત તલબ
નાળું હિકમતનું જે હિકમત ચાહે તે

ફારિગ આયદ ઉ ઝે તેહસીલો સબબ
હો કે બે પરવાગે તેહસીલો સબબ
નવરી કેળવણી જે કારણથી બને

૧૨૨૮

હસ્ત આં રેગ અય પિસર મરદે ખુદા
અય પિસર વોહ રેગ હે મરદે ખુદા
રેતી તે હે ભકત જનો તું જાણજે

કો બહક પેવસ્તો અઝ ખુદ શુદ જુદા
ખુદ સે જો હો કર જુદા હક સે મિલા
કે મળ્યા હકથી ને ટેકો અન્ય છે

૧૨૨૯

આબે અઝબે દીં હમી જોશદ અઝુ
આબે દીં જોશાં હે ઇસસે ખુશ સિફાત
પાણી જારી ધર્મનું તેઓથી થયું

તાલિબાંરા ઝુ હયાતસ્તો નુમુ
ઇસરો તાલિબકા નુમુ હે ઔર હયાત
ઇચ્છાવાળા તેથી જીવે જાણ તું

૧૨૩૦

ગયરે મર્દે હક ચું રેગે ખુશ્ક દાં
ગેર મર્દે હક કો રેગે ખુશ્ક જાન
રેતી સુકી હકના જે બંદા નથી

કાબે ઉમરત રા ખુરદ ઉ હર ઝમાં
ઉમ્ર તેરી વો ઘટાતા હે હરઆન
પાણી ખેંચે તે તો તુજ આયુષ્યથી

૧૨૩૧

તાલિબે હિકમત શવ અઝ મર્દે હકીમ
તાલિબે હિકમત હો દાના મર્દસે
રાખ ડાહ્યા લોકોથી હિકમતની આશ

તા અઝુ ગરદી તો બીનાઓ અલીમ,
તાકે તુજકો ઇલ્મ ઓર દાનિશ મિલે
જોયા ડાહ્યો ને બને દાના તું ખાસ

૧૨૩૨

લવહે હાફિઝ લવહે મેહફુઝે શવદ
લવહે દિલ એક તખતીએ મેહફુઝ હો
લવહે હાફિઝ લવહે મેહફુઝી બને

રૂહે ઉ અઝ રૂહે મેહફુઝે શવદ
જાન ઇસકી રૂહસે મેહફુઝ હો
રૂહ તેની રૂહે મેહફુઝી બને

૧૨૩૩

ચું મુઅલ્લમ બુદ અકલશ ઝેઇબતિદા
ઇબતિદા મેં થા મુઅલ્લમ અકલથી
તેની બુદ્ધી આદિએ શિક્ષક હતી

બાદ અઝાં શુદ અકલે શાગીર્દે વરા
બાદ મેં શાગિર્દ ઉસકી હો ગઇ
શિષ્ય તેની તે પછી બુદ્ધિ બની

૧૨૩૪

અકલ ચું જીબરીલ ગોયદ એહમદા
અકલે કુલ જીબરીલ બોલે યા નબી
બુદ્ધિ જીબ્રાઇલ એહમદને કહે

ગર યકે ગામે ઝનમ સોઝદ મરા
મેં બઢું આગે તો જલ જાઉં અભી
એક કદમ આગળ વધું પાંખો બળે

૧૨૩૫

તુ મરા બુગઝાર અઝી પસ પેશીરાં   હદ્દે મન ઈં બુદ અય સુલતાને જાં
છોડીયે મુજકો તો બઢીયે બાદ અઝાં   બસ યેહી હદથી મેરી સુલતાને જાં
છોડ મુજને એકલો આગળ તું જા   મારી હદ છે અહીં સુધી કે બાદશા

.૨૩૬

હર કે માન્દ અઝ કાહેલી બે શુક્રો સબ્ર   ઉ હમી દાનદ કે ગીરદ પાયે જબ્ર
કાહેલી સે જો રહા બે શુક્રો સબ્ર   બસ યેહી સમઝ કે પકડે પાયે જબ્ર
બે સબર પણ ધૈર્ય આળસથી રહે,   ઝાલ્યો છે પગ ભાગ્યનો બસ તેહણે

૧૨૩૭

હર કે જબ્ર આવુર્દ ખુદ રનજુર કર્દ   તાં હમાં રનજુરીયશ દર ગુર કર્દ
જબ્ર જો કરતા હે ખુદ રનજુર હે   દફન હોને કે લિયે મજબુર હે
ભાગ્ય વાદી તો સદા ઉદાસ છે   જીવતો જાણે મયો ઉદાસી એ

૧૨૩૮

ગુફ્ત પયગમ્બરકે રંજુરી બલાગ   રંજ આરદ તાં બમીરદ ચું ચરાગ
કવલે પયગમ્બર યે હે ગર્કે મરઝ   ઝિંદગીકા ખ્વાર કરતા હે ગરઝ
બોલ્યા પયગમ્બર કે દિલગીરી બુરી   ઓલવી દે દીવા તે ઘડ્લી ઘડી

૧૨૩૯

જબ્ર ચે બુવદ બસ્તને ઇશકસ્તેરા   યા બ પેવસ્તન રગે બુગસસ્તે રા
જબ્ર હે ટુટે હુવેકા બાંધના   યા શિકસ્તા રગ પે ડોરા બાંધના
કર્મવાદી બાંધે સુકાં હાડકાં   તે કપાયેલી નસોને બાંધે વા

૧૨૪૦

ચું દરીં રેહ પાયે ખુદ બિશકસ્તઈ   બરકે મી ખન્દી ચો પારા બસ્તઈ
પા શિકસ્તા હે જો ઇસ રસ્તેમેં તુ   બાંધકર હંસતા હે કિસ પર પાઉં કો
તારો પગ ભાંગ્યો નથી જે વાટમાં   તો હસે છે બાંધીને પગ કેમ આ

૧૨૪૧

વાંકે પાયશ દર રહે કોશિશ શિકસ્ત   દર રસીદ ઉરા બુરાકો બર નિશસ્ત
સઈ મેં ટુટા જો પાયે ઇશતિયાક   બયઠને કો મિલ ગયા ફવરન બુરાક
જેનો પગ ઉદ્યમમાં ભાંગ્યો જાણજો   તો બુરાક આવ્યો છે, તે માટે ખરો

૧૨૪૨

હામિલે દીં બુદ ઉ મહેમુલ શુદ   કાબિલે ફરમાં બુદઓ મકબુલ શુદ
થા જો હામિલ હો ગયા મહેમુલ વો   થા જો કાબિલ હો ગયા મકબુલ વો
ધર્મધારક જે હતો રાજા થયો.   આજ્ઞાધારક હતો તે પ્રિય બન્યો

૧૨૪૩

તા કુનું ફરમાં પિઝી રફતે ઝે શાહ,   બાદ અઝાં ફરમાં રસાનદ બર સિપાહ
હર લિયા જીસ્ને ગવારા હુકમે શાહ,   હુકમ પર ઉસકે ચલેગી હર સિપાહ
આજ સુધી માનતો શાહનો હુકમ   દાસ સેના થઈ ગઈ હકની કસમ

૧૨૪૪

તા કુનુ અખ્તર અસર કરદે દરૂ
અખ્તર ઇસપર થા સિતારોંકા અસર
ગ્રહ બધા કરતા હતા તેને અસર

બાદ અઝાં બાશદ અમીરે અખ્તર ઉ
અબ વો હે તારોંકા હાકિમ સરબસર
તે ગ્રહનો શાહ થયો જાણો મગર

૧૨૪૫

ગર તુરા ઇશકાલ આયદ દર નઝર
યે અગર મેહસુસ હો દુશ્વાર તર
મારા કહેવામાં જો હોયે શક અગર

પસ તુ શકદારી દરાં શકકુલ કમર
કયા તો ફિર મશકુક હે શકકુલ કમર
આસ્થાથી જોઇલે શકકુલ કમર

૧૨૪૬

તાઝા કુન ઇમાં ન અઝ ગુફતે ઝબાં
તાઝા કર ઇમાન બાતેં છોડદે
તાજુ કર ઇમાન બોલ્યા વિણુ ભલા

અય હવાસે તાઝા કરદા દર નિહાં
હિર્સ તાઝા દિલમેં હે શાયદ તેરે
સ્વચ્છ વાયુ ને તુ રાખે ગુપ્તમાં

૧૨૪૭

તા હવા તાઝાસ્ત ઇમાં તાઝા નીસ્ત
હિર્સ તાઝા હે તો ફિર ઇમાં ગલત
જો હવા તાજી છે ઇમાં તાજું નહી.

ચુ હવા જુઝ કુફલે આં દરવાઝા નીસ્ત
યે હવા હે કુફલ દરવાઝા ફકત
તાળું છે દિલ પર હવા આ જાણવી

૧૨૪૮

કર દઇ તાવીલ હરફે બિકરા
કરતા હે તાવીલ કયોં કુરઆનકી
અવળા તુ કુરઆનના અર્થો કરે

ખેશરા તાવીલ કુન ને ઝિકરા
અપનીહી તાવીલ કર અય મુદ્દઇ
તુંજ ઉલટો કહે ન કંઇ કુરઆનને

(૬૨)

તે સસલાએ પોતાનો વિચાર જણાવ્યો નહિં એ રમત પોતેજ રમતો હતો એણે સિંહની પાસે જવામાં એક કલાકની વાર લગાડી તે પછી ગયો. ભક્ષને જતાં વાર લાગી તેથી સિંહ બુમો પાડવા લાગ્યો ને કહેવા લાગ્યો કે હું જાણતોજ હતો કે એ તુચ્છ લોકોના કોલકરાર ઉપર ભરોસો કરવો નહિ એમણે મારી સાથે દગો કર્યો એમ શુ કહું ! ખરૂં પુછો તો વખતજ એવો છે.

એવી રીતે જે બાદશાહ પોતાની મુર્ખાઇથી આગળ પાછળનો વિચાર નહિ કરે તે લાચાર થઇ જશે. ઘણી વખત એમ બને છે કે રસ્તો તો સપાટ હોય છે પણ તેની નીચે જાળ પાથરેલી હોય છે. એવીજ રીતે લોકોના નામે માં પણ આડંબર હોય છે કે ફલાણા મોટા મોટા મરતબા છે પણ જુઓ તો ખાલીખપ હોય છે, ફકત ફરેબની જાળ હોય છે એમની વાતો ને નામ અમારે માટે જાળ જેવા હોય છે. એમની મીઠી વાતો અમારી ઉપરના પાણી માટે રેતી રૂપ છે જે એને ચુસી લે છે. તારી ઉમર પાણીના પેઠે છે ને વખત નદીના પેઠે છે એ બન્ને પ્રવાહી છે તેમા તેમની ખોટી સફાતા જે તારી ઉમર રૂપી નદી માટે રેતી છે તેથી નદી પુરાઇ જાય છે હવે તારી ઉમર નકામી જવામાં શી કસર છે જે રેતીમાથી પાણી ઝરે છે તે તો દુર્લભ છે પણ પાણીને ચુસી લેનારી રેતી એટલે આવા ઠગબાજોના

તો ઢગલે ઢગલાં પડયા છે. માટે તું પહેલા પ્રકારની રેતીની શોધમાં જા કે તે રેતી ખુદાની હિકમતનું ઝરણુ છે તેનાથી હિકમત મેળવ એ રીતે તે માણસો છે જે ખુદાથી મળેલા ને પોતાથી જુદા છે. ને દીનનું મીઠું પાણી તેનાથી ઝરે છે. જેથી હાજતમદોને જિંદગી મળે છે ને વૃદ્ધિ થાય છે.

માટે હિકમતની ઇચ્છા હોય તો હકીમ પાસેથી મેળવજે તેથી તારી સ્મરણ શકિત લવ્હે મહફુજ થઇ જાય ને તારો આત્મા તેના આત્માથી સારો લાભ મેળવે. બધી ઇંદ્રિયો બુદ્ધિને તાબે છે એ સૌની સરદાર છે તે જીબ્રાઇલની પેઠે કહેશે કે હે મોહંમદ હવે આગળ જાઓ મારામાં શકિત નથી કે એક ડગલું પણ આગળ ભરૂં. જો આગળ જાઉં તો ખુદાના પ્રકાશથી બળી મરૂં માટે તમે અહીંજ છોડી મુકો. પણ જે લોકો સુસ્ત ને સુસ્તીથી બે ખબર છે તે કર્મનો પગ ઝાલે છે ને કર્મને આધીન થાય છે ને કહે છે કે અમારી કોઇ સઝા નથી ખુદા ચાહે તે થાય. તે પછી પોતાનો દુઃખ પર સબર ને તેની બક્ષીશોનો ઉપકાર કે જે બધું તેણે સરજયું છે તે કરતા નથી ને એમજ માની બેઠા છે કે અમારાથી કશું થવાનું નથી અમે નિરૂપાય છીએ જાણી જોઇને માંદા થઇ બેઠા છે ને એજ બીમારીથી કબરમાં પેસી જાય છે. કેમકે હજરતે ફરમાવ્યું છે કે જે કોઇ જાણી જોઇને પોતાની મુર્ખાઇથી બીમાર થઇ બેસશે તે બીમારજ રહેશે ને પછી દીવાની પેઠે ધીમે ધીમે હોલવાઇ જશે. હે કર્મવાદી તેં તારો પગ હાથે કરીને તોડયો છે જેનો પગ હુકમ કરતાં કરતાં ભાગ્યો છે તેને માટે તો બુરાક આવી છે ને તે તેના ઉપર સવાર થયો છે, પહેલાં તે હુકમ માનનારો હતો હવે તે હુકમ કરે છે. આજ સુધી ને બાદશાહનો તાબેદાર હતો હવે તેનો સેનાપતિ બન્યો છે આજ સુધી તારાઓની ગતિ તેને અસર કરતી હતી હવે ને બધા તારાઓનો સરદાર બન્યો છે જ્યાં સુધી તારા મનમાં શંકા છે ત્યાં સુધી તું શકકુલ કમરનો મોજેજો માનવાનો નથી. પણ શંકા મારો તો તેને માનીશ માટે તારા ઇમાનને દિલથી તાજું કર જીભે કહેવાથી કાંઇ લાભ નથી તારા ગુમમાં તો લાભ લાલચ ભરેલાં છે જ્યાં સુધી લોભ છે ત્યાં સુધી ઇમાન તાજું થશે નહિ કેમકે આ બાબતનું તાજુંજ જગતની માયા છે તું કુરાનના અર્થ તારી મરજી પ્રમાણે ન કર તેમાં તો જે કાંઇ છે તે બધું ખરૂં છે.

તુચ્છ માખીનો દાખલો.

(૬૩)

૧૨૪૯

બર હવા તાવીલે કુરઆં મી કુની
પસ્તો કઝ શુદ અઝ તુ માઅનીએ સની

એ તુફી તાવીલ ઓર કુરઆન કી
તુઝ કો માઅને સે હે એક શરમાંદગી

મરજી મુજબ અર્થ કુરઆંના કરે
અર્થ રોશન પણ ગતિ ભુંડી ખરે

૧૨૫૦

માંદ ઓહવાલત બદાં તુગ્રા મગસ
કો હમીં પિન્દાશ્ત ખુદરા હસ્ત કસ

હે તેરા બિલકુલ ઉસી મખ્ખી કા હાલ
મેં ભી કુચ્છ હું જો યે કરતી હે ખ્યાલ

માખીની પેઠે તો તારી છે ગતિ
કે તે જાણે મહ પોતાને નકી

૧૨૫૧

અઝ ખુદી સરમસ્ત અસ્તા એ શરાબ   ઝરરએ ખુદરા શમુર્દો આફતાબ
વો બેહેકતીથી ખુદીસે બે શરાબ   અપને ઝરરેકો સમઝકર આફતાબ
મદ્ય વિના મસ્ત તે તો થઇ ગઇ   છે તો રજકણ સમજે પોતાને રવિ

૧૨૫૨

વસ્ફે બાઝાં રા શનીદા દર ઝમાં,   ગુફતા મન ઉનકાએ વકતમ બે ગુમાં
ઉસને બાઝોં કી સુની થીં ખુબીયાં,   બોલી ઉનકાએ ઝમાં હું બે ગુમાં
બાજ પક્ષીનું જો વર્ણન સાભળ્યું   બોલી કે દુનિયામાં તો ઉનકા છું હું

૧૨૫૩

આં મગસ બર બરગે કાહો બોલે ખર   હમચો કશ્તીબાં હમી અફરાશ્ત ફર
બર્ગે કાહો બોલે ખર પર એક કર   મિસ્લે કશ્તી બાં હુમથી મફ્તખર
ઘાસ પર ખર મુત્રમાં તે બેસીને   જાણે છે હોડીમાં પોતે બેઠી છે

૧૨૫૪

ગુફ્ત મન કશ્તીએ દરિયા ખ્વાન્દા અમ   મુદ્દતે દર ફિક્રે આં મી માન્દા અમ
કશ્તીઓ દરિયાકા મેં સુનતીથી ઝિક્ર   એક મુદ્દતસે ચેહીથી મુઝકો ફિક્ર
બોલી તે સાગરને હોડીનું બ્યાન   સાંભળ્યું ને રહેતું તુ તેનું જ ધ્યાન

૧૨૫૫

ઈનક ઈં દરિયાઓ ઈં કશ્તીઓ મન   મર્દે કશ્તીબાંનો એહલે રાયો ફન
અબ યે દરિયા હે યે કશ્તી ઔર મેં   ઝાત કશ્તીબાં હે મેરી ઔર મેં
આ હવે સાગર, આ હોડીને આ હું   નાવિકોની પેઠે તેને ખેડું હું

૧૨૫૬

બર સરે દરિયા હમીરાંદ ઉ અમદ   મી નમુદશ ઈં કદર બેરૂં ઝે હદ
મારતીથી જલાવા વ શવકસે   બોલે ખર એક બેહેરથા ઉસકે લિયે
ચાટવા જાણે કે પોતે મારતી   મુત્ર તો વિશેષ તે જોતી હતી

૧૨૫૭

બુદ બેહદ આં ચમી નિસ્બત બદો   આં નઝર કો બીનદ ઊરા રાસ્ત ગો
બોલ કો સમજીથી દરિયા બિલ યકીં   દુરથી હક સે નિગાહે દુ-બીં
તેને તે દેખાતું તુ મુતર બહુ   પણ ન દેખાતું તું જોયું તે હતું

૧૨૫૮

આલમશ ચંદાં બુવદ કશ બી નશસ્ત   ચશ્મ ચંદીં બેહેર હમ ચંદી નશસ્ત
ઉસકી દુનિયા હે જ અંદાઝે નઝર   ઇતના હે દરિયા નઝર હે જીસ કદર
બુદ્ધિ તેની એટલી, જેટલી નજર   જેવી દૃષ્ટિ તેવો તો સાગર મગર

૧૨૫૯

સાહિબે તાવીલે ચું બાતિલ મગસ   વેહેમે ઉ બોલે ખરો તસ્વીરે ખસ
સાહિબે તાવીલ હે મિસ્લે મગસ   વહેમ ઉસકા બોલે ખર તસ્વીરે ખસ
અર્થ કુરઆંના જે બદલે મક્ષિકા   ઘાસ ચિત્રજ મુત્ર ખર છે ધારણા

૧૨૬૦

ગર મગસ તાવીલ બુગઝારદ બહાયે
છોડદે મખ્ખી અગર તાવીલ રાયે
જો ગુરૂ પર અર્થ છોડે મક્ષિકા

આં મગસ રા બખ્ત ગરદાનદ હુમાએ
ઇસ્કી ખુશ બખ્તી હુમા ઇસ્કો બનાયે
ભાગ્યથી માંખી બની જાયે હુમા

૧૨૬૧

આં મગસ ન બુવદ કશ ઈ ગેરત બુવદ
વો નહી મખ્ખી યે ગેરત જીસ્મેં હો
નહિતો માખી છેજ તે, જેને ન લાજ

રૂહે ઉ ને દરખુરે સુરત બુવદ
ક્યા ગરજ સુરત સે ઉસ્કી રૂહકો
આત્મા લાયક નથી તન તે જરાજ

(૬૩)

હે કર્મવાદી તું તો તારી ઇચ્છા પ્રમાણે કુરઆનના અર્થ કરે છે પણ તું વિચારતો નથી કે ગોઠવેલા અર્થ કેવા નઠારા ને અયોગ્ય હોય છે. તારી હાલત તો એવી છે કે એક માખી હતી જે પોતાને માણસની બરાબર સમજતી હતી ને વગર નિશાએ તે મસ્ત બની ગઇ હતી તે એક માંખ પણ પોતાને સુર્ય સમજતી હતી. ને કહેતી હતી કે જેમણે ઉનકાને ન જોયું હોય તે મને જુએ. એ માખ એક ઘાસના તણખલા ઉપર બેઠી. એ તણખલું ગધેડાના પેશાબમા ખનડાયલું હતું પણ તે એમ સમજતી હતી. કે હું હોડીમાં બેઠી છું. ને કેહતી હતી કે મે દર્યામા વહાણ હંકાર્યું છે. જુઓ આ જહાઝ છે, આ દર્યા છે અને હું નાખુદા છુ અર્થાત તે ગધેડાના પેશાબને દર્યો સમજી હતી જેવી રીતે હોડીને મુનરનો રેલો. એવીજ રીતે જગતની હાલત છે જેવી જેની નજર તેવુજ તેને દેખાય છે કેમકે જેની જેવડી આંખ તેને તેવડો દરીયો દેખાય જેઓ ખુદાને ઓળખે છે તેઓના ઓળખ ઘણી વિસ્તીર્ણ છે તેમની દ્રષ્ટિમાં તો આ જગત સ્વપ્ન છે. પણ જગતના લોભી માણસો જગતને વિસ્તીર્ણ જુએ છે કેમકે તેમની આંખ સાંકડી છે તેની સમજ એવી છે જેવું ગધેડાનું મુત્ર અને ઘાસનું તણખલું પણ જો એ માખી ખરો અર્થ સમજે તો હુમા થઇ જાય. એવીજ રીતે જે માણસોને અમે માખી જેવા કહીએ છીએ તે પણ જો પોતાને બદલી નાખે તો તે માખી નથી તેનો આત્મા ઉત્તમ છે.

સસલું મોડું આવ્યું તેથી સીંહ ક્રોધે ભરાય છે તે વિષે.

---

(૬૪)

૧૨૬૨

હમ ચું આં ખરગોશ કો બર શેર ઝદ
સેર કો ખરગોશ ને પહોંચાઇ ઝદ
સસલે જેવી રીતે સિંહને માર્યો

રૂહે ઉ કે બુદ અંદર ખુર્દ કદ
રૂહ ઉસ કી થી ન છોટી મિસ્લે કદ
તે શરીરને યોગ્ય આત્મા ક્યાં હતો

૧૨૬૩

શેર મી ગુફ્ત અઝ સરે તેઝીઓ ખશ્મ
શેર કેહતા થા બસદ જોશો ખરોશ
ગુસ્સે થઇને સિંહ તો કહેતો હતો

કઝ રહે ગોશમ અદુ બર બસ્ત ચશ્મ
દુશ્મન અંધા કર ગયે અઝ રાહે ગોશ
કાન ને રસ્તે મને અંધો કર્યો

૧૨૬૪

મકહાએ જખાયાનમ બસ્તા કર્દ, તેગે ચોબી શાં તનમરા ખસ્તા કર્દ
જખયુંકે મકને બાંધા મુઝે, તેગે ચોબીને કિયા બસ્તા મુઝે.
કર્મવાદીના દગાએ મારિયો, કાષ્ટ અસિએ મુજને તો ઘાયલ કર્યો.

૧૨૬૫

ઝીં સેપસ મન નશનવમ આ દમદમા, બાંગે દીવાનસ્તો ગોલાં આં હમા
અબ સુનુંગા મૈં ન ઉનકા ગલગલા, વો છલાવે ઓર શયતાં કી સદા
સાંભળું હું શી રીતે એમના દગા, ભુત પ્રેતોના આ શબ્દો જાણવા

૧૨૬૬

બરદરાં અય દિલ તુ ઇશાંરા મઇરત, પોસ્ને શાં બર કન કશાં જુઝપોસ્ત નીસ્ત
કર ન દેર અય દિલ તુ ઇનકો ફાડ ડાલ, ખાલહેં વો સિર્ફ ખીંચ ઉન સબકી ખાલ.
ફાડીખા એઓને ના કાંઇ કર વિચાર, ચામડી ઉતરડી નાંખીને તું માર

૧૨૬૭

પોસ્ત ચે બવદ ગુફ્ત હાયે રંગ રંગ, ચું ઝે રેહ બર આબ કશ નબુવદ દરંગ
ખાલ રંગા રંગ યે બાતેં હેં યાર, જયસે નકશે આબ હો ના પાયદાર
ચામડી છે એઓ વાતો પણ વિચિત્ર, લહેરો જાણે પાણીની હે મારા મિત્ર

૧૨૬૮

ઇ સખુન ચું પોસ્ત માઅની મગઝદાં, ઈં સખુન ચું નકશ માઅની હમચુ જાં
ખાલ હેં બાતેં તો માઅની મગઝ માન, નકશ હે હર બાત માઅની મિસ્લ જાન
ચામડી છે વાતો ગાભો અર્થ છે, અર્થ તો છે પ્રાણ વાતો રૂપ છે

૧૨૬૯

પોસ્ત બાશદ મગઝે બદરા અયબ પોશ, મગઝ નેકોરા ઝે ગેરત ગયબ પોશ
ખાલ હે હર મગઝે બદકી અયબ પોશ, મગઝ મરદે નેક કા હે ગયબ પોશ
ગુપ્ત વાતો ખોટા ગાભાની કરે, સારા ગાભાની છુપાવે એબને

૧૨૭૦

ચું કલમ અઝ બાદ બુદ દફતર ઝેઆબ, હર ચે બિનવીસી ફના ગરદદ શિતાબ
જબ હવાહો ખામા ઓર દફતર હો આબ જો તુ લિખખેગા મિટેગા વો શિતાબ
પાણી છે કાગળ હવા જાણે કલમ. જે લખે તે તો અરે બસ એક દમ

૧૨૭૧

નકશ આબસ્ત અર વફા ખ્વાહી અઝાં. બાઝ ગરદી દસ્ત હાએ ખુદ ગઝાં
નકશે આબી મેં વફાદારી કહાં હાથ કાટેગા તુ અપના બાદ અઝાં
ચિત્ર પાણી પરનું તેને કયાં વફા, પાછો ફર કેમ હાથ કાપે તાહરા

૧૨૭૨

બાદ દર મરદુમ હવાઓ આરઝુસ્ત, ચું હવા બુગઝાશ્તી પયગામે હુસ્ત
આદમી મેં હે હવા બસ આરઝુ જબ હવા ગુઝરી રહા પયગામે હુ
માણસોમાં લોભ ને છે આરજુ થામ તે પયગામ હવાને છોડે તુ

૧૨૭૩

ખુશ ખુવદ પયગામ હાએ કિરદિગાર — કોઝે સરતાપાએ બાશદ પાયદાર
હાં, મુબારક હે પ્યામે કિરદિગાર — જો હે મુસતહકમ બરાબર પાયદાર
ખુબ છે અલ્લાહના પયગામ તો — કે ચિરસ્થાયી છે તે સઘળા જાણજો

૧૨૭૪

ખુતબએ શાહાં બ ગરદદ આં કયા — જુઝ કયા વ ખુત્બા હાએ અંબિયા
ખુતબે હેં શાહોં કે ફાની અય પિસર — ખુત્બહાએ અંબીયા બાકીઆ તર
બદલે ખુતબા ને લકબ સુલતાનના — બાકી રહે ખુત્બા નબી વલીઓ તણા

૧૨૭૫

ઝાંકે બુરી પાદશાહાં અઝ હવાસ્ત — બારે નામા અંબીયા બા કિબરીયાસ્ત
કરરો ફર શાહોં કી હે હિર્સો હવા — હે ખુદા કે સાથ અવજે અંબીયા
કામ છે શાહો ને હર દમ લોભથી — ને નબીઓને ખુદાની ધુન ખરી

૧૨૭૬

અઝ દિરમહા નામે શાહાં બર કનન્દ — નામે એહમદ તા કયામત મી ઝનન્દ
સિકકોંસે મિટ જાઇંગે શાહોં કે નામ, — ઔર રહેગા નામ એહમદકા મુદામ
નામ સુલતાનોના સિકકાથી મટે, — હશ્ર સુધી નામ એહમદનું રહે

૧૨૭૭

નામે એહમદ નામે જુમ્લાં અંબીયાસ્ત, — ચું કે સદ આમદ નવદ હમ પેશે માસ્ત
નામે એહમદ જુમ્લા નબીયોંકા હે નામ, — સોમેં હે નવ્વે શરીક અય શાદ કામ
નામ એહમદ કુલ નબીનું નામ છે — સોમાં નેવુ તો સમાએ છે ખરે

૧૨૭૮

ઈં સખુન પાયાં ન દારદ અય પીસર — કિસ્સએ ખરગોશ ગો વ શેર નર
યે સખુન લા ઇનતેહા હે દોસ્તો, — શેર ઔર ખરગોશકા કિસ્સા સુનો
વાત આ લાંબી છે મારા મિત્ર જાણ, — કિસ્સો સસલાનો કહું છું તે પ્રમાણ

(૬૪)

ઉપર જે કહ્યું છે કે કેટલાક જીવ તેના ખોળીઆને લાયક હોતા નથી જુઓ કે સસલાએ સિંહ પર હુમલો કર્યો તો શું તેનો જીવ તેના કદના પ્રમાણમાં યોગ્ય હતો? જેમ તેનો ઉદ્દેશ ઉચ્ચ હતો તેમજ તેનો જીવ પણ ઉચ્ચ કોટિનો હતો. સિંહ કહેતો હતો કે શતરૂઓએ કાનને માર્ગે મારી આંખો આંધળી કરી છે અર્થાત દગા ફટકાની વાતો કહીને ભવિષ્યનો વિચાર સુઝવા દીધો નથી એમની લાકડાની તલવારે મારા શરીરનો નાશ કર્યો છે હું કર્મવાદીઓના દાવમાં ફસાઇને હાથ પગ વિનાનો થઇ ગયો છું. ખેર જે થયું તે થયું હવે પછી એમનો દગો ફટકો સાંભળીશ નહિ. એમનાં વચનો ભુતપ્રેત જેવાં છે જે માણસને બહેકાવે છે ને ભટકાવે છે. માટે એમને ચીરી એમની ચામડી ઉતરડી નાંખવી જોઇએ.

તમે જાણજો કે મીઠી મીઠી વાતો કરવી એ ચામડી છે કેમકે તેથી માણસ ઠગાઇ જાય છે અથવા ફક્ત જીભથી ખુદાની યાદી કરે છે તે એવી રીત છે જેમ પાણી ઉપર કચરો, કે જેની કોઇ સ્થિતિ નથી. પાણીનાં મોજાં આવે તો ગતિમાન થાય, નહિ તો

સ્થિર રહે. ખઇ પુછો તો વચન એતો ચર્મ છે તેનો ગર તેનો અર્થ છે વચન એક રૂપ છે ને અર્થ તેનો જીવ છે. માટે જે વચન ગરભ વિનાના ને જીવ વિનાના છે તે મિથ્યા છે. જે ચામડીમાં નઠારો ગરભ છે અર્થાત જેની અસલ નઠારી છે. સારી સારી વાતો એના બદીને ઢાંકી રાખે છે. લોકો તેની વાતો સાંભળી તેને સારો સમજે છે પણ જે ચામડીમાં સારો ગર છે તેનું ગુપ્ત સ્વમાનની ખાતર છુપાએલું છે કે કોઇપર જાહેર થશે નહિ. બોલનારાઓને તેમનાં વચન છુપાવી રાખે છે પણ જે કૃત્ય કરે છે તેમના, ખુદા પોતાની મોટાઇથી છુપાવી રાખે છે. જ્યારે હવારૂપી કલમ હોય ને પાણી રૂપી કાગળ હોય તો તે પર જે લખશે તે તરત નાશ પામશે તેમજ જે માણસ પોતાની આબરૂ ને માટે મોટી મોટી વાતો કરશે તે પણ નિર્મુળ હશે કેમકે પાણી પર લખેલું ટકી શકતું નથી. તું જાણે છે કે માણસોમાં ફકત ઇચ્છા અને વાસના છે જ્યારે તે જતી રહે તો ફકત ખુદાનો પેગામ રહે છે. અર્થાત તે તે છે ને તેનો સારો સદેશો તારી સાથે છે હવે વિચારી જો ખુદાના પેગામ કેવા સારા હોય છે તે નબીઓ વિના બીજા કોઇની પાસે આવ્યા હોય એવું તેં કદી જાણ્યું છે? જેમને ખુદાની તરફથી પેગામ આવે છે તે જાણે બાદશાહી ખુત્બા હોય છે. બાદશાહો ખુત્બામાં પોતાના નામ દાખલ કરે છે પણ નબીઓના નામ તો ખુત્બામાં સ્વભાવિક રીતે લેવામાં આવે છે બાદશાહોના જાહોજલાલ મનવાસના છે પણ નબીઓનો જાહોજલાલ ખુદાથી છે બાદશાહોના નામના સિક્કાઓતો બાદશાહ બદલાય તો બદલાય છે પણ અહમદના નામનો સિક્કો તો કિયામત સુધી જારી રહેશે. અહમદનું નામ બધા નબીઓના નામનો સરવાળો છે. કેમકે દરેક નબીમાં જે વિશેષતા હતી તે બધી આપનામાં મોજુદ હતી. જેવી રીતે ૧૦૦ ની સંખ્યા કે તેમાં ૯૦ નો પણ સમાસ થાય છે. ખુદાની જાત એકય છે ને હજરતની જાત ૧૦૦ છે વચ્ચે જે દસકાઓ રહયા તે નબીઓ છે કે જેઓ જુદે જુદે સમયે થઇ ગયા છે. આ વાત લાંબી છે એને જવા દે ને સસલા ને સિંહની વાત ચાલુ કર.

સસલાને જતાં વાર થઇ તે વિષે તેણે રચેલી કપટ બાજી.

(૬૫)

૧૨૭૯

દર શુદન ખરગોશ બસ તાખીર કર્દ	મકરા બા ખેશતન તકરીર કર્દ
દેર કી જાને મેં જબ ખરગોશને	દિલહી દિલમેં મક અપને સોચકે
ઢીલ સસલાએ જવામાં જવ કરી	યુકિત એક મનમાં ઘડી રાખી નવી

૧૨૮૦

દર રેહ આમદ બાઅદ તાખીરે દરાઝ	તા બગોશી શેર ગોયદ યક દો રાઝ
રાહલી લેકિન બતાખીરે દરાઝ	તા કહે વો શેર સે દો એક રાઝ
તે પછી સસલું રવાના થઇ ગયું	સિંહને કહેવા વાત પાસે પોંચીયું

૧૨૮૧

તાચે આલમ હાસ્ત દર સવદાએ અકલ	તાચે બા પેહનાસ્ત ઇં દરિયાએ અકલ
હે નિરાલા આલમે સવદાએ અકલ	કિસ કદર હે વુસઅતે દરિયાએ અકલ
બુદ્ધિ આલમમાં છે આવી કેટલી	છે અજબ વિસ્તીર્ણ બુદ્ધિની નદી

૧૨૮૨

એહરે બે પાયાં જુવદ અકલે બશર
એહેર શીરીં મે હે સુરત જલ્વાગર
માણુસોની બુદ્ધીને સીમા નથી

બહેર રા ગવ્વાસ બાયદ અય પિસર
દરમેં ગોતા ખોર બનતા હે હુનર
તારો એમાં જોઇએ લાયક નકી

૧૨૮૩

સુરતે મા અંદરીં એહરે અઝામ
એહેરે શીરીં મે હે સુરત જલ્વાગર
મીઠા સાગરમાં અમારી સુરતો

મી દવદ ચું કાસહા બર રૂએ આબ
જયસે કુચ્છ પ્યાલે હોં સતહે આબ પર
પ્યાલા પેઠે જલ ઉપર ચાલે જુઓ

૧૨૮૪

તા ન શુદ પુર બર સરે દરિયા ચુ તશ્ત
તશ્ત પહેલે સતહે દરિયા પર રહા
થાળમાં પાણી ન હોયે તો તરે

ચુંકે પુર શુદ તશ્ત દર વે ગર્ક ગશ્ત
ભરગયા તો ગરકે દરિયા હો ગયા
પાણીથી થાળી ભરાએ ડુબશે

૧૨૮૫

અકલે પિન્હાનસ્તો ઝાહિર આલમે
અકલ પિન્હાં હમ હેં ઝાહિર એશો કમ
છુપી બુદ્ધિને જગત પ્રકટ જણાય

સુરતે મા મવજ યા અઝવે નમે
સુરત અપની મવજ હે યા ઉસકી નમ
મવજો બિંદુ સુરતો સાગર મનાય

૧૨૮૬

હર ચે સુરત બે વસીલત સાઝદશ
દેતી હે સુરત જીસે રંગે શઉર
જે વસીલો રૂપને બસ જાણશે

ઝાં વસીલત બેહેર દુર અંદાઝદશ
વો વસીલા બેહેરસે રખતાહે દુર
દુર સાગર તે વસીલથી કરે

૧૨૮૭

તા ન બીનદ દિલ દહિન્દા રાઝ રા
તા ન સમઝે દિલ દહિન્દા રાઝકો
દિલનો દેનારો ન દેખે મર્મ જે

તા ન બીનદ તીર દુર અંદાઝ ગ
તા ન દેખે તીર દુર અંદાઝ કો
તીરને બાણાવળી વિના દેખો તો

૧૨૮૮

અસ્પે ખુદરા યાવા દાનદ વઝ સ્તેઝ
ગુમ શુદા સમઝા હુવાહે અસ્પ કો
ઘોડો તે દોડાવી જાણે જંગમાં

મી દવાનદ અસ્પે ખુદરા રાહે તેઝ
ઓર ખુદ દોડા રહા હે અસ્પ કો
તેજ તે દોડાવી જાણે હે મીયાં

૧૨૮૯

અસ્પે ખુદરા યાવા દાનદ આં જવાદ
વો સમજતા હે કે ઘોડા ખો ગયા
ઘોડો તે દોડાવી જાણે આપણો

વસ્પ ખુદ ઉરા કશાં કરદા ચુ બાદ
લે ગયા ઘોડા ઉસે મિસ્લે હવા
વાયુ વેગે ઘોડો તેને લઈ ગયો

૧૨૯૦

દર ફુગાનો જુસ્તજુ આં ખીરા સર
હે ફુગાએ જુસ્તજુ મેં ખીરા સર
જુઓ પાણી હોય હાથે હોય તે

હર તરફ પુરસાનો જોયાં દર બદર
પુછતા ફિરતા હે જોયાં દર બદર
દરેકી રજાને બધાને પુછે છે

૧૨૯૧

કાંકે દુઝ દીદસ્ત મારા કુ વકીસ્ત
કોન હે વો ચોર ઘોડેકા મેરે
કોણે મારા ઘોડાને દોડાવિયો

ઈં કે ઝેરે રાને તુસ્ત અય ખ્વાજા ચીસ્ત
પુછીયે યે કયા હે ઝેરે રાં તેરે
કોણ બેઠો અશ્વ પર નવ સમજિયો

૧૨૯૨

આરે ઈં અસ્પસ્ત લેક ઈં અસ્પ કો
હે યે ઘોડા ચોર તુ કહેતા હે કહાં
આછે ઘોડો પેલો ઘોડો છે કહાં

ખા ખુદ આ અય શેહ સવારે અસ્પ જો
હોશમેં આ શેહ સવારે અસ્પે રાં
હોશમાં અશ્વાર તું આવજ મિયાં

૧૨૯૩

વસ્ફહારા મસતમાઅ ગોયદ બ રાઝ
વસ્ફ સુનકર બોલદે સામેઅ જો રાઝ
વાતો કહે ગુપ્ત રીતથી સો વાત આ

તા શનાસદ મર્દ અસ્પે ખેશ બાઝ
વો કરે ઘોડેકા શાયદ ઇમતિયાઝ
ઓળખાલે ઘોડાને તું નિજના

૧૨૯૪

જાં ઝે પેદાઇ વ નઝદીકેસ્ત ગુમ
હે ઝહુરો કુર્બસે યે જાંન ગુમ
જીવ છે ગુમ પાસેથી ને દુરથી

ચું શવદ પુર આબો લબ ખુશ્કી ચુ ખમ
ખુશ્ક લેકિન આબસે પુર મિસ્લે ખમ
સુકી કોઠી પાણીથી કોઠી ભરી

૧૨૯૫

દર દુરૂને ખુદ બે અફ્ઝા દર્દરા
અપને સીનેમેં બઢાલે દર્દ કો
ગુપ્ત તારૂં જાણવા તુ યત્ન કર

તા બબીની સબ્ઝો સુર્ખો ઝર્દરા
તાકે દેખે સબ્ઝ સુર્ખ ઓર ઝર્દકો
રંગ લીલો પીળો રાતો જાણ નર

૧૨૯૬

કે બ બીની સુર્ખો સબ્ઝો ફુરરા
રંગ સુર્ખો સબ્ઝ કો હો કયા ઝહુર
રાતો લીલો પીળો તુજને કવ દિસે

તા નબીની પેશ અઝાં સે નુરરા
ઇનસે પહેલે ગર ન દેખે તીન નુર
કે ન પ્રથમ નુર ત્રણથી દેખીએ

૧૨૯૭

લેક ચું દર રંગ ગુમ શુદ હોશ તુ
રંગમેં ખોયે ગયે જબ તેરે હોશ
રંગમાં તારૂં ગયું છે ભાન જો

શુદ ઝે નુરાં રંગહા રૂપોશ તુ
બન ગયે ખુદ રંગ તેરે નુર પોશ
રંગ તે પરદો થયો તે નુરનો

૧૨૯૮

ચું કે શબ આં રંગહા મસ્તુર બુદ
રાતકો વો રંગ સબ મસ્તુર થે
રાતે અંધારામાં રંગ લેવાઇ જાય

પસ બ દીદી દીદ રંગ અઝ નુર બુદ
આંખ કે જો પડે બે નુર થે
જોયું તે પ્રકાશથી તેતો જણાય

૧૨૯૯

નીસ્ત દીદે રંગ બે નુરે બિરૂં
નુરે ઝાહિર બીન હે બીનાઇ મકામ
રંગ ને દેખાડે જાહેરનો પ્રકાશ

હમ ચુની રંગે ખયાલે અન્દરૂં
હે યેહી રંગે ખયાલે દિલકા હાલ
ખ્યાલના પણ એમ જોવા જાણો ખાસ

૧૩૦૦

ધ્ં બશૂં અઝ આફ્તાબો અઝ સુહાસ્ત
ઝાહેરી મેહરો સુહાકા અકસ હે
સુર્યથી ને ચંદ્રથી દેખાય આ

વાં દર્દૂ અઝ અકસ અનવારે ઉલારત
બાતની નુરે ખુદાકા અકસ હે
તે જણાવે નુરથી અલ્લાહના

૧૩૦૧

નુર નુરે ચશ્મે ખુદ નુરે દિલસ્ત
નુર આંખોંકા હે ખુદહી દિલકા નુર
નુર દિલનું આંખના નુરોનું નુર

નુરે ચશ્મ અઝ નુરે દિલહા હાસલસ્ત
નુરે દિલસે હે બસારત કા ઝહુર
નુરથી દિલના છે આંખો મધ્યે નુર

૧૩૦૨

બાઝ નુરેલ નુરે હિલ નુરે ખુદાસ્ત
નુરે દિલકા નુર હે નુરે ખુદા
નુર દિલના નુરનું નુરે ખુદા

કોઝે નુરે અકલો હિસ પાકો જુદાસ્ત
નુરસે જો અકલે હિસ કે હે જુદા
કે અસર બુદ્ધિથી જુદું નુર આ

૧૩૦૩

શબ ન બુદ નુરે ન દીદી રંગગ
નુર થે શબકો ન દેખે રંગ હી
રંગ નવ દેખાત જો નવ હોત રાત

પસ બઝિદ આં નુર પેદા શુદ ત્રુરા
નુરકી ઝિદ સે હકીકત યે ખુલી
નવ વિરોધજ હોય દેખે સાક્ષાત

૧૩૦૪

શબ ન દીદી રંગ કાં બે નુર બુદ
કબ નુમાયાં રાત કો હોતે હેં રંગ
રાત્રે પ્રકાશ તે રંગ વિણુ હતો

રંગ ચે બુવદ મોહરએ કોરો કબુદ
નીલે પીલે મોહરે હેં જીતને હેં રંગ
રંગ શું જાણે કે કાળો કોયલો

૧૩૦૫

કે નજર બર નુર બુદ આંગેહ બરંગ
નુરથા પેદા નજર આતા થા રંગ
નુર જોઇ રંગ જુએ તે પછી

ઝિદ બ ઝિદ પયદા બુવદ ચું રૂમો ઝંગ
ઝિદસે ઝિદ પેદા હે જયસે રૂમો ઝંગ
હો વિરોધ ભાસ દેખાએ સહી

૧૩૦૬

દીદને નુરસ્ત આંગેહ દીદે રંગ
નુરકા હોના હે ગોયા બુદે રંગ
જોઇએ પ્રકાશ તો દેખાય રંગ

વીં બ ઝિદદે નુર દાની બે દરંગ
નુર કી ઝિદ માન ઇસકો બે દરંગ
નુરનો વિરોધ જાણો રાખી ઢંગ

૧૩૦૭

પસ બ ઝિદદે નુર દાનસ્તી ત્રુ નુર
નુર કી ઝિદસે ત્રુ પેહછાને હે નુર
નુરના વિરોધથી ત્રુ દેખે નુર

ઝિદ ઝિદેરા મી નુમાયદ દર સુદ્દુર
ઝિદસે યાઅને ઝિદકા હોનાહે ઝુરૂર
દેખાએ વિરોધથી વિરોધ નુર

૧૩૦૮

રંજો ગમ રા હક પએ આં આફરીદ
રંજો ગમકો હકને યું પયદા કિયા
શોક એ માટે કર્યાં પેદા ખુદા

તા બદીં ઝિદ ખુશદિલી આયદ પદીદ
તાકે ઇસ ઝિદસે ખુશી હો ઝાહિરા
કે વિરોધ એનાથી ખુશ થાએ સદા

૧૩૦૯

પસ નિહાયત હા બઝિદ પયદા શવદ
ચુંકે હકરા નીસ્ત ઝિદ પિન્હા બુવદ
હેં યે સબ ચીઝે ફકત ઝિદસે અયાં
ઝિદ નહી હકકી તો રેહતા હે નિહાં
ગુપ્ત આ વિરોધથી જાહેર થાય
સત્યનો વિરોધ નત્ર ગુપ્તજ ગણાય

૧૩૧૦

નુરે હક રા નીસ્ત ઝિદ્દે દર વજુદ
તા બઝિદ ઉરા તવાં પયદા નમુદ
નુરે હકકી ઝિદ નહીં રખતી વજુદ
તાકે ઝિદસે ઈસકી હો જાયે નમુદ
નુરના હકનો નથી વિરોધ કાંઈ
જો વિરોધજ હોત તો આવત જણાઈ

૧૩૧૧

લા જરમ અબસારોના લા તુદરેકુહુ
વહોવા યુદરિક બીંતુ અઝ મુસાત્ર કુહ
દરક આંખે કરકા કર સકતી નહીં
દેખ કિસ્સા તુરો મુસાકા યહીં
છેવટે અબસાર માલા તુદરિકુહ
વહોવા યુદરિક બીંતુ અઝ મુસીએ કુહ

૧૩૧૨

સુરત અઝ માઅની ચુ શેર અઝ બીશાહાં
યા ચુ આવાઝો સખુન ઝઅંદેશાહાં
સુરતો માઅની ભી શેરો બેશા હે
યે સખુન હે ઓર વા અંદેશા હે
અર્થનો સુરત છે સિંહને બોડ જાણ
સાદ ને વાણી કે દિલથી થાય જ્ઞાન

૧૩૧૩

ઈં સખુન વાવાઝ અઝ અંદેશા ખાસ્ત
તા નદાની બહેરે અંદેશા કુજાસ્ત
હર સખુન કા હે બિના અંદેશે પર
બહેરે અંદેશે કી તુઝકો કયા ખબર
ધારણાથી સાદને વેણુજ ઉઠે
ધારણા સાગર છે કયાં તે નવ દીસે

૧૩૧૪

લેક ચું મવજે સખુન દીદી લતીફ
બેહેર આં દાનીકે હમ બાશદ શરીફ
જબ નઝર મવજે સખુન આઈ લતીફ
બહેરે અંદેશેકો સમઝો તુ શરીફ
વેણુ નિર્મળ હોય તો તો જાણજો
તેનો સાગર પણ હશે ઉત્તમ ખરો

૧૩૧૫

ચું ઝે દાનિશ મવજે અદેશા બતાખ્ત
અઝ સખુન વાવાઝ ઉ સુરત બ સાખ્ત
મવજે અંદેશા જો દાનશ સે ઉઠી
સુરત આવાઝો સખુનકી બન ગઈ
સોચના ન બુદ્ધથી જે મોજાં થાય
સાદનાં તે રૂપ વાતોમાં તણાય

૧૩૧૬

અઝ સખુન સુરત બઝાદો બાઝ મુર્દ
મવજે ખુદરા બાઝ અંદર બંહર બુર્દ
બાત કી સુરત બની ઓર ફિર મિટી
મવજ ફિર દરિઆમેં ખુદકો લે ગઈ
વાતથી રૂપજ થયું ને ગુમ થઈ
મોજ સાગરમાં જઈને ગઈ મળી

૧૩૧૭

સુરત અઝ બે સુરતી આમદ બિરૂં
બાઝ શુદ કન્ના ઈલયહે રાજેઉં
સુરત આઈ ગેર સુરત સે બિરૂં
સબ કો જાના હે ઉસી કે પાસ યું
આવી વિણ સુરત બહાર એક રૂપનું
તે પછી કાના ઈલયહે રાજેઉં

૧૩૧૮

પસ તુરા હર લેહઝા મર્ગો રજઅતેસ્ત — મુસ્તુફા ફરમુદ દુનિયા સાઅતેસ્ત
મવત ઓર રજઅત હે તુઝકો હર ઝમાં — મુસ્તુફા કેહેતે હેં સાઅત હે જહાં
છે મરણુ ને નાશ તુને હર ઘડી — મુસ્તુફાએ સાઅતા દુનિયા કહી

૧૩૧૯

ફિક્રેમા તીરેસ્ત અઝ હુ દર હવા — અઝ હવા કે પાયદ આયદ તા ખુદા
ફિકરે તીરે હુ હે પરરાને હવા — જો ન ઠેહરા ઓર પહોંચા તા ખુદા
સોચના એક તીર છે લાલચ તણું — લોભથી પહોંચે ખુદા પાસેજ શું?

૧૩૨૦

હર નફસ નવ મી શવદ દુનિયાઓમા — બે ખબર અઝ નવ શુદન અંદર બકા
હર ઘડી હે એક નઇ દુનિયા મગર — ઝીદ્દતે દુનિયા સે હમ હેં બે ખબર
હર ઘડી જગને અમે થઇએ નવા — પણુ નવિનતાથી નહીં વાકિફ જરા

૧૩૨૧

ઉમ્ર હમચું જુએ તો નવ મી રસદ — મુસતમરરે મી નુમાયદ દર જસદ
ઉમ્ર મિસ્લે નહેર હોતી હે નઇ — જીસ્મમેં લેતી હે લેહરેં વાકઇ
પાણી તાજું જેમ નદીનું તેમ ઉમર — તેજ રીતે તે તને આવે નઝર

૧૩૨૨

શાખ આતિશ રા બ જુમ્બાની બસાઝ — દર નઝર આતિશ નુમાયદ બસ દરાઝ
તુ જલાકર ગર કોઇ લકડી હિલાય — આગ લમ્બી બનકે નઝરોંમેં સમાય
જેમ બનેટી ફેરવે ચકકર દઇ — તો તને વર્તુલ દેખાયે સહી

૧૩૨૩

ઇં દરાઝી મુદ્દત અઝ તેઝીએ સનઅ — મી નુમાયદ સુરઅત અંગેઝીએ સનઅ
ઉમરકી લંબાઇકા કરલે શુમાર — સુરઅતો તેઝીએ સનએ કિર દિગાર
તીરની પેઠે છે લાંબી આ ઉમર — તુજને દેખાયે ઝડપથી સર બસર

૧૩૨૪

તાલીબે ઇં સિર અગર અલ્લામ ઇસ્ત — નુક હિસામુદદીં કે સામી નામ ઇસ્ત
તાલિબ ઇન ભેદોંકા એક અલ્લામ હે — બસ હિસામુદ્દીન જીસકા નામ હે
ભેદની ઇચ્છા તને જો હોય તો — છે હિસામુદ્દીનમાં આ મરતબો

૧૩૨૫

વસ્ફે ઉ અઝ શરહે મુસતગની બુવદ — રવ હિકાયત કુનકે બે ગેહ મી શવદ
વસ્ફ બાલાતર હે ઇસકા શરહે સે — વકત જાતાહે તુ કિસ્સા છેડ દે
શું કરૂં વિસ્તારીને તેનું બ્યાં — કહે હિકાયત કે વખત જાએ મીયાં

(૬૫)

સસલે જવામાં ઘણો વિલંબ કર્યો ને એક યુકિત પોતાના મનમાં ગોઠવી રાખી ને નક્કી કર્યું કે સિંહના કાનમાં એક બે વાતો એવી કહું કે તે પણ જાણે કે અલ્પ પ્રાણીઓમાં પણ કેવી બુધ્ધિ હોય છે. અને તેમાં એવા બુધ્ધિસાગરો હોય છે કે તે સિંહને કુવામાં

ચુરાડી શકે છે. માણસની બુદ્ધિ મહાસાગરના જેવી છે જો ખરો તારો હોય તો તેમાંથી મોતી કાઢી શકે છે. અમારાં રૂપો એ શોભીના સાગર ઉપર એવી રીતે તરે છે જેવી રીતે પાણી ઉપર લાકડાઓ તરે છે. જ્યાં સુધી એ રૂપોમાં અર્થ સમાતો નથી ત્યાં સુધી તે પાણી પર થાળીની પેઠે છે પણ જ્યારે થાળી પાણીથી ભરાઇ જાય છે તો દરીઆને તળીએ જઇ બેસે છે. બુદ્ધિ ગુપ્ત છે ને જગત દેખીતું છે ને અમારાં રૂપ તેનાજ દરીઆનાં મોજાં છે હવે જો આ રૂપ, બુદ્ધિના પ્રતાપથી કોઇ વાત પેદા કરે તો તેને પોતાનો આધાર કહે છે. જેવી રીતે ધર્મ ઢોંગીઓએ પોતપોતાના સંપ્રદાય નક્કી કર્યા છે તો એવા વસીલાઓ તેમને બુદ્ધિના દરીઆમાંથી દુર ફેંકી દે છે જેવી રીતે દરીઓ પોતાનામાંથી ઘણીક વસ્તુઓને દુર ફેંકી દે છે ને તેનો રૂપરૂપી વાડકો બુદ્ધિરૂપી પાણીથી ખાલી રહે છે. તે બુદ્ધિનો ભેદ સમજી શકતો નથી. જ્યારે બુદ્ધિરૂપી સાગર પોતાનામાંથી કોઇને કાઢીને ફેંકી દે છે ત્યારે તે માણસની હાલત એવી થાય છે કે જાણે એક માણસ પોતાના ઘોડા ઉપર બેસીને તેને ખુબ દોડાવે છે છતાં એમ જાણે છે કે મારો ઘોડો ખોવાઇ ગયો છે ને હું તેને શોધવા નીકળ્યો છું તેથી તે દરેકની સાથે વઢવાડ કરે છે ને પુછે છે કે મારો ઘોડો ક્યાં ગયો? પણ તે એટલું જાણતો નથી કે ઘોડોજ તેને પવનના વેગે લઇ જાય છે. છતાં આ સવાર તો લોકોને પુછે છે કે મારો ઘોડો ખોવાયો છે ને જેણે જોયો હોય તે દેખાડો. લોકો કહે છે કે તું જેના ઉપર બેઠો છે તે ઘોડો છે કે નહિ? ત્યારે જવાબ આપે છે કે તે ઘોડો તો છે પણ તે મારો ઘોડો નથી. અર્થાત બુદ્ધિસાગરે ફેંકી દીધેલો માણસ એવો મુર્ખ છે કે તેની કોઇ વાત બરાબર દેખાતી નથી. હવે તું તારા અંતઃકરણમાં ઈશ્કની લાગણી વધારે ત્યારે તને લાલ લીલા ને પીળાની કેફીઅત જણાશે. ને દુનીયાની બહાર ને પાનખરનો અનુભવ થશે. જરા વિચારી જો કે તારો જીવ કેવો જાહેર ને સમીપ છે તે ખોવાઇ ગયો છે પણ તને સુજતું નથી. જેવી રીતે કોઠીનું પેટ તો પાણીથી ભર્યું છે પણ હોઠ સુકાયલા છે એવીજ રીતે તું જાહેરમાં ફસાઇ ગયો છે તો તને નુર શી રીતે દેખાય? જ્યારે રાત હોય છે ત્યારે બધા રંગ છુપાઇ જાય છે પણ જ્યારે એ દેખાય છે ત્યારે તારા નુરથી દેખાય છે આંખમાં જે નુર છે તે દિલનું છે ને દિલનું નુર તે ખુદાનું નુર છે એમા ઇંદ્રિયોની કાંઇ સત્તા નથી. રાત્રે પ્રકાશ ન હોવાથી તું રંગ જોઇ શકતો નથી પણ જ્યારે તેનો વિરોધ દહાડે જાહેર થાય છે તો એ વિરોધથી તને એ નુર જાહેર થાય છે. રાત્રે રંગ નથી દેખાતા તેનું કારણ કે રાત નિસ્તેજ છે તે વખતે તારી નજર નુર પર હતી પછી રંગ પર, કેમકે નુર હોય તો રંગ દેખાય કેમકે વિરોધથી વિરોધ જાહેર થાય છે. ખુદાએ રંજ ને ગમ એટલા માટે પેદા કર્યા છે કે એનો વિરોધ આનંદ છે તે જાહેર થાય. અર્થાત ગુપ્ત વસ્તુઓ પણ પ્રકટ થાય છે ખુદાની જોત કે જેનો કોઇ વિરોધ નથી તેથી તે દેખાતો નથી. કોઈની પણ બુદ્ધિ તેને જોવાને શકિતમાન નથી. અમારી દ્રષ્ટિઓ તેને જોઇ શકતી નથી. જેવી રીતે હજરત મુસા તેને તુર ઉપર જોઇ શકયા નહિ ને બેહોશ થઇને પડી ગયા. તેમજ પર્વત પણ તે નુર જોઈ શકયો નહિ તેના પણ કડકે કડકા થઈ ગયા એવી રીતે ખુદાના નુરને ઇંદ્રિયો જોઇ શકતી નથી, રૂપ અને અર્થ એવી રીતે છે જેવી રીતે સિંહ ને ગુફા, કારણ કે ગુફાના કારણથી સિંહ છે અથવા એવું જાણ કે સાદ અને વચન વિચાર કરવાથી પેદા થાય છે. મનમાં જે વિચાર આવે છે તેનું રૂપ વચન છે ને તે સાદના રૂપમાં નીકળે છે તેથી વચન જે નીકળે છે તે તો તું સમજી ગયો પણ એટલું જાણ્યું નહિ કે એનો

દરીઓ કયાં છે ? વચનનાં મોજાં ઘણાંજ નાજુક છે તેથી તેનો દરીઓ પણ નાજુક હશે જ્યારે તેની જાતથી વિચારનાં મોજાં ઉઠયા તો વચનને સાદથી તેણે રૂપ લીધું ને એ વચનથી રૂપ પેદા થયું ને તે મરી ગયું ને જે મોજાં ઉઠયાં હતાં તે પાછા તે દરીઆમાં સમાઇ ગયાં એવાજ રીતે તારૂં પણ દરેક પળે મરવું ને જીવવું છે કેમકે હજરતે ફરમાવ્યું છે કે દુન્યા એક ઘડી છે જેની દરેક પળે પળે મરવું ને જીવવું છે માણુસ એ વાત જાણી શકતું નથી કોઇ માણુસ હવામાં તીર ફેંકે તો તે તીર પાછું તેનીજ તરફ આવે છે હવામાં રહી શકતું નથી. જુઓ કે દુન્યા પળે પળે નવી થતી જાય છે પણ અમે તેને નિત્ય સમજી એવા બેખબર થયા છીએ કે આ નવીનતાની અમને ખબરજ નથી અમે તો એને એવી નદી સમજ્યા છીએ જેમાં સદા નવું પાણી આવતું હોય ને તેથી અમે એમ સમજીએ છીએ કે અમારી ઉપર અમારા દેહમાં નિત્ય છે જેવી રીતે બળતી લાકડી લઈને ખુબ હલાવો તો તેનો પલેટ સળંગ દેખાય છે લોકો બનેટી ફેરવે છે તે જુઓ જાણે સળંગ વર્તુલ દેખાય છે એવીજ રીતે ઉમર પણ સળંગ દેખાય છે એ ભેદને હિસામુદીન જેવા જાણે છે બીજાની સમજમાં આવશે નહિં માટે જે વાર્તા શરૂ કરી છે તેનું વર્ણન કર.

સસલું સિંહની પાસે પહોંચે છે અને સિંહ ગુસ્સે થાય છે.

(૬૬)

૧૩૨૬

શેર અંદર આતિશો દર ખશ્મો શુર
શેર થા ગુસ્સે સે ગર્મ શોરો શર
ક્રોધને ગુસ્સામાં સિંહે ભાળીયું

દીદ કાં ખરગોશ મી આયદ ઝે દુર
દુરસે ખરગોશ ઉસે આયા નઝર
દુરથી સસલાને નિજ ગમ આવતું

૧૩૨૭

મી દવદ બે દેહશતો ગુસ્તાખ ઉ
બે ખતર ગુસ્તાખ ઇતરાતા હુવા
દોડતું આવે છે નિર્ભયતા થકી

ખશ્મગીનો તેઝો તુન્દો તુર્શરૂ
ભાગતા ઓર તેઝો તુંદ આતા હુવા
તે દુરાચારી ને ભુંડો સ્વાર્થી

૧૩૨૮

કઝ શિકસ્તા આમદન તોહમત બુવદ
સુસ્ત આનાભી હે તોહમત કી દલીલ
આવે બીકણુતાથી, આવે માથે આળ

વઝ દીલેરી દફએ હર રૈબત બુવદ
યે દીલેરી રફએ શકકીથી દલીલ
આવે નીડરતાથી નિર્દોષી કમાલ

૧૩૨૯

ચું રસીદ ઉ પેશતર નઝદીકે સફ
પહોંચા આગે બઢ કે જબ નઝદીકે સફ
સિંહની પાસે તે જ્યારે આવ્યું

બાંગ બર ઝદ શેર હાં અય નાખલફ
શેર ધાડા ઓર કહા ઓ ના ખલફ
ઓ અવીવેકા કહી સિંહે કહ્યું

૧૩૩૦

મન કે ગાવાં રા ઝેહમ બદરીદ અમ,
ફેંક દી હેં મેને ગાયે ફાડ કર
ફાડી ખાધા મેં ઘણાએ આંખલા

મન કે ગોશે શેરે નર માલીદા અમ
શેરે નર કે કાન લેતા હું પકડ
સિહોંના પણ કાન છે મેં આમળ્યા

૧૩૩૧

નીમ ખરગોશી ચે બાશદ કો ચુની
તુઝસા હો ખરગોશ ભી ઈસ તાકમેં
એક અદના સસલું કામ આવુ કરે

અમરે મારા અફગનદ અંદર ઝમીં
હુકમ કો મેરે મિલાએ ખાકમેં
મારી અવગણુનાથી ના દીલમાં ડરે

૧૩૩૨

તરકે ખ્વાબો ગફલતે ખરગોશ કુન
તરકે ખ્વાબો ગફલત અય ખરગોશ કર
ઉંઘ ગફલતને તું સસલા છોડી દે

ગરરશે ઈં શેર અય ખરગોશ કુન
શેરકી આવાઝ સુન ઓર હોશ કર
ધ્યાનથી સાંભળ જે કંઇ શાર્દુલ કહે

(૬૬)

સિંહ ગુસ્સામાં ભરેલો બેઠો હતો જ્યારે તેણે દુરથી જોયું કે સસલું આવે છે અને નીડરતા ને અસભ્યતાથી હાંફલુ ફાંફલુ આવે છે અને તેથી જણાય છે કે તે જાણે બીજા સીંહ ઉપર આળ મુકશે અને તેથી એણે પોતાની ચાલ એવી રાખી છે કે તેના ઉપર કોઇ વહેમ લાવે નહિ. જ્યારે તે સીંહની પાસે પહોંચ્યો ત્યારે સિંહે લલકારીને પુછ્યું કે કપુત હુશીયાર થા તુ જાણે છે કે મેં ગાયને બળદો ને ફાડી ખાધાં છે ને સિહોનાં કાન આમળ્યા છે તો તારા જેવું અરધું સસલું કે જે હજુ પુરૂં સસલું પણ થયું નથી તેની શી ગણતરી છે કે તુ મારો હુકમ માને નહિ. હવે મોલાના કહે છે કે તું પણ આ સીંહની તરાડ જો ને શીખામણ લે કે પોતાના કામમાં સુસ્તી ને વિલંબ થવાથી કેવો ગુસ્સે થયો છે તો તું તારા માલિકના ક્રોધથી શી રીતે બચી શકીશ માટે ગફલત છોડીને જાગૃત થા ને હે ખર સિંહનું તરાડવું સાંભળ.

વાર થવાથી સસલું આજીજી કરે છે ને પોતાનું નિરપરાધીપણું બતાવે છે.

(૬૭)

૧૩૩૩

ગુફત ખરગોશ અલ અમાં ઉઝરેમ હસ્ત
બોલા ખરગોશ અલઅમાં માઅઝુર થા
બોલ્યુ સસલું માફકર લાચાર છું

ગર દેહદ અફવે ખુદાવન્દીયત દસ્ત
અફવ કર તવફીક અગર બક્ષે ખુદા
આજ્ઞા કર કે હુ શાંતીમાં રહું

૧૩૩૪

બાઝ ગોયમ ચુંકે દસ્તુરી દીહી
તું મઆફી દે તો ફીર મેં કુચ્છે કહું
જો હુકમ આપે તો વિતક હું કહું

તુ ખુદાવન્દી વ શાહેમન રહી
તુ હે સુલતાં ઓર મેં મજબુર હું
તું છે સ્વામી હું તો તારો દાસ છું

૧૩૩૫

ગુફત ચે ઉઝર અય કુસુરે અબલહાં
શેર બોલા બેવકુફ અબ ઉઝર કયા
બોલ્યો શું કહે છે હે મુરખ ને કઠોર

ઈં ઝમાન આયેદ દર પેશે શાહાં
સામને શાહેં ક માના જાયગા
આવ્યો છું દરબારમાં મારા તું ચોર

૧૩૩૬

મુર્ગે બે વકતી સરત બાયદ બરીદ
મુર્ગે બે હંગામકા સર કાટીએ
કુકડો બોલે કવેળા મારીએ

ઉઝરે એહમકરા નમી બાયદ શનીદ
ઉઝર એહમકકા ન સુના ચાહીએ
મુર્ખનું બહાનુ કદી નવ માનીયે

૧૩૩૭

ઉઝરે એહમક બદતર અઝ જુરમશ બુવદ
જુર્મસે બદતર હે ઉઝરે બેવકુફ
મુર્ખનું બહાનું ગુનાહોથી બુરૂં

ઉઝરે નાદાં ઝેહેર હર દાનીશ શવદ
ઉઝરે નાદાં ઝેહેર હે અય ફીલસુફ
બહાનું મૂરખનું છે વીષ દાના તણું

૧૩૩૮

ઉઝરત અય ખરગોશ અઝ દાનિશ તિહી
ઉઝર તેરા અકલસે હોતા તિહી
બુદ્ધીથી ખાલી બહાનું તાહરૂં

મન ન ખરગોશમ કે દર ગોશમ નિહી
મેં નહીં ખરગોશ જો સુનલું તેરી
હું નથી સસલું કે તેને સાંભળું

૧૩૩૯

ગુફત અય શેહ ના કસે રા કસ શુમાર
બોલા ખરગોશ આહ કુચ્છતો માન કે
બોલ્યો હે શાહ આજીજોની કર મદદ

ઉઝરે ઇસ્તમ દીદગાં રા ગોશ દાર
ઉઝર મઝલુમોં કા સુનના ચાહીયે
બહાનું લાચારોનું તું સુણ નેક બદ

૧૩૪૦

ખાસ અઝ બેહરે ઝિકોહે જાહે ખુદ
અપને વકરો જાહકા સદકા તુજે
નિજ તણાં વૈભવનું તું કર પુણ્ય દાન

ગુમરહે રા તુ મરાં અઝ રાહે ખુદ
દરસે યું ધકકે ન ગુમરાહોં કો દે
ભુલ્યા ભટકયાને ન કાઢી મુક માન

૧૩૪૧

બેહેર કો આબે બહર જો મી દેહદ
બેહેર હર નદીકો દેતા હે જો આબ
આપે છે નેહરોને પાણી દર નદી

હરખસેરા બર સુરૂરો મી નેહદ
ખસકોભી રખતાહે સરપર બે હિજાબ
માથા પર કચરો તે રાખે છે ધરી

૧૩૪૨

કમ ન ખ્વાહદ ગશ્ત દરિયા ઝીં કરમ
કમ ન દરિયાકો કરેગા યે કરમ
આમ કરવાથી નદી ખુટી ન જાય

અઝ કરમ દરિયા ન ગરદદ બેશોકમ
ઓર કરમસે કયા હો દરિયા બેશોકમ
કે ન કાંઇ સિંધુમાં ખામી ગણાય

૧૩૪૩

ગુફત દારમ મન કરમ બર જાયે ઉ
શેર બોલા હર કરમકા હે મકામ
બોલ્યો હું ખાઉં દયા જ્યાં યોગ્ય છે

જામએ હરકસ બુરમ બાલાએ ઉ
કદ કે હે અંદાઝ પર જામા મુદામ
વસ્ત્ર આપું જેવું તનને શોભશે

૧૩૪૪

ગુફત બિશનવ ગર ન બાશદ જાયે લુત્ફ
બોલા ખરગોશ અબ નહીં ગર વકતે લુત્ફ
બોલ્યું સાંભળ જો દયા કરવી નથી

સર નિહાદમ પેશે અઝદર હાયે ઉન્ફ
સર રખુંગા પેશ અઝદર હાયે ઉનફ
પગમાં માથું મુકયું છે તારા નકી

૧૩૪૫

મન બ વકતે ચાશ્ત દર રાહ આમદમ
સુબ્હ કે બાદ આ રહાથા મેં ચલા
હું પ્રભાતે તારી પાસે આવવા

બા રફીકે ખુદ સુએ શાહ આમદમ
સાથ મેરે એક હમરાહીભી થા
નીકળ્યું એક સસલું લઈ હે બાદશા

૧૩૪૬

બામન અઝ બેહરે તુ ખરગોશે દિગર
એક ખરગોશ ઔર થા હમરાહ મેરે
મારી સાથે બીજું એક સસલું હતું

જુફ્ત હમરેહ કરદા બુદન્દ આં નફર
તોંહફે દો ભિજવાયે જો તેરે લિયે
કે જે ટોળાએ હતું મુજ આપિયું

૧૩૪૭

શેરે અંદર રાહ કસ્દે બંદા કર્દ
રાસ્તેમેં શેર એક હાયલ હુવા
વાટમાં એક સિંહ બીજો આવીયો

કરદે હર દો બંદએ આયન્દા કર્દ
દોનોં કે ખાનેપે વો માયલ હુવા
ને ધુરકવા અમને જોઇ લાગીયો

૧૩૪૮

ગુફ્તમશ મા બંદએ શાહન શહેમ
મેં યે બોલા બંદએ સુલતાં હેં હમ
બાદશાહના સેવકો છીએ કહયું

ખ્વાજએ તાંશા ગહે આં દર ગહેમ
ખાદીમે દરગાહે દોનો હાં હેં હમ
બંને તેના ચાકરો છીએ કહયું

૧૩૪૯

ગુફ્ત શાહનશા કે બાશદ શર્મદાર
વો લગા કેહને કે શર્મ આયે તુઝે
ત્યારે તે બોલ્યો કે કેવો બાદશા

પેશે મન તુ યાદ હર ના કસ મદાર
નામ નાકિસકા મેરે આગે ન લે
વાત નાલાયકની નવ કરવી કદા

૧૩૫૦

હમ તુરા વેહમે શાહતરા બર દરમ
તુઝકો ભી ફાડું તેરે સુલતાં કો ભી
તુજને તારા સાથીને ફાડું અહીં

ગર તુ બા યારત બગરદી અઝ બરમ
લે કે સાથીકો જો તું ભાગી કભી
મીત્રને લઇને તું જાયે રીત શી?

૧૩૫૧

ગુફ્તમશ બુગઝાર તા બારે દીગર
અર્ઝકી મેને ઇજાઝત દે અગર
અર્જ કીધી છોડી દે એકવાર તું

રૂએ શેહ બીનમ બરમ અઝ તુ ખબર
દેદું અપને શાહકો તેરી ખબર
શાહને જઈને કહી દઇએ બધું

૧૩૫૨

ગુફ્ત હમરેહરા ગીરો ન પેશે મન
બોલા હમરાહીકો રખજા રેહેન યાં
બોલ્યો તારા સાથીને મુકીને જા

વર ન કુરબાની તું અંદર કેશે મન
વર ન તેરી જાન લુંગા બે ગુમાં
નહીં તો ખાઇ જઇશ તમને બે હયા

૧૩૫૩

લા બ કરદેમશ બસે સુદે ન કર્દ
કી ખુશામદ ભી મગર બેસુદ થી
નવ થઈ કાંઇ ખુશામદની અસર

યારેમન બસ્તદ મરા બગુઝાસ્ત ફર્દ
મુઝકો છોડા લી ઝમાનત દોસ્ત કી
મીત્ર લઇ છોડયો છે મુજને તો મગર

૧૩૫૪

માંદા આં હમરેહ ગીરો દર પેશે ઉં
રેહ ગયા યું રેહેન હમરાહી વહાં
મિત્ર મારો તેની પાસે છે ગીરો

ખું રવાં શુદ અઝ દિલે બે ખ્વેશ ઉ
હો ગયા દીલસે લહુ ઉસકે રવાં
રકત પાણી થઇ ગયું શુણજો તમો

૧૩૫૫

યારમ અઝ ઝફતે સે ચંદાં બુદ કે મન
મેરા હમરાહી થા મુઝસે સેહ ગુના
મીત્ર મારો જાડો મુજથી ત્રણુ ગણો

હમ બ ફુતફો હમ બખુબી હમ બ તન
ખબસુરત ઔર મોટા ખુશ્ન અદા
રૂપવંતો ચરબી વાળો ને ભલો

૧૩૫૬

બાદ અઝીઝાં શેરે આં રેહ બસ્તા શુદ
શેરને હે બંદ વો રસ્તા કીયા
બંધ રસ્તો જયારે તે સીંહે કર્યો

હાલેમા ઇં બુદ કત દાનિસ્તા શુદ
હાલ યે હે જો ગુઝારીશ કર દીયા
આ અવસ્થા મારી થઇ છે સાંભળો

૧૩૫૭

અઝ વઝીફા બાદ અઝીં ઉમીદ બુર
રખ ન ઉમીદે વઝીફા બાદ અઝાં
બંધ થાશે આ વઝીફો જાણજો

હક હમી ગોયમ તુરા અલ હકકો મુરર
થી જો સચ્ચી બાત વો કરદી અયાં
સત્ય કહું છું સત્ય છે કડવુંજ જો

૧૩૫૮

ગર વઝીફા બાયદત રેહ પાક કુન
ગર વઝીફા ચાહીયે કર રાહ પાક
જો વઝીફો ચાહે રસ્તો સાફ કર

હીં બયાએ દફએ આં બાક કુન
ચલ અભી ઇસ શેર કો કરદે હલાક
ચાલ તે ભુંડાનો કંઇ ઉપાય કર

(૬૭)

સસલે કહયું કે રક્ષણ ચાહું છું માટે કાંઇક કહેવાનું છે જો તું જીવતદાન આપે તો હું નિવેદન કરૂં તું અમારો ખુદા છે ને હું તારો ગુલામ છું જો રજા આપે તો હું મારી હકીકત કહું. સીંહે કહયું કે તારે જે કાંઇ કહેવું હોય તે કહે તું કવખતનો કુકડો છે તારૂં માથું કાપવું જોઇએ ને મુર્ખનું કહેવું સાંભળવું ન જોઇએ. મુર્ખનું બહાનું તેનાં ગુનાહથી ખરાબ છે ને નાદાનનું બહાનું દાનાઓને મારી નાંખે એવું ઝેરી હોય છે. તારા બહાના ફોકટ છે હું સસલું નથી કે તારૂં કહેવું સાંભળું સસલે કહયું કે જો કે હું તુચ્છ છું પણ આ વખતે તું મને મોટો સમજી લે. બાદશાહો ગરીબોની ફર્યાદો સાંભળે છે તું મારી ફર્યાદ પણ સાભળ કેમકે મારા ઉપર આફત પડેલી છે, તારી પ્રૌઢતાનું દાન આપ ને ફર્યાદ સાંભળ. એમજ જાણજે કે તારી મોટાઇની નકલ આપી. મને કોઇ માર્ગ સુઝતો નથી તું મને કાઢી ન મુક તું નદીઓને જો કે જગતને કેવો લાભ મળે છે ને તે હમોને પાણી પુરૂં પાડે છે તેમજ ઘાસ ને કચરાને પોતાના માથા ઉપર મુકે છે. જો મારૂં કહયું સાંભળીશ તો તારા કૃપારૂપી સાગરમાં ઘટાડો થશે નહી. કેમકે દયાથી નદીનું પાણી ઘટતું નથી ને કંજુસાઇથી વધતું નથી. સીંહે કહયું કે હું પાત્ર પ્રમાણે દાન આપું છું ને દરેક માણુસના કદ પ્રમાણે તેનો પોશાક વેતરૂં છું સસલે કહયું કે મારી વાત સાંભળ જો દયાજનક ન જણાય તો તારા ક્રોધરૂપી સાપની આગળ હું મારૂં માથું નમાવું છું.

પછી સસલે કહ્યું કે હું ને મારો મિત્ર નારતાના વખતથી તારી તરફ આવવા નીકળ્યા હતા. પ્રાણીઓએ તારા માટે મારી સાથે એક બીજું સસલું પણ મોકલ્યું હતું રસ્તામાં આવતાં એક બીજા સીંહે અમને ઘેરી લીધાં. મેં કહ્યું અમે બંને એકજ બાદશાહના ચાકર છીએ. તેણે કહ્યું કે મારા વીના બીજો કોણ બાદશાહ છે જરા વાત કરતાં શરમાતોએ નથી ગમે તેવા લફંગાની વાત મારી આગળ ન કર હું તને ને તારા મિત્ર બંનેને ફાડી ખાઇશ. મેં કાલાવાલા કર્યા કે તું મને છોડી દે કે અમે અમારા રાજા કને જઇએ ને તારી હકીકત તેને કહીએ ત્યારે તેણે કહ્યું કે તારા મિત્રને મારે ત્યાં ગીરવી મુકી જા નહી તો તું મારા શાસ્ત્ર પ્રમાણે કુરબાન કરવા લાયક છે મેં ઘણી ખુશામદ કરી પણ તેણે માન્યુ નહીં ને મારા મિત્રને રાખી લીધો ને મને એકલાને છોડી દીધો. મારો મિત્ર મારા કરતાં મોટો ને રૂસ્ટ પુસ્ટ હતો હવે તું જાણજે કે એ રસ્તો બંધ થઇ ગયો હવે તારે રોજ નિરાંતે બેસી રહી શીકારના આવવાની વાટ જોવી નહીં. મારૂં કહેવું તને કડવું લાગશે કેમકે સત્ય કડવું હોય છે પણ જો તને તારી રાતબની ફીકર હોય તો તે વાટપાડુથી રસ્તો સાફ કર ને તેને ત્યાંથી હાંકી કાઢ.

સિંહે સસલાને જવાબ આપ્યો ને તેની સાથે ચાલ્યો.

(૬૮)

૧૩૫૯

ગુફ્ત બિસમિલ્લાહ બયા તાઉ કુજાસ્ત	પેશ રવ શવ ગર હમીં ગોઈ તુ રાસ્ત
બોલા બિસમિલ્લાહ ચલ વો હે કહાં	હે અગર સચ્ચા તો દે ઉસ્કા નશાં
બોલ્યો બિસમિલ્લાહ ચાલો છે કયાં	થઈ જા આગળ સત્ય છે તારૂં બયાં

૧૩૬૦

તા સઝાએ ઉ વ સદ ચું ઉ દેહમ	વર દરોગસ્ત ઇં સઝાએ તુ દેહમ
વો તો કયા દું અયસે લાખોંકો સઝા	ઝુટ હે તો આયેગી તુઝપર બલા
એ શું એવા સોને હું શિક્ષા કરૂં	જો તું જુઠો છે તો શિક્ષા પામે તું

૧૩૬૧

અંદર આમદ ચું કલાવો ઝી બ પેશ	તા બુરદ ઉરા બ સુએ દામે ખ્વેશ
પેશ રવકી તરહા વો આગે ચલા	દામમેં તા ઉસ્કો ફાંસે બરમલા
ભોમીઆની પેઠે તે આગળ થયું	જાળ જ્યાં હુતી કપટની લઈ ગયું

૧૩૬૨

સુએ ચાહે કો નશાનશ કરદા બુદ	ચાહે મુગરા દામે જાનશ કરદા બુદ
ઉસ કુંવે કી સિમ્ત થે દોનો રવાં	જીસ કુંવે કો થા બનાયા દામે જાં
જે કુવો જોયો તો તે ગમ ચાલિયું	ત્યાંજ એને મારવાનું ધારિયું

૧૩૬૩

મી શુદન્દ આં હર દો તા નઝદીકે ચાહ	ઈંત ખરગોશી ચુ આબે ઝેરે કાહ
જા રહે જો દોનોં વો નઝદીકે ચાહ	થી મગર ખરગોશી ચુ આબ ઝેરે કાહ
બેઉ જ્યારે કુપની પાસે ગયાં	ઘાસ નીચે પાણી, પેઠે સસલું ત્યાં

૧૩૬૪

આબ કાહેરા ઝેહા મું મી બરદ
આબ લે જાતા હે પત્તે દશ્તસે
ઘાસને લઈ જાયે પાણી રાનથી

આબ કોહેરા અજબ ચું મી બરદ
લે ગયા વો કોહ કયોં કર ખીંચકે
આ અજબ કે પાણી પર્વત જાય લઈ

૧૩૬૫

દામે મકરે ઉ કમન્દે શેર બુદ
દામે મક ઉસ્કા કમન્દે શેર થા
જાળ સિંહની તો કપટ તેનું હતું

તુરફા ખરગોશે કે શેરે રા રબુદ
શેર કો ખરગોશ ને જુલ દે દિયા
જો જો સસલું શતરૂ તો છે સિંહ તણું

૧૩૬૬

મુસીએ ફિરઅવન રા તા રૂદે નીલ
એક મુસા નીલમેં ફિરઅવન કો
નીલ સુધી મુસા તો ફિરઅવન ને

મી કશદ બા લશકરો જમએ સકીલ
સાથ એક લશકર કે દેતા હે ડિબો
લઈ ગયો લશ્કર સાથે જાણીએ

૧૩૬૭

પશ્શએ નમરૂદ રા બા નીમ પર
બે હકીકત મચ્છર એક કમઝોર સા
ને મગજ નમરૂદનું એક મચ્છરે

મી શિગાફદ બે મહાબા મગઝે સર
ચીરતા હે મગઝે સર નમરૂદ કા
ખાધું જાણો છો તમે એ વાતને

૧૩૬૮

હાલે આં કો કવલે દુશ્મન રા શનુદ
કવલે દુશ્મન જીસ્ને માના બરમલા
વાત દુશ્મનની શુણે તેના આ હાલ

બીં સઝાએ આંકે શુદ યારે હસુદ
આખિર ઉસ્કા દોસ્તભી દુશ્મન હુવા
તેની આ શિક્ષા હો શતરૂના ખિયાલ

૧૩૬૯

હાલે ફિરઅવને કે હામાંરા શનુદ
માન લી ફિરઅવનને હામાન કી
સાંભળી હામાનની ફિરઅવને વાત

હાલે નમરૂદે કે શયતાં રા શનુદ
ઓર સુની નમરૂદને શયતાન કી
ને શુણી નમરૂદે શેતાનીજ વાત

૧૩૭૦

દુશ્મન અરચે દોસ્તાના ગોયદત
બાત દુશ્મન કી અગર યારાના હો
મિત્રતાના રૂપમાં શતરૂ કહે

દામ દાં ગરચે ઝે દાના ગોયદત
દામે જાં ઉસ્કો જો ઝિકરે દાના હો
જાળ જાણો જો બતાવે દાણો તે

૧૩૭૧

ગર તુરા કન્દે દેહદ આં ઝેહેર દાં
કન્દ દે તુજકો તો ઉસકો. ઝેહેર જાન
ખાંડ આપે તો તે તું ઝેર જાણ

ગર બતુ લુત્ફે કુનદ આં કેહેરે દાં
લુત્ફ ફરમાએ તો ઉસ્કો કેહેર જાન
કેર તું કૃપાને તેની જાણ સુજાણ

૧૩૭૨

ચું કઝા આયદ ન બીની ઝેરે પોસ્ત
મવત આયે તો ન સુઝે ગેર પોસ્ત
મોત આવે ત્વચા વિણ નવ દિસે

દુશ્મનાં રા બાઝ ન શનાસી ઝે દોસ્ત
કુચ્છ ન પેહચાને કે દુશ્મન હે કે દોસ્ત
તે ગણે શતરૂને તે વ્હાલો ખરે

૧૩૭૩

ચું ચુની શુદ ઈમ્તિહાલ આગાઝ કુન
હો જબ અયસા હાલ તો કર ઇલતિજા
થાય એવું તો રૂદન આરંભ કર

નાલઓ તસ્બીહો રોઝા સાઝ કુન
નાલા કર તસ્બીહો રોઝા કર અદા
રોજે ને તસ્બીહ પર રાખી નઝર

૧૩૭૪

નાલા મી કુન કયે તુ અલ્લામુલ ગુયુબ
રોકે કેહ અય ગયબદાને કાયનાત
તુ રડીને કેહ કે હે પરવરદિગાર

ઝેર સંગે મકે બદ મારા મ કુબ
મક કે પત્થરસે હમકો દે નજાત
તું કપટ શિલા થકી મુજને ન માર

૧૩૭૫

યા કરીમુલ અફ્વ સત્તારૂલ ઓયુબ
અય કરીમ અય પરદાપોશે ખાસો આમ
યા કરીમુલ અફ્વ યા બારે ઇલાહ

ઇનતિકામ અઝ મા મકશ અંદર ઝનુબ
લે ગુનાહોંકા ન હમસે ઇનતિકામ
તું ગુનાહોમા ન બદલો મુજથી ચાહ

૧૩૭૬

આંચે દર કોનસ્ત ઝશીયા ઝનચે હસ્ત
સારી ચીઝે હેં યહાં ના પાયદાર
જેવી છે તેવીજ તું વસ્તુ બતાવ

વાનુમા જાં રા બહર હાલત કે હસ્ત
રૂહકો હાલ ઉનકા દિખલાયે કિરદિગાર
તેની જે સ્થિતી છે તે મુજને જણાવ

૧૩૭૭

ગુરસગી કરદેમ અય શેર આફરીં
કી બદી શેર આફરીં હમને અગર
સિંહનો કર્તા વિનતી સુણ તુ માહરી

શેર રા મગુમાર બરમા ઝીં કમીં
હુકમરાં તુ શેરકો હમ પર ન કર
સિંહની સત્તા મારા પર સ્થાપજ નહીં

૧૩૭૮

આબે ખુશરા સુરતે આતિશ મદેહ
આગકી સુરત ન પાનીકો ઉબાલ
આગનું તું રૂપ પાણીને ન દે

અંદર આતિશ સુરતે આબી મનેહ
આગ મેં યે સુરતે આબી ન ડાલ
અગ્નીમાં પાણીની સુરત નવ દિસે

૧૩૭૯

અઝ શરાબે કેહેર ચું મસ્તી દેહી
જબ બઢી મસ્તી શરાબે કેહેર કી
કેરના દારૂની મસ્તી આપે તુ

નીસ્ત હારા સુરતે હસ્તી દેહી
નેસ્તોં કો સુરતે હસ્તી મિલી
નાસ્તીને આસ્તીમાં લાવે ખરૂં

૧૩૮૦

ચીસ્ત મસ્તી બંદ ચશ્મ અઝ દીદે ચશ્મ
કયા હે મસ્તી એક હિજાબે દીદે ચશ્મ
શું છે મસ્તી એક પરદો આંખનો

તા નુમાયદ સંગે ગોહર પશ્મે યશ્મ
સંગ નઝરોં મેં હે ગોહર યાને યશ્મ
શીલા દેખાયે ગોહર માનો તમો

૧૩૮૧

ચીસ્ત મસ્તી હિસહા મબદલ શુદન
કયા હે મસ્તી ? બસ બદલના આંખકા
શું છે આસ્તિ આંખ આગળથી ખસે

ચોબે ગઝ અંદર નઝર સંદલ શુદન
ઝાવ કી લકડી કો સંદલ જાનના
વાળ મોતીને શિલા પ્રત્યક્ષ દિસે

(૬૮)

સિંહે કહ્યું કે બિસ્મિલ્લાહ, મારી સાથે ચાલ ને મને દેખાડ કે તે કયાં છે? જો તું સાચો છે તો જો જે કે તેને કેવી શિક્ષા કરૂં છું. પણ જો તું જૂઠો છે તો એ શિક્ષા તને થશે. પછી ભોમીઆના પેઠે સસલું તેની આગળ થયું ને જે કુવો તેણે નક્કી કરી રાખ્યો હતો ત્યાં લઈ ગયું. એવી રીતે સસલું જાણે ઘાસની નીચે છુપાઈ રહેલું પાણી હતું. જાણે જંગલમાંથી પાણી ઘાસને નહવડાવી લઈ જાય છે, પણ આ પાણી તો અજબ છે કે પર્વતને તાણીને લઈ જાય છે. દસ્તુર તો એવો છે કે સિંહ સસલાને લઈ જાય પણ એ સસલું એવું ચમત્કારી છે કે સિંહને ખેંચી લઈ જાય છે કે જેવી રીતે ખુદાઈનો દાવો કરનાર ફિરઓન ને તેના સૈન્યને હઝરત મુસા નીલ નદી તરફ ખેંચી ગયા ને ડુબાડી દીધા. અડધી પાંખવાળા ચાંચડે ખુદાઈનો દાવો કરનાર નમરૂદનું માથું ફોડી નાખ્યું જે માણસ શતરૂની વાત સાંભળે છે ને ઈર્ષાખોરને પોતાના મિત્ર ગણે છે તેનું આવુંજ પરીણામ આવે છે. ફિરઓને હામાનની વાત સાંભળી ને નમરૂદે શેતાનની વાત સાંભળી તેથી તેમની એવી સ્થિતિ થઈ. તને લાયક છે કે દુશ્મન મિત્ર થઈને કોઈ સલાહ આપે અથવા દાણો દેખાડે તો તેને દાણાના બદલામાં જાળ જાણજે ને તેથી ઉલટુંજ સમજજે. જો તને ગોળ આપે તો ઝેર જાણજે ને મહેરબાની કરે તો કોપ સમજજે કેમકે જ્યારે ખુદાનો ગજબ આવે છે તો કોઈ મિત્ર તરફથી દગા વિના બીજું મળતું નથી. તે વખત કોઈ મદદગાર થતું નથી ત્યારેજ તને સમજ પડશે કે જેમણે તને બહેકાવ્યો હતો તે મિત્ર ન હતા પણ શત્રુ હતા. મિત્ર ને શતરૂની પરિક્ષા ત્યારે થાય છે જ્યારે કોઇ ઉપાય રહેતો નથી. તને લાયક છે કે નરમી ને આજીજી કર ને ખુદાની ઈબાદત કર ને રડી પડીને કહે કે હે ગુપ્ત વાતોના જાણનાર તું છાની વાતો જાણે છે તું દરેક ભુંડાઈ ને ભલાઈથી વાકિફ છે જેને અમે જાણતા નથી એવા દગા ફટકાની શિલા નીચે અમને કચડી ન નાખ ને હે ક્ષમા આપનાર ને એબો છુપાવનાર અમારા અપરાધોનો અમારાથી બદલો ન લે તારી દયાથી ક્ષમા આપ અમે ગુનાહ ને બદલાથી વાકેફ નથી. જગતની વસ્તુઓ જેવી હોય તેવીજ તેના ખરા રૂપમાં અમને દેખાડ, તેને અમારાથી ગુપ્ત ન રાખ. હે સિંહોના બનાવનાર અમે તો અમારા શ્વાનપણામાં કમી કરી નથી પણ તું તારા સિંહને અમારા ઉપર અધિકારી ન બનાવ અમે જેને નિર્મળ પાણી સમજીએ છીએ તેને તું અમારે માટે આગ ન બનાવ. તે આગને પાણીનું રૂપ ન આપ જે વસ્તુ જેવી છે તેવીજ અમને દેખાડ તું તારા કોપ રૂપી મદિરાથી જેને મસ્ત કરે છે તો જે નાસ્તિ વસ્તુ છે તેને આ અગ્નિનું રૂપ આપે છે એટલે પાણી જવાળા નથી તેને આગ બનાવી શકે છે. તારા દર્શનથી આંખો બંધ કરી લેવી એ મસ્તી છે કેમકે તેને વસ્તુનું ખરૂં રૂપ દેખાતું નથી ને પત્થરને લાલ બનાવી દે છે. મસ્તીથી હોશ જતા રહે છે. જેવી રીતે ઝાવની લાકડીને સુખડ સમજે છે તો તને જે આ ખુદાના કોપની મસ્તી છે તેથી તું દરેક નઠારી વસ્તુને સારી સમજે છે. પણ ખુદાની કૃપાની જે મસ્તી છે તે તો ખાસ પ્રિય ને ઈચ્છિવા જોગ છે.

(પહેલી જીલ્દનો પહેલો ભાગ સમાપ્ત)

ઉર્દુ ઝબાન અને ગુજરાતી હરફની મઝહબી કિતાબો.

પંજસુરા મએ મજમુએ વઝાયફ—થોડીજ મુદતમાં પાંચ આવૃતીઓ બહાર પડી ચુકી છે. કુરઆને પાકની આઠ સુરાઓ અને ૨૧ વઝીફાઓ છે. પાકા પુંઠા ને સોનેરી નામની કિતાબ છે. હદીયો એક રૂપીઓ પોસ્ટેજ જુદું.

સુરએ યાસીન શરીફ—કુરઆને મજીદના દિલ રૂપે યાસીન શરીફની મુબારક સુરત છે. હદીયો બે આના.

તરીકએ ફાતેહા—ઉર્દુ અરબી નહીં જાણવાના કારણે મુસલમાનો પોતાના મરહુમ ખુશીઓને ફાતેહાનો સવાબ પહોંચાડી શકતા નહોતા તેમના માટે ગુજરાતી મોટા હરફોમાં ફાતેહો છપાવ્યો છે. હદીયો બે આના.

દુઆએ ગંજુલ અર્શ—પ્રખ્યાત વઝીફાની કિતાબ છે. હદીયો બે આના.

રૂકને દીન—આ કિતાબમાં નમાઝ રોઝા વીગેરેના ફીકેહના મસાયલ સવાલ જવાબ રૂપે લખવામાં આવ્યા છે, જેથી વાંચનાર સ્હેલાઇથી દરેક મસઅલો સારી પેઠે સમજી શકે છે. ફતાવાએ આલમગીરી, શામી, કબીરી, ગાયતુલ અવતાદ, શરેહ વકાયા દુરરે મુખતાર, રાહતુલ કુલુબ, જવાહીરે ગયબી, ગુનીયતુત તાલેબીન, વીગેરે મુસતનદ કિતાબોના હવાલાથી બધા મસઅલા લખ્યા છે. હરફ મોટા રાખવાથી કિતાબના પાના ૪૧૬ થયા છે. પાકી અંગરેઝી બાંધણીની દળદાર કિતાબની કિંમત દોઢ રૂપીઓ.

કિતાબે તહારત—ઈસ્લામમાં સૌથી પહેલાં તહારતને અગત્ય આપવામાં આવી છે. નમાઝ રોઝા પહેલાં પાકી નાપાકીના મસઅલા જાણવાની દરેક મુસલમાનને જરૂર રહે છે. આ કિતાબમાં સવાલ જવાબ રૂપે તહારત એટલે પાકીના મસઅલા બ્યાન કર્યા છે. પાના ૧૪૦ ઉપરાંત છે. કીંમત રૂા. ૦–૬–૦

કિતાબે સલાત—નમાઝોને લગતા તમામ મસાયલનુ બ્યાન છે અને તમામ નમાઝોના તરીકા છે તેમજ ગુસલ કફન દફન નમાઝ વીગેરેના પણ ખુલાસાવાર મસાયલ બ્યાન કર્યા છે. પાના ૨૧૩ છે. કીંમત ફક્ત આઠ આના.

કિતાબે સવમો ઝકાત—એક મુસલમાન જ્યારે પાકી નાપાકીના મસઅલાથી વાકિફ થઈ ગયો અને નમાઝના મસાયલથી જાણીતો થઈ ગયો તો તે પછી તેને રોઝા અને ઝકાતના મસઅલા જાણવાની જરૂર રહે છે એટલે આ કિતાબમાં રોઝા અને ઝકાતના હનફી મઝહબના મસાયલ બયાન કર્યા છે. પાના ૧૧૦ છે કીંમત રૂા. ૦–૬–૦

ફઝાએલે શુહુરે સયાબ યાને ઈસ્લામી બારા મહીનાંકી ફઝીલત—આજ સુધી ગુજરાતી ભાષામાં આવી કિતાબ પ્રગટ થઈ નથી, દીન ઓફીસ તરફથી એવીજ કિતાબો બહાર પાડવામાં આવે છે જે દીનદારીને લગતી હોય કે ઈસ્લામીઓની મઝહબી, તવારીખી કે કોઈ ઉપયોગી બાબતોમાં ખાસ મહત્વ ધરાવતી હોય, આ કિતાબમાં ઈસ્લામી બાર મહીનાનાં જે નામ પડયા છે તેનું કારણ અને મહીનાની મુબારક તારીખો તથા તેને લગતી દુઆઓ તથા વિર્દ વઝીફાઓનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. દરેક મહીનાના હાલાત જુદા જુદા આપવામાં આવ્યા છે. એક કોપી મંગાવીને રાખવાથી બીજી મોટી કિતાબોમાં મુબારક તારીખોની માહિતી જોવાની જરૂર પડતી નથી. કીંમત માત્ર છ આના.

મળવાનું ઠેકાણું **"દીન ઓફીસ"** પાંચપટી–**અહમદાબાદ**